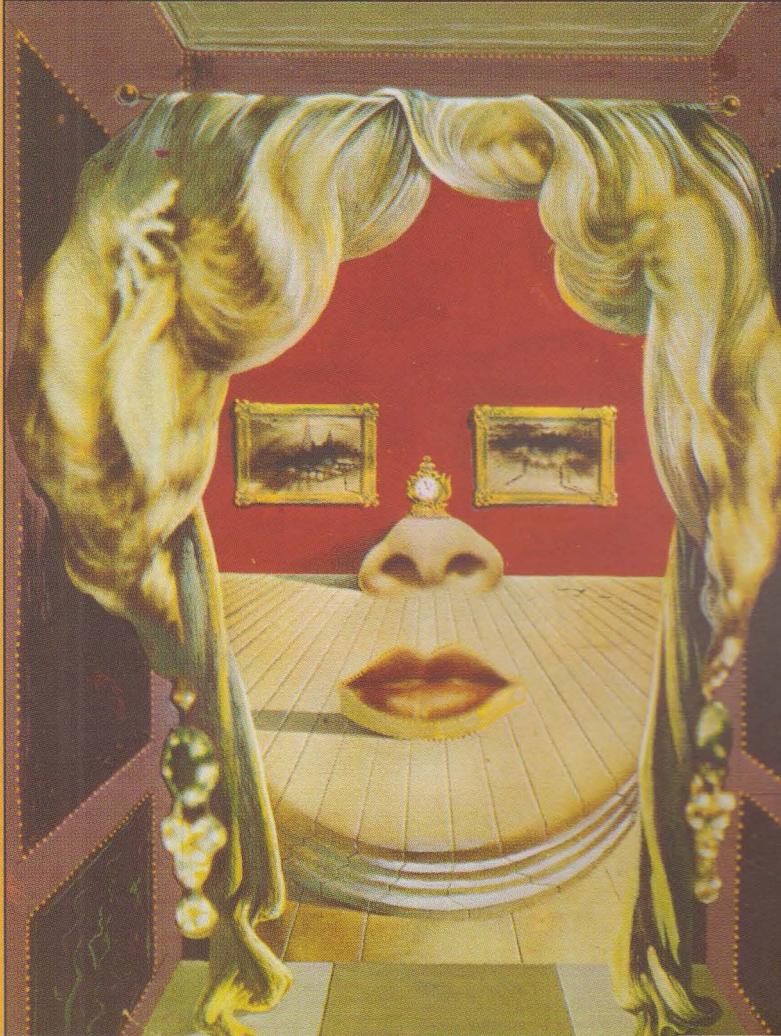

Anne Moir - David Jessel

BEYİN ve CİNSİYET

erkeksi kadınlar-kadınsı erkekler

Çeviren: Tarık Demirkan

Pencere 163

pencere
yayınları

BEYİN ve CİNSİYET

Anne Moir - David Jessel

Anne Moir - David Jessel
Beyin ve Cinsiyet
Erkeksi Kadınlar, Kadınsı Erkekler

**Bu kitabın Yayın hakları
Pencere Yayınlarına aittir
Kitabın Orjinal Adı: BRAIN SEX.
The Real Difference Between Men and Women
Birinci Baskı: Kasım 2002
Kapak: Mehmet Kekik
Montaj: Selma Haşıl
Kapak ve İç Baskı: Ceren Matbaası
Yayın Yönetmeni: Muzaffer Erdoğan**

ISBN 975-8460-48-X

**PENCERE YAYINLARI: 163
Pencere_yayin@hotmail.com.**

**Pavlonya Sok. No. 10 Nuhoğlu işhanı 6
Kadıköy / İSTANBUL
TEL: (0216) 414 64 41**

Anne Moir - David Jessel

Beyin ve Cinsiyet
Erkeksi Kadınlar, Kadınsı Erkekler

Macarcadan Çeviren: Tarık Demirhan

İÇİNDEKİLER

Teşekkürler	7
Sunuş	9
Giriş	13
1. Bölüm: Farklılıklar	19
2. Bölüm: Farklılıkların Doğuşu	33
3. Bölüm: Beynin Cinsiyeti	52
4. Bölüm: Çocukluk Döneminin Farklılıkları	68
5. Bölüm: Ergenlik Çağında Beyin	85
6. Bölüm: Yetenekler arası Farklılıklar	108
7. Bölüm: Yürekler ve Beyinler	121
8. Bölüm: Birbirine Benzeyenler	137
9. Bölüm: İki Beynin Evliliği	151
10. Bölüm: Baba Anne Olamaz	168
11. Bölüm: Beyinler ve Meslekler	181
12. Bölüm: İş Hayatındaki Önyargılar	195
Sonuç Olarak	208

TEŞEKKÜRLER

Kitabımızın hazırlanmasında dünyanın pek çok araştırmacısının ulaştığı sonuçlardan yararlandık. Eğer onlar böylesine inatla gerçekleri araştırmasalardı, emin olun ki bu kitap yazılmazdı. Bu nedenle öncelikle onlara teşekkür etmemiz gerektiğine inanıyoruz. Sorularımızı sabırla yanıtlayan, en son gelişmelerden bizi sürekli haberdar eden Dr. Camilla Benbow, Dr. Anke Ehrhart, Dr. Helen Fischer, Dr. Robert Goy, Dr. Roger Gorski, Profesör Lauren Julius Harris, Dr. Melissa Hines, Profesör Doreen Kimura, Dr. Jane Lancaster, Dr. Jerre Levy, Dr. Seymour Levine, Dr. Catherine Mateer, Dr. Bruce McEwen, Dr. Dianne McGuinness, Dr. Jeanette McGlone, Dr. Heino Meyer-Bahlburg, Profesör Julian Stanley, Dr. June Reinisch, Dr. Richard Restak, Dr. Alice Rossi, Profesör Walter Stumpf, Profesör Lionel Tiger, Profesör David Taylor, Dr. Sandra Witleson, Dr. Glen Wilson'a da şükranlarımızı sunarız. Kadın ve erkek arasındaki farklılıkların tanınmış uzmanı ve bu konunun araştırılmasında bizi cesaretlendiren ve o zamandan beri aramızdan ayrılan Dr. Corin Hutt'u da burada anmak isteriz.

Kitabımızda ele alıp incelediğimiz konular tek tek kişilere bağlı değildir. Sayısız araştırmadan süzülüp genelleştirilen sonuçlar olarak algılanmalıdırlar. Üçüncü bölümün sonunda verdiğimiz "Beyin seksî" testi erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıklar üzerine süren bilimsel araştırmaların istatistiki sonuçlarından yararlanarak hazırlanmıştır ve bu testin amacına ulaştığını düşünüyoruz. Bu arada söz konusu testin ilk varyasyonunu doldurup bize yardımcı olan Aldbourn kışlası askerlerine, Kanada

Televizyonu çalışanlarına, Jenni Turner ve arkadaşlarına (Financial Planning Services) sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Kitabın elyazmaları üzerine eleştiri ve önerileriyle bize çok yardımı dokunan Bernard Cornwell'e, Serine Dilmot'a ve adını yazmamızı istemeyen değerli dostumuza da burada teşekkür etmek isteriz.

Kitap projemizi başından beri destekleyen, sabırla, dikkatle elyazmalarını defalarca okuyan, önerileriyle bize yol gösteren, kitabın son biçiminin ortaya çıkmasında katkısı büyük olan Michel Joseph Yayınevi yayın müdürü Susan Watt'a özel olarak teşekkür etmemiz gerektiğini düşünüyoruz.

Sonuç olarak şunu belirtmek isteriz: bu kitap bize ait. Eğer eksiklikleri varsa, onlar da bizimdir.

Anne Moir ve David Jessel

SUNUŞ

Anne Moir bundan yirmi yıl önce, daha doktorasını yazdığı dönemde, Oxford kültür hayatının “yaşayan abidesi” -ki şimdi artık Lady'dir- Dr. Mary Warnock'un bir konferansına gider. Bu konferansta Dr. Warnock, şimdiye kadar erkeklerin alanı sayılan matematik biliminin en ön sıralarına bundan böyle kadınların da ulaşabileceği üzerine düşüncelerini ifade eder.

Konferansın sonunda Moir de tartışmaya katılır ve kendi araştırmalarından kadınların genetik yapıları itibarıyla kötü matematikçiler olduğu, bu alanda en yetenekli kadınların en yetenekli erkek matematikçilerin oldukça gerisinde kaldığı sonucuna vardığını söyler.

Sadece kadınlardan oluşan dinleyici kitlesi protestolarla, alaycı çılgınlıklarla ve yuhalamalarla tepki gösterir Moir'in bu sözlerine.

Moir bir süre sonra tezini yeniden oluşturur: eğer erkekler ve kadınlar arasında yetenek bakımından farklılıklar gerçekten kanıtlanabilir bir şekilde mevcut ise, bunun dikkate alınmaması doğru olamaz. Elbette bunun için ilk adım temel hipotezin, yani erkek ve kadınların beyin yapıları arasında farklılıklar olduğunun bilimsel yöntemlerle kanıtlanmasıdır. Moir biraz meraktan, biraz da konudan hoşlandığından bu konuda veriler biriktirmeye başlar.

Aradan on yıl geçer. Moir artık BBC'de, aktüel programlar hazırlayan bir programcıdır. David Jessel ise aynı yerde muhabirdir. İşlerin az olduğu bir öğle sonrası ekip program konuları üzerinde sohbet etmeye başlar. Moir erkekler ve kadınlar arasın-

daki yapısal farklılıkları konu alan bir programın ne kadar ilginç olacağını söyler. Jessel erkekler ve kadınlar arasında anatomik farklılıklar ve üreme sürecinde üstlendikleri roller dışında da farklar olabileceği düşüncesinin kendi açısından çok şaşırtıcı olduğunu vurgular ve eğer bu farklılıklar varsa ve kanıtlanabilirlerse bunun çok ilginç olacağını ifade eder.

Moir bu alandaki araştırma sonuçlarının artık giderek daha çok bilindiğini, ama bazı bilim adamlarının bu sonuçları görmek bile istemediklerini söyler. "Bilim adamları ulaştıkları sonuçları bazı endişelerle dikkat dışı bırakmak istiyorlar, özellikle de erkek beyninin kadınlardan farklı olduğunu ortaya koyan araştırmalar çok tepki alıyor" der Moir. Bazı bilim adamlarının çok önemli sonuçlara ulaştıklarını, artık bir şeylerin şekillenmeye başladığını da ekler.

Jessel konuyu çok heyecanlandırıcı bulur, ama o dönem yoğun çalışmaların içinde olduklarından bir süre sonra bu konu unutulur. Aradan on yıl geçer. Yine olası programlar üzerine kafa yordduğu bir öğle sonrası konuyu yine anımsar. Çalışma arkadaşını aramaya karar verir. Moir'in bu süre içinde Amerika televizyonlarına çalışmaya gittiğinden haberdardır. Moir'in Londra'dan önce Toronto'ya gittiğini, oradan da Kanada televizyonunun Avrupa yayınları sorumlusu olarak Londra'ya geri döndüğünü, şimdi de kocasıyla birlikte Londra'da, hatta kendi evinden üç yüz metre mesafede oturduğunu öğrenir.

Ertesi gün öğle saatlerinde bir Hint lokantasında buluşurlar. Moir o zamandan beri bu konuyla ilgilenmeye devam ettiğini, araştırma sonuçlarının sadece nicelik olarak artmadığını, aynı zamanda çok sarsıcı yeni sonuçlara da ulaşıldığını anlatır. Artık erkeklerin beyninin kadınlardan farklı olduğunun inkar edilemeyecek kanıtlarının bulunduğunu söyler.

Bu sonuçlar görece az sayıda bilim adamı tarafından bilinmektedir. Ama araştırmaları merakla izlemeye çalışan ve bu konuda gayret gösteren kişiler de gelişmelerin farkındadırlar. Moir'in evinde tavan arası ünlü araştırmacıların, bazıları sadece uzmanlar tarafından anlaşılabilir sayısız araştırmasının fotokopileriyle doludur.

Jessel Moir'den bu araştırmaların sonuçlarını konuyu yakın-

dan bilmeyen sıradan bir insana anlatıp anlatamayacağını sorar, çünkü kendisinin de biyolojiye olan ilgisi okulda ilaçlı sınıfta bekletilen bir hamam böceğini kesip biçtikleri gün kaybolup gitmiştir.

Moir anlatabileceğini söyler. Moir daha önceleri bilim alanında da çalışmıştır. O öncelikle bu bilimsel araştırmalardan ne gibi yeni sonuçlara varılabileceği ve bu sonuçlar temelinde erkek ve kadınların davranışlarının arasındaki farklılıkların nasıl açıklanabileceği üzerine düşünmektedir.

Sonunda aralarında bir anlaşma doğar. Moir işin bilimsel yanını Jessel'e öğretecek, ardından da birlikte tüm bunlar temelinde insan davranışları üzerine sonuçlara varmaya çalışacaklardır. Teorilerini oluşturduklarında ise Moir yeniden literatürü taramaya başlayacak, bu teorinin doğruluğunun izlerini saptayacaktır.

O günü takip eden bir yıl boyunca Moir her ay Jessel'e bilimsel makalelerin ve bunlar arasında hangilerinin daha önemli olduğunu anlatan kendi elyazmalarının bulunduğu bir dosya verir. Jessel ise her ay kendine gelen dosyadan ne anladığını otuz daktilo sayfalık bir yazıda özetler. Sonunda yavaş yavaş heyecanlı bir televizyon programı için gerekli olan her şey önlerinde şekillenmeye başladığında kendileri bile şaşırırlar. Çalışmalar ilerledikçe, biriktirdikleri materyelin sadece TV programı için değil, bir kitap için de yeterli olacağını fark ederler.

GİRİŞ

Erkekler kadınlardan farklı. Bu iki cinsiyet sadece aynı ırka, yani insan ırkına ait olma konusunda aynılık gösteriyor. Erkek ve kadının aynı yeteneklere, aynı davranışlarla sahip olduğunu söyleyenler biyolojik anlamda ve genel olarak bilimsel anlamda ya yanılmakta, ya da yalan söylemektedirler.

Erkek ve kadınlar birbirlerinden farklılar, çünkü beyin yapıları da farklı. Hayat fonksiyonlarının ve duyguların düzenlenmesindeki en önemli organ olan beyin erkeklerde kadınlara göre daha farklı şekilde oluşuyor. Beyne gelen enformasyonlar farklı şekilde değerlendirildiğinden, erkekler ve kadınlar olguları farklı şekilde değerlendiriyor, konuları farklı bir önem sırasıyla ele alıyor ve farklı davranıyorlar.

İki cinsiyet arasındaki farklılıkların araştırılması son zamanlarda dev adımlarla ilerliyor. Doktorların, biyologların, psikologların ve sosyologların araştırmaları bir dizi olguya işaret ediyor ve bu olguların ortaya koyduğu tablo iki cinsiyetin şaşkınlık verici farklılığını ortaya koyuyor.

“Peki ama bir kadın neden bir erkek gibi olamıyor?” sorusunun, bu sitem dolu sorunun nihayet yanıtı var. “Eğer, bütün diğer koşullar aynıysa, pratikte erkekle kadının yeri değiştirilebilir” şeklindeki batıl inanç artık unutulmalı, çünkü “koşullar” gerçekten çok farklı.

İki cinsiyetin davranış biçimlerinde ortaya çıkan farklılıklar şimdiye kadar hep toplumsal koşullarla açıklanmaya çalışıldı: çocuğun davranışlarında anne babanın beklentileri belirleyici olur, anne ve babanın beklentileri ise toplumsal beklentiler tara-

fından şekillenir diye düşünülüyordu. Küçük oğlan çocuklarına, erkekler ağlamaz, deriz. Daha sonraları ise, erkekçe kararlı ve hırslı olanların hayata istediklerini elde edebileceklerini geçirebildiklerini nasihat ederiz. Ama farklı cinsiyetler arasındaki farklılıkların biyolojik nedenlerinin de olabileceği, böyle doğduğumuz için böyle olduğumuz gerçeği çok az insanın aklına gelmiştir. Artık elimizde o kadar çok biyolojik kanıt var ki, sosyolojik gerekçelerin açıklamalarına kapılıp kalmamız gerekmiyor. Biyolojik gerekçeler neden ve nasıl bu hale geldiğimizi bilimsel ve çok açık bir şekilde önümüze seriyorlar.

Sosyolojik açıklamalarla yetinmek istemeyenler arasından birçok araştırmacı biyokimya alanına yöneldi. Kadınlar ve erkekler arasındaki davranış farklılıkları hormonlarla açıklanmaya çalışıldı. Daha sonra göreceğimiz gibi aslında hormonların farklılığı her şeyi açıklamak için yeterli değil. Farklı cinsiyetler arasındaki farklılığın özü, aslında hormonlarla, bu hormonların etkisiyle özel olarak formatlanan “erkek” ya da “kadın” beyin arasındaki ilişkide saklıdır.

Bu kitapta erkek ve kadınlar arasındaki farklılıklar üzerine sıralananlar bazılarımızı kızdıracak, bazılarımızda ise kendi cinsiyetimizin üstünlüğü üzerine sahip olduğumuz önyargıları güçlendirecek. Oysa ikisi de doğru değil. Eşitlik için sürdürdükleri mücadele bilim tarafından anlamsız kılınıyor diye kadınların öfkelenmesine gerek yok. Eğer alınmaları gerekiyorsa, birileri kendilerini kandırdığı için, onları kadın özlerinden yoksun kılmaya çalıştığı için alınabilirler. Son otuz kırk yılda birçok kadında şöyle bir inanç yerleştirildi: “sen de bir erkek kadar edersin. Hayatını buna göre yönlendir”. Bu telkinin sonu; kadınların birçok alanda acı, başarısızlık, hayal kırıklığı yaşaması oldu. Hem de hiç hak etmeden! Erkeklerin önyargılarından ve baskıların prangasından kurtuldukları anda artık “ikinci sınıf vatandaş” olmayacakları, önlerinde her kapının açılacağı, aynen erkekler gibi değerlendirilecekleri ve böylece her meslekte doruklara tırmanabilecekleri anlatıldı onlara.

Hayat ne gösterdi? Özgürlüklerin çoğalmasına, toplumsal süreçlerde ve eğitimde eşitliğin, fırsatların sayısının artmasına rağmen toplumda kadınların durumu bundan otuz yıl önceki ko-

şullara göre kayda değer bir şekilde iyileşmiş değil. Margaret Thatcher kaideyi güçlendiren bir istisna sadece. İngiliz hükümetinin kadın üyelerinin sayısı 1930'lu yıllarda bile bugünkünden fazlaydı. Bazı kadınlar kendi cinsiyetlerinin iktidarı paylaşma ideolojisinin hayata geçmediğini görünce hayal kırıklığına uğradıklarını hissediyorlar. Oysa olan bu değildir. Sadece bir gerçeğin kanıtlanması süreciyle karşı karşıyayız. Bu gerçek ise kadının erkekğe dönüşmeyeceğidir.

Bu kitapta anlatılacak olanlar erkekler için kendi cinsiyetlerini göklere çıkarma nedeni de olmamalı. Biz, erkekler arasında bu kitabın tezlerinden yola çıkarak “erkek önyargılarını” güçlendirecek gerekçeler bulanların olacağını biliyoruz. Erkeklerin çoğunlukla kadınlara daha iyi harita okuyabildikleri, yer tespit edebildikleri bir gerçek, ama kadınlar da insanların karakterlerini daha iyi okurlar. Karakter okumak harita okumaktan daha önemli olsa gerek. Şimdi elbette tipik “erkek beyin” bu noktada istisnalar arama peşine düşecektir.

Bazı araştırmacılar ulaştıkları sonuçlardan kendileri bile korktular. Bu sonuçlar arasında bazılarını hiç açıklamadılar, bazılarını ise bir süreliğine bir kenara bıraktılar. Toplumsal tepkilerden çekiniyorlardı. Ama bir doğru bir kez ortaya çıkmışsa, buna uygun olarak hareket etmek, bunun böyle olmaması gerektiğini tekrarlayıp durmaktan daha hayırlı değil midir? Erkeklerin ve kadınların birbirlerini mükemmel bir şekilde tamamlayan farklı yanlarını sevinçle kabul edip, bundan yararlanmak daha mantıklı değil mi? Kadınlar, güçlerini bir tür “sahte erkeklik” peşinde koşarak tüketebileceklerine, kadın olmaktan kaynaklanan güçlü yanlarını herkesin yararına kullanmalılar. Çünkü hayal etme yeteneklerinin sayesinde kadınların çözümsüz gibi görünen bir problemi bile bir çırpıda “içgüdülerini dinleyerek” halledebileceklerini biliriz.

Karşı cinslerin birbirinden farklı olduğunu artık kabul etmenin zamanı geldi. Bunu yapabilirsek birbirimizle daha mutlu yaşayabiliriz. Eğer seksin kadınlarda ve erkeklerde farklı kökenlerden kaynaklandığını, farklı motiflere ve öneme sahip olduğunu anlarsak, evliliğin erkekler için biyolojik anlamda doğal olmayan bir kurum olduğunu kavrarsak daha anlayışlı kocalar ve ka-

nlar olacağımızdan eminiz. Yine anne ve baba olma işlevinin asla birbiriyle değiştirilemeyeceğini farkederseniz annelik ve babalık görevlerimizi de daha iyi yerine getireceğimiz de kesindir.

Erkekler ve kadınların davranışları arasındaki en önemli farklılık erkeklerde doğal, içsel bir saldırganlığın varolmasıdır. Aslında bu özellik tarih içinde neden erkeklerin egemenlik sağladığına da açıklama getirir. Saldırganlık erkeklerin daha sonra rendikleri bir özellik ya da farklı cinsiyetler arasında süren mücadelede kullanılan bir taktik değildir. Oğlan ocuklar, saldırganca davranmaları konusunda eğitilmezler, hatta tam tersine, anne ve babaları tarafından yabani davranmaları konusunda eğitilirler. Ama bu çaba boşunadır. Farklı cinsiyetler arasında farklılıklar olduğunu kabul etmek istemeyen araştırmacılar bile saldırganlığın erkeklere ait bir özellik olduğunu teslim eder ve toplumsal özelliğinin bu cinsiyete ait olarak etkisini gösterdiğini kabul ederler.

H. H. Monro'nun anlattığı kuk hikaye son derece ilginçtir: evlatlarının doğal saldırganlığını önlemek isteyen aydın bir anne baba çocuklarına kurşun asker yerine kurşun devlet adamları ve kurşun öğretmenler alırlar. Böylece çocuklarının barışçı bir ortam içinde büyüyeceğini düşünen anne baba bir gün çocuklarının odasını gizlice gzlediklerinde, biricik evlatlarının kurşun devlet adamlarını bir tarafa, kurşun öğretmenlerini diğer tarafa dizip, mutluluk içinde onlar arasında savaş oyunu oynadığını hayretle görürler. Anne ve baba bunun üzerine çocuğun doğal yapısı nedeniyle şu an neyse, veya gelecekte nasıl olacaksa, onu değiştirmeye çalışmanın beyhude bir çaba olduğunu kabul ederler.

İnsanoğlu kendini beğenmiş bir ırk. Yüksek düzey düşünebilme ve farklılaştırma yeteneğine sahip olarak hayvanlar dünyasına egemen olmayı başardı ve şimdi de kendini yarı tanrı olarak görüyor. Oysa en yakın akrabasının hala şempanzeler olduğunu unutuyor. İnsanoğlu kendi kaderine hakim olduğunu düşünüyor, ama biyoloji yasalarının kendi bedeni üzerinde de egemen olduğu gerçeğini gözden kaçınıyor.

Erkek ve kadın birbirini daha iyi anlasa ve sevse daha mutlu olabilir. Eğer birbirlerinden farklı olduklarını kabul edebilseler

dünyayı daha başarılı bir şekilde dönüştürebilirler. O zaman yaşamımızı farklı cinsiyetlerin farklılığına dayanan yeni bir dünya koşullarında inşa edebiliriz . İşte o zaman kadın ve erkeğin doğasının aynılığını kanıtlamaya çalışan çabalar da sona erecektir. Erkekler ve kadınlar birbirlerinden farklılar. Bunu ütopyik ideolojilerin değiştirmesi de mümkün değildir. Bizim mantık yürütmemiz en fazla farklı cinsiyetler arasındaki ilişkinin daha da gerinleşmesine neden olacaktır, o kadar.

Kadınlarla erkeklerin farklılığını kabul edelim: sadece salonlardaki değil, yatak odalarındaki farklılığını da. Bunu becerebildikçe bilgeleşeceğiz. Erkeklerin güçlü olduğu alanlar kadınların güçsüz olduğu alanlardır. Bunun tersi de doğrudur. Bunu kabul ettiğimiz anda farklı cinsiyetler arasında daha dengeli ve uyumlu bir ilişkiye doğru bir adım daha yaklaşmış olacağız.

Eski bir fıkra vardır: eğer Erkeklerin Kadınlara Dair Bildikleri... adlı bir kitap olsa bu kitap herhalde incecik bir kitapçık olurdu, hem de sayfaları boş bir kitapçık!

İşte bu sayfaları boş kitapçığı doldurmanın zamanı geldi.

FARKLILIKLAR

Eğer bundan yüz yıl önce biri kalkıp da erkekler birçok özellikleri, güduları ve yetenekleri bakımından kadınlardan farklıdır deseydi, bu yargıyı dinleyenler şöyle bir elini sallar, herkes tarafından kabul edilen bu genel olguyu tekrarlamamanın hiç bir anlamı olmadığını düşünürlerdi.

Aynı düşünce bugün dile getirildiğinde farklı tepkiler alır: eğer bir erkek tarafından dile getirilmişse, dinleyiciler bu adamın toplumsal değer yargıları hakkında şüpheye düşer, kadın erkek ilişkileri üzerine bilgisiz olduğunu düşünür, ya da dinleyenleri doğrudan proveke etmeyi hedeflediğinden şüphelenirler. Eğer bu düşünceleri dile getiren bir kadınsa hemen kendi cinsiyetine ihanet damgasını yer, kadınların bağımsızlığı ve eşitliği için on yıllardır süren ve türlü acılar pahasına elde edilen “zaferleri” hiç saymakla suçlanır.

Peki ama bu işin aslı ne? Bilim adamları ve araştırmacılar kadınların ve erkeklerin birbirlerinden farklı beyin yapısına sahip olduklarını kabul ediyorlar. Bu aslında ilginç bir durum: bilimin tespitiyle -yani erkeklerin ve kadınların beyin yapısı farklıdır-, aydınlar arasında genel olarak hakim olan düşünce -yani erkeklerin ve kadınların beyin yapıları aynıdır- arasında bu kadar çelişki olmaı çok sık karşılaşılan bir durum değildir.

Kanadalı bir psikolog araştırmasına şu başlığı vermiş: “Erkeklerin beyni kadınlardan farklı mı?” Sonuçta şunları söylüyor; yanıt basit.

“Elbette farklı. Erkekler ve kadınlar arasında yapısal fark-

lılıklar o kadar büyük, davranışları arasındaki aykırılıklar o kadar belirgin ki, eğer erkeklerin beyin yapıları kadınlardan farklı olmasaydı, mucize olurdu.”

Hepimiz aslında bu alandaki farklılıkları seziyoruz, ama her nedense bu olgu “hepimizde vicdani kaygılar yaratan kocaman bir ortak sır” haline geldi. Aslında kendi sağduyumuza inanmak istemiyoruz.

Oysa insan ırkı bu yerkürede çoğalmaya başladığı dönemden bu yana kendi cinsel özellikleriyle birlikte var oldu. Biyolojik özellikleri nedeniyle Homo Sapiens erkekler dişileriyle kıyaslandıklarında farklı işler için uygunluk taşıyorlardı. Gelişme süreci içinde bu farklılıklar daha da güçlendi. Zamanla cilalandı bu özellikler, ama uygarlığımızın her köşesinde bunların izini bulmak mümkün. Dinlerde ve eğitim süreçlerinde farklılıklar özellikle vurgu kazandılar.

Ama buna rağmen sanki kendi tarihimizden çekiniyoruz. Sanki kendi geçmişimizi reddetmek istiyoruz! Yüzyıllar boyunca farklı cinsiyetler hakkında önyargılı davrandığımız suçlamasıyla karşılaşmaktan korkuyoruz. İnsanlığın nihayet evrim sürecinde “sıçrama yapabileceği sürati” yakaladığını düşünüyor ve bunun bizi tekrar hayvanlar düzeyine, Neander Vadisi insanının düşünce biçimine düşmekten koruyacağını ümit ediyoruz.

Geride kalan otuz yıl içinde bir avuç, ama etkili ve iyi niyetli insan bu yeni yadsımayı bize kabul ettirmeye çalıştı. Dediler ki dinler ve toplumsal terbiye erkek cinsiyetinin kendi egemenliğini kadınlar üzerinde sürekli kılmak için başvurduğu silahtan başka bir şey değildir. Büyük bir ihtimalle bu doğru, hatta bütün uygarlığın erkek saldırganlığına ve egemenliğine inşa olduğu da tarihsel bir gerçeklik. Yani buraya kadar sorun yok.

Sorun gelişmenin kaynaklarını araştırmaya başladığımızda ortaya çıkıyor: eğer erkekler ve kadınlar her zaman eşit idiyse, yani eşit beyinlerini, eşit oranda ve aynı şekilde kullanmışlarsa o zaman dünyanın bütün uygarlıklarında ve bütün yerleşimlerinde erkekler nasıl böylesine mükemmel bir şekilde kadınları ezmeyi başardılar? Bu başarı sadece erkeklerin daha kaslı ve yapılı olmalarına mı bağlıydı? Ya da bu işin sırrı kadınların son yüzyılla-

ra kadar hayatlarının önemli bir kısmını hamile olarak geçirmelerinde mi aranmalıydı? Yoksa toplumlar ve onun bir üyesi olarak bizler, erkek ve kadın beyni arasındaki farklılıklar nedeniyle mi bu hale gelmiştik. Yaşam, istesek de göz ardı edemeyeceğimiz bazı biyolojik gerçeklerle dolu. Farklı cinsiyetlerin rollerine dair ne kadar “aydın” düşünürsek düşünelim. Erkek ve kadınlar arasındaki farklılıkları vurgulamak ve buna karşı çıkmak yerine, herhalde doğru olan bu farklılıkları kabul etmek, anlayışla karşılamak ve bu farklılığın tadını çıkartmaktır.

Son yüz yıl içinde bilim adamları bu farklılığın nesnel temellerini araştırmaya başladılar. Ama şunu kabul etmek gerekir ki, bu araştırmalarda, yani beynin yapısının cinsiyetlere bağlı olarak incelenmesinde yöntemler ve varsayımlar son derece ilkel. Erkeklerin ve kadınların kafatasları ölçülüyor, bu ölçümlerden kadınların kafataslarının erkeklerin oldukça gerisinde olduğu sonucu çıkıyor ve buradan da kadınların erkeklerin mental özelliklerine sahip olamayacaklarına varılıyordu. Bu cetveli ölçüm yöntemi özellikle Almanlar arasında modaydı. Bayerthal (1911) çevresi 52-53 cm'den küçük kafatasına sahip olan birinin asla profesör cerrah olamayacağını, hatta 52 cm'den daha küçük kafatasına sahip olanların ciddi hiç bir düşünsel faaliyet sürdüremeyeceğini öne sürüyordu. Daha da ileri gidip 50.5 cm'den daha küçük kafatasına sahip olanların ise normal bir insan olamayacağını da iddia ediyordu. Şöyle diyordu: “Dahi bir kadının kafatasını incelemek istemenin bir anlamı yok, çünkü böyle biri bulamazsınız”

Bir Fransız bilim adamı olan Gustave Le Bon ortalama bir Paris kadınının beyninin büyüklüğü bakımından erkeklerden çok gorillere yakın olduğu ileri sürerek buradan da şöyle bir sonuca vardı: kadınlar erkeklere göre tartışmasız bir şekilde daha geri ve gelişmemiş durumdalar. Bu “tespit” onu gelecekle ilgili şunları dile getirmeye yönlendirdi.

Eğer kadınlar kendilerine doğa tarafından biçilen daha geri rolü reddedip, evlerini ocaklarını bırakıp, bizlere katılırlarsa, yani erkeklere düşen rolleri üstlenmeye çalışırlarsa, işte o

gün toplumsal bir devrim başlayacak, ailenin kutsal birliği de paramparça olacaktır.

Biz artık bir süredir bu devrimle iç içe yaşıyoruz. Ama aynı devrim, karşı cinslere bağlı farklılıkları inceleyen bilim dalında da yaşanıyor. Beynin faaliyetlerinin önemli, belki de büyük bir kısmı bizim için hala çözülmesi gereken bir sır niteliğinde. Ama erkeklerin ve kadınların beyni arasındaki farklılıkları biliyoruz ve bu farklılıkların hangi süreçlerin bir sonucu olarak gerçekleştiği üzerine de bilgi sahibiyiz. Bir çok noktayı netleştirmemiz gerekli elbet. Bilgilerimizi ayrıntılandırmamız, yeni tespitlerle zenginleştirmemiz de kaçınılmaz, ama sözü geçen farklılıkların nedeni ve doğası üzerine artık sadece tahminler yürütmekten çok daha ileri konumlara sahibiz. Mantıklı düşündüğümüzde, ulaştığımız bilgilerimizin doğru olduğu tartışmasız kabul edeceğimiz bir aşamaya ulaştık.

Ve tam da bu noktada, yani bilimin artık erkeklerin ve kadınların beyni arasındaki yapısal farklılıkların nedenine yanıt bulabildiği an, birileri tüm bu bilgileri reddetmemiz gerektiğini, bunlar üzerinde kafa yormanın suç olduğunu kabul ettirmeye çalışıyorlar.

Yakın geçmişte birbiriyle çelişki de taşıyan iki süreç gelişti. Bunlardan biri karşı cinsler arasındaki farklılıkları inceleyen bilim dalının ortaya çıkması, diğeri ise karşı cinsler arasındaki bu farklılıkların toplumsal politik nedenlerden kaynaklanan reddi oldu. Doğal olarak bu iki düşünsel akımın temsilcileri birbirleriyle kanlı bıçaklılar. Bilim alanındakiler, karşı cinsler arasındaki farklılıkları sorgulayan çalışmaların hoş sonuç vermediğini kendi deneylerinden öğrendiler. Örneğin bir araştırmacının burs talebinin “bu tür araştırmaların desteklenmesi doğru olmaz” dip notuyla birlikte reddedildiğini biliyoruz. Bir başka araştırmacı, araştırma süreci içindeyken birden her şeyi bir kenara bıraktığını, çünkü ulaştığı sonuçları açıklamaması için üzerinde inanılmaz bir baskı oluştuğunu anlatır. Elbette karşı cinsler arasındaki farklılıkları araştıran bilim dalı alanında da gerçeklere gözlerini kapatan, kendilerini rahatsız edecek bilgilerle burun buruna gelmemek için at gözlüğü taşıyanlar yok değil.

Karşı cinsler arasındaki farklılıkları konu alan ilk sistemli deneyler 1882'de Londra'daki South Kensington Müzesi çalışanlarından Francis Gatton tarafından gerçekleştirildi. Tespitleri, karşı cinsler arasındaki önemli farklılıkları içeriyordu: erkekler daha güçlü bir şekilde elleriyle kavrayabiliyorlardı. Yüksek seslere karşı daha hassastılar. Zor koşullar altında da çalışabiliyorlardı. Kadınlar ise acılara ve ağrılara karşı daha hassastılar.

On yıl sonra Birleşik Amerika'da kadınların işitme yeteneklerinin erkeklere göre daha gelişmiş olduğu tespit edildi. Kadınların günlük yaşamda kullandıkları kelimelerin sayısı erkeklerden daha çoktu. Kadınlar mavi rengi kırmızıya göre daha çok tercih ediyorlardı. Erkekler ise kırmızıyı tercih ediyorlar, kelime hazinelerini daha cüretkar kullanabiliyorlar, soyut düşünceye ve soyutlamaya meyil gösteriyorlardı. Kadınlar ise somut, iyice çerçevesi çizilmiş sorunlar karşısında kendilerini daha rahat hissediyorlardı.

1894'de yayımlanan, büyük bir başarı kazanıp sekiz baskı yapan Erkek ve Kadın adlı kitabında Havelock Ellis kadınların hatırlama, kumazlık, rol yapma, sabır, bir şeyle özdeşleşme ve düzenli ortamı sevmeye konularında erkeklerden ilerde olduklarını saptıyor. Kadın araştırmacılar daha titiz çalışıyorlar ve "araştırmaları belki çok geniş bir ufka dayanmıyor, ama kendilerine özgü geri koşullarda mükemmel sayılabilirler". Ellis dahi bir kadının mutlaka inatçı bir erkeğin desteğine ihtiyacı olduğunu belirtiyor. Ünlü bir bilim adamınının karısı olan Madame Curie örneğini veriyor. Elisabeth Barret Browning'in en güzel şiirlerini Robert Browning'le birlikte olmaya başladıktan sonra yazdığına dikkat çekiyor. Ellis aslında yorumlama işinin kadınlar için çok uygun olmadığını, genel olarak düşünsel alana çok yatkın olduklarını söyleyerek şu tespiti yapıyor: "Onlar, yorum ve analizlerin, kendilerinin güç aldıkları ve kendilerini yakın hissettikleri karmaşık duygu dünyasını yıkabileceğini içsel olarak hissediyorlar."

Eğer 1960'lı yıllarda beyin araştırmaları başlamamış olsaydı, tüm bu gözlemler bilimin ilginçlikleri olarak kalmaya mahkum olacaktı. Çok ilginçtir ki, bilim, karşı cinsler arasındaki yapısal farklılıkları tam da bazı toplumsal politik hareketlerin karşı

cinsler arasında herhangi bir farklılık olmadığını kanıtlamaya çalıştıkları bir dönemde kanıtladı.

Bu arada bir başka çelişki daha var aslında; farklılıklara olan ilgiyi yaratan bilim dalının asıl amacı bu farklılıkların örtbas edilmesiydi. Her şey zeka testleriyle başladı. Araştırmacılar şöyle bir durumla karşılaştılar: ele alınan yeteneklerin bir kısmında sürekli bir cinsiyet, diğer grubunda ise sürekli diğer cinsiyet avantajlı görünüyordu. Bu durum bilim adamlarını kızdıyordu, çünkü zeka ölçümlerinin tam olarak gerçekleşmesinin önünde bir engel oluşturuyordu. Bugün kullanılan en yaygın zeka testlerinin hazırlayıcısı olan Amerikan Dr. D. Wechsler ellili yıllarda kullandığı testler arasında otuz kadarının kadınları ya da erkekleri “diskrimine ettiğini” fark etti. Bu terimi kullanmasının da gösterdiği gibi, Wechsler karşı cinslerin birbirinden farklı puanlar aldığı bu ölçümlerde hata kaynağı olarak kendi testlerini gördü.

Wechsler'in bu olumsuzluğu etkisizleştirmek için kullandığı yöntemlerden biri de erkeklere ve kadınlara uygulandığında birbirinden çok farklı sonuçlar veren bu testleri kullanmamak oldu. Ama hâlâ tam anlamıyla “karşı cinslere göre tarafsız” sonuç alamıyordu. Bunun üzerine Wechsler karşı cinslerde yaklaşık olarak eşit sonuçlar alabilmek için “erkekler için uyarlanmış” ya da “kadınlar için uyarlanmış” testler hazırlamaya başladı. Bilim için oldukça tuhaf bir yöntem öyle değil mi? Eğer sonuçlar hoşunuza gitmediyse, verileri yeni baştan ele alıp, onları istediğiniz sonuçlar çıkıncaya kadar değiştirebilirsiniz! Spordan bir örnek verecek olursak, mesela sıyrıla atlamada herkesin tam olarak aynı yüksekliği aşabilmesi için atletlerin koşma hızına ve adale yapısına göre sıyrıla boyunu ve ağırlığını ayarlamaya benziyor. Sonra da bunu gerçeği tespit etme adına yaptığımızı söylüyoruz.

Ama her şeye rağmen karşı cinsler arasındaki farklılıklar sürekli olarak ortaya çıkmaya devam ediyordu. Bir dizi testin ardından Wechsler, genel zeka ölçümü alanında kadınlar erkeklere göre ölçülebilir bir üstünlüğe sahipler deme riskini bile üstlendi. Ama labirent çözümlerine dayanan testlerde yapılan 105 deneyden 99'da erkekler üstün çıkıyordu. Şunu da burada belirtmek gerekli ki, bu testler dünyanın her yöresinden gelen, heterojen,

yani en ilkel toplumlardan en gelişmiş toplumlara kadar uzanan geniş bir yelpazeden seçilen kadın ve erkeklerde uygulanıyordu. Aslında belki de bu ölçümlerden çıkarılabilecek en az tartışmaya açık ve herkesi rahatlatacak en uygun sonuç kızların labirent testleri veya benzer saçmalıklarla uğraşmayacak kadar zeki oldukları sonucu olabilirdi.

Wechsler karşı cinslere uygulandığında birbirinden farklı sonuçlar vermeyecek zeka ölçüm yöntemi hazırlamayı kafaya koymuştu. Bu nedenle karşı cinsler arasında gerçekten farklılıklar olmasını işlerini zorlaştıran bir faktör olarak görüyordu. Bu mantıkla Kristof Kolomb da Amerika'nın keşfini, "bu benim için hiçbir öneme sahip değil, çünkü ben Hindistan'a ulaşmak istiyordum" diye geçiştirebilirdi. Ama Wechsler şu notu da düşmeden edemedi:

Ölçümlerimizin ortaya çıkardığı bir sonuç şairlerin ve yazarların sık sık dile getirdikleri, ama sıradan insanlarda da var olan bir yargıyı destekler nitelikte: evet, erkekler kadınlara göre sadece başka türlü davranmıyorlar, başka türlü düşünüyorlar da...

Karşı cinsler üzerine araştırmaların öncülerinden bir İngiliz bilim adamının "karşı cinsler arasındaki farklılıkları bilinçli olarak saklamak" olarak tanımladığı bir olgu da daha sonraları son derece karmaşık sosyolojik tezlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Bu teze göre her çocuk psikoseksüel anlamda nötral doğuyordu. Daha sonra aile, öğretmenler, işverenler, politikacılar ve toplumun akla gelen ne kadar kötülük perisi varsa işe koyuluyor, bu masum yavrunun el değmemiş beynini bozmaya çalışıyorlardı. Nötral teoriyi savunan geniş kesim içinde en tanınmış bilim adamlarından Johns Hopkins üniversitesi profesörlerinden John Money şöyle diyor:

Doğuma kadar seksüel yapı oluşmuyor. Erkek ve kadın cinsiyeti ise yetişkin olma süreci içinde yaşanan değişik anılarla gelişiyor.

Demek ki, eğer erkekler ve kadınlar birbirlerinden farklılarsa, bunun nedeni sadece toplumsal etkilenme. Bu sosyoloji dalına göre demek ki, her şey toplumsal koşullarda aranmalı.

Karşı cinsler arasındaki farklılıkların nedenleri üzerine bir fikir birliği olmasa da bilim bugün artık bu farklılıkların gerçekten de mevcut olduğu konusunda hemfikir. Burada şunu özellikle vurgulamamız lazım; okuyucu bu kitabın ortalama erkek ve ortalama kadın üzerinde durduğunu hiç unutmamalı. Örneğin, erkekler kadınlardan uzun boyludur, saptamasını alalım. Kalabalık bir salonda çevresine göz atan herkes bu saptamanın doğru olduğunu anlar. Salonda bazı erkeklerden daha uzun boylu bazı kadınların olması, hatta salondaki en uzun boylu kadının, salondaki en uzun boylu erkekten daha uzun boylu olması bu durumu değiştirmez. İstatistiksel verilere göre erkeklerin boyu kadınlardan % 7 daha uzun. İncelediğimiz salonda durum farklı da olsa, dünyada en uzun boylu insan mutlaka erkek.

Bu kitapta ele aldığımız beceriler, eğilimler ve yetenekler alanında istatistiksel farklılıklar boy konusundaki farklılıklardan çok daha belirgin. Ortalamaya göre istisna her zaman var elbette. Her zaman kendi cinsiyetinden farklı olan, karşı cinse ait özellikleri taşıyan bireyle karşılaşmak mümkün. Ama bu tür istisnaların olması, genele ait kuralın yanlış olduğu anlamına gelmiyor. Aradaki farklılıkların önemli pratik ve toplumsal sonuçlarından da söz etmek mümkün. Değişik ölçümlere göre karşı cinslerin ortalama değerleri arasındaki farklılık % 25'e ulaşabiliyor. Bu çok önemli bir oran, çünkü bazı meslek dallarında uzmanlık alanlarında % 5'lik bir farkın karşı cinsler arasında tercih nedeni olabildiğini biliyoruz.

En büyük yeteneğimiz mekanı algılamamız, yani soyutlama yeteneğimizdir. Bu yeteneğimiz sayesinde herhangi bir cisim, onun biçimini, boyutlarını, oranlarını, mekanda aldığı konumu algılayabilir, beynimizde onu düşünebiliriz. Bu yetenek özellikle üç boyutlu cisimlerle veya resimlerle uğraştığımız zaman önemlidir. Bu konuda çok sayıda araştırma var. Bir bilim adamı bu geniş literatürü taradıktan sonra şöyle diyordu: "soyutlama alanında erkekler tartışmasız daha iyiler". Gerçekten yüzlerce araştırma bunu doğruluyor.

Bu konudaki tipik testlerde sık sık karşılaşılan üç boyutlu bir cismin parçalarının bir araya getirilmesi ödevini başaran ortalama kadınların sayısı, ortalama erkeklere göre dörtte bir daha az. Teknik yatkınlık gerektiren konularda da erkekler arasında en yüksek puanı alanların sayısı kadınlara göre iki kat daha yüksek.

Erkek çocuklar daha ilkökul yıllarında matematik alanında, yani soyutlamayı, karşılıklı ilişkilerin değerlendirilmesini, bazı soyut formüllerin uygulanmasını gerektiren dalda kız çocuklarından daha başarılı olmaya başlıyorlar. Bu alanda yapılan araştırmalar, kızlar arasındaki en iyi matematikçinin bile, en iyi erkek matematikçiden fersah fersah geri olduğunu gösteriyor. İki Amerikan psikoloğu Dr. Julian Stanley ve Dr. Camilla Benbow'un iyi matematikçi kız ve erkek çocukları üzerine yaptığı araştırma son derece ilginç sonuçlara varmıştı. Bir kere, en iyi matematikçi kız çocuğu en iyi matematikçi erkek çocuğundan her zaman geriydi. İkinci olarak şaşkınlık verecek başka bir oran; erkek çocuklar arasında matematik alanında harika çocuk olarak nitelenebilenlerin sayısı kız çocuklarından on beş kat fazlaydı.

Bilim adamları, insanların davranış farklılıklarına açıklama getiren bir teori geliştirmenin ne kadar tehlikeli bir iş olduğunun bilincindedir. Ama karşı cinslerin davranış farklılıkları üzerine çalışan bilim adamları, artık bu farklılıkların toplumsal etkiler nedeniyle ortaya çıktığı yolundaki tezleri giderek daha az destekliyorlar. Camilla Benbow geçenlerde matematik dahisi sayılabilecek çocuklar araştırmasıyla ilgili şunları söylüyordu: "on beş yıl boyunca bu farklılıkların çocukların içinde buldukları toplumsal ortam nedeniyle ortaya çıktığını düşündüm, ama bu beni hiçbir yere götürmedi. Şimdi artık böyle düşünmüyorum." Benbow kız ve erkek çocukların matematik yeteneklerinin biyolojik nedenlerden kaynaklandığını savunduğunu saklamıyor.

Erkek çocuklar oyunlarda ellerini ve gözlerini daha iyi kullanıyorlar. Bu yetenek topla oynanan oyunlarda çok belirleyici. Bu yatkınlıkları nedeniyle erkek çocuklar her hangi bir cismi gözlerinin önünde canlandırabiliyor, onu yine sadece hayal ederek döndürebiliyorlar. İki boyutlu planlara bakarak daha çabuk model yapabiliyorlar. Sürahinin duruşu değiştikçe sürahi içinde

suyla sürahinin iç çeperi arasında kaç derecelik açı meydana geldiğini kızlara göre daha iyi tahmin edebiliyorlar.

Soyut düşünceye yatkınlıkları, yani başka türlü ifade edecek olursak, alt birimlerin taktiklerine değil, genel stratejiye olan yatkınlıkları nedeniyle satrançta da erkeklerin tartışmasız üstünlüğü söz konusu. Bu üstünlük satrancın hem kadınlar ve hem de erkekler arasında son derece yaygın olduğu Sovyetler Birliği'nde de geçerli. Karşı cinsler arasındaki farklılıkların biyolojik nedenlerden kaynaklanmadığını savunan çevreler, erkeklerin daha iyi satranç oynadığı düşüncesinin kadınlarda bir önyargı olarak bilinç altında kendine yer edindiğini, böylece işin başında kadınların geri kaldığını söylerler. Ama herhalde bu açıklama, bazı önyargıların yıkılmasını engellemek için, kanıtlanmış bazı sonuçların keyfi reddinden öteye bir anlam taşımıyor.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, erkekler daha rahat harita çözebiliyorlar. Bunun nedeni erkeklerin soyutlama yetenekleriyle mekanı daha iyi algılamaları. Yapılan bir araştırmada kızların ve erkeklerin ellerine birer şehir haritası veriliyor. Bu haritayı ellerinde çevirmeleri yasak. Deneye katılanların ödevi belli bir istikamette ilerleyip, şehirden çıkıp, sonra tekrar başka bir istikametten geri gelmek, ama sadece bunu düşünce dünyasında yapmak ve bu sırada belli kavşaklarda sağa mı yoksa sola dönülmesi gerektiğini söylemek. Bu ödevde erkekler daha becerikliydiler. Kız çocukları genellikle haritayı ilerledikleri istikamete göre sürekli ellerinde çevirme ihtiyacını duydular.

Cisimler veya teorik konular söz konusuysa erkekler belli bir üstünlük sahibiler. Kadınlar ise beyin yapıları nedeniyle her türlü uyarıya daha duyarlılar. İfade etmekle ilgili testleri kadınlar daha kolay çözüyorlar. Yapısı nedeniyle kadın beyni verileri daha geniş bir alandan daha kolay topluyor, daha kolayca birbirine bağlıyor. Kadınlar beyin yapıları nedeniyle insani ilişkileri daha rahatça kuruyor, iletişimde daha başarılı oluyorlar. Kadınlarda beynin bu avantajlı özellikleri toplumsal ve kültürel etkiler nedeniyle süreç içinde daha da gelişmiş olabilir, ama bu özelliklerin kadınların doğumlarıyla birlikte sahip oldukları özellikler olarak tanımlayabiliriz.

Bu alandaki farklılıklar doğumdan sonraki ilk birkaç saat

içinde bile belirgin hale geliyor. Kız bebekler çevrelerindeki insanlara ve yüzlere karşı daha çok ilgi gösteriyorlar. Erkek bebekler cisimlerle de yetiniyorlar.

Kız çocuklar erkeklere göre daha erken konuşmaya başlıyorlar. İlk kelimeleri, ilk kısa cümleleri daha erken söylüyorlar. Erkek çocuklara göre daha önce, okul çağına bile gelmeden hızlı konuşabiliyor, birçok kelimeyi birbirine bağlayarak kendilerini ifade edebiliyorlar. Daha çabuk okumayı öğreniyorlar, dilbilgisinin temel bölümlerini daha kolay söküyor, imla kurallarını daha süratli özümüyorlar. Kadınlar yabancı bir lisanı daha kolay öğreniyor, ana dillerini de erkeklere göre daha güzel kullanıyorlar. Dilbilgisinde güçlüler, imla kurallarına daha hakimler. Daha hızlı ve güzel konuşmada avantajlılar. Kekemelik ve diğer konuşma hataları erkeklerde daha sık karşılaşılan bir durum.

Kadınların işitme yetenekleri de daha gelişkin. Kıyaslamalı araştırmalar kadınların seslere karşı daha hassas olduklarını ortaya koyuyor. Musluktan suyun damlaması kadını yataktan kaldırmaya yeterken, erkek bu sese uyanmıyor bile. Belirli bir şarkının ezgisini doğru mırıldanan kadınların sayısı erkeklere göre altı kat daha fazla. Kadınlar sesin tonundaki çok minik değişiklikleri bile algılayabiliyorlar. Herhalde kadınların erkek arkadaşlarına sık sık sordukları “şimdi benle niye sesini yükselterek konuşuyorsun?” serzenişinin ardındaki *neden* de bu hassaslık olsa gerek.

Erkekler ve kadınlar sözün gerçek anlamıyla farklı şekilde görüyorlar dünyayı. Karanlıkta kadınlar erkeklere göre çok daha iyi görebiliyorlar. Kadınların gözleri renk spektrumunda kırmızıya daha hassaslar. Yani erkeklere göre kırmızının daha fazla tonunu ayırabiliyorlar. Görsel hatırlama yetenekleri daha gelişkin.

Parlak ışıklarda ise erkekler daha iyi görebiliyorlar. Erkeklerin hakikaten “at gözlükleriyle” düyaya baktıklarını da biliyoruz. Görme açıları daha dar. Bir borudan düyaya bakar gibiler. Ama buna karşın daha derin görebiliyor, perspektifleri daha iyi algılayabiliyorlar. Kadınlar ise daha geniş bir alanı yakalayabiliyor, çünkü gözlerindeki retina tabakasında daha fazla çubuksu oluşuma sahipler.

Diğer duyular arasında da farklılıklar var. Kadınlar acılara karşı daha çabuk ve keskin tepkiler veriyorlar, ama uzun vadeli acıları daha sakin karşılıyorlar. Deneylerden çıkan sonuçlara göre kadınların vücudu, derileri üzerinde oluşan baskıya karşı çok daha hassas. Kadınlar, küçük kız çocukluklarından itibaren dokunmalara karşı çok daha çabuk tepki veriyorlar, hatta deneyler bu konuda en az hassas kadınların, en hassas erkeklerden daha hassas olduklarını ortaya koyuyor.

Birçok deney erkeklerin ve kadınların tad alma duygularının da farklı olduğunu ortaya çıkardı. Kadınlar ekşi tatlarla karşı daha duyarlılar, tatlılara daha fazla miktarda ve daha yoğun olarak ihtiyaç duyuyorlar. Ama erkekler ise tuzlu maddelerde daha hassaslar. Tuzlular arasındaki ton farkını daha kolay farkedebiliyorlar. Genel olarak söylemek gerekirse kadınların tad alma duyguları daha gelişkin diyebiliriz. Peki ama usta ahçılar arasında neden kadın sayısı az? Belki de erkek ahçı ustaların tad yetenekleri genel olarak erkeklerin tad alma duygularından çok daha ilerde.

Kadınların sadece tad alma duyguları değil, koku alma yetenekleri de erkeklere göre daha ileri. Örneğin sentetik “misk erkek kokusu” olan eksaltolid'e karşı çok hassaslar. Erkekler bu kokuyu hissetmiyorlar bile, ama kadınlar hissediyor ve çekici görüyorlar. İlginçtir ki, kadınlarda yumurtlama döneminde bu kokuya karşı olan hassaslık artıyor. Aybaşı dönemlerinde ise erkek vücudundan gelen kokulara karşı daha hassas hale geliyorlar.

Kadınların bu “üstünlükleri” değişik biçimlerde gerçekleştirilen testlerde ve ölçümlerde somut olarak kanıtlanabiliyor. Herhalde kadınların “doğa üstü” olarak nitelenen bazı hislerinin gerçek nedeni de bu “üstünlükten” kaynaklanıyor olsa gerek. Aslında bu durumda hiçbir doğa üstülük yok elbette. Burada söz konusu olan kadınların beyin yapıları nedeniyle algılama yeteneklerinin daha gelişkin olması. Kadınlar, erkeklerin kendilerine göre “kör ve sağır” oldukları birçok alanda daha hassas algılama yeteneğine sahipler. Kadınların bu gelişkin duyuları “cadılık” değil, aksine erkeklerin “güdükleşen” duyularıyla karşılaştırıldığında doğa üstü yetenek gibi algılanıyor. Kadın erkek ilişkilerinde kadınlar çok daha ince mesajları yakalayabilme şansına sa-

hipler. Ses tonundaki değişiklik bile onlar için yeterli mesajlar içeriyor, buradan bile önemli sonuçlara ulaşabiliyorlar. Çok sık karşılaşılan bir durumdur; erkek masumca bir şeyler söyler ve sonra da kadının gösterdiği sert tepki karşısında şaşkınlığa düşer. Çünkü erkek, ağzından dökülen cümlelerden kendinin bile farkedemediği bazı şeyleri kadının algıladığını anlayamaz. Kadınlar daha iyi insan sarrafıdır. Yaşlılık dönemlerinde isimleri ve yüzleri daha iyi hatırlarlar.

Karşı cinsler arasında kıyaslamalı bellek açısından da farklılıklar mevcut. Kadınların beyni -daha kısa süreliğine de olsa- erkek beynine göre daha fazla ayrıntı ve daha fazla -kendiliğinden biriken- enformasyon depolar. Erkekler bu işi ancak, eğer daha önce bilince çıkardıkları ve verileri inşa edebilecekleri bir sistem varsa, veya bu verileri kendileriyle ilişkili kılabiliyorlarsa becerebilirler.

Yani erkekler daha benmerkezciler. Ama bu yeni bir şey değil ki! Tüm bunlar şunu kanıtıyor; karşı cinslere ait olarak gelişen stereotiplerin ve karşı cinslerin özellik ve rollerine ilişkin toplumsal değerlerin (ki aslında bunlar her zaman için toplumda moda düşünsel akımların saldırısıyla karşı karşıya kalmışlardır) aslında bilimsel olarak da kanıtlanabilen temelleri vardır.

Karşı cinsler arasında var olan çok sayıdaki farklılığın biyolojik kökenleri vardır. Biz kitabımızın ileriki bölümlerinde çok kişinin reddettiği bu gerçek üzerinde ayrıntılı olarak duracağız. Farklılıkları “kesin olarak” reddeden kesimin bile inkarda tereddüt ettiği bir konu ise hormonlar. Onlar bile ister istemez karşı cinsler arasında farklılıklarla hormonların bir ilişkinin olabileceğini kabul ediyorlar.

Ama bu gerçeğin sadece bir yüzü. Çünkü hormonların daha annesinin karnında büyüyen bir ceninin beyninin “erkeksi” mi yoksa “kadınsı” mı olacağı konusunda etkili olduğunu biliyoruz. Cenin daha birkaç haftalıkken cinsiyet ayrımı gerçekleşiyor, makastan geçen bir tren gibi gelişme bir yöne, veya diğer yöne kayıyor. İşte o andan itibaren cenin beyni, cinsiyetlerden birine ait özellikler temelinde gelişmeye başlıyor. İşte bu yapısal değişiklik ve gelişme, beynin hormonlarla hassas uyumlu çalışması sonuçta bireyin hem bebeklik döneminde, hem blüğ çağında ve

hem de yetişkinlik döneminde davranışlarını, eğilimlerini, zeka ve duygu dünyasını belirliyor. Nörobiyologların ve beyin araştırmacılarının çoğu bugün artık Amerikalı Dr. Richard Restak gibi düşünüyor:

Erkekler ve kadınların beyin yapılarının farklı olduğu olgusunu bugün artık reddetmek mümkün değildir. Erkek ve kadınlar arasında fiziksel farklılıklar olduğu gibi, aynı doğallıkla beyin yapıları arasında da önemli farklılıklar vardır.

Beynimizin oluşumu düşünce dünyamızı, öğrenme yeteneğimizi, görme, koklama, çevreyle ilişki kurmamızı, duyularımızı, sevme, sevişme, kavga etme dürtülerimizi, başarıya ulaşma, ya da başarısızlığı kabul etme duygularımızı önemli ölçüde belirliyor. Bu nedenle bu oluşumu öğrenmemiz son derece önemli.

Çocuk beyni, çocuğun cinsiyetine göre bir şeyleri karalayacağımız boş bir defter değil. Çocuk daha doğarken, cinsiyetine göre ön oluşumları gerçekleştirmiş bir beyinle doğuyor. Bilinci, daha annesinin karnındayken, doğumdan sonra dışarda onu sabırsızca bekleyen toplumun müdahalesine izin vermeyecek kadar safını belirlemiş durumda.

Son yıllarda birbirinden bağımsız yollardan geçerek gelişen, ama artık birbirine çok yaklaşan iki bilim alanı cinsiyetler arasındaki farklılıklara yeni bir yaklaşıma izin verecek bir olgunluğa ulaştı. Bunlardan biri, olağanüstü gelişmelerin olduğu beyin araştırmalarıdır. Diğer ise, kadınların ve erkeklerin hem biyolojik olarak ve hem de davranış biçimleri olarak nasıl oldukları ve neden öyle oldukları üzerine süren araştırmalar ve bu konudaki keşiflerdir.

FARKLILIKLARIN DOĞUŞU

Cenin döllenmenin ardından altı yedi hafta sonra beyninin “erkek” veya “kadın” olarak gelişmesi gerektiğine “karar” veriyor. İşte ana rahminde bu kritik zaman dilimi içinde beynin yapısının nasıl olacağı, nasıl gelişeceği, bilincin nasıl oluşacağı belli oluyor. Hayatın ve yaratılışın son derece heyecanlı eşsiz bir anı bu. Bu sürecin tam olarak nasıl geliştiğini yeni yeni öğrenmeye başlıyoruz.

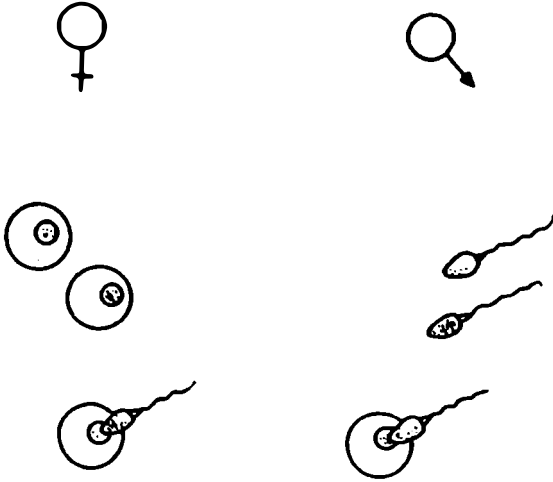
Bu sürecin bir kısmını daha önce de biliyorduk: kişisel özelliklerimizin kodlanmış planlarını taşıyan genlerin yeni oluşumda “erkek” veya “kadın” olma komutunu taşıdığını daha önce keşfetmiştik. Erkekler ve kadınlar vücutlarındaki her hücreye varıncaya kadar farklılar, erkekler ve kadınlar bazı kromozomlara cinsiyetlerine bağlı olarak sahip olabiliyorlar.

Kendi özelliklerimizi taşıyan “yapısal planımız” 46 kromozom üzerinde dağılmış vaziyette. Bunların yarısını annemizden, diğer yarısını babamızdan alıyoruz. Bu 46 kromozomdan 44'ü ikiye eşleşiyorlar. Bireyin fiziki özellikleri, örneğin gözlerinin rengini, burnunun biçimini, uzunluğunu bunlar belirliyor. Son kromozom ikilisi ise tamamen farklı bir işlev üstleniyor.

Annede oluşan yumurtaların hepsinde birer X kromozomu var (bunlara X denmesinin nedeni bir X harfine benzeyen biçime sahip olmalarıdır). Bu yumurtalar döllenirken eğer babanın spermi X kromozomu taşıyorsa sonuç (eğer normal koşullar gerçekleşirse) cenin kız cinsiyetine sahip oluyor. Ama yumurtayı döllen sperm Y kromozomunu taşıyorsa o zaman da doğacak olan çocuk (yine normal gelişme koşullarında) erkek oluyor.

Ama çocuğun cinsiyetini belirleyen tek başına genler değil. Burada başka önemli bir faktör daha var: hormonların varlığı veya eksikliği. Genetik yapılanmadan bağımsız olarak ceninin erkek olarak büyümesi için erkek hormonlarının etkisinin altında kalması lazım. Kız olarak büyümesi için ise erkek hormonlarının etkisinden uzak olması lazım.

CİNSİYET BELİRLENMESİNDEKİ GENETİK DURUM

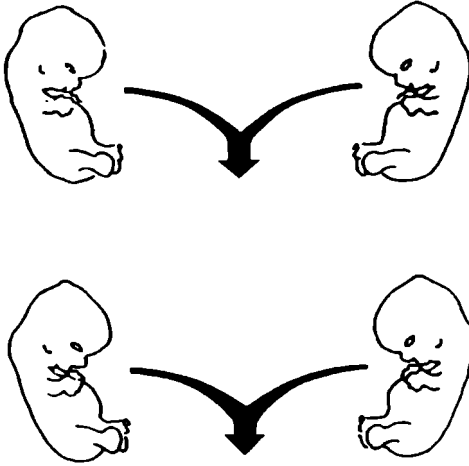

Tüm bunlar genetiksel anormalliklerin araştırılması sırasında ortaya çıktı ve kanıtlandı. Eğer normal gelişmenin nasıl olduğunu öğrenmek istiyorsak, bu sürece nerede hata karıştığını tespit etmek durumundayız. Bu tür araştırmalar erkek cinsiyet hormonunun doğacak olan çocuğun cinsiyetini belirlenmesinde önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koyuyor. Eğer genetiksel olarak XX kromozomlarını taşıyan bir kız ceninine erkek hormonu verirlerse, doğan çocuk dış görünüşü itibarıyla tamamen erkek çocuğuna benziyor. Ve eğer XY kromozomlarını taşıyan bir erkek

cenin erkek hormonlarının etkisinden uzak kalırsa dış görünüş olarak kız çocuklarından ayrılamıyor.

Ana rahminde gelişen cenin ilk haftalarda erkek veya kız olacağına dair hiçbir işaret taşıyor. Teorik olarak her ikisi de olabilir, çünkü her ikisi olabilmesi için de her şeye sahip: küçük girintiler, minik çıkıntılar ilerde kadın cinsel organı haline de gelebilir, erkek cinsel organına da dönüşebilir. Birkaç hafta sonra genler gerekli mesajları göndermeye başlıyorlar. Eğer gelişim normale, erkek çocukları "XY planı" uyarınca gelişiyorlar, kromozomların emrine göre cinsiyet hücreleri testis haline geliyor.

CİNSİYET OLUŞUMUNDA HORMONLARIN ETKİSİ:

İşte, altıncı hafta dolaylarında ceninin cinsiyeti kesin olarak belirleniyor. Erkek cinsiyetindeki ceninlerde erkek hormonlarını, yani androgenleri üretecek olan özel hücreler altıncı hafta dolayında oluşuyor. Bu hormonlar arasında en önemlisi ise testosteron. Erkek cinsiyet hormonları minik vücuda kadın cinsiyet organları değil, erkek organları oluşturmaları emrini gönderiyor.

Eğer cenin kızsaa, yani XX kromozomlarını taşıyorsa, aşığı yukarı aynı dönemde cinsiyet organı kadınsı gelişme yoluna giriyor. Vücut önemli miktarda erkek hormonu üretmiyor ve cenin kız bebek olarak büyüyor.

Hamileliğin altıncı haftasına kadar ceninin kız mı erkek mi olduğu nasıl anlaşılıyor, embriyonal beyin de gelişmesinin aşığı yukarı aynı döneminde “cinsiyetine” kavuşuyor. Eğer emriyo genetik olarak kadın cinsiyetini taşıyorsa, gelişmesinin bundan sonraki dönemlerinde beyin yapısı açısından olağanüstü hiçbir şey olmuyor. Kendi gelişme eğrisi içinde yoluna devam ediyor beynin yapılanması. Bunu biraz basitleştirerek şöyle de ifade edebiliriz: beyin her zaman “kadın cinsiyetine” sahiptir ve eğer cenin genetik olarak kadınsa öyle de kalmaya devam eder.

Erkeklerde ise durum farklı. Nasıl ki vücuttaki dönüşmede erkek cinsiyet hormonları gerekiyorsa, işin başında “kadın cinsiyetine” sahip olan beynin “erkek cinsiyetine” dönüşmesi için de radikal değişiklikler gerekiyor.

Çok köklü değişimler bunlar. Aynen daha önce belirttiğimiz fiziki değişiklikler gibi bunlar da hormonların etkisiyle gündeme geliyor.

Doğacak olan çocuğun uzun bir süre cinsiyet organlarına ihtiyacı olmadığı halde doğanın cinsiyeti neden bu kadar erken belirlediğı, cinsiyete neden böyle önemli bir vurgu yaptığı bilim açısından bir sır olagelmişti. Yanıt şu: cinsiyet organlarının oluşması bir sürecin sonu değil. Cinsiyet organlarının oluşmasından sonra önemli görevleri başlıyor. Bu organlar erkek cinsiyet hormonlarını üretiyorlar. Hormonlar ise oluşan beynin gelişimini etkiliyorlar.

Erkek cinsiyetine sahip embriyoda beynin oluşmaya başladığı kritik dönemde olağanüstü yoğunlukta erkek hormonu üretilmeye başlanıyor. Bebeklik ve çocukluk döneminde üretilenin dört katı erkek hormonu üretiyor cenin. Erkek hormonu üretiminin bu ani artışı erkek hayatında iki kez gündeme geliyor: ilk olarak döllenmeden 6 hafta sonra, yani beyin oluşurken ve blüğ çağında, yani erkek cinsiyeti canlanmaya başladığı zaman.

Ama işler hatalı bir şekilde de gelişebilir. Vücudun diğer bölümlerinde olduğu gibi, bu alanda da beklentiler normal seyrini

izlemeyebilir. Örneğin, erkek ceninde oluşan erkek hormonları üretimi erkek cinsiyet organları yaratılması için yeterli olabilir, ama bilinmeyen bir nedenle erkek hormon üretimi ceninin oluşan beyninin erkek beynine dönüşmesi için yeterli düzeye ulaşmayabilir. İşte o zaman ceninin beyni “kadın beyni” olarak kalır ve bebek erkek vücudunda kadın beyni taşıyarak dünyaya gelir. Bunun tersi de olabilir, yani kız cenin bir nedenle anne karnında erkek hormonu etkisi altında kalabilir -böyle bir gelişmenin hangi koşullarda gündeme gelebileceğine ilerde değineceğiz-. Sonuçta doğacak olan bebek kız vücudunda erkek beyni taşıyabilir.

Bundan on yıl önce tüm bunlar iddia olmaktan öteye gidemiyordu. Bugün ise bütün beyin araştırmacıları ve nörologlar bunu kabul ediyor. Sokaktaki insan bu gelişmeden haberdar değil. Çoğunluk erkek beyninin kadın beyninden farklı bir şekilde oluştuğunu işitmemiş bile. Bu nedenle karşı cinsler arasındaki farklılıkları anlamak ve kabul etmek de zorlaşıyor.

Peki, beynin ana rahmindeki ceninde “kadın cinsiyetini” veya “erkek cinsiyetini” nasıl aldığını hangi yollardan geçerek öğrendik? Bu alandaki araştırmalar iki koldan yürüdü. Bunlardan biri, cenin döneminde bir nedenle anormal hormonal etki altında kalan çocuklar üzerinde yapılan muayenelerdi. İkinci ise doğrudan hayvanlarla yapılan deneyler oluşturunuyordu.

Fareleri genellikle kimse sevmez. Oysa paha biçilmez bir değerleri vardır ve bu nedenle de vaz geçilemez deney hayvanıdır. Fareler de bizler gibi genlere, hormonlara ve merkezi sinir sistemine sahipler. Ama bir farklılıkları var: beyinleri ancak doğumlarından sonraki dönemde tam gelişme evresine ulaşıyor. Bu nedenle farelerde beynin gelişme evrelerini izleme, hatta bu süreçlere müdahale etme şansına da sahibiz.

Bir erkek fare doğduğu anda beyninin gelişmişlik düzeyi yedi haftalık cenin düzeyinde oluyor. Eğer erkek fare bu aşamada hadım edilirse, üreyememekle birlikte, ilerde tam anlamıyla dişi fareye dönüşüyor, en azından beyni öyle sanıyor. Yetişkinlik döneminde erkek farelere göre çok daha az saldırgan oluyor. Dişiler gibi kolay ilişki kuruyor. Yavru fareleri aynen bir dişi fare gibi yalıyor.

Farelerin hadım edilme süresi geciktikçe, erkek farelerin dişi-

leşmesi de zorlaşıyor, dişilere özgü özellikler azalıyor. Beyni erkek cinsiyet hormonuyla ne kadar çok temas halinde kalırsa, erkeklere özgü yapılanması o kadar ileri noktaya ulaşıyor. Ama gelişmesinin kritik bir noktasını aştığı andan itibaren ne kadar çok erkek cinsiyet hormonu verilirse verilsin, hayvanın beyinde -dolayısıyla vücudunda- erkek farelere özgü özellikler yaratılmıyor. Eğer hayvan beyin oluşması için kritik önem taşıyan anda üreme organlarından bağımsızlaştırılırsa, vücutta erkek hormonları üremiyor ve dolayısıyla beyin erkek farelere özgü gelişme yoluna sokulamıyor.

Eğer hadım edilen farelere yetişkin dönemde dişilik hormonu verilirse, seksüel hayatında dişilere özgü davranış biçimlerine giriyor: erkeklerin de bulunduğu ortamda dişi farelere özgü şekilde hareket ediyor, sırtını kabartarak erkeklere yaklaşıyor. Bu fare aslında erkek, ama beyini aynen dişi fareler gibi çalışıyor.

Aynı deneyleri dişi farelerde de gerçekleştirmek mümkün. Yeni doğan dişi farelerin de beyini aynen erkek fareler gibi ilkel düzeyde. Bu nedenle beyinde henüz “cinsiyet farkı” oluşmuş değil. Eğer yeni doğan dişi fareye erkek cinsiyet hormonu verecek olursak beyin hücreleri bu hormonun etkisi altında gelişmeye başlıyor. Dişi fare erkek fare hormonunun etkisi altında kalmaya devam ederse sonunda aynen erkek fareler gibi davranmaya başlıyor. Saldırganlaşıyor, dişi farelerle çiftleşmeye çalışıyor. Ama eğer tekrar dişi hormon verirse, hiçbir değişiklik göstermiyor.

Tüm bunlar şu anlama geliyor: hormonlar beyinle çok belirleyici bir etkileşim içine giriyorlar. Erkeklerin oluşmakta olan beyinin, erkeklere özgü özelliklere kavuşabilmesi için, yani erkek davranışlarını belirleyen “uzunlamasına dokulu” yapıya ulaşabilmesi için erkek cinsiyet hormonuna ihtiyacı var. Eğer gelişmesi sırasında beyin erkek cinsiyet hormonundan mahrum kalırsa dişi beyin gibi gelişiyor, şekilleniyor. Normal koşullarda gelişen bir “dişi beyin” artık oluştuktan sonra erkek hormonuna kayıtsız kalıyor, yani erkek hormonu gelişen bir dişi beyinde etki yapmıyor. Aynı şekilde normal bir gelişme sürecinde oluşan “erkek beyin” de istediğimiz kadar dişilik hormonu etkisinde bırakılmıyor, değişmiyor. Bir defa beyin erkeklere veya dişilere özgü

oluşum yolunu tercih ettikten sonra, farklı hormonların etkisi altına girmesi durumu değiştirmiyor.

Tüm bunlardan davranış biçimleri ve hormonlar arasında doğrudan ilişki olduğu sonucu çıktı. Ardından da şu soru geldi: acaba erkeklere özgü ve kadınlara özgü beyinlerin yapıları arasında bir farklılık var mı?

Eğer böyle bir farklılık varsa, bunun cinsel davranışları yönlendiren ve denetleyen hipotalamus bölgesinde olabileceği düşüncesi gayet mantıklı bir sonuçtu. Bu yapısal farklılıkların varsa ortaya çıkarılabilmesi için mikroskop gerekiyordu ve gerçekten de bu farklılığın olduğu tartışmasız bir şekilde kanıtlandı.

Dişi ve erkek farelerin beyinlerindeki hipotalamusun hücre yapıları birbirinden net bir şekilde ayrılabilir özelliklere sahipler. Aynı farklılıklar sinir hücrelerini dizininde de belirgin. Erkek ve dişi farelerin belli sinir hücrelerinin zincirinin uzunluğu, bu zincirlerin birbirine bağlanmaları, ayrılırken oluşturdukları şekiller de farklılıklar içeriyor. Kimyasal bir postacı olarak da tanımlayabileceğimiz hormonlar başka dokuları ve beynin diğer merkezlerini de etkiliyorlar. Erkek farelerin beyininde sinir dokuları çok daha kalın ve bazı sinir hücreleri dişi farelerin benzer beyin hücrelerinin sekiz katı büyüklüğe de ulaşabiliyor.

Bu sonuçlardan sonra akıllara şöyle bir soru geliyor: acaba bu kemirgenlerin beyinlerindeki çok önemli merkez olan hipotalamus dönüştürülebilir mi? Kritik zaman dilimi içinde cinsel hormonların miktarını gerekli miktarda değiştirirsek erkek farenin dişiler gibi, dişi farenin de erkekler gibi davranacağı biliniyordu. Bu uygulamayla beynin bütün yapısının değiştirilebileceği de kısa bir süre içinde ortaya çıktı. Eğer gelişme çağındaki bir erkek fareden erkek cinsiyet hormonunu alırsak, erkek farenin beynindeki hipotalamus dişi farelerin beynindeki hipotalamus benzemeye başlıyor. Yine eğer dişi fareye erkek cinsiyet hormonu verirsek, beyindeki hipotalamus erkek farelerin hipotalamusuna benzeyecek bir şekilde dönüşmeye başlıyor.

Süren araştırmalar başka cinsel ilginçlikler de ortaya çıkardı. Özellikle beynin dış tabakasında, iki yarımkürenin kabuğunda, karmaşık davranışları yönlendiren merkezlerde de önemli farklılıklar var. Erkek farelerin beyinlerinde dış tabakanın çok daha

kalın olduğu ispatlandı. Ama bu farklılık sadece sağ yarım kürede!

Eğer beynin gelişmesindeki kritik zaman dilimi içinde hormonları değiştirirsek, beynin gelişmesi de değişiyor ve karşı cinsle özgü yapılanmaya doğru yol alıyor. Erkek cinsiyet hormonları beynin yapılanmasını etkiliyor; eğer erkek hormonları etkisinde kalırsa beyin erkeklere özgü dokusal ilişkileri oluşturmaya başlıyor. Bu hormonal etki olmazsa dişı beyin gelişmeye devam ediyor. Demek ki, beynin yapısı, davranışlar ve hormonlar arasında bir tür bağlantı, ya da ilişkiden söz etmek mümkündür.

Hayvanlar dünyasının bir başka türünden de bu anlatılanları destekleyecek örnekler verebiliriz. Bazı ötücü kuşlarda bilindiği gibi erkekler öter, dişiler ise ötemez. Kuşlarda ötme yeteneğinin erkek cinsiyet hormonlarına bağlı olduğu da tespit edildi. İspinoz ve kanaryalarda eğer erkeklik hormonu, daha somut söylersek testosteron dişı kuşlara da verilirse onların da ötmeye başladığı görüldü. Ötücü kuşların beyin yapılarında da mikroskopik farklılıklar olduğu da tespit edildi. Dişı ötücü kuşların beyin yapılarında ötmek için gerekli sinir hücreleri ve bunları birbirine bağlayan merkezler bulunmuyor. Dişı ötücü kuşa verilen testosteron hormonu dişı kuşların beyinlerinde bu sinir hücreleri belirlemeye başlıyor ve dişı kuşlar da ötme yeteneğine kavuşuyorlar. Karşı cinsler arasındaki farklılıkları inceleyen ünlü bir kanadalı psikolog beyni “cinsel organ” olarak nitelemekten de çekinmiyor.

Hormonların beynin cinsiyete bağlı yapısını ve davranışları doğrudan etkilediğini gösteren çok daha somut verilere de sahibiz. Örneğin hayvan daha annesinin rahmindeyken hormon miktarının değiştirilmesiyle bazı davranış biçimlerinin değiştii de tespit edildi.

Rhesus maymunları bu tür deneyler için ideal hayvanlar. Bu maymun türünün sinir sistemi insana çok benziyor. Ayrıca dişilerinde yumurtlama dönemi insanlardaki gibi 28 gün.

Rhesus maymunları arasında erkekleri farkedebilmek için maymun uzmanı olmak gerekmez. Çünkü bu maymun türünün erkekleri dişilerine göre çok daha saldırgan, kavgacı, daha oyuncu olurlar ve kendilerine özgü seks oyunları da vardır. Dişı ol-

sun, erkek olsun kendi yaşlılarıyla çiftleşmek isterler ve bazen bu işi anneleriyle de yapmaya çalışırlar.

Eğer hamile bir dişi rhesus maymununa, karnındaki ceninin beyni artık oluşmasının son aşamasındayken cinsiyet hormonu enjekte edilirse doğacak olan maymunun davranışlarında önemli değişiklikler elde etmek mümkündür. Eğer doğacak olan yavru dişiye, kendi yaşlıları olan erkek maymunlar gibi yabancı olduğuna tanık oldu araştırmacılar. Ayrıca, annenin hamileliliği sırasında, hormonunun hangi aşamada verildiğine bağlı olarak yavrudaki değişimin de farklı olduğu anlaşıldı. Hormonun hamileliğin hangi döneminde verildiğine bağlı olarak bazı dişi yavrular erkekler gibi yaşlılarıyla çiftleşmeye çalışıyor, ama anneleriyle çiftleşme deneyinde bulunmuyorlardı. Ya da erkekler gibi yabancı oluyor, ama yaşlılarıyla çiftleşmeyi denemiyorlardı. Demek ki, erkeklere özgü davranış biçimi bir defada değil, kademeli olarak oluşuyordu. Cinsiyet hormonu beynin değişik alanları arasında kademeli olarak bağlantı kuruyor, bazı ilişkiler birbirinin üzerine inşa oluyor ve tüm bunlara bağlı olarak davranış biçimleri de derece derece değişiyordu.

Eğer hayvan gereğinden çok hormonun etkisinde kalırsa beyin farklı bir gelişme izliyor, yeni oluşma davranış biçimlerinde de farklı değişikliklere neden oluyor. Tüm bunlardan insanlar için ne gibi sonuçlar çıkarabiliriz:

İster kemiriciler, ister gelişmiş memeliler olsun bütün memelilerde erkeklerin ve dişilerin beyinleri kesin olarak birbirlerinden farklı bir yapıya sahip. Bu farklılıklar hormonların etkisi altında oluşuyorlar. Farklılıklar hem sinirler arasında iletişimi sağlayan dokularda, hem sinir hücrelerinin miktarında, sinirler arasında ilişkileri sağlayan sistemlerin yapısında ve hem de sinir hücrelerinin hacminde kendini gösteriyor.

Bilim temkinli olmayı gerektiriyor. Bu nedenle olsa gerek, bilim adamlarının çoğunluğu hayvanlar dünyasında sürdürülen deneylerden çıkarılan dersleri doğrudan insanlar için de geçerli sonuç haline getirmek istemiyorlar. Oysa insanlar ve gelişmenin üst aşamalarındaki hayvanlar arasında ne kadar çok benzerlik ol-

duğu reddedilemeyecek bir gerçek. Ayrıca küçük hayvan yavru-
larının dişilerinin ve erkeklerinin davranışlarında ve faaliyetle-
rinde, insan yavrularının kız ve erkekleri arasındaki farklılıklara
Çok benzeyen farklılıklar keşfetmek mümkündür. Sadece geen
erkek fareler saldırgan değil. Sadece geen maymun dişiler bebek
maymunları kollarında sallamıyorlar. Ve sadece insanoğlunun
erkekleri değil harita okumasını bilenler. Erkek fareler de dişile-
rine göre labirentlerden çok daha çabuk çıkışı bulabiliyorlar.

Karşı cinslere özgü farklılıkların bilimsel araştırmaları daha
henüz tam anlamıyla yaygınlaşmamışken biyolojik yapılarımızın
davranışlarımızı ve eğilimlerimizi fazla etkilemediği sanılırdı.
Bu varsayımın gerisinde elbette şu düşünce vardı: doğumumuz
esnasında beynimiz henüz nötral bir yapıya sahiptir. Bilincimiz
ise ailemizin, öğretmenlerimizin ve toplumsal normların, davra-
nışlarımızın nasıl olması gerektiği yolundaki emirleri yazabile-
ceği bomboş bir sayfadır. Tabi aslında oğumuzda bilincimiz,
varlığımız ve toplumsal beklentiler öylesine sıkı bir birliktelik
oluşturuyor ki, bunları birbirinden ayırmak olanaksız.

Tek başına toplumsal koşulların beynimizin cinsel niteliğini
belirlemediği üzerine bugün artık yüzlerce örnek verebiliriz.
Bunlar arasında “biyolojik bir kaza” sonucunda erkek vücudun-
da kadın beyniyle, veya kadın vücudunda erkek beyniyle yaşa-
yan insanlardan bahsedebiliriz.

Jane Vakası

Jane mutlu bir evlilik yaşayan  çocuklu bir anne. Doğu-
mu esnasında doktorları ciddi sorunlarla karşı karşıya bırak-
mıştı. Tam gelişmemiş bir vücuda, ne tam erkek, ne de tam
dişi cinsel organı olan karışık bir cinsel organa sahipti. Dok-
torlar genetik bir test yapılmasını öngördüler. Test sonuçları-
na göre Jane XX genlerini kaşıyordu, yani gerçekte kız çocu-
đuydu. Kk bir operasyonun ardından Jane her hangi bir
kız çocuğu gibi büyüdü, eğitildi. Ama davranışları asla tam
olarak bir kız ocuğunununki gibi değildi. Yaramazdı ve kız o-
cuğa göre çok daha yabaniydi. Gücünü denemeyi seviyor,
açık havada oynamaktan büyük zevk alıyordu. Oyun arkadaş-

larını sürekli oğlanlar arasından seçiyor, bebeklerle oynamak yerine erkek kardeşlerinin oyuncak arabasıyla ve ev maketleriyle oynamayı tercih ediyordu. Okulda diğer kızlara göre okumayı yazmayı daha yavaş öğrendi. Okulda sık sık kavga ya karıştığı için çok ceza aldı.

Bluğ çağında kuzeninin düğününde gelinin eteklerini tutmayı kesinlikle reddetti. Bebeklerle hiçbir zaman ilgilenmedi, diğer kız arkadaşları tanıdıkların bebekleriyle oynamayı, onlara bakmayı severken, bu Jane için hiç çekici olmadı. Giyinip kuşanmak için özel bir itina hiç göstermedi.

Evliliği romantik değil, pratik bazı önemler taşıyan bir süreç olarak gördü. Eşi için her zaman “en iyi arkadaşım” sıfatını kullandı. İşi ve ailesi onun için eşit öneme sahipti. Bu durum çocuklarının doğumundan sonra da değişmedi. Çok güçlü bir fizik, koordinasyon yeteneği ve dayanıklılık gerektiren kır koşusu her zaman onun için çok iyi bir hobi oldu.

Aynı koşullarda yetişmelerine rağmen kız kardeşi onunla taban tabana zıt bir karektere sahip.

Acaba Jane'nin karakteri nasıl oluştu? Bebeklik döneminde doktorlar Jane'nin böbrek üstü bezinin faaliyetinde bazı anormallikler tespit ettiler. Bu adrenalgenitil sendromun yarattığı anormalliğin bir sonucu olarak Jane'nin bünyesi daha annesinin karnındayken erkeklik hormonuna çok benzeyen bir madde üretmişti. Bu durumda çoğunlukla insan vücudundaki dış cinsel organlar erkek organlarına çok benzer bir şekilde gelişirken, iç cinsel organları normal geliyor. Dışardaki “gereksiz” organlar bir operasyonla uzaklaştırılabilir, ama beyindeki değişiklikleri düzeltmek imkansızdır. Jane'in beyni daha oluşma aşamasındayken erkek cinsel hormonunun etkisi altında kalmıştı ve bu nedenle erkek beyni olarak gelişmişti.

Jane kadın vücudunda erkek beyni taşıyordu. Bu durum kadın olarak gelişmesine, hatta çocuk doğurmasına engel olmamıştı. Ama davranışlarında hiçbir zaman tam anlamıyla kadın olmadı, hatta belki de kadın olmayı asla istemedi.

Böbrek üstü bezlerinin bu anormal çalışması sonucunda bazen erkek hormonuna benzeyen madde öylesine yoğun üretiliyor

ki, genetik olarak kadın olan (XX kromozomlarını taşıyan) kız bebek erkek cinsel organlarıyla doğuyor. Erkek olarak terbiye edilen bu çocuklar bir türlü blüğ çağına girmeyince doktora götürülüyorlar ve laboratuvar testlerinde genetik olarak kadın oldukları anlaşılıyor.

Bu durumda çoğu anne baba çocuğun tedavi görmesi yolunda karar veriyor. Bu tedavi çocuğa erkeklik hormonu verilmesi şeklinde geliyor. Çocuk erkek özelliklerini taşıyor, hatta evleniyor ama çocuk sahibi olamıyor. Genetik olarak kadın olduğundan bünyesi sperm üretmediği için baba olamıyor.

Ama genetik olarak kodu ne olursa olsun, o erkek beyni nedeniyle başından beri kendini erkek hissediyor. Cenin olarak kız çocuğu olarak gelişmeye başlayan ama böbrek üstü bezinin yoğun faaliyeti nedeniyle ortaya çıkan erkek hormonuyla erkek haline gelen bebek, sadece cinsel organlarıyla değil, beyniyle de erkek olarak geliyor. Jane ve ona benzeyen diğer çocuklar, bir anormallik sonucunda daha anne karnındayken çok fazla erkeklik hormonunun etkisi altında kalmaları sonucunda, beyinleri erkek beyni olarak geliştiğinden bu durumda yaşıyorlar.

Deneyler, beynin belli bir cinsiyete göre gelişmesi sürecinin değişik kategoriler içerdiğini de kanıtlıyorlar. Cenin ne kadar çok erkek hormonu etkisi altında kalırsa, yetişkinlik döneminde o kadar erkeksi oluyor. Bunun tersi de doğru: ne kadar az erkek hormonuyla buluşursa o kadar kadınsı davranışları benimsiyor.

Bu durum sadece bir X kromozomu taşıyan kadınlar üzerindeki incelemelerle daha net ortaya konulabilir. Bu kadınlar genetik olarak XO kromozom yapılı olarak adlandırılırlar. Durumlarını ifade eden bir diğer tanımlama da Turner sendromu'dur. Davranışları aşırı kadınsıdır. Normal hamilelikte kız ceninlerin minik yumurtalıkları bir miktar erkek hormonu da üretir. Ama Turner sendromunu yaşayan ceninlerin yumurtalıkları yoktur. Bu nedenle beyin oluşma döneminde erkeklik hormonunu hiç tanımaz, böylece "yüzde yüz" kadınsı beyin olarak gelişir.

Caroline Vakası.

Caroline'nın bir "Turner sendromu" vakası olduğu bilini-

yordu. Aynı durumu yaşıyan diğer kızlarda olduğu gibi o da çocukluğunda aşırı ölçüde kızca davranıyordu. Hiçbir zaman bebekten başka bir şeyle oynamadı. Büyümeye başladığında annesini taklit etmeye çalıştı. Sadece ev işleriyle uğraştı. Çevresindeki yetişkinlerin küçük çocuklarıyla oynamayı, onlara annelik etmeyi hep sevdi. Yetişkinliğe adım atarken kıyafet, dış görünüş ve makyaj onun için en önemli konu olmaya başladı. Aşırı ölçüde romantikti. Sürekli evlilik hayalleri kuruyor, çocukları olacağı günü bekliyordu. Ama bu arzusu asla gerçekleşmedi. Konuşma yeteneğine dayalı testlerde genellikle ortalama kadın değerleri civarında puan topladı. Matematik yetenekleri ve koordinasyon testlerini inceleyen testlerde ortalamanın oldukça altında kaldı. Yol bulma yeteneği o kadar kötüydü ki, okula yalnız gitmeyi bile çok uzun bir zaman sonra öğrenebildi.

Anormal hormonal yapının bir sonucu olarak Caroline'nin beyni aşırı ölçüde kadınsı bir beyin olmuştu. Bu nedenle davranışları da aşırı kadınsıydı. Zekası ise kadınların erkeklere göre üstün oldukları alanlarda güçlendi, diğer alanlarda zayıf kaldı.

Sentetik hormonlarla gerçekleştirilen deneyler bizlere hormonların davranışlarımız üzerinde ne kadar etkili olduğunun kanıtlanmasında yeni gelişmeleri tanıma fırsatı verdi. Ellili ve altmışlı yıllarda bebeğin tehlikeye girdiği kritik hamileliklerde anelere erkek veya kadın hormonları vermek adet olmuştu. Bu tedavilerin sonuçlarını hayvanlar üzerindeki hormon deneylerinin sonuçlarıyla karşılaştırmak mümkündür.

O yıllarda şeker hastası hamile kadınlarda düşükler sık karşılaşılan durumlardı. Doktorlar bu durumun, şeker hastalığının neden olduğu kadın hormonunun düşük düzeyi nedeniyle meydana geldiğini tespit etmişlerdi. Bu noktadan yola çıkarak doktorlar bu durumdaki hamileleri kadın cinsiyet hormonu olan diethylstilbestrol'la tedavi etmeye başladılar. Bu hormon tedavisi gerçekten de sorunu çözdü ve düşükleri önledi, ama geçen zamanla birlikte başka sorunlara neden olduğu da ortaya çıktı. Hormon, eğer cenin erkekse onun beyninin gelişmesini etkiliyor ve sonuçta ço-

cuğun davranış biçimleri üzerinde kalıcı değişikliklere neden oluyordu.

Jim Vakası

On altı yaşındaki Jim, şeker hastası olan annesinin hamileliği sırasında düşük tehlikesi geçiren ve bu nedenle sentetik kadın hormonu tedavisi uygulanan çocuklardan biri. Doktor kontrolleri de bu nedenle yapıyor.

Muayene edilen diğer oğlan çocuklarının çoğu gibi Jim de çekingen, utangaç, kendine güveni olmayan bir çocuk. Kendinden arkadaşları arasında popüler ve becerikli olup olmadığı ve sınıf arkadaşları arasında spordaki yeri sorulduğunda hep “en sonlar arasında” yanıtını verdi. Şimdiye kadar heteroseksüel deneyi olmamış (ama bir tür homoseksüel deney yaşamış). Bazen mastürbasyon yapıyor. O durumda çırlçiplak, ama yüze sahip olmayan bir kız hayal ediyor. Bu kızla hayal dünyasında da olsa asla cinsel birleşmeye girmiyor.

Kontrolü yapan uzmanlar anneye de görüştüler. Anne ister istemez Jim'i büyük oğlu Larry ile de kıyaslıyordu. Larry'ye hamile olduğu sırada hormon tedavisi görmediğini söyledi. Jim çok kötü sporcuymdu. Diğer oğlanlar tarafından “muhallebi çocuğu” diye aşağılanıyordu. Kavga olduğunda, dayak yediğinde asla karşılık vermezdi. Elektronik oyuncaklarla oynamaz, evde labaratuvar deneyleri yapmak istemezdi. Larry ise tüm bunların tersini yapardı. Oysa her iki oğlan da aynı kültürel atmosferde büyümüşlerdi.

Jim neden böyle oldu? Jim'e olan hamileliği sırasında annesine uygulanan hormon tedavisi Jim'in gelişmekte olan beynini “kadinsılaştırdı”. Bugün sanırız bu süreci artık yakından takip edebilecek kadar bilgi sahibiyiz. Kadın hormonları erkek hormonlarını etkisizleştiriyor, ya da dışlıyorlar. Jim vücudunda erkek cinsel organı oluşmasına yetecek kadar erkek hormonu aldı, ama dışardan verilen kadın hormonu beyninin de erkeksi gelişmesine artık engel oluyordu.

Aynı yıllarda kan zehirlenmesine yakalanan hamile kadınlara

erkek hormonu tedavisi uygulanıyordu. Bu hormon hamileliğe yardım ediyor ve düşükleri engelliyordu, ama daha sonra bu tedavinin de yan etkileri olduğu anlaşıldı. Eğer hamile kadının rahmindeki ceninin cinsiyeti kızsaa, tedavi ilerde davranış bozukluklarına neden oluyordu. (Jane vakasına benzer anormallikler). Kan zehirlenmesi durumunda erkek hormonu tedavisi uygulanan hamileliklerden doğan kız çocukları, Jane gibi, hiçbir zaman kadınsı işlere ilgi duymadılar.

Ohio eyaletindeki Kinsey Enstitüsü'nün müdürü olan psikolog June Reinisch hormonların etkisi üzerine şunları saptıyor: "Karakterimizin temel çizgileri daha anne karnındayken üzerimizde etkili olan bazı kimyasal süreçlerle belirleniyor." Reinisch'e göre etki yapan maddenin doğası, miktarı ve etkinin zamanlaması gibi değişkenler tek tek incelendiğinde şu sorulara yanıt bulmak mümkündür: neden erkek karakterindeki kızlar vardır? Neden bebeklerle oynamayı seven kız karakterli oğlanlar vardır? Bazı kızlar neden ortalamanın çok üzerinde matematik yeteneğine sahiptirler? Bazı oğlan çocuklarını diğer oğlanlara göre çok daha az saldırgan ve kavgacı olurlar? Daha az hareket eden, daha uysal olan bu oğlan çocuklar neden diğer oğlanlara göre daha yardımseverdirler, neden kendi çıkarlarını grubun çıkarlarının arkasında görürler?

Kabul etmemiz gerekir ki, fevkalade önemli bir sorunla karşı karşıyayız. Eğer hormonların etkisi bu kadar belirleyiciyse, oluşmakta olan ceninin beynine etki gösterebilecek hormonların kullanımında geçmişte ne yaptığımızı, bugün ne yaptığımızı, gelecekte neler yapacağımızı iyice düşünmemiz gerek. Bu noktada artık, daha doğum öncesi müdahalelerle beyin kontrolüne, yani çocuğu istenen toplumsal yönlendirmeye kimyasal olarak sevkedebilecek süreci kavramaya çok yaklaştığımızı söylenebilir. Kişiliği etkilemek, davranışı, düşünce sistemini belirlemek istiyorsak istenilen türde hormon tedavisi yeterli.

Eğer erkeklerin ve kadınların sahip olduğu doğal karakterler bizi rahatsız ediyorsa; eğer cinsiyetlerle ilgili bazı belli davranış normlarının olduğu toplumsal ortamdan memnun değilsek; cinsiyetle ilgili toplumsal normların ortadan kalkmasını istiyorsak; tüm bu durumlarda sentetik hormonlara başvurmaktan başka işi-

miz kalmıyor. Erkekleri örgü örmeye, kadınları makina başında çalışmaya yönlendirmek, bir miktar hormonu zamanında enjekte etmekten çok daha zor olsa gerek.

Kaldı ki bu işin doğrudan sonuçları da var: Eğer karşı cinsler arasındaki farklılıkların öncelikle biyolojik kökenli olduklarını kabul edersek, toplumlarda kadın ve erkeklerden beklentilerin farklı olduğunu, kadın ve erkeklerin bu beklentiler nedeniyle farklı rolleri üstlendikleri, bu rollerin değişmesi için toplumsal beklentilerin değişmesi gerektiği tezi de böylece ortadan kalmış olur. Kadın hareketlerinin taraftarları ve kendilerine biçilen rolle yetinmek istemeyen erkekler (ki onlardan fazla bahsedilmiyor), kaderlerine egemen olmanın iradelerine bağlı olduğunu düşünürler. Cinsiyetlerinden bağımsız olarak, kendi kişiliklerine yön verebileceklerini varsayarlar. Gerçekten de kadın ve erkeklerin beyininde aynı irade özgürlüğü var olabilir, ama acaba bu irade özgürlüğü kendi vücutlarını değiştirmek için yeterli olabilir mi? Biyolojik olarak miras aldığımız yapıyı değiştirmeye gücümüz yetebilir mi?

Bugün artık beynimizin “cinsel yapısının” toplumsal koşullar ve kültür tarafından değil, biyolojik kodlanma sonucu belirlendiğini biliyoruz. Toplumsal etkilerin belirleyici olduğunu savunanlar, hormon eksikliği nedeniyle kadına benzeyen ve kadın olarak yetişen erkeklerin incelenmeye başlanmasıyla savundukları davayı kaybettiler.

Juan (Daha Önceki Juanita) Vakası

Juan'inkine benzeyen vakaları öncelikle Yeni Gine'den Dominik Cumhuriyeti'nden tanıyoruz. Doğduğu zaman Juan'ın testis torbası daha çok kadın üreme organının dış dudaklarına benziyordu. Minik penis, klitollis gibi kıvrılmıştı ve testisler ise karın boşluğundaydı. Çevresindeki herkes Juan'ı kız çocuğu sandı ve Juan geleneksel kültürün egemen olduğu köy ortamında kız çocuğu gibi büyütüldü.

Ama Juan'ın gelişmesi hem Juanita'yı hem de ailesini dehşete düşüren gelişmeleri gündeme getirdi. Sesi kalınlaşmaya başladı. Ansızın testisler karın boşluğundan testis torbasına

indi. O zamana kadar kıvrılmış bekleyen küçük penis büyümeye başladı. Juanita'nın kız değil, erkek olduğu anlaşıldı.

Kız çocuğu olarak terbiye edilmesine rağmen (ki burada bilmemiz gereken bir başka önemli nokta da davranış bilimlerine göre çocuk dört yaşına kadar artık kendi cinsiyetini öğrenip, ona göre davranmaya başlar) Juanita- Juan ve onunla aynı sendromu yaşayan diğer çocuklar, hangi cinsiyete sahip olduklarını on iki yaşları civarında düşünmeye başlıyorlar. Bluğ çağına girdiklerinde, içlerinde kız olmadıkları şüphesi güçlenmeye başlıyor. Önce etek yerine pantolon giymeyi tercih ediyorlar. Ardından da kızlarla ilgilenme sürecine giriyorlar.

Erkek davranışının nasıl olması gerektiği üzerine çevrelerinde kimseden yakın yardım almıyorlar. İçinde buldukları sıkı toplumsal denetim ve kültürel baskı nedeniyle tam anlamıyla kız çocuğu gibi yetiştiriliyorlar. Toplumsal tabulara rağmen, benliklerinin derinliklerinde, kendilerini kız değil erkek gibi hissediyorlar. Haklılar da.

Bugün artık, anne rahminde ceninin erkek cinsiyetine sahip normal bir gelişme yaşayabilmesi için bir dizi erkek hormonunun işlev görmesi gerektiğini biliyoruz. Testisleri karın boşluğundan testis torbasına indirecek hormon yukarıda anlattığımız vakalarda da bünyede var. Ama miktarı o kadar az ki, penis ve testisler bluğ çağına kadar gizli kalıyor. Bu dönemde vücut sözü geçen hormonu bol miktarda üretmeye başlıyor, cinsel organlar belirginleşiyor. Beynin “cinsel yapısını” belirleyen erkek hormonu ise işin başından beri mevcut, bu nedenle beyin içten içe “erkek” olduğunun farkında. Bluğ çağında hormon üretimi genç vücutta bir çağlayan gibi bütün bünyeyi kaplayacak üretime ulaştığında, hormonlar “erkek cinsiyetli” beyinle ilişkiye geçiyorlar, ama bu süreç, toplum tarafından kız olarak görülen bir vücuda hapsedilmiş olarak yaşanıyor. Ama sonuçta biyolojik gerçeklik toplumsal rollere üstün geliyor.

Beynimizin “erkeksi” veya “kadınsı” olması genlerimize bağlı değil. Gördüğümüz gibi, genetik olarak erkek cinsiyetine sahip bireyler “kadınsı” beyne sahip olabiliyor, ya da bunun tersi de gerçekleşebiliyor. Beynimizin “cinsel yapısı” bünyemizin

hangi hormonları ürettiğine, daha cenin aşamasında beyne hangi hormonların etki yaptığına bağlı olarak ortaya çıkıyor. Sonuç olarak her şey, embriyonal beynimizin erkek cinsel hormonundan ne oranda etkilendiğine bağlı. Ne kadar az erkek cinsel hormonu etkisinde kalırsa, orjinal “kadınsı” nitelik o kadar az değişiyor. Daha somut söyleyecek olursak; işin en önemli tarafı gerekli hormonların varlığı, miktarı ve ne zaman etki yaptığı. Her şey ana rahminde olup bitiyor; beynimiz, ne tür olacağına orada karar veriyor. Bu temel biyolojik seçimden sonra vücut sadece bir “taşıyıcı” durumunda. Toplumun beklentileri de ikincil öneme sahip. Araştırmalar hem hayvanlarda ve hem de insanlarda beynin gelişiminin belli bir safhasında erkek cinsiyet hormonunun beyin hücrelerinin biçimlenmesine etki yaptığını ortaya koyuyor. Bir bilim adamı bu süreci şöyle özetliyor: “Cinsel olarak hangi tarafa bağlı olduğunun belirlenmesi açısından önemli olan bu safhada hormonlar hayati öneme sahip. Çünkü beyin hücreleri bu aşamada hangi taraftan olduklarını saptıyorlar ve bu dönemde yapılan bu tercihi doğumdan sonra değiştirmeye de çok zor yaşıyorlar. Demek ki hormonlar beynin yapılanmasına etki yapan, sinir ağının oluşunu belirleyen bir role sahip. İşte beyin araştırmacıları “beynimiz daha doğum öncesi erkeksi veya kadınsı yapısına kavuşuyor” derken bu gerçeğin altını çiziyorlar.

Eğer hormonların davranışlarımıza, düşünsel yönelimlerimize ve hayat tarzımıza önemli etki yaptığını kabul edersek, acaba cinsel eğilimlerimizin de hormonlar tarafından yönlendirildiği sorusuna nasıl yanıt verebiliriz? Evet, çok büyük bir ihtimalle bu sorunun yanıtı olumlu. Ama bu konuyla ilgili o kadar çok faktör söz konusu olabilir ki, herhalde ayrı bir bölüm olarak ele almak doğru olacaktır. Burada sadece şu kadarına değinelim: ana rahminde kimyasal dengenin değişmesi, annenin gebelik esnasında bazı ilaçları kullanması beynin oluşumunu etkilediği gibi, çocuğun ilerideki cinsel tercihini de belirliyor. Bugün artık farelerde ve maymunlarda eşcinselliğin nasıl ortaya çıktığını biliyoruz. Bazı bilim adamlarına göre insanlarda da eğer doğum öncesi beyne etki yapılırsa eşcinselliğin ortaya çıkması engellenebilir de.

Beynin yapılanması sadece cinsel eğilimlerimizi belirlemekle

kalmıyor, aynı zamanda erkeklerin ve kadınların neden farklı davrandıklarını, neden farklı tepkiler gösterdiklerini, kendimizi ve birbirimizi neden farklı algıladığımızı, hayatta neden farklı şeylere önem verdiğimizizi de belirliyor. Burada sıraladıklarımız, aslında kadın ve erkekleri birbirinden ayıran, yüzyıllardır şiirlere ve romanlara konu olan, biz ölümlü dünyalıların, yüksek bilimlere ulaşamasak da, yüzyıllardır bilincinde olduğumuz yüzlerce farklı özellikten sadece birkaçı.

Beynin yapılanmasında saptanan cinsel farklılıklar aslında iki karşı cinsin neden farklı düşündüğünü de ortaya koyuyor. Ama bunu anlamak için kadın ve erkek beyninin neden farklı şekilde işlediğine biraz daha yakından bakmak gerek.

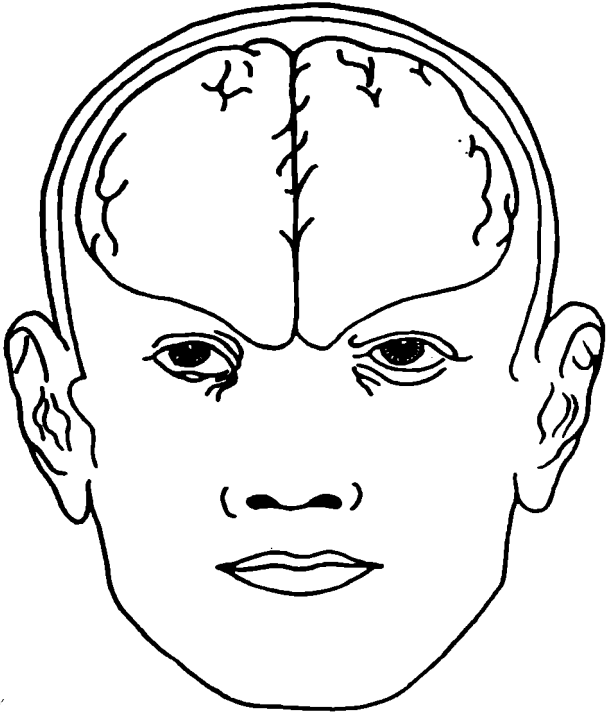
BEYNİN CİNSİYETİ

Büyüdükçe gelişen kişiliğimizi, nasıl davranacağımızı, neler hissedip neler düşüneceğimizi yüreğimiz değil, beynimiz belirliyor. Beynimizin oluşumu ve faaliyeti ise hormonlar tarafından da etkileniyor. Eğer erkek ve kadınların beyin yapılarının birbirinden farklı olduğunu ve kadın erkek hormonlarının farklı etki yaptığını da kabul edersek, karşı cinsler arasında davranış farklılıklarının da bulunması bizleri şaşırtmamalı. İnsanların cinsiyetiyle ilgili bilinmezliklerin önemli bir kısmı, beynin yapısı, insan davranışları ve hormonlar arasındaki ilişkinin net bir şekilde ortaya çıkarılmasıyla aydınlığa kavuşacaktır diye düşünüyoruz. Şu an bu konuda oldukça mesafe almış durumdayız.

Bu konudaki ilk önemli adım, hormonların beyin üzerinde iki dönemde etki yaptığının keşfedilmesi olmuştu. Ana rahminde hormonlar beyin hücrelerinin ağ haline gelerek birbirine bağlanmasında etkili oluyorlar. Daha sonraları, blüğ çağında ise hormonlar tekrar faaliyete geçiyor ve bir zamanlar yarattıkları sinir ağlarını harekete geçiriyorlar. Aslında bir fotoğrafın banyosu yapılıyor. Negatifi ana rahminde hazırlanan bir fotoğraf bu, ama banyo, kimyasal haberciler olan hormonların beyne tekrar ulaşması esnasında, yani blüğ çağında gerçekleşiyor. İnsanlara özgü davranış biçimlerinin kişiye özgü farklılıkları da sonuçta beynin ve bazı hormonların karşılıklı etkileşimiyle ortaya çıkıyor.

İkinci adım erkekler ve kadınlar arasındaki davranışsal farklılıkların beyin yapısındaki cinsiyete bağlı farklılıklarıyla bir ilgisinin olup olmadığının tespiti idi. Eğer bu doğruysa; hormonlar,

beyin ve davranışlar arasındaki ilişki yadsınamaz bir şekilde kanıtlanmış olacaktır.

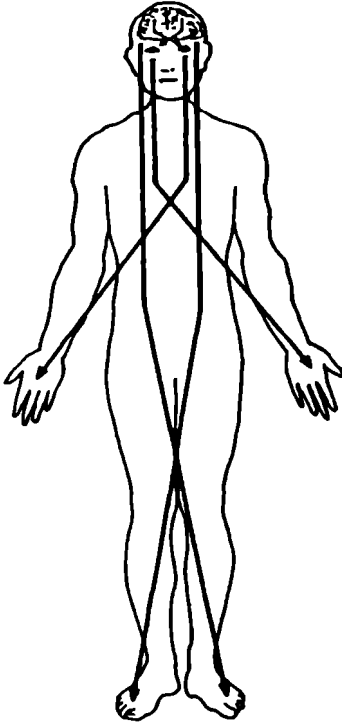

Bu ilişkinin kanıtlanması kolay olmadı. En karmaşık organımız olan insan beyni üzerine sahip olduğumuz bilgiler bugün hâlâ çok ilkel bilgiler. Bütün beyinsel faaliyetlerimiz, bir buçuk kilogram ağırlığında, kafatası tarafından korunan, olağanüstü boyutlarda büyümüş bir ceviz içine benzeyen doku yumağında sürüyor. Kadınların beyni erkeklere göre biraz daha ufak, ama bunun fazla bir önemi yok. Bizleri hayvanlar dünyasından ayıran gelişmiş beyinsel yetenekler, beynin dış tabakasında, yani beynin iki yarımküresini birden kaplayan bir buçuk santim kalınlığındaki gri doku tabakasında konumlanmış durumda.

Tarihin değişik dönemlerinde beyin farklı şekillerde değer-

lendirildi: XIX. yüzyılda beyin o zamanların yeni keşfi olan doküma tezgahlarına benzetiliyordu. Bugün ise, bilinen nedenlerle daha çok bilgisayarla kıyaslanıyor. Bakış açısındaki değişiklikler yeni tezler ve karşı tezler yaratıyor. Böylece süreç içinde, tezlerin ve karşı tezlerin çatışmasında yavaş yavaş, ama emin adımlarla ilerliyor ve zamana dayanıklı sonuçlara ulaşıyoruz.

Şimdi, erkek ve kadın beyninin hangi alanlarda farklı özelliklere sahip olduğuna girmeden önce insan beyninin temel fonksiyonlarıyla tanışalım. Ardından iki cinsiyetin beyinlerinde hangi alanların farklılık taşıdığını inceleyelim.

Beynin işleyişiyle ilgili ilk bilgilerimiz beyin zedelenmesine uğrayan hastalardan elde edilen verilerden kaynaklanıyor. Bu

veriler bizlere beynin belli bölgelerinin belli işlevlerin merkezi olduğunu öğretti. Bugün artık beynimizin sol yarımküresinin dilsel yeteneklerle, ayrıntılı verilerin toplanması ve sistemleştirilmesiyle ilgili merkezleri içerdiğini biliyoruz. Başka türlü söyleyecek olursak; konuşma, yazma ve okuma yetenekleri ağırlıklı olarak beynin sol yarımküresinin işi. Eğer beynin sol tarafı hasar görürse konuşma zorlukları ortaya çıkar. Özetle, beynin sol tarafı mantıksal, sekvensiyal düşünsel süreçleri yönetir.

Sağ yarımküre ise görsel verilerin hazırlanma merkezidir. Mekanla ilişkili, geometrik algılamalar bu bölgede değerlendirilir. Beynin sağ tarafı hasar gören biri çoğunlukla yön duygusunu kaybeder, evinde bile yönünü şaşırır. Beynin sağ tarafı dünyayı “bir bütün olarak” algılamayı, biçimler ve şekiller üzerine ulaşan verileri değerlendirmeyi, bunlara bağlı olarak soyut düşünmeyi ve bazı duygusal tepkileri üstlenir.

Beynimizin sağ tarafı bunlara ek olarak vücudumuzun sol tarafını da yönetir. Sol yarımküre beynin sağ tarafı üzerinde egemendir -beynin sol yarımküresinin zedelenmesi, vücudun sağ tarafının felç olması sonucunu doğurur-. Ayrıca sol gözümüze ulaşan resimsel uyarılar beynimizin sağ yarımküresi, sağ gözümüze ulaşan uyarılar ise beynimizin sol yarımküresi tarafından değerlendirilir.

Karşı Cinslerin Beyin Yapılarındaki Farklılıkların Keşfi

Beynin belli alanlarının hangi işlevlerle bağıntılı olduğu üzerine ilk veriler savaş meydanlarının “laboratuvarlarından” sağlanmıştır. Ama bu koşulların zorladığı araştırma yönteminin bilimsel açıdan olumsuz bir yanı da vardı; savaş erkeklerin oyunuydu ve bu süreçte kadınlarla ilgili veriler son derece az sayıdaydı. Diğer birçok alanda olduğu gibi, bu konuda da basite indirgeme yöntemi izlendi: erkek beyni için doğru olan, büyük bir ihtimale kadın beyni için de doğrudur, diye varsayıldı. Özel olarak kadın beynine yönelik araştırmalar son dönemlerde gündeme gelmeye başladı. Bu araştırmalarla birlikte erkeklerin ve kadınların beyin yapılarının birçok bakımdan birbirinden farklı olduğu tartışmasız bir şekilde kanıtlandı.

Bu alandaki ilk veriler bundan otuz yıl kadar önce elde edildi. Amerikalı psikolog Herbert Landsell Bethesda'daki laboratuvarında (Maryland eyaleti) kadın ve erkeklerde, beynin aynı bölgesinin hasara uğrasa bile farklı aksaklıklar ortaya çıktığını keşfetti. Landsell'in araştırmaları sara hastalığı nedeniyle beyinlerinin bir bölümü (cisimlerin şekilleri ve yerlerinin koordinasyonunu algılayan sağ yarım küredeki merkez) ameliyatla alınan hastalar üzerineydi.

Eğer ameliyat edilen hasta erkekse, ameliyattan sonra yapılan coğrafi koordinasyon testlerinde kötü sonuçlar alınıyordu. Eğer söz konusu olan kadınsa, bu yeteneğini neredeyse hiç kaybetmediği ortaya çıkıyordu. Yani ameliyat edilen erkekler coğrafi koordinasyonlara yönelik İQ testlerini çözememekte, kadınlar ameliyat sonrası bu konuda etkilenmemiş oluyorlardı.

Landsell bunun ardından beyninin sol yarım küresi -konuşma yeteneği merkezleri- ameliyat edilen hastaları incelemeye başladı. Bu alanda da benzer bir sonuca ulaştı: eğer ameliyat edilen hasta erkekse konuşma yeteneğini neredeyse tamamen kaybediyordu. Ameliyat edilen kadın hastaların konuşma yeteneklerinde ise neredeyse hiç hasar meydana gelmiyordu. Beynin aynı bölgesi söz konusuydu, ama erkeklerin bu ameliyatla konuşma yeteneklerinin hasar görmesi ihtimali kadınlara göre üç kat fazlaydı.

Landsell bu araştırmadan, o zamandan beri genel kabul gören şu sonucu çıkardı: dilsel ve coğrafi-geometrik koordinasyonları hissetme yetenekleri, kadınlarda beynin her iki yarım küresinde de konumlanmaktadır. Erkeklerde ise iki yarım küre farklı alanlarda uzmanlaşıyor: sağ yarım küre coğrafi-geometrik algılama merkezi haline gelirken, sol yarım küre ise dilsel yetenekler konusunda gelişiyor. Bu sonuç o tarihten bu yana sayısız araştırma ile da kanıtlandı.

Kadınlarda beynin iki yarım küresi arasında işbölümü çok net çizgilerle ayrılmıyor: her iki yarım küre de hem dilsel ve hem de görsel yeteneklerin oluşmasında işlev üstleniyor.

Erkeklerin beyni ise çok daha uzmanlık alanlarına ayrılmış durumda. Dilsel yetenekler kesinlikle beynin sol tarafında konumlanıyorlar. Görsel yetenekler ise beynin sağ tarafı tarafından

yönlendiriliyorlar. Soyutlama gerektiren bir sorun üzerinde düşünüyorsa, erkekler beyinlerinin sağ tarafını, kadınlar ise her iki yarımküreyi kullanıyorlar. Bu konuda yapılan bir deneyde, kız ve erkek çocuklardan tek bir kağıttan mümkün olduğunca çok üç boyutlu biçim yapmaları istendi. Çocuk ödev üzerine kafa yorarken, beyindeki elektriklenme faaliyetleri de ölçüldü. Sonuçlara göre, erkeklerde sadece beynin sağ tarafında elektrik yoğunlaşması meydana gelirken, kız çocuklarda beynin her iki yarımküresinde de elektriksel hareketlenme ortaya çıktı. Bir başka geometrik algılamaya yönelik deneyde ise katılımcılar sadece sol gözlerini kullanmak zorundaydılar. Bu deneyde erkekler daha iyi sonuçlara ulaştılar, çünkü bu sorunun çözümü erkek beyninin bu konuda uzmanlaşan sağ yarım küresinin işiydi ve sol göz tam da sağ yarımküreyle doğrudan bağlantıdaydı. Kızlarda ise beynin her iki yarımküresi sorunun çözümünde faaliyet halindeydi, bu nedenle ister sağ gözleriyle, ister sol gözleriyle çözmeye çalışsınlar, sonuç ikisinde de farklı değildi. Beynin sağ tarafı hasar görmüş hastalardan bir sanat eseri hakkında değerlendirme yapması istenirse ve eğer bu değerlendirme görsel ve geometrik algılamaya gerektiriyorsa, bunu erkekler kadınlara göre her defasında daha kötü yapıyorlardı.

Turner sendromuna yakalanmış kadınlar üzerinde sürdürülen incelemeler “puzzle”ın bir başka noktasının aydınlanmasını sağladı. Bu araştırmalara göre bir kadının beyni ne kadar çok “kadınsı”ysa, içindeki merkezler o kadar geniş alana yayılıyorlardı. Bilindiği gibi, Turner sendromunda kadın aşırı ölçüde kadınsı davranışlara sahip oluyor. Turner sendromunu yaşayan kadınlarda beyin yapısı da normal kadınlara göre “aşırı kadınsı”, yani, görsel ve dilsel merkezler beynin sağ ve sol yarımküresinde daha geniş bir alanda dağılıyorlar. Hatta, eğer erkek cenin beyni anne rahminde yeterli oranda erkek hormonu etkisi altında kalmazsa, yetenek merkezlerinin diğer erkeklere göre daha geniş bir alana yayıldığı, bu anlamda da kadın beynine benzeyen bir yapıya sahip olduğu da araştırmalarla saptandı.

Yakın geçmişin araştırmaları, insan beyninin cinsiyete bağlı olarak farklı bir yapılanmaya sahip olduğu yolundaki bilgilerimizi pekiştirdi; araştırmalar, beynin sol yarımküresinde de cinsi-

yete bağılı farklılıklar olduğunu ortaya çıkardı. Kanadalı psikolog, profesör Doreen Kimura dilin mekaniğiyle, yani dilbilgisi ve imlayla, ayrıca konuşmanın diğere özellikleriyle ilintili beyin merkezlerinin yapısının erkeklerde ve kadınlarda aynı olmadığını keşfetti (o tarihten bu yana bu olgu başka araştırmacıların ulaştıkları sonuçlarla da desteklendi). Erkeklerde sol yarımküresinde ön ve arka kesiminde bulunan bu merkezler, kadınlarda ön kısımda daha yoğun şekilde bulunuyor.

Zamanla beynin yapılanmasında, cinsiyete bağılı olarak beliren farklılıkların erkek ve kadınların düşünme süreçlerinde de farklılıklara yol açtığı ortaya çıktı.

İnsan beyninde cinsiyete bağılı olarak saptanabilen yapısal farklılıkların iki cinsiyetin davranış ve yeteneklerinde gözlemlenen farklılıklarla nasıl bir ilişki içinde olduğu konusu bugün hâlâ tartışılan konuların başında geliyor. Dünyanın önde gelen uzmanlarının bu konudaki görüşleri şöyle özetlenebilir.

Bir konuda iyi olmamız, ya da kötü olmamız, sözü geçen konuyla ilgilenen beyin bölgesinin ne kadar “uzmanlaştığına” -yani o bölgenin beyinde ne kadar yayıldığına, veya merkezileştigiine-bağılı bir olay. Erkekler ve kadınların gelişkin yeteneklerine baktığımızda, bu yeteneklerin bağılı olduğu beyin merkezlerinin, iyice merkezleşmiş, yani “uzmanlaşmış” alanlar olduğunu görüyoruz. Beynin değişik alanları, değişik faaliyetler için uzmanlaşıyor. Bu uzmanlaşma erkek beyninde ve kadın beyninde farklı biçimlerde gerçekleşiyor. Bu nedenle, “erkeksi” beynin ve “kadınsı” beynin hem avantajlı, hem de dezavantajlı yanları vardır diyebiliriz. “Erkeksi” yapılanınada yoğunluk kazanmış merkezler çoğunlukta, değişik bölgelere serpiştirilmiş merkezler ise azınlıkta. Bu durum, önemsiz ayrıntıların kadınların dikkatini neden çektiğinin de açıklaması oluyor.

İster erkek ister kadın beyni olsun, insan beyni çok fazla enformasyonla başa çıkamıyor. Beynimizin sadece belli bir yüzdesini verimli olarak kullanabildiğimizi biliyoruz. Bir deneyde, piyanistlerin her iki eliyle de farklı besteler çalması istendi. Piyanistler bunu başarıyla yaptılar, ama her iki eliyle farklı besteleri çalarken, ağızlarıyla da mırıldanması istendiğinde hata yapmaya başladılar. Bunun açıklaması şu: sağ elin hareketlerini ve mırıl-

danmayı beynin aynı bölgesi, yani sol yarımküre idare ediyor. Bu durumda aynı merkeze gereğinden fazla yüklenme olunca, gerektiği kadar verimli çalışmadı. Bu durum başka faaliyetlerde de gündeme gelebilir. Bu nedenle erkeklerin ve kadınların beyin yapılanmasındaki tespit edilen farklılıkların, cinsiyetlere bağlı olarak belli çalışma alanlarında olumluluklara ve olumsuzluklara neden olacağı söylenebilir.

Beyin yapısındaki cinsiyete bağlı farklılıklar üzerine çalışan ünlü Kanadalı araştırmacı Sandra Witleson, erkeklerin beyin yapısını itibarıyla iki farklı işi aynı zamanda yapabilme şanslarının daha fazla olduğunu söylüyor. Bir erkek, kadına göre çok daha rahat bir şekilde aynı anda hem haritayı inceleyip, hem yanındakiyle konuşabilir. Kadın bu işte zorlanır. Erkek bu iki işi birden yaparken, bir işi beyinde bir tarafa, diğerini ise diğer tarafa gönderiyor. Kadınlarda ise bu iki iş aynı yarımküre tarafından yönlendiriliyor. Kadınların beyinde, aynı bölgede gündeme gelen iki ayrı faaliyet, birbirini engelleyebiliyor, sıkıntı yaratabiliyor. İşte kadınların hem haritaya bakıp hem de konuşamamalarının nedeni bu.

Birçok araştırmacı, insan beyinde cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan farklılıkların, erkeklerin coğrafi durumla ilgili yer saptama yeteneklerinin neden daha gelişkin olduğunu da açıkladığı kanısındalar. Bu algılamanın merkezi kadınlarda beynin her iki yarımküresinde, hatta her iki yarımkürede de serpiştirilmiş vaziyette bulunuyor. Bu alanlar çoğunlukla başka faaliyetlerden sorumlu olan merkezlerle üst üste düşmüş durumda de oluyor. Eğer kadın, beyninin aynı bölgesinde merkezi bulunan iki ayrı faaliyeti birden yapıyorsa, bu durumda yer ve koordinasyon saptama yeteneği bu işten zararlı çıkıyor. Erkeklerde ise bu işle ilgili merkez belli bir bölgede yoğunlaştığı için, iki ayrı faaliyetin beyinde üst üste düşmesi olasılığı küçük.

İki farklı cinsiyet arasında bir başka farklılık ise, kadınların soyut matematik problemlerini dilsel yöntemlerle çözmeye eğilim göstermeleri. Ama bu yöntem erkeklerin yöntemlerinden daha az verimli oluyor. Erkekler bu tür problemlerde beyinlerinin sağ yarımküresindeki görsel algılama merkezlerini aktifleştirerek sonuç alma yolunu tercih ediyorlar. Bu tür problemler, bey-

nin sol yarımküresindeki dilsel yetenek merkezleri yerine sağ yarımküredeki merkezleri kullanarak daha çabuk ve verimli çözülebiliyor.

KADIN VE ERKEKLERDE BEYNİN HANGİ BÖLGESİ HANGİ İŞLEVE SAHİP:

İşlev	Beynin hangi alanı	Özellikleri
Dilbilgisi, konuşma, dilin kullanımı	ERKEKLER: sol yarımkürenin ön ve arka kısmı Dağınık	KADINLAR: sol yarımkürenin ön kısmı Merkezi
Kelime haznesi, Merkezi yorumlama,	ERKEKLER: sol yarımkürenin ön ve arka kısmı, Merkezi	KADINLAR: sağ ve sol yarımkürenin ön ve arka kısmı Dağınık
Görsel işaretlerle Merkezi yol bulma, mekanı algılama	ERKEKLER: sağ yarımküre Merkezi	KADINLAR: sağ ve sol yarımküre Dağınık
Duygular	ERKEKLER: sağ yarımküre Merkezi	KADINLAR: Sağ ve sol yarımküre Dağınık.

Beynin yapılanmasında cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan farklılıklar kadınların sözlü testlerde neden daha başarılı olduğunu da açıklıyor. Kadınlarda konuşma yeteneklerini -dilbilgisi, imla ve kompozisyon- yönlendiren merkez, beynin sol tarafında merkezi olarak, yani bütünsel ve yoğun bir alanda yerleşmiş bulunuyor. Erkeklerde ise bu yetenekler beynin ön ve arka kısımlarında dağılmış olarak konumlanıyor. Bu nedenle konuşma yetenekleri kadınlarda erkeklere göre daha gelişkin.

Buraya kadar konuşma ve mekan algılama, yön bulma yeteneklerimizden bahsettik. Ama aslında insan beyni sıradan bir bilgisayardan daha farklı özelliklere de sahip: duygularımıza da

yön veriyor, nasıl tepki göstereceğimizi, duygularımızı nasıl dile getireceğimizi de belirliyor. Sandra Witleson, bir insanın beyninin sadece sağ tarafına, ya da sadece sol tarafına duygusal bir uyarı verildiğindeki tepkileri üzerine bir araştırması var. Bu araştırmanın temeli şu: eğer görsel bir uyarı sağ gözümüzün sinirlerine ulaşırsa beynimizin sadece sol yarımküresine gönderiliyor, sol gözün sinirlerine ulaşırsa da sadece sağ yarımküreye gönderiliyor.

Witleson tarafından gerçekleştirilen bu çalışmada görsel uyarılar duygusal mesajlar da içermekteydiler. Araştırma sonuçları, uyarı beynin hangi yarımküresine giderse gitsin, kadınların uyarının içerdiği duygusal mesajları aldığı yolundaydı. Erkekler ise görsel uyarının duygusal içeriğini, eğer o uyarı beyinlerinin sağ yarımküresine ulaşmışsa algılayabiliyorlardı.

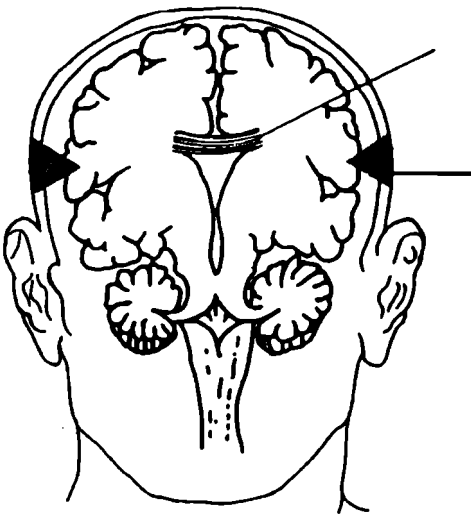
Kadınlarda duygusal tepkiler beynin her iki yarımküresinde oluşuyor, duygusal merkezler her iki yarımkürede de üstlenmiş vaziyette. Erkeklerde ise bu merkezler sadece sağ yarımkürede bulunuyorlar. Beyindeki “duygu merkezleri”nin yapılanmasında ortaya çıkan bu farklılıklar aslında anlaşılabilir. Bu konuyu, beynin cinsiyete göre farklılığını inceleyen araştırma sonuçlarına göre değerlendirmek gerekiyor.

Bu farklılıklar beynin iki yarımküresini birbirine bağlayan dokuyla, corpus callosum'la ilintili. Bu dokunun sinir ağları iki yarımküre arasındaki enformasyon akışını mümkün kılıyor. Corpus callosum'un yapısı ise kadınlarda ve erkeklerde farklı.

Beyin üzerine sürdürülen fizyolojik araştırmalar corpus callosum'un enformasyon akışını sağlayan önemli bir noktasının kadınlarda erkeklere göre daha kalın ve çıkıntılı olduğunu ortaya koyuyor. Bu farklılık ölçümlerle de kanıtlanabiliyor.

Bu deney kadınlarda beynin iki yarımküresi arasında, erkeklerdekine göre çok daha fazla veri akışı gerçekleşebiliyor gerçeğini bir kez daha vurguluyor. Aradaki bağlantılar daha mükemmel.

BEYNİN YAPISI.

Yine araştırmalar, beynin iki yarımküresi arasındaki bağlantılar ne kadar gelişmişse, hızlı ve güzel konuşmanın, kendini iyi ifade edebilmenin de o kadar gelişmiş olduğunu ortaya koyuyor. Kadınların konuşmaya dayalı yeteneklerinin daha gelişmiş olması herhalde bu olaya bağlı. Acaba gerçekten bu işin sırrı corpus callosum'da mı saklı? Acaba kadınlara özgü o gizemli “altıncı his yeteneği” de burada mı gizli? Söz konusu olan doğa üstü bir yetenek değil. Kadınlar beyinlerinin kendilerine özgü yapılanması nedeniyle erkeklere göre çok daha fazla enformasyonu toplayıp birbiriyle kıyaslayabiliyorlar. Sesin tonundaki, davranışlardaki, yüzde bir an için belirip kaybolan mimiklerdeki duygusal mesajları daha iyi algılayabiliyorlar. Böylece çok daha geniş bir yelpazeden topladıkları enformasyonlardan daha fazla sonuç çıkarabiliyorlar. Çünkü beyin yapıları hem dilsel ve hem de görsel daha fazla verinin bir araya getirilip, sonuca varılmasında erkeklere göre daha müsait.

Bazı araştırmacılara göre beynin yapısında ve oluşumunda

ortaya çıkan cinsiyete bağlı farklılıklar, aslında erkeklerin ve kadınların duygularını neden farklı biçimde dile getirdiklerinin de açıklamasıdır.

Erkekler duygularını “yerleştiriyorlar”. Duyguların yeri ise beyinde sağ yarımküre. Ama duyguların dile getirilmesini sağlayan yetenekler ise diğer yarımkürede üstleniyor. Erkeklerde iki yarımküre arasındaki doku bağlarının kadınlara göre daha az olduğu ise kanıtlanmış bir olgu. İşte iki yarımküre arasında veri akımının daha az olduğu erkek beynindeki bu özellik nedeniyle erkekler duygularını daha zor ifade edebiliyorlar. Dilsel yetenekleri belirleyen sol yarımküreye yeteri kadar veri ulaşamıyor.

Kadınların beyin yapılarının farklı olması belki de onların genellikle duygularla mantığı birbirinden ayıramamalarının nedenidir. Duyguların yaratılmasında kadın beyninin her iki yarımküresi de etkilidir. Ayrıca kadın beyinde iki yarımküre arasındaki ilişki de daha aktiftir. Bunun sonucu ise, “duygu” tarafıyla, “konuşma-ifade” tarafı daha sıkı bir koordinasyon içinde çalışır. Böylece duygu merkezlerinde biriken enformasyonlar konuşma bölümüne daha bol aktarılır ve sonuçta kadınlar duygularını daha iyi ifade ederler.

Erkek ve kadın beyninin farklı bir oluşum göstermesi yeteneklerdeki farklılıklarda da kendini belli eder. Her iki cinsiyet karşılaştığı sorunların halinde kendinin güçlü olduğu yetenekleri kullanmayı tercih eder. Sandra Witleson bunu “seçimli kognitif strateji” olarak adlandırır. Bu, hem erkeklerin hem de kadınların kendi düşünsel yeteneksel üstünlüklerini kullanmaları anlamına gelmektedir. Witleson mimarlar arasında (her halde bu matematikçiler ve bilimsel araştırmacılar için de doğrudur) kadınların sayısının daha az olmasını kadınların mekanı algılama alanındaki zayıflıklarıyla açıklar. Bu nedenle kadınlar başka “kognitif stratejilere” yaslanırlar, yani beyinlerinin daha verimli diğer alanlarını kullanırlar. Bu durum, kadınların oranının müzisyenler arasında çokken, besteciler arasında neden az olduğunu da açıklar. İyi bir müzisyen olabilmek için kadın beyni çok elverişlidir: hassas el hareketlerinin uyumu, seslerin birbiri ardından armonisinin sağlanmasındaki yumuşaklık kadın beyninin güçlü yanlarına dayanır. Ama bestecilikte bazı biçimlerin öğrenilmesi, soyut

matematiği kavrama yeteneği vazgeçilemezdir. Bu yetenekler ise beynin öncelikle sağ yarımküresinde merkezleri bulunan yeteneklerdir. Herhalde tüm bu süreç kültürümüz, tarihimiz ve biyolojik yapılarımız tarafından ortaklaşa olarak belirleniyor.

Şimdi artık erkek ve kadın beyninin yapısı açıkça şekillenmeye başladı. Bu iki tür beynin hem anatomik özellikleri ve hem de sınırların birbirleriyle olan bağlantıları açısından önemli farklılıklar içerdiği ortaya çıkıyor. Araştırmalar, incelemeler ve deney sonuçları sayesinde bu farklılıklar üzerine her geçen gün daha fazla bilgi sahibi oluyoruz. Söz konusu olan sonuçlar sadece bilim açısından önemli değil. Bizler için de hayati öneme sahip. Bebeklik günlerimizden itibaren var olan farklılıkların nedeninin beynimizde olduğunu kanıtlıyorlar.

Beyin Cinsiyeti Testi:

Beyninizin ne kadar “erkeksi” ya da “kadınsı” olduğunu öğrenmek ister misiniz?

Davranışlarımızın erkeksi veya kadınsı olmasının nedeni, beynimizin erkeklere ya da kadınlara özgü süreç içinde oluşup oluşmadığıyla yakından ilintilidir.

Kadınların beyinde erkeklere özgü çizgiler olabilir. Bunun tersi de mümkündür. Tüm bu süreç, beynin gelişmesinin belli bir aşamasında ceninin erkeklik hormonunun etkisi altında kalıp kalmadığına bağlı olarak belirleniyor.

1) Bir yerlerden bir miyavlama sesi duyuluyor. Çevreye bakınmadan kedinin nerede olduğunu bilebilir misiniz?

- a) Biraz düşünür ve kedinin yerini saptarım.
- b) Derhal saptarım.
- c) Kesin olarak tahmin edemeyebilirim.

2) Biraz önce dinlediğiniz bir müziği ne kadar hatırlayabilirsiniz?

- a) Rahat hatırlarım ve bir kısmını hatasız söyleyebilirim.
- b) Eğer ritmik ve basit bir melodisi varsa hatırlayabilirim.
- c) Zor hatırlarım.

3) Sadece birkaç kez karşılaştığınız biri sizi telefonla aradı. Kendini tanıtmadan sesinden kim olduğunu çıkarabilir misiniz?

- Neredeyse herkesi çıkarırım.
- Bu tür olaylarda arayanların yarısını çıkarabilirim.
- Yarisından azını çıkarabilirim.

4) Evli çiftlerle birlikte kalabalık bir grupsunuz. İki kişi arasında gizli bir gönül ilişkisi varsa farkeder misiniz

- Mutlaka farkederim.
- Olayların yarısında anlarım.
- Çok ender farkederim.

5) Kalabalık bir davette beş kişiyle tanıştırtılıyorsunuz. Eğer ertesi gün onların isimlerini duyarsanız, yüzlerini gözünüzün önüne getirebilir misiniz?

- Çoğunluğunu getiririm.
- Bazılarını getirebilirim.
- En fazla bir tanesini getirebilirim.

6) İlkokulda kompozisyon ve imlanız iyi miydi?

- Her ikisi de iyiydi.
- Biri iyiydi.
- İkisi de kötüydü.

7) Otomobil kullanırken bir park yeri gördünüz. Ama geri giderek girmek gerekiyor. ve yer de oldukça dar.

- Başka park yeri aramaya devam ederim.
- Dikkatle geri geri girerim.
- Zorlanmadan park ederim.

8) Yeni bir şehirdesiniz ve geledi sadece üç gün olmuş. Yolda biri sizden kuzeyin hangi istikamet olduğunu soruyor.

- Söyleyebileceğimi sanmıyorum.
- Hemen söyleyemem, ama bir dakika düşünür bulurum.
- Derhal söylerim.

9) Diş doktoruna gittiniz. Sizinle aynı cinsiyetten beş altı kişi

var bekleme odasında. Kendinizi rahatsız hissetmeden diğerlerine ne kadar yakın oturursunuz:

- 15 cm'den daha yakın.
- 15-60 cm arasında.
- 60 cm'den daha uzak.

10) Yeni komşunuzu ziyaret ediyorsunuz, sohbete başlıyorsunuz. Oda sessiz ama bir yerde bir musluk şıp şıp damlıyor.

- Damlama sesini derhal farkedirim, ama dikkat etmeye çalışırım.
- Eğer farkedersen büyük bir olasılıkla söylerim.
- Damlama beni rahatsız etmez.

puanlama:

erkekler:

- 10 puan
- 5 puan
- 5 puan

kadınlar:

- 15 puan
- 5 puan
- 5 puan

Yanıtlanmamış sorular 5 puan olarak hesaplanmalıdır.

Erkeklerin çoğunluğu 0-60 puan arasında,

Kadınların çoğunluğu ise 50-100 arasında bir sonuca ulaşıyorlar.

50-60 puan arası ortak bir kategori oluşturuyor. Bu kategori iki cinsiyetin ortak düşündüğü bir ara tabaka.

Sıfır puanın altındaki erkekler ve yüz puanın üzerindeki kadınlar diğer cinsiyetten çok farklı yapıda beyine sahipler. Ama karşıtlıkların birbirini cezbediği de unutulmamalı.

Eğer bir erkek 60 puandan daha yüksek bir sonuca ulaşırsa beyninin kadınsı, eğer bir kadın 50 puandan daha az bir sonuca ulaşırsa beyninin "erkeksi" olduğunu söylemek mümkün olabilir.

Ama şunu da saptamak gerekir ki, tüm bunlar ortalama sonuçlardır. Bir erkek test sonunda 60'ın üzerinde puan almış olabilir ve buna rağmen beyni de "erkeksi" olabilir. Ya da 50'nin al-

tında bir sonuca ulaşan kadının beyni de “kadınsı” olabilir. Bazı farklar, böylesi basit testlerle ortaya çıkarılmayacak kadar derinlerde de olabilir. İşte kitabımızın ileriki bölümlerinde bu farklılıkların izini süreceğiz.

ÇOCUKLUK DÖNEMİNİN FARKLILIKLARI

Kızlarda ve erkeklerde beyinlerinin yapısı daha doğumdan itibaren farklı. Bu farklılıklar, iki cinsiyet arasında bebeklik ve çocukluk dönemlerinde gelişerek devam ediyor, güçleniyor. Biyolojik özellikler -ki aslında bu özelliklere dayalı toplumsal davranış biçimleri de bu yönde etki yapar- erkekler ve kadınlar için farklı yollar, farklı eğilimler, farklı şeylere yakınlıklar, farklı davranışlar öngörür.

Daha önce de değindiğimiz gibi, bebek daha doğduğu an, beyni cinsiyet bakımından “safını belirlemiş” vaziyettedir. Gelişme sürecinde bu bir dereceye kadar değişebilir, ama asıl plan yapılmıştır, belirleyici “devreler” artık oluşmuştur.

Erkekler ve kızlar doğdukları andan itibaren yapıları, genetik kodları ve hormonları tarafından şekillenen davranışsal farklılıklarıyla birbirlerinden ayrılırlar.

Beyin dış dünyadan gelen uyarılara yanıt verir ve bu süreç aslında yapıda var olan eğilimleri güçlendirici yönde etki yapar. Büyüdükçe deneyimlerimiz ve “düşünme kaslarımız” arasındaki etkileşim beynimizin yapısını da etkiler. Bu aslında antremanların fiziksel kaslarımızı geliştirmesine benzer. Eğer fareyi kapattığımız kafese türlü tekerlekler ve labirentler yerleştirirsek, farenin sinir sisteminin karmaşık, güçlü ve ayrıntılı bir gelişme süreci izleyeceğinden emin olabilirsiniz. Ama bunu yapmaz da fareyi boş ve hiçbir uyarının olmadığı ortamda tutarsanız, beyin ya-

pısı düzleşecek, beyindeki kanalların oluşumu gerikalacaktır. Bu otopsilerle de kanıtlanmıştır.

Eğer beynimizi çalıştırmazsak, aynen çalıştırılmayan kaslar gibi beynimiz zayıflayacak, eriyecek ve kuruyacaktır. Eğer gelişmenin kritik bir döneminde gerekli uyarıları alamazsa beyin bir daha düzelmeyecek zararlar görür. Karanlıkta tutulan kedi yavrularının belli bir süre sonra artık görmeyi öğrenemedikleri deneylerle tespit edilmiştir.

İnsan beyninin doğum sonrası da değişebildiği doğrudur. Beynin temel yapısı ve hücreleri doğum anında artık mevcuttur, ama üç yıl boyunca beyinde yeni ilişkiler, yeni hücre iletişim ağları kurulur. Çocuk gelişme sürecinde beyinde ilişki sistemlerinin ve bu sistemlere temellenen yeteneklerin, özellikle de konuşma ve dilin kullanım yeteneğinin oluşabilmesi için belli uyarılara muhtaçtır. Aşağıdaki örnek bu durumu iyi hissettirecektir.

Genie

On iki yaşındaki Kalifornialı kızın yaşadıkları, beyin faaliyetlerinin her ne kadar genetik olarak programlanmış olsa da, pratiğe de son derece bağlı olduğunu kanıtlıyor. Yani, biyolojik yapımız ve çevreden aldığımız etkiler aynı oranda önem taşıyor. Ne biri ne öteki tek başına davranışlarımızı belirliyor.

Genie çocukluğunda yıllar boyunca Los Angeles'de bir evin yatak odasında hapsedilmiş durumda yaşamış. Kapalı olduğu bu süre içinde insan sesi duymamış. Kurtarılmasının ardından uzmanlar Genie ile yıllarca uğraştılar, ama ona normal konuşmayı öğretilemediler. Gelişme sürecinin belli bir evresinde beyni gerekli uyarıları alamadığı için, doğumuyla birlikte konuşma yeteneği olmasına rağmen, konuşma mekanizmaları gelişemedi.

Beynimizi gelişme süreci içinde edinilen deneyimlerle doldurulmayı bekleyen boş raflar sistemi gibi düşünmemek lazım. Beyin deneyimlere son derece aktif bir şekilde tepki gösterir. Peki

kızların ve erkeklerin beyinlerinde doğumlarından itibaren var olan farklılıklarla ne oranda ilintilidir?

Beyin yapısındaki cinsiyete bağlı farklılıklar çok çabuk kendini gösteriyor. Hatta bazı duylara yapılan uyarılarda doğumdan sonraki birkaç saat içinde farklılıkları tespit etmek mümkün. Bu ise farklılıkların doğum esnasında da var olduğunu, kız ve erkek çocuklarının olguları başka türlü algılayıp, başka türlü tepki gösterdiklerini de kanıtıyor. Aslında dünya, iki farklı cinsiyet açısından aynı dünya olarak algılanmıyor. Bu olgu çok erken kendini gösteriyor ve reddetmek de mümkün değil. Bu ise, farklılıkları cinsiyetler arasında değil, toplumsal etkilerde aramak gerektiğini savunan tezleri zayıflatıyor.

Bebeklik Dönemi

Annie ve Andrew

İkiz çocuk sahibi olacağını anladığı andan itibaren Gillian çocuklarını cinsiyetler üzerine oluşan stereotiplere göre büyütmeyeğine karar vermişti. İki farklı cinsiyete sahip olan çocukları arasında ayırma gitmeyecek, hangisine mavi, hangisine pembe giydireceğine özen göstermeyecek, kime tulum, kime dantelli elbise giydireceğim diye telaşlanmayacaktı. İki-sine de aynı şekilde davranacaktı.

Ama bütün kararlılığı boşunaydı. Çocukları daha doğumu takip eden birkaç dakika içinde planlarını altüst ettiler. “Doğum açısından aralarında üç dakika fark bile yoktu ve sanki bu iki bebek farklı dünyalardan çıkıp gelmişlerdi: Andrew’yu susturmak mümkün değildi. Annie sakince uyuyor, ama en küçük sese uyanıyordu Her ikisinin yatağına da bir takım oyuncaklar astık. Çünkü bu tür uyarıların bebekler açısından çok önemli olduklarını biliyorduk. Andrew saatlerce bu oyuncakları seyrediyordu, altını temizlerken bile gözlerini ayırmıyordu. Annie ise ilişki kurmaya çok daha yatkındı. Odasına gittiğimde hemen sesler çıkarmaya başlıyordu.”

Kız bebekler doğumlarını takip eden birkaç saat içinde bile

dokunmaya karşı duyarlı hale geliyorlar. Ellerin ve parmakların duyarlılığını test eden bazı araştırmaların sonuçlarını kıyaslamak bile mümkün değil, çünkü en az hisseden kız bebek bile en fazla hisseden erkek bebekten daha iyi hiss ediyor, yani daha duyarlı. Sesli uyarılara gelince: kız bebekler sese karşı çok hassaslar. Bir araştırmacı kız bebeklerin belki sesleri iki kat daha iyi işitmelerinin bile mümkün olabileceğini öne sürüyor. Ses, acı, kötü uyarılar kız bebekleri çok daha çabuk rahatsız ediyor.

Kız bebekler ninni söyleyerek, ya da mırıldanarak daha çabuk sakinleştirilebiliyorlar. Kelimelerin anlamını kavrayabilecek çağa gelmeden bile erkek çocuklara göre konuşmanın duygu mesajını çok daha iyi algılayabiliyorlar.

Kız çocuklar doğumlarından itibaren çevredeki insanlarla daha kolay irtibat kuruyorlar. 2-4 günlük bebekler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre kız bebekler yanlarında sessizce oturan insanlarla erkek bebeklere göre iki kat daha uzun bir süre “göz göze” kalıyorlar. Eğer yetişkin konuşuyorsa bu süre daha da uzuyor. Erkek çocuklarda ise yetişkinin konuşup konuşmaması göz göze kalma süresi üzerinde etkili olmuyor. Buradan erkek çocuklar için önemli olanın sesli değil görsel uyarı olduğu sonucu çıkarılıyor. Kız bebekleri doğumdan itibaren sesler çıkararak yetişkinlere ilişki kurmaya eğilimli görünüyorlar. Erkek bebeklerin çoğunluğu da sesler çıkarmaya yatkın, ama oyuncaklarına bakmayı, ya da geometrik şekilleri seyretmeyi de en az bu kadar istekle yapıyorlar. Erkek bebekler daha aktifler ve daha fazla uyanık kalıyorlar. Beyin yapıları, özellikleri nedeniyle aktif işlere daha yatkın.

Kadın cinsiyeti başka açıdan da ilişki kurmaya daha yatkın. Dört aylık kız bebekler daha önce gördükleri bir insanı fotoğraftan tanıyabiliyor. Erkek bebeklerin çoğunluğu ise bunu asla beceremiyor. Bir haftalık bir kız bebek geri plandan gelen sesler arasında bir bebek ağlamasını ayırt edebiliyor. Erkek bebek bunu da yapamıyor.

Davranışlar arasındaki bu kadar kesin farkedilebilen ve ölçülebilen farklılık her halde toplumsal değerlerin etki yapmasından çok daha önce beyine kaydoluyor olsa gerek. Daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz beynin cinsiyetlere göre gösterdiği

farklılıklar yeni doğan bebeklerde de kendini gösteriyor: erkekler çevre ve mekanın algılanmasında, kızlar ise konuşmaya ve iletişime yönelik yeteneklerde daha üstünler.

Ama bilimin ulaştığı sonuçları kabul etmeye yavaşlar arasında bile, toplumsal etkileri ve terbiyeyi beynin yapısından daha önemli görenlerin sayısı hiç de az değildir. Şöyle diyorlar: "Araştırmalara göre anneler erkek çocuklarıyla oynarken o kadar şefkatli davranmıyorlar. Kızlarını daha çok seviyor ve şımartıyorlar. Kızlarıyla daha çok konuşuyorlar. Bu koşullarda erkek çocukların kızlardan farklı olması hiç de şaşırtıcı değil".

Şimdi bu olaya bir de tersinden bakalım: anne aslında çocuklarıyla ilgilenirken, toplumsal davranış kalıplarına göre davranmıyor, tam tersine çocuklarında doğumlarından beri var olan bazı isteklere yanıt veriyor, onların istediği gibi davranıyor, onları tatmin etmeye çalışıyor! Anne, oğluna onunla hareketli bir şekilde oynamakla, kızına ise onu okşamakla etki yapabileceğini iyi kavlıyor ve anne çocuğunun kendini iyi hissedebilmesi için onun istediği şeyi veriyor. Anne aslında çocuğunun beyin yapısına bağlı olarak ihtiyaç duyduğu davranışları içgüdüsel olarak farkediyor ve gerçekleştiriyor. İşte kız çocukları gülümseyen sevgi dolu yüze ve şefkatli sözlere daha duyarlı olduklarından, annelerinden bunu daha çok alabiliyorlar.

Bebeklerin aynı kararlılıkla meme emmediğini bütün anneler bilirler. Bu alandaki farklılıklar da çok küçüklükte ortaya çıkar. Oysa bebeklerin minicik zamanlarında bazı davranış biçimlerini öğrenmeleri söz konusu olamaz. Kız bebeklerin çekingen tavırları da bu nedenle öğrenme sürecinin bir sonucu değildir.

Yürüme Çağı

Bir zamanlar Andrew için çok endişe ediyorduk. Sürekli gözümüzün üzerinde olması gerekiyordu, yoksa ya dolaplara saklanıyor, ya da şöminenin düğmeleriyle oynamaya başlıyordu. Ama neredeyse hiç konuşmuyordu, oysa Annie susmak bilmiyordu. Sonunda Andrew'nün gelişmede geri kalmış olabileceğini düşünmeye başladık.

Çocuk büyüdükçe, beyninin oluşumu nedeniyle zaten var olan eğilimleri de geliştiriyor ve hatta giderek güçleniyor. Bebek, zamanı geldikçe beyninde gerekli “filtreleri” açıyor, böylece hayatı en doğal şekliyle algılayabileceği mekanizmaları harekete geçiriyor. Deneyler kız bebeklerin kişilere daha çok bağlandıklarını da ortaya koyuyor. Bir defasında çocuklarla ilgili son derece ilginç bir deney yapmışlardı. Dürbüne benzeyen bir cihazın sağ ve sol tarafına farklı resimler yerleştirilmiş ve çocuklara gösterilmişti. Bu resimlerden birinde bir nesne, diğerinde ise bir insan vardı. Bütün çocuklara aynı resimler gösterildi, ama “ne gördünüz?” sorusuna verilen yanıtlar farklıydı. Erkek çocukları gördükleri resimler arasında nesnelerin çok daha fazla olduğunu öne sürerken, kız çocukları ise kişilere ait resimlerin çoğunlukta olduğunu iddia ediyorlardı.

Kız çocukların beyin yapıları konuşma açısından daha elverişli, bu nedenle de kız çocuklar daha çabuk konuşma öğreniyorlar. Konuşma merkezi kızların beyinlerinde sol yarımkürenin ön tarafında. Erkeklerde ise bu merkez sol yarımkürenin önünde ve arkasında dağılmış vaziyette. Bu ise verimliliğin düşmesine neden oluyor. Konuşma merkezi kızlarda daha dar bir bölgede yoğunlaşmış ve gelişmiş olduğundan kızlar ilk kelimeleri daha çabuk söylüyor, kullandıkları kelimelerin sayısı bakımından erkek çocukların çok önünde ilerliyorlar. 2-4 yaş arası çocuklar arasında yapılan bir araştırma kızların dilbilgisi alanında da daha ilerde olduklarını, kuralları da daha kolay öğrendiklerini ortaya koydu.

Üç yaşındaki kız çocuklarının % 99'u çok net ve anlaşılabilir bir şekilde kendini ifade edebiliyor. Erkek çocukların bu düzeye gelebilmesi için ise ortalama bir yıl daha zamana ihtiyaçları var. (Einstein ancak beş yaşında konuşmaya başlamıştı). Kız çocukları daha uzun ve karmaşık cümleler kurabiliyorlar, daha az gramer hatası yapıyorlar ve belli bir harfi de içeren kelime biriktirme oyunu oynadığında kesinlikle daha fazla kelime bulabiliyorlar.

Aylar geçtikçe bebek artık emeklemeye ve yürümeye başlayınca erkek çocuk kendi küçük dünyasında keşif seyahatlarına çıkmaya başlıyor. Kızlara göre daha yapılı olduklarından erkek çocuklar bu küçük yolculuklarında daha uzağa gitmeye cüret edebiliyorlar ve giderek ana kucağına, yani annenin güven verici

yakınlığına daha az ihtiyaç duymaya başlıyorlar. Bir deneyde çocuk odasının ortasına bir engel konuldu. Bu engel anneyle çocuğunu birbirinden ayıran bir engeldi. Eğer deneye tabi tutulan çocuk kız çocuğuysa, genellikle engelin hemen yanında ağlamaya başlıyordu. Erkek çocuklar ise engelin ucuna kadar gidip, orada geçiş olup olmadığına bakıyorlardı.

Küçük çocuklarda dünyayı keşfetme arzusu elbette eğer beyinlerinde böyle bir tutku varsa ortaya çıkıyor. Beyninin güçlü yanlarını kullanıyor çocuk ve bu deneylerle zaten güçlenmeye eğilimi olan beynin o tarafı daha da gelişiyor. Bu labirentlerde gide gele beyninin “kaslarını” güçlendiren fare deneylerini de hatırlatıyor. Çocukların çoğunluğu belli davranış kalıplarına uyuyor, ama bu davranış kalıpları liberal toplumun dikte ettiği kalıplar değil. Çocuk aslında kendi iç dünyasının, içgüdülerinin emirlerine uyuyor ve kendi önemli bulduğu şeyleri yapıyor. İç dünyasının eğilimlerini yerine getirirken, aslında doğal yetenekleri, iç dünyasında hazır bekleyen bakış açısını kullanıyor ve kullandıkça cinsiyetine bağlı olarak var olan bu eğilimleri daha da geliştiriyor.

Erkek çocuklar çevreyi algılamalarına yarayan duygularını geliştiren deneylere ihtiyaç duyuyorlar. Kız çocuklar ise insanlarla ilişki kurmayı, bu ilişkileri geliştirmeyi mümkün kılan durumları seviyorlar.

Erkek çocuklar kendi çevrelerindeki dünyayı, nesnelere ve alanı keşfetmekten büyük zevk alıyorlar. Çünkü onların beyin yapıları buna uygun. Bu yönde teşvik ediyor beyinleri. Kız çocukları ise birileriyle konuşmayı, birilerini dinlemeyi, anlatmayı seviyorlar. Bunun nedeni de onların beyin yapısının buna uygun olması.

Okul Öncesi

Bir aralar Andrew'yu yuvadan almayı bile düşündüm. Çünkü yuvadaki öğretmenlerin ve arkadaşlarının yaka silktiğini biliyordum. Andrew “yıkıcı dönemini” yaşıyordu. Be-

nim için de çok büyük bir sıkıntı kaynağıydı: çoğu kez bana, yani annesine hiç ihtiyaç duymadığını hissettim. Yemin ederim birçok defa gözünü bile kırpmadan beni bir oyuncak otomobille değiştirebilirdi!

Kız ve erkek çocukların oyunları da birbirinden farklı. İngiltere'de bir çocuk yuvasında yapılan bir araştırmaya göre, yuva girişinde kızlar annelerinden ortalama 92.5 saniyede vedalaşıyorlar. Erkek çocukların vedalaşması ise sadece 36 saniye sürüyor ve onlar aceleyle oyun oynamaya koşuyorlar. Onların oyunları çok daha hareketli: oyun alanının büyük bir kısmını ellerinde tutuyor, kızlara ufak bir alan bırakıyorlar. Bina içinde parçalardan kurulan evler, oyuncak otomobiller onların daha çok ilgisini çekiyor. Daha doğrusu, onlar için bir tarafı hareket eden her şey ilginç: bu ister kapı kolu olsun, ister elektrik düğmesi, fark etmiyor. Kız çocuklar ise belirli bir yerde oynamayı seviyorlar. Eğer onlar da küçük parçalarla bina yapma oyunu oynarlarsa, kurdukları "bina" genellikle alçak ve uzun bir şey oluyor. Aynı oyunda erkek çocukları genellikle kule biçiminde, yüksek "binalar" yapıyorlar.

Kız ya da erkek olsun, eğer gruba yeni bir katılım olursa kızlar merakla ve dostça, erkekler ise ilgisizce davranıyorlar. Yeni gelen çocuğun hep peşlerinde dolaşmasına erkek çocuklar kızıyor, kızlar ise yeni geleni çoğunlukla aralarına kabul ediyorlar.

Dört yaş civarında genellikle kızlar ve erkekler artık ayrı ayrı oynamaya başlıyorlar. Çocukluk döneminin cinsiyet farklılaşması bu dönemde yaşanıyor. Erkek çocuklar, eğer grup için yararlıysa herkesi gruba kabul ediyorlar. Burada onu sevip sevmedikleri çok belirleyici olmuyor. Kızlar ise böyle değil: onlar bazı kızları "onu sevmiyoruz" diyerek reddediyorlar. Ama kızlar kendilerinden küçükleri de gruba alıyorlar. Erkek çocuklar ise kendilerinden büyüklere katılmayı daha çok seviyorlar. Kızlar grup içindeki arkadaşlarının isimlerini öğreniyor ve akıllarında da tutuyorlar. erkek çocuklar ise çoğunlukla grup üyelerinin isimlerine önem vermiyorlar.

Erkek çocukların oyunları vurdulu kırdılı, hırsız polisli. Kızların oyunları ise yuva, dostluk ve duygular üzerine kurulu. Aynı

hikayeyi erkek çocuk hırsızın gözüyle anlatırken, kız çocuğu kurbanın gözüyle anlatıyor.

Erkek çocuklar bir an bile durmadan, boğuşarak, güreşerek oynuyorlar. Onlar geniş bir alana, birbirleriyle sürekli yarışmaya ihtiyaç duyuyorlar. Kendi başarılarını daima diğerleriyle kıyaslıyorlar. Oyunun sonunda kesinlikle kimin galip geldiği, kimin kaybettiği ölçülebiliyor. Kızların oyunlarında ise sistemli bir şekilde oyunun değişik bölümleri birbirinden ayrılabilir, grubun tüm üyeleri sırayla oyunu oynuyor. Rekabet sadece dolaylı olarak kendini hissettiriyor. Kızlar ip atlamayı seviyor, erkekler ise yakalamacayı.

Doğal olarak hepimizin çocukluk anıları arasında bu özellikleri taşımayan bir kız veya erkek çocuğu vardır mutlaka. Hemcinslerine benzemediği için hatırlarız özellikle. Şüphesiz onun genel “cinsiyet özelliklerinden” bu kadar farklı olması aslında hormonal yapısındaki anormalleşmeyle ilgilidir.

Mandy

Mandy altı yaşında sevimli bir kızdı. Ama diğer kızlara pek benzemiyordu. İp atlama oyununun karmaşık kurallarından çok çabuk sıkıldı. O erkeklerle top oynamak istiyordu. Erkekler ise ona “golleri sayma” görevini verdiler, çünkü sayı saymasını iyi bildiği grupta herkesce malumdu. Ama Mandy daha aktif olmak istiyordu.

Mandy'nin durumu da aslında 2. bölümde tanıttığımız Jane'e benziyor. Her ikisinde de adrogenital sendromu var. Böbreküstü bezinin anormal çalışması sonucunda bebeğin bünyesinde erkek hormonuna çok benzeyen bir madde üretiliyor. Eğer beyin gelişmesinin kritik bir döneminde bu hormonla karşılaşırsa erkeksi özellikleri benimseyip, Mandy'de olduğu gibi, çocuğu erkeksi davranışlara yöneltiyor.

Kız çocuklar bebeklerle oynamayı seviyor, erkekler ise bebeklerle oynarsa bile onlara uçak pilotu veya astronot rolleri yükleyerek oynamayı seviyor. Eğer yeni bir oyuncak verilirse, erkek çocuklar bunu kızlara göre çok daha iyi kullanıyorlar. Bu-

rada kilit kelime “kullanıyorlar”. Çünkü erkek çocuklar gerçekten neyin nerede kullanılabileceğine ilgi duyuyorlar. Bunun için de nasıl işlediğini araştırıyorlar, genellikle söküp takmaya çalışıyorlar.

Yeni bir oyuncaktan heyecan duyuyorlar, ama gruba yeni bir katılım hiç ilgilerini çekmiyor. Cinsiyet farklılıklarıyla ilgili belki de ilk ayrışımından biri binlerce gözlem tarafından destekleniyor: erkek çocuklar nesnelere ve her türlü faaliyeti çok seviyor, oynarken kendilerinden geçiyorlar. Kız çocuklar ise öncelikle insanlarla ilgileniyorlar. Bir yuvada yapılan araştırma oyuncuların erkeklerin çoğu tarafından parçalanıp yeniden takıldığı, ama kızların hiçbirinin böyle bir girişimde bulunmadığını ortaya çıkardı. Elbette erkek çocuklardaki bu içgüdü'nün temeli “yıkma” yönelik değil. Üç boyutlu bir oyunacak söz konusu olduğunda, ya da model parçalarını bir araya getirmek gerektiğinde erkek çocuklar işlerini iki kat hızla yapıyorlardı.

İsrail'deki Kibuc'larda kızlar ve erkekler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmaya yönelik bir eğitim verilir. Planlı bir şekilde komünü geliştirme politikası erkek ve kadınlar arasındaki farklılıkların ana hatlarıyla silinebileceğini savunur. Ama buna rağmen orada da kızlar bütün yaş gruplarında daha sevecen, daha az bencil ve yumuşak başlı oluyorlar. Erkek çocuklar arasında ise sık sık kavga çıkıyor; örneğin oyuncakları birbirlerinden almak istiyorlar. Bütün yaş gruplarında sık sık kavga oluyor. Söz dinlememe, kavga ve küfürlü konuşma erkekler arasında yaygın. Erkek çocuklar için dünya, meydan okunacak, kavgası verilecek ve keşfedilecek bir alan.

Okul disiplini ise erkek çocuklar için tamamen yadırganacak bir olay.

Okul Yılları

Andrew okulda tam bir felaketti: son derece yavaş öğreniyordu. Belki bizim de bu durumu daha önce fark etmemiz gerekiyordu. Ama çok şükür artık sorunun ne olduğunu biliyoruz. Daha çok gayret etmesi, dikkat etmesi ve daha iyi konsantre olması gerekiyor. Madem çocuklarımız cinsiyet anla-

mında karşı devrimci olacaklardı, biz cinsiyet devrimini boşuna mı yaptık?

Kız çocuklar okuma yazmayı daha çabuk öğreniyorlar. Bu durum ise erkek çocukların görsel yeteneklerinin daha gelişmiş olduğu yolundaki saptamayla ilk bakışta çelişki oluşturuyor gibi. Uzun yıllar boyunca okumanın resimsel sembollerin öğrenilmesiyle başarılı bir şekilde özümsetilebileceği sanıldı. Ama birkaç başarılı ve inatçı araştırmamanın uzun yıllar süren çalışması okumayı öğrenmenin aslında görsel değil, işitsel bir olay olduğunu ortaya koydu.

Aynen konuşmada olduğu gibi bu alanda da kızlar beyin yapıları nedeniyle daha avantajlılar. Okuma merkezi beyinde sol yarımkürede bulunuyor. Sol yarımküre ise kadın beyinde doğal olarak güçlü olan alan. Onlar bu biyolojik avantajlarını kullanıyor, “avantajlı kognitiv strateji” uygulanıyor, yani yapılarının güçlü tarafı kendiliğinden hayata geçiyor. Onların güçlü yanları ise görme değil, işitme.

Cinsiyet farklılıkları üzerine süren araştırmalar, kadınlarda okumayı öğrenmede gerekli olan işitme ve kasları hareket yeteneklerinin erkeklere göre daha çabuk geliştiğini ortaya koyuyor.

İşitme konusunda yapılan testler kadınların bu alandaki üstünlüklerinin ilginç bir sınırını da ortaya koydu. Bu araştırma erkek çocukların hayvan seslerini daha iyi tanıyabildiklerini gösterdi, ki bu belki de erkeklerin bin yıllardır sürdürdükleri avcılığın evrimsel bir sonucuydu. Konuşmada erkekler zamanla kızları yakalıyorlar, ama hayvan seslerini (ve otomobil sesini) sadece daha iyi işitmekle kalmıyor, daha iyi taklit de ediyorlar. Eğer ses taklidi söz konusuysa, kız çocukları insan konuşmasına dayalı, insanların ilişkileri üzerine taklitle yapıyorlar. Çocukların oyun oynadıkları herhangi bir alana bir göz atmak bile bunu kanıtlamak için yeterli oluyor: erkek çocuklar kollarını iki yana açarak bir uçak gibi dönerler ve motor seslerini taklit ederler. Kızlar ise bu sırada alanın bir köşesinde bir araya toplanmış olurlar ve bü-

yük bir olasılıkla bu oğlanlarının ne kadar aptalca davrandıkları üzerine fısıldaşırlar.

Bir başka araştırma okuma güçlüğü çeken (disleksia) çocukların % 80'inin erkek olduğunu gösteriyor. Ama bunun nedeni erkek çocukların kızlara göre daha yavaş olgunlaşmaları değil. Erkek çocukların kızlara göre daha aptal ve tembel oldukları ve bu nedenle okumayı daha yavaş öğrendikleri görüşü çok uzun yıllar eğitim felsefesine önemli zararlar verdi. Bu doğru değil. Burada söz konusu olan şudur: kız çocuklar okuma sürecinde gerekli olan "aracı", yani işitme yeteneğini daha randımanlı kullanabiliyorlar. Buna karşın erkek çocukların ise görsel yetenekleri işitsel yeteneklerinden daha ileri. Bu ise, Amerikalı psikolog Dianne McGuinness'e göre çok önemli, çünkü okuma görsel yetenekle gelişmiyor.

Görsel yeteneklerin okuma süreciyle pek ilgisinin olmadığı ortada. Eğer öğrenci görsel yeteneklerini dayanak yaparak okumayı öğrenmeye gayret ediyorsa, bu işte kesinlikle başarılı olamayacağı anlaşıldı.

Eğer ödev bir metin içinde belirli harfleri işaretlemek, daire içine almaksa -örneğin bir paragraftaki bütün "s" harflerini işaretlemek gibi- erkekler bu işi daha başarılı yapıyorlar. Çünkü bu ödevde söz konusu olan görsel yetenekler. Ama iş dinlemeye dayanınca, mesela dinlenen bir metinden "s" harfiyle başlayan kelimeleri sıralamak gerektiğinde bunu kızlar daha iyi yapıyorlar, çünkü beyinlerindeki işitme merkezi daha gelişkin. Burada anlatılanları sosyolojik anlamda açıklamak mümkün değil.

Eğer eğitimin temel ilkesi öğretmenin anlatması ve öğrencilerin dinlemesi ise, bu sistem belli bir yaş düzeyine kadar "kadın beyni"nin daha yakın olduğu bir öğrenme süreci oluşturuyor. Bu yapılanma içinde veriler ikinci bir elden, yani öğretmen aracılığıyla geliyor. Kızlar sorular sorarak, ki bu da onların dilsel yetenekleri nedeniyle işi kolaylaştırıyor, aldıkları yanıtları özümseyiyorlar. Oysa erkek çocuklar, aynen labirentlerde dolaşan fareler gibi, görsel yeteneklerini daha iyi kullanarak, ulaştıkları sonuçlar arasında ilişkiler kurmasını daha iyi becererek ilerliyorlar. Onlar

da bu alanda ustalar. Nasıl bir zamanlar, daha bir günlükken, insanlarla olan ilişki onları pek ilgilendirmemişse, şimdi de öğretmenlerle olan ilişki onları pek ilgilendirmiyor. Beyinleri onları keşfetmeye, olguların içindeki sırları araştırmaya itiyor.

Kız çocuklarının konuşmaya dayalı zeka testlerinde son derece başarılı olmaları, aslında kız bebeklerin daha çabuk sesler çıkarmaya başlamasının doğal bir uzantısı. Onlar daha yetenekli oldukları alandaki avantajlarını koruyor ve büyüdükçe bu avantajlarını daha da geliştiriyorlar. Erkekler için ise, cisimlerin mekanik yapısı, olguların biçimi, mekanda aldıkları konum, nesnelerin nasıl çalıştığı vb. daha önemli

Dilsel yeteneklerdeki dezavantajlarını erkek çocuklar kısa zamanda kapatıyorlar. Onlar, geri oldukları bu alandaki dezavantajlarını, mekanı daha iyi algılamadaki avantajlarıyla giderebiliyorlar; erkek çocuklar cisimlerin biçimlerini daha iyi algılıyorlar, amaca giden en kısa yolu da daha çabuk keşfediyorlar. Bu aslında bütün memeli türlerde erkeklerin ortak özelliği. Altıyla on dokuz yaş arasında erkek çocuklar hareket halindeki bir nesneyi ışın tabancasıyla daha iyi tutturabiliyorlar. Dokuz on yaş civarında bir grup çocukla yapılan bir teste göre, erkek çocuklar belli bir geometrik sisteme göre, belli izleri takip ederek döşeme üzerinde daha kolay ilerliyorlar. Bir takım şeyleri "monte etmede", mesela kavanoz kapağını yerleştirme ise erkek çocuklar kızlara fark atıyorlar. Anne babalar bu tür mekanik işlere erkek çocukların nasıl daha çabuk ilgi göstermeye başladıklarını iyi bilirler.

Şimdi biz çocukların oyun sahalarına geri dönelim: on yaş civarında kız ve erkek çocuklar, bir yandan doğumlarından altı ay önce cinsiyetleri üzerine oluşan özellikleri geliştirip, bu alanda pratik kazanırken, diğer yandan da artık kesin bir şekilde ayrı gruplar oluşturuyorlar.

Kız çocuklar alanın bir köşesinde grup olarak oturuyor, konuşup, küçük sırlarını birbirlerine anlatıyorlar. Erkek çocuklar gibi sık sık tartışmıyorlar. Ama tartıştıkları zaman da sonucu güç gösterisi, kaba güç ve boğuşma değil, sözler ve ikna etme belirliyor. Kızlar arasındaki lider yönlendiriyor, erkekler arasındaki lider ise liderliğini despotluğa dayandırıyor. Kızların oyunlarında

işbirliği, oyundaki rollerin dağıtılması ve rekabetin yokluğu göze çarpıyor. Evelerine döndüklerinde çoğunlukla kendi hayatlarına ve kız arkadaşlarına dair günlük yazıyorlar. Büyüdükçe insani ilişkilerin doğal atmosferi çevrelerinde belirleyici oluyor.

Bu arada erkek çocukların hayatı daha hareketli geliyor. Hormonların etkisiyle bünyelerinde gelişmeye başlayan saldırganlık, macera arayışını içeren oyunlarda, rekabette, grupta liderliği ele geçirmeye yönelik deneylerde kendini gösteriyor. Erkek çocukların küçüklüklerinde de aynı çaba içinde olduklarını, çevreyi keşfetmek için can attıklarını, daha bağımsız ve daha meraklı olduklarını görmüştük. Her şeyi tutmak istediklerini, ellerine aldıklarını açmaya çalıştıklarını, ellerinin gözlerinin doğrudan bir uzantısı gibi çalıştığını, beyninin hükmeden sağ yarımküresiyle nesnel dünyayı bir an önce kavrama özlemiyle yanıp tutuştuğunu izlemiştik. Erkek çocuklarda beynin sağ yarımküresinin egemen olduğunu, altı yaş grubundaki çocuklar arasında yapılan bir araştırma da ortaya koyuyor: bu araştırmaya göre erkek çocuklar cisimlerin biçimlerini sol elleriyle daha iyi algılıyorlar. Bilindiği gibi, sol el beynin sağ yarımküresi tarafından yönlendiriliyor. Erkek çocuklar oyuncaklarıyla kulübe, kale, uzay gemisi inşa etmeyi severler, ama günlük tutmazlar. Tutarlarsa da, çakılarının kaybolduğu veya o gün maçı kaç kaç kazandıkları üzerine bir iki cümlelik satırlarla geçiştirirler. Ardından bilgisayarlı oyun dönemi başlar. Okulda, dilbilgisi, kompozisyon gibi sürekli sorunlarla geçen sıkıntılı bir günün ardından eve gelip oyunda uzaylıları dize getirebileceği saatleri iple çeker!

Erkek çocukların dünyası eylemlerden, keşiflerden ve cisimlerden oluşur. Okulda istenen ise sakince, kımıldamadan oturması, susup dinlemesidir. Tüm bunlar onun bünyesinin ihtiyaç duyduğu, beyninin istediği şeylerin tam tersini oluşturur. Daha önce de söylediğimiz gibi öğretim “kadın beyni”ne daha uygun bir süreçtir. Çünkü dilsel yoldan verilip alınan enformasyonların, sorular ve yanıtlar biçiminde pasif kabulüne dayanır. El becerilerine dayalı ödevler, örneğin yazma işi de kızlar için daha uygundur, çünkü otomatik hareketlere dayalı alanlarda da onlar daha yeteneklidirler. Erkekler ise daha kapsamlı mekanik işlerle uğ-

raşmayı severler. Dianne McDuinnes eğitim ve öğretimin neredeyse erkek çocuklara karşı kurulmuş bir komplo olduğunu söyler:

Okul eğitiminin ilk yıllarında çoğunlukla okuma ve yazma işi üzerinde durulur. Bu alanda kızlar avantajlıdır. Bu nedenle de yardımcı sınıflar, yani geri kalan çocuklara ders veren sınıflar okuma yazmayı gerektiği gibi beceremeyen erkek çocuklarla dolar. Disleksia, yani okuma yazma güçlüğü çeken çocuklar arasında erkeklerin oranı kızların dört katıdır. Eğer çocuklar arasında geri kalmışlık kategorisi bir zamanlar olsaydı, Faraday, Edison ve Einstein de gelişmede geri kaldı diye ilan edilir ve damgalanırdı.

Hiperaktif çocukların % 95'i erkek. Kızlar arasında bu sorun neredeyse hiç ortaya çıkmıyor. Eğer "erkeksi" beynin özelliklerini düşünürsek bunun çok da şaşırtıcı olmadığını anlar ve eğitimin neden "kadınsı" beynin işine geldiğini kavrarız. Dianne McGuinnes'e göre bütün bunlar uzunca bir zamandır eğitim uzmanları tarafından bilinen, ama sır olarak saklanan veriler:

Karşı cinsler arasında öğrenme sürecinde de farklılıklar var ve bu farklılıkların suskunlukla geçiştirilmesi yarardan çok zarara neden olmaktadır. Erkek çocukların kızlara göre okuma yazmayı daha geç öğrenmeleri bir anormallik değil. Ama bunun vurgulanmaması birçok erkek çocukta bunalıma neden oluyor. Daha da kötüsü birçok çocuk, hiçbir teşhise dayanmayan "hastalık" için ilaç almak zorunda kalıyor.

Sonuçta erkek çocuklar temel dilsel yetenekler konusunda kızlarla aralarındaki farkı kapatıyorlar, ama hızlı ve düzgün konuşma alanında kızlara asla yetişemiyorlar. Dilsel yetenekleri zamanla, güçlü oldukları yan olan görsel yeteneklerin ve mekân algılama yeteneğinin düzeyine ulaşıyor. Matematiği de öğreniyor ve bunun ardından daha avantajlı oldukları yetenekleriyle kavram yaratmada ve bilinmeyen ilişkilerin ortaya çıkarılması dünyasında emin adımlarla ilerlemeye başlıyorlar.

Bu arada kızlar nasıl gelişiyorlar? Onlar beyinlerinden görsel yeteneklerinin ve mekanın algılanması yeteneklerinin geliştirilmesi yolunda teşvik almıyorlar. Bu nedenle bu yetenekleri kullanmaları için bir gerekçeleri de olmuyor. Bir sonraki bölümde de göreceğimiz gibi, matematik bir süre sonra sayma işleminin ötesine geçiyor, soyut sistemlerin bilimi haline geliyor. Bu alanda ise erkekler yaratılışlarında var olan soyutlama yeteneklerini daha iyi kullanabiliyorlar. Yani bu yaşlara geldiklerinde erkek çocukların dilsel yetenekleri kızların seviyesine ulaşıyor, ama kız çocuklarının kavram yaratma yetenekleri, -karanlıkta yetiştirilen kedi yavrularında olduğu gibi- gerekli arzusunun olmaması nedeniyle gerilemeye terkediliyor.

Bu şu anlama geliyor: ilk yıllarda erkek çocuklarının yapısına aykırı olan eğitim sistemi, ilerleyen yıllarda kız çocukların aleyhine dönüyor. Toplumsal yapının “mimarları” şimdi paniğe kapılabilirler. Aslında onlar arasında bu durumu kabul etmektense, olguları ve istatistiki verileri bile reddetmeyi savunanların sayısı oldukça yüksektir. Acaba bu çarpık süreci ne kadar değiştirebiliriz. Ya da ne oranda değiştirmemiz gerekiyor? Teorik olarak her şeyi kolayca değiştirmek mümkün. Ceninin hormon dengesine mdehaleyle, belli miktarda enjekte edilen hormonla erkeklerin kız gibi, kızların da erkek gibi davranması sağlanabilir. Ama XX. yüzyıl sonunun biyokimyasal yöntemleri nazizmin temel ilkelerini yeniden yaratacaktır. Eğitim yöntemlerinin değiştirilmesi de belli oranda çözüm getirebilir. Sonunda kadınlar arasındaki mimarların ve erkekler arasındaki sosyal uzmanların sayısı arttırılabilir. Ama bunu yapabilmek için, öncelikle burada anlatılan farklılıkların kabul edilmesi gerekmektedir. Eğitim uzmanlarının çoğu bu farklılıkları kesinlikle reddiyorlar. Kaldı ki, bu süreçte belli bir diskriminasyon da gerekecek. Bunun ise felsefi ve politik sonuçları olacak.

Sonuçta erkekler temel olarak erkek doğasına, kadınlar ise kadın doğasına sahip olacaklar ve bunun değiştirilmesi mümkün değil. Her iki cinsiyet de kendine özgü düşünsel özelliklere sahip. İnsanların doğduğu, içinde yaşadığu toplumlar ve genel olarak da dünya bir takım karmaşık toplumsal ve politik teoriler nedeniyle bugünkü haline gelmedi. Geride kalan nesillerin tarihleri

ve deneyimleri sonucu oldu bu gelişme. Tarih boyunca yaşayan nesiller ise erkek ve kadınlardan oluşuyordu. Eğer iki cinsiyetin temel özellikleri damgasını vurmuş ve dünyamızı bugün içinde yaşadığımız şekilde biçimlendirmişse, bunun nedeni bizden önce yaşayan kuşakların, erkek ve kadınların kendi cinsiyetlerinin özelliklerine göre davranması, öyle yaşamasıydı. Cinsiyetsiz bir dünya yaratma olağanüstü büyük ve doğa karşıtı çalışmalar gerektirecektir. Toplumsal ve politik temelde bu işe girişebiliriz, ama beyine toplumsal ve politik ilkeler değil, hormonlar etkili oluyor.

Daha okul çağına yeni geldik ve çocukların artık kesin “erkek” ve “kadın” olduklarını gördük. Oysa onların bünyeleri bu yaşlarda cinsiyetleri kesin olarak oluşturan vanaları henüz açmadı. Bu dönemin ardından ergenlik çağı gelecek ve hormon üretimi aslında o zaman harekete geçecek. Şimdiye kadar iki farklı motorun ana hatlarını ve iki farkı yapının ortaya çıkışını inceledik. Şimdi ise bu motorlara yakıt konulduğunda ve motor yanmaya başladığında neler olacağını göreceğiz. Erkekler ve kızlar arasında şimdiye kadar da belirgin ve geri çevrilemez farklar oluşmuş durumda. Ama asıl değişiklikler bundan sonra ortaya çıkacak.

ERGENLİK VE BEYİN

Hormonların etkisiyle daha çocukluk çağında kızların ve erkeklerin beyinleri arasında bazı farklılıkların oluştuğunu, cinsiyetler arasında sanki görünmez bir çizginin çekilmeye başladığını biliyoruz. İşte ergenlik çağına gelindiğinde bu görünmez çizgi bir uçuruma dönüşüyor.

Ergenlik çağına girildiğinde insan vücudu artık plan proje aşamasından aktif çalışma sürecine geçiyor. Hormonların ikinci etki dönemi başlıyor. Beyine gönderilen yakıt ve emir işlevi gören hormonlar, bireyin davranışlarını daha kararlı bir şekilde belirlemeye başlıyorlar. Bu öylesine önemli bir gelişme ki, biz bu dönemi iki ayrı bölüm altında inceleyeceğiz. Önce erkek ve kadınların gelişme evreleri içinde birbirlerinden giderek nasıl uzaklaştıklarına bakacağız. Ardından, hormonların erkeklerin ve kadınların yetenek ve eğilimlerini nasıl belirlediklerini inceleyeceğiz.

Hormonların etkisine insan beyni elbette fare, sıçan ya da maymun beyninden daha hassas tepki gösteriyor. Çünkü insan türü, evrim süreci boyunca ulaştığı zeka düzeyiyle bünyesinin esiri olmaktan, tamamen duygularına kapılmaktan kurtulabiliyor, kendini kontrol altına alabiliyor. Bu elbette insanın biyolojik koşullardan kendini tamamen soyutlayabildiği anlamına gelmiyor.

Ergenlik çağı öncesi, her ne kadar iki cinsiyet arasında davranış farklılıkları görülse de, aslında kızların ve erkeklerin vücutlarındaki hormonların türü ve miktarı aynı. Ama hormon üretimi başladığında muazzam değişiklikler gündeme geliyor. Kız ço-

cukların vücut hatları sekiz yaşlarından itibaren yuvarlaklaşmaya, memeleri büyümeye başlıyor ve on üç yaş civarında da adet görme başlıyor.

Erkeklerde hormon üretimi iki yıl gecikmeli gündeme geliyor. Hem kızlar hem de erkekler bu fiziksel değişikliklerle karşılaştıkları anda bir şok yaşıyorlar. Erkeklerin sesi çatallaşıyor, saçlar artık alında yukarıya doğru çekiliyor, testisler iniyor, cinsiyet organları bilinçaltı reflekslerle ve hatta bilinçli olarak uyandırabiliyor.

Çocukluktan erkeklığe ve kadınlığa geçişin biyokimyasal süreçlerinin psikolojik bazı sorunlar yarattığı bugün artık herkesce kabul ediliyor. Ruhsal dünyamız vücudumuzda gerçekleşen bu değişikliklerden derinden etkilenirken, bir yandan da içten içe süren biyokimyasal dönüşümler davranışlarımıza, duygularımıza, algılarımıza ve yeteneklerimize yön veriyor. Bir yandan beyne etki yaparken, bir yandan fiziksel değişiklikler için mesaj iletiyorlar.

Erkeklerin vücudunda en önemli rolü oynayan hormon testosteron. Bu hormon aynı zamanda anne rahminde ceninin beyine "erkek beyni olarak geliş!" mesajını ileten hormon. Testosteron bir tür anabolik steroid. Vücudun yapılanmasında bu maddenin önemi büyük. Örneğin kasların ve kemiklerin gelişip güçlenmesi ve yenilenmesi için gerekli olan kalsiyum, fosfor ve benzeri maddelerin vücutta depolanması yeteneği bu hormona bağlı. Ergenlik çağındaki gençlerde vücudun % 40'ı proteinden oluşuyor. Bu yaşlarda vücuttaki yağ oranı sadece % 15. Bu oranları sağlayan da testosteron hormonu. Ergenlik çağı erkek çocukların hayatını bir fırtına gibi altüst ediyor: testosteron hormonu erkek çocuklarda kızlardakinden 20 kat daha fazla artıyor. Bu hormon kas geliştiren bir steroid olduğundan, erkek çocuklar ansızın büyümeye başlıyorlar. Erkek çocukların vücudundaki alyuvarların sayısı da hızla artmaya başlıyor. Vücutta enerji oluşmasında yakıt rolü üstlenen oksijen alyuvarlarla taşındığından, erkek çocuklar bu nedenle kız çocuklar karşısında fizyolojik bir avantaj kazanıyorlar. Daha aktif oluyorlar, fiziki olarak daha yorucu günlük hayat yaşıyorlar.

En önemli kadın cinsiyet hormonu ise östrojen ve progeste-

ron. Bu hormonlar proteinleri ve gıda maddelerindeki yağı ayrıştıran hormonlar. Vücuttaki yağ miktarını belirliyorlar. Kızlarda protein ve yağ oranı da farklı oluyor: protein oranı % 23'ken, yağ oranı % 25'e çıkıyor.

Atletler arasında kasların geliştirilmesi ve gücün artırılması amacıyla erkeklik hormonu kullanımı yaygındır. Besicilikte de, eğer hayvanların yiyeceklerine kadınlık hormonu karıştırılırsa, hayvanın daha çabuk şişmanladığı ve daha kârlı satılabildiği bilinir.

Ama, insanların çoğunluğu atlet değil ve besicilikte olduğu gibi, şişmanlamaya da ihtiyaç duymuyor. Hormonlar ortalama insanı beyne yaptıkları etki yoluyla etkiliyorlar. Bir araştırma şöyle diyor:

Hormonlar vücudun büyümesini, memelerin gelişmesini ve kadınlarda yumurtlamayı harekete geçirdiği gibi, aynı zamanda beyne de etki yaparak kızların duygusal ve ruhsal dünyasını da belirliyorlar.

Bu araştırma bize hormonların daha anne karnındaki cenin üzerinde etkili olduğunu, onun beynini daha o zaman “formatladığını”, beynin sinirsel yapı oluşumu üzerinde bir daha silineme-yecek izler bıraktığını anlatıyor. Bu “izler” şu anlama geliyor: beyin bu etkiyle ergenlik çağında “erkek” ya da “kadın” hormonuna yanıt verecek bir hazırlık evresi yaşıyor. Başka bir şekilde söylersek: kadınlık hormonu, daha oluşum evresinde kendisiyle karşılaşmaya hazırlanan bir beyinle yüz yüze geldiğinde çok daha farklı bir etki yapıyor. Aynı şekilde hazırlık evresini erkek beyni olarak yaşayan beyin de erkeklik hormonuyla karşılaştığında farklı davranıyor.

Bir zamanlar hormonların beyne ulaşmadığını sanırdık. Belki de bilim adamları bu şekilde antik Yunan'daki tıbbın etkilerinden kurtarmak istemişlerdi. Antik Yunan'ın tıp geleneklerine göre insanların flegmatik¹, sangvinik², kolerik³ veya melankolik olmaları dört temel vücut sıvısına bağlıydı. Hormonların gerçekten bir tür

1. Bir şeye ilgi göstermeyen, sakin, tahrik edilmeyen.
2. Duyguları çok çabuk değişen, aniden patlayıp sakinleşen.
3. Çabuk öfkelenen, ama duygularında istikrarlı.

mistik sınırlar gibi sınırlarına girdiğini, davranışlarımıza etki yaptıklarını bugün artık kesinlikle biliyoruz.

Hormon üretimi beyindeki hipotalamus tarafından yönlendiriliyor. Bilim adamları ilk kez kadın ve erkeklerde beyin bu bölgesinin farklı olduğunu kanıtladılar. Hipotalamus erkek beyininde ve kadın beyininde farklı hormonların üretimiyle ilgileniyor. Belki biraz basitleştirerek, ama şöyle söylenebilir: hipotalamus hipofiz bezine cinsiyet hormonu üretiminin önündeki barajları açma veya kapama emrini gönderiyor. Erkeklerde hormon üretiminin sürekli belli bir düzeyde tutulması gerekiyor. Bu durumda hipotalamus bir tür termostat gibi çalışıyor: eğer kanda testosteron çok fazla ise, yani bir nevi fazla ısınma varsa, soğutma emrini veriyor, yani testosteron üretimi azalıyor, hormon düzeyi düşüyor. Bu süreç bilim adamları tarafından "negativ feedback" olarak adlandırılıyor. İşte hormon düzeyinin sürekli aynı olması erkeklerde böyle sağlanıyor.

Kadınlarda durum biraz farklı: kadınlarda hipotalamus ve hipofiz bezi "pozitif feedback" ilkesi uyarınca çalışıyor. Bu sistem, tam anlamıyla bir çığına emanet edilen bir baraj sistemine benzetilebilir; eğer su seviyesi yükseliyorsa, suyun yolunu kapatacağına, daha fazla açıyor. Pozitif feedback sistemine göre kadınlarda hormon yoğunluğu ciddi zigzaklar çiziyor, ki bu kadınların davranışlarında da kendini gösteriyor. Erkeklerde hipotalamusun görevi hormon seviyesini belli bir çizgide tutmak (buna rağmen erkeklerde de ritmik bir çalışmadan söz edilebilir). Kadınlarda ise hipotalamus ve hipofiz bezinin faaliyetleri belirli evrelerle, ya da periyodlarla çalışan bir sistem yaratıyor. Bunun sonucu olarak yirmi sekiz günlük adet evresi ortaya çıkıyor.

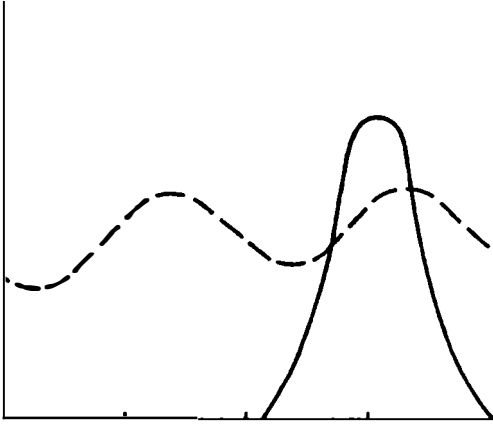
Erkek ve kadın cinsiyet hormonları davranışları etkilemek amacıyla ilaç sanayiinde de kullanılıyor. Hormonlar kadınların bünyesinde de bu amaca hizmet ediyor. Bazı kadınlarda iniş çıkışlar öyle yüksek ki, bu günlük hayatta önemli sorunlara neden oluyor.

Bir zamanlar kadınların davranışları üzerinde hormonların etkili olduğu pek kabul edilmezdi. Tıbbın neredeyse tamamen bir erkek bilimi olduğu dönemlerde, kadınların bazen tamamen duygularına kapıldıkları bilirse de, vücutlarında olup bitenlerden

kimsenin haberi yoktu. Bu süreçlerin kadınlar ve erkekler arasında farklılıklar yarattığı daha sonraları feminist hareket güçlenmeye başladığında da kabul edilmedi. Kadınlardaki duygusal dalgalanmaların biyolojik kökenlerinin olduğunun kabul edilmesinin kadınların eşitlik mücadelesine zarar verceği sanıldı.

Aslında kadınların yumurtlama periyotlarında bünyelerinde öylesine önemli değişiklikler gündeme geliyor, beyne de etki yapan hormon yoğunluğu öylesine ciddi oranda değişiyor ki, bu olup biteni görmezden gelmek kesinlikle kabul edilebilir bir şey değil.

Periyodun ilk döneminde kadın vücudu sadece östragen üretiyor. Bu hormonun görevi yumurtalıklarda oluşan yumurtayı olgunlaştırmak. Östragen düzeyi kadınlarda en yüksek seviyesine yumurtanın olgunlaşması ve yerinden ayrılmasıyla ulaşıyor ve o andan itibaren de seviyesi düşmeye başlıyor. Ardından tam olgunlaşan yumurtanın yerinde diğer önemli dişilik hormonu olan progesteron üretimi başlıyor. Bu hormonun görevi de sağlıklı ve düzenli bir hamileliğin koşullarını hazırlanmasına yardımcı olmak. Bu evrede hem östragen ve hem de progesteron seviyesi kademeli olarak ve karşılıklı yükselmeye başlıyor. Daha sonra

iki hormon bir doruk seviyesine ulaşıyor, ardından adet görmeyle birlikte ansızın hormon üretimi düşüyor. Eğer bu arada yumurta dölllenmişse, vücut hem progesteron ve hem de östragen üretmeyi sürdürüyor.

Bugün artık kimse kadınlardaki sistemli ruhsal değişikliklerin aylık periyodlarla bağıntılı olduğunu yadsımıyor. Bazı kadınlarda, çevrede hiçbir mantıklı gerekçe olmadan “yoğun pozitif ruh hali” ansızın “yoğun negatif ruh hali”ne dönüşüyor. Hava mükkemmel olabilir, işyerinde her şey gayet iyi gidebilir, evde aksilik olmayabilir, çocuklar uslu, terbiyeli, koca şefkatli ve sevgi dolu olabilir, ama tüm bunlara rağmen kadın hormon faaliyetleri nedeniyle yine de kendini çok kötü hissedebilir.

Östragen beyin hücrelerini aktifleştiriyor. Bu nedenle adetin ilk döneminde, yani östrogen seviyesi yükselirken kadınların beyni formunda oluyor: daha fazla enformasyonu kabul edip kullanmaya hazır halde. Duyuları da da iyi algılıyor: seslere, dokunmaya, tadlara ve kokulara karşı daha hassas. Bu dönemde kadın kendini hem fiziksel ve hem de ruhsal olarak iyi hissediyor. Duyularını yoğun yaşıyor, kendine güveni artıyor, hayata heyecanla ve sevinçle bakıyor, cinsel isteği yoğunlaşıyor. Evrim süreci kadın vücudunda, öyle bir mekanizma yaratmış ki, kadın döllenmeye en uygun zamanda sevinçleri ve tatmini dorukta yaşıyor.

Progesteron ise daha çok kısıtlayıcı, sınırlandırıcı etki yapıyor. Deneyler bu hormonun etkisiyle beyinde kan dolaşımının önemli ölçüde azaldığını, kanda oksijen ve şeker kullanım düzeyinin alçaldığını ortaya koyuyor. Bu madde sanki barbiturik asit etkisi yapıyor. Östrogen etkisi altında hızlı çalışan ve canlanan beyin faaliyetleri progesteronla azalmaya başlar. Cinsel istek azalır, ruh sıkıntısı ve yorgunluk depressiz bir duygu yaratır. Ama progesteron rahatlatıcı, duygusal istikrar sağlayıcı etki de yapar. Bu tür etkiler periyodun ikinci yarısında, yani progesteron üretiminin doruğa çıktığı dönemde kendini gösterir.

Adet görmenin başlamasından dört beş gün önce progesteron ve östrogen seviyesinde ani bir azalma oluyor. Bu ani azalmanın beraberinde getirdiği belirtiler çok aşırı da olabilir. Adetten birkaç gün önce kadının bünyesinde ruhsal durum üzerinde sakinleştirici etki yapan progesteron düzeyi düşüyor, memnuniyet

duygusunun oluşmasında yardımcı olan östragen düzeyinde de azalma oluyor. Kadınların çoğu periyodun bu döneminde düşmanca ve saldırgan davranışlar içine giriyor (bu davranışlar daha önce progesteron hormonunun sakinleştirici etkisiyle engellenmekteydi), ya da derin bir depresyon duygusuna katılıyor. Bazen bu durum ruh hastalığı olarak değerlendirilebilecek düzeye kadar ilerleyebiliyor.

Susan Vakası

Susan da, ailesi de her ay tekrarlanan ruhsal durumundaki değişikliklere artık alışmışlardı. Aybaşından bir hafta önce Susan ruhsal olarak gerginleşiyor, kendini yorgun ve bıkkın hissediyor. Bazen derinden derine başı ağrıyor. Çabuk sinirleniyor, derin bir depressiv dönem yaşıyor. Sık sık elindeki eşyaları düşürüyor. Ansızın ve nedensiz ağlamaya başlıyor.

Hem kendisi ve hem de ailesi durumun farkında. Bunun nedeninin ve bu davranışın mantıksal bir açıklamasının olmadığını da biliyorlar. Eşi ve çocukları Susan'ın bu günlerde sanki başka biri haline geldiğini biliyor, bunu kabul ediyorlar.

Evrim süreci açısından baktığımızda bunun modern zamanların bir sorunu olduğunu görüyoruz. Çok eski zamanlarda kadınların doğurganlığa elverişli hayat periyodları çok daha kısaydı. Ayrıca emzirmekle de uzun zaman geçirdiklerinden hayatlarında toplam on yumurtlama periyodları ancak olurdu. Çağımızda ise kadınlar hayatları boyunca 300-400 arası yumurtlama dönemi yaşıyorlar. Bu, yaşamlarında duygularının, algılama ve duyularının bir yükselip bir alçalan hormon seviyeleri tarafından altüst edildiği 400 ay olduğu anlamına da geliyor.

Aybaşı dönemi öncesi ortaya çıkan ağır gerginliklerden ilk kez Hippokrates *Kadın Hastalıkları* adlı eserinde bahseder. Ama bu olgu ancak 1960'larda incelenmiş, açıklanmış ve kabul edilmiştir. Fransız ceza yasalarına göre bu dönem kişinin yaptıklarından sorumlu tutulamayacağı geçici bir dönem olarak kabul edilir. İngiltere'de de iki kez mahkemelerde aybaşı döneminin gerinlikleri suçlunun yargılandığı mahkeme tarafından cezada

indirim nedeni olarak kabul edilmiş, böylece işlenen suç “cınayet” değil, “dikkatsizlikle insan ölümüne neden olmak” olarak değerlendirilmiştir.

AYLIK PERİYODLARA BAĞLI OLARAK GÜNDEME GELEN HORMONAL DEĞİŞİKLİKLERİN NORMAL ETKİLERİ

RUHSAL DEĞİŞİKLİKLER

Belli oranda depresyon
Çabuk sinirlenme
Ağlama isteği
Karamsarlık

FİZİKİ DEĞİŞİKLİKLER

Yorgunluk
Baş ve boğaz ağrısı
Baş dönmesi
Kas ağrıları

Susan vakasında olduğu gibi, kadınların çoğunluğu periyodlarında, adet görme öncesi gündeme gelen sorunlara, ayda bir çıkan fırtınadan daha fazla önem vermiyorlar. Ama kadınların yaklaşık % 25'inde bu sorunlar oldukça önem kazanıyor ve her on kadından birinde ağır hasarlara da neden olabiliyor. Bir araştırmaya göre psikolojik sorunlarla hastaneye kaldırılan kadınların % 50'si tam adet görme öncesinde veya tam adet aşamasındaydılar. Mahkum olan kadın zanlıların da yarısı bu durumda suç işlemişlerdi. Aynı araştırma yirmi altı kez mahkum olan bir kadın garsonun istisnasız bütün suçlarını periyod döneminde işlediğini ortaya çıkardı.

AYLIK PERİYODLARA BAĞLI OLARAK GÜNDEME GELEN HORMONAL DEĞİŞİKLİKLERİN BAZEN ORTAYA ÇIKAN AĞIR ETKİLERİ

RUHSAL DEĞİŞİKLİKLER

Nedensiz öfke krizleri

Sevdiklerine karşı düşmanca duygular

Ufak şeyler nedeniyle sinirlenme

Değişik toplumsal devinan davranışlar: örneğin hırsızlık, yaralama vb.

Hapishanelerdeki yapılan bir araştırma, içeride bir suç işleyip

hücre koşullarına mahkum edilen kadın mahkumların bu suçtu işledikleri anda adet görme öncesinde olduklarını ortaya koyuyor. Bu dönemde kadınlar arasında intiharların arttığı, saldırganlığın, suç işleme oranının yükseldiği, kadın pilotlarda uçak kazalarının oranının hızla tırmandığı araştırmaların ortaya çıkardığı bir başka gerçek. Bu dönemde ortaya çıkan belirtileri araştıran bir çalışmanın raporunda şunlar yazılı:

Aybaşı dönemleri döneminde gündeme gelen psikolojik değişiklikler bu konuda hassas kadınlar üzerinde ciddi sorunlar yaratabilir. Bu toplum açısından da önemli bir sorun oluşturabilir. Bu nedenle bu konu sıradan bir aksilik olarak değerlendirilmemelidir.

Moira Vakası

Moira sevimli ve zeki bir kızdı. Çocukluk yıllarında da çevresinde sevilen bir kız olarak tanındı.

On beş yaşına geldiğinde karakteri tamamen değişti. Sürekli ve nedensiz olarak keyifsiz ve moralsiz hale geldi. O kadar halsizdi ki, her ayın iki haftasını yatarak geçiriyordu. Ailesine karşı duyguları da değişti. Onları sevmemeye, hatta onlardan nefret etmeye başladı. İki hafta süren sorunlu dönemlerinde onları birkaç kez öldürmeye bile çalıştı. Bir keresinde evlerini yaktı.

Polis artık işe müdahale etme kararını verince, aile kızlarını Dr. Katharina Dalton'a götürdü. Dr. Dalton İngiltere'nin bu alanda önde gelen uzmanlarından.

Doktor kıza progesteron hormon tedavisi uyguladı. Bu hormon adet periyodunun ikinci yarısında kadın bünyesinde üretilen hormondur.

Bütün sorunlar ortadan kalktı. Ama hastalık ancak sürekli verilen progesteron iğneleriyle kontrol altında tutulabiliyor.

Sanırım, erkekler ve kadınlar arasında biyokimyasal nedenlerden kaynaklanan davranış farklılıkları olduğu üzerine artık bu kadar örnek yeterlidir. Ama burada ilginç olan nokta şudur: aylık periyodlarla ilgili olarak vurgulanan bu farklılıklar kolayca ka-

bul edilirken, biyolojik nedenlerden kaynaklanan ve biyolojik olarak açıklaması getirilebilecek başka farklılıkların da olabileceği üzerine çok az insan kafa yoruyor.

Erkekler ve kızlar arasında en belirgin farklılık erkek çocukların kızlara göre saldırgan olması. Bu davranışın nedenleri ise öncelikle toplumsal değil biyolojik. Kızlar, bünyelerinde davranışlarını etkileyecek olan hormonlar üretilme çağına geldiklerinde, bu sorunları yaşamaya başlıyorlar. Ama aslında aynı yaşlardaki erkek çocuklar da, kızlardan biraz farklı olsa da, ruhsal iniş çıkışlar yaşıyorlar. Onlardaki bu dalgalanmaları da endokrin sistemi etkiliyor.

Farelerden insana kadar olan memeli türlerinde erkekler dişilere göre daha saldırgan oluyorlar.

İnsanlardaki saldırganlık kadın değil erkek cinsiyetiyle ilgili. Erkekler savaşıyor, birbirleriyle acımasızca rekabet ediyor, birbirlerine saldırıyorlar. Kan davası denilen, yıllarca, hatta yüzyıllarca süren toplumsal olgu da erkeklerin icadıdır.

Bilim adamları nihayet bu işin nedenlerini de çözdüler. Başka birçok alanda olduğu gibi, bu araştırmada da hayvan deneyleri ve bazı insanlardaki davranış bozuklukları üzerine süren incelemeler yol gösterici oldu.

Önce farelerde antisosyal davranışlar yarattılar. Bu davranış bozukluklarını ortaya çıkarmak inanılmayacak kadar zor bir işti. Bunu yaratmanın bir yolu, hayvanı çok uzun süre kafesinde yalnız tutmak, ardından da yabancı bir fareyi kafese bırakmaktır. Yetişkin erkek fare yabancı fareyi dostça karşılamıyor, hatta ona saldırıyor da. Ama bu davranışı değiştirmek mümkün: eğer kafeste yalnız tutulan fare hadım edilirse, hayvan daha uysal oluyor. Ardından erkek fare cinsiyet hormonu verilen fare yeniden saldırganlaşıyor.

Ama burada etkili olan tek başına hormonlar değil. Hadım edilen fareye dışardan verilen hormonun etkili olabilmesi için farenin yetişkin erkek beynine sahip olması gerekiyor. Eğer erkek fare, beyni erkek fare gibi davranma konusunda henüz hormonlar tarafından biçimlenmeden hadım edilirse, dışardan veri-

len hormonlar farede saldırganlık yaratamıyor. Burada, fare beyni daha önceden erkek fare beyni olarak hormonlar tarafından biçimlenmediğinden, hormonun etkisi altında nasıl saldırganlaşması gerektiğini bilemiyor.

Aynı durum dişi fareler için de geçerli; yani eğer daha beyni gelişme aşamasındayken dişi fareye erkeklik hormonu verilirse, dişi fare aynen erkek fareler gibi hırçınlaşıyor, saldırganlaşıyor.

Daha önce de değindiğimiz gibi, kemirgenlerin beyinleriyle oynamak bu kadar kolay, çünkü onların beyinlerinin cinsiyeti doğumlarından bir süre sonra biçimleniyor. Ama örneğin Rhesus maymunlarının beyinleri, aynen insanlarda olduğu gibi doğumdan önce dişi ya da erkek beyni olarak formatlanıyor. Bu şu anlama geliyor, eğer hamile rhesus maymununa, daha karnındaki ceninin beyni dişi ya da erkek beyni olarak formatlanmadan erkeklik hormonu enjekte edersek doğacak olan dişi maymunda saldırgan davranışlar ortaya çıkarmak mümkün oluyor. Dişi maymunda davranış değişikliğinin ortaya çıkması iki aşamada gerçekleşiyor. Önce anneye enjekte edilen erkek maymun cinsiyet hormonu, ceninin beyninin gelişmesine etki yapıyor, beyni erkek maymun beyni olarak formatlıyor. Ardından doğan yavru maymuna erkeklik hormonu verilmeye devam ediliyor ve beyinde saldırgan davranış biçimleri böylece yaratılıyor.

Görünüşte tamamen kadınsı kadınların neden bazen erkeksi davranışlar içine girdiği konusu en çok tartışılan konulardan biridir. Bu konudaki açıklamalardan biri klinik araştırma sonuçlarıyla da desteklenmektedir. İncelenen kadınların önemli bir kısmında, ceninlik dönemlerinde yani beyinlerinin gelişmesi açısından çok kritik bir dönemde bu kadınların normal kabul edilenden daha fazla miktarda erkeklik hormonu etkisi altında kaldıkları anlaşıldı.

Antik dönemde İngiltere kraliçelerinden Boudicca herhalde şefkat sembolü kadınlar arasında sayılamazdı. Kimbilir, belki de ana rahmindeyken gereğinden fazla erkeklik hormonu etkisinde kalmıştı. Roma tarihçilerine göre kraliçe kadın esirlerinin memelerini kesip ağızlarına veriyor, dudaklarını dikeyliyor ve kadınların çektiği acıları gözlerini bile kırpmadan izliyordu. Öte yandan üniformalı Azize Johanna veya Florans Nightingale de, Boudic-

ca'dan farklı olmakla birlikte, hayatlarını sakın bir ortamda geçirmediiler.

Erika Vakası

Erika'nın annesi, daha önceki hamilelikleri sırasında iki kez karşılaştığı düşük vakasının ardından Erika'ya hamile kaldığında sentetik progestin tedavisi gördü. Bu hormon erkeklik hormonuna benzeyen etkiye sahip. Erika doğduğunda, vücudunda anatomik bakımdan az da olsa erkek özellikleri vardı. Ama kız kardeşlerinden asıl farklılığı davranışlarındaydı. Uysal oyunlardan değil, maceralı ve yabanıl oyunlardan hoşlanıyordu. Kovalamaca, ağaca tırmanma, yasak alanlara girme en sevdiği oyunlardı. Erkek giysileriyle dolaşiyor ve erkeklerin arasında kendini daha mutlu hissediyordu. Kreş yıllarında bir kez eline bebek aldı, onu da bebeğin küvette su yüzünde durup durmadığını kontrol etmek için. Öğretmenler Erika'yı kontrol etmenin güçlüğünden sık sık yakınıyorlardı. Sık sık kavga ediyor, öfke krizlerine tutuluyordu. Diğer kız arkadaşları arasında kendine olan güveniyle, diğerlerini yönetmesiyle, hırsıyla sivriliyordu.

Bir başka araştırma ise, olayların farklı bir yönde de gelişebileceğini ortaya koyuyor. Eğer beynin gelişmesinin belli bir evresinde beyin kadın cinsiyet hormonunun etkisi altında kalırsa, bu hormon beyin üzerinde "uysallaştırıcı" etki yapıyor.

Colin Vakası

Colin sessiz bir çocuktur. Çalışkan, uysal ve oyun oynamayı çok sevmeyen bir oğlan olarak tanınırdı. Ama kızları anımsatan bir yapısı da yoktu, aksine kaslı ve güçlüydü. Sınıf arkadaşları onun üzerinde baskı kurmaz, onunla uğraşmazlar, ama onu dikkate de almazlardı. Colin mücadele sporlarını sevmezdi. Eğer oyun alanında kavga çıkarsa Colin sessizce oradan uzaklaşırdı.

Anneleri sık sık Colin'i kendini koruması için uyarırdı. On

altı yıl içinde sadece bir kez bir kavgaya karıştı. Araştırma Colin'in annesine hamilelik sırasında sentetik kadın cinsiyet hormonu tedavisi uygulandığını ortaya koydu. Geride kalan yirmi yıl içinde şeker hastası kadınlar üzerinde bu tedavi sık sık uygulanmıştı.

Vücuda enjekte edilen kadınlık hormonu erkeklik hormonunun etkisini ortadan kaldırıyor. Büyük bir ihtimalle, annesine verilen kadınlık hormonu tam da Colin'in beyninin cinsiyet açısından formatlanması aşamasında Colin'e ulaşmıştı.

Kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları inceleyen ilk araştırmacılardan Amerikan Kinsey Enstitüsü müdürü June Reisch'in hamilelik esnasında anneye enjekte edilen kadınlık veya erkeklik hormonunun etkisinde kalan çocuklar üzerinde bir çalışması vardır. Anne rahminde normal ölçülerden daha fazla erkeklik hormonu etkisinde kalan erkek çocuklar saldırganlık miktarını ölçen testlerde, normal hormon alan çocuklara kıyasla iki kat daha yüksek puanlar alıyorlar. Anne rahminde bir şekilde beyni normalin ötesinde erkeklik hormonu etkisinde kalan kız çocuklar da normal gelişen kızlara göre saldırganlık ölçümlerinde % 50 daha fazla puan topluyorlar.

Doğum öncesi hormon etkisinin tek göstergesi saldırganlık değil. Reisch'in bir başka araştırması kişinin bağımsızlık ve kendine güven duygusunun davranışlarla olan ilişkisini ortaya çıkarmaya yönelik. Kızları hamilelik esnasında erkek cinsiyet hormonu etkisinde kalan anneler, çocuklarının diğer kızlara göre çok daha bağımsız olduklarını, kendilerine güvendiklerini, çevrenin desteğini ve onayını çok daha az oranda beklediklerini anlattılar.

Genel davranış biçimlerini inceleyen testlerin sonuçlarına göre, hamilelik esnasında annenin erkeklik hormonuyla tedavi gördüğü durumlarda kız olsun erkek olsun çocuklar diğer çocuklara göre daha bağımsız, kendine güvenli, kendi kendine yetebilen ve daha bireysel oluyorlar. Hamilelik esnasında annenin kadınlık hormonuyla tedavi gördüğü durumlarda gelişen çocuklar ise grup faaliyetlerini seven, diğerlerine yaslanmayı ihmal etmeyen kişiliğe sahip oluyorlar.

Araştırmada en uysal çocuklar ise hiç erkeklik hormonu etkisinde kalmayan kız çocuklar. Onların hastalığı Turner sendromu olarak adlandırılıyor. Bu kızlarda cinsiyet kromozomlarının biri eksik. Bu çocuklarda erkek ve kadın cinsiyet hormonlarını üreten eşey bezleri gelişmiyor. Böylece gelişme sürecinde cenin hiç erkeklik hormonu etkisi altında kalmıyor. Turner sendromunda kız çocukları diğer kızlara göre de son derece çekingen ve uysallar, kendi hallerindedir. Annelerinin anlattıklarına göre asla öteki çocuklarla kavga etmiyorlar, kendi inisiyatifleri dışında buldukları ortamda kavga olursa oradan kaçıyor, mücadeleye girmiyorlar.

Beynin erkeğe özgü formatlanmasının bireyi saldırganlığa eğilimli yaptığı, saldırgan davranışların biyolojik nedeninin, erkeğe özgü olarak formatlanan, yani saldırganlığa zaten "eğilimi" olan beyin bir "porsiyon" daha erkeklik hormonunun etkisinde kalması olduğu artık kanıtlandı. Bunun tersi de doğru: yani kadının cinsiyetinin daha az saldırgan olmasında temel faktör hormonlar. Östrogen hormonunun saldırganlık hormonu olan testosteronun etkisini nötralize ettiği biliniyor. Hastanelerde yapılan araştırmalar kadınlık hormonuyla tedavi edilen erkek hastalarda aşırı saldırgan davranışların ortadan kalktığını gösteriyor. Bu yöntem cinsel suç işleyen erkeklerde başarıyla uygulanıyor.

Erkek cinsiyet hormonu
arttırıyor

Kadın cinsiyet hormonu
azaltıyor

SALDIRGANLIK
REKABET ANLAYIŞI
BİLİNÇLİ DAVRANMA
KENDİNE GÜVEN
BAĞIMSIZLIK

Bilim adamları beyin saldırganlık ve şiddete başvurmanın değişik kademeleri için sorumlu sinir merkezlerini bugüne kadar henüz tespit edemediler. Ama araştırmacılar, nasıl ki cenine etki yapan hormon doğrudan beyin üzerinde ve davranışlar üzerinde

de belirleyici oluyorsa, bu alanda da farklılaşmaların olduğundan eminler.

Saldırganlığın en yüksek olduğu dönem blüğ çağı, yani erkek cinsiyet hormonu olan testosteronun düzeyinin vücutta en yüksek olduğu dönem. Suç işleme oranının en yüksek olduğu yaş grubunun 13-17 yaş grubu olması hiç de tesadüf değil, çünkü bu yıllarda erkek cinsiyet hormonu cinselliğin en “somut” kanıtı olarak saldırganlığı teşvik ediyor.

Saldırganlığa dayalı suç işleyen ergenlik çağı gençleri arasında yapılan bir araştırmaya göre, bu çocukların çoğunluğunun bünyesinde testosteron hormonu aşırı üretim içinde. Aslında bu durum, irrasyonel bir şekilde davranan, kendilerini tamamen duygularına bırakan kadınların vücudunda da aşırı dişilik hormonu üretmesiyle paralellik gösteriyor. Bir araştırma şu saptamayı yapıyor: “normal özellikler taşıyan delikanlılarda vücutta üretilen testosteron hormonuyla gencin davranışlarındaki saldırganlık ve şiddete başvurma eğilimleri arasında son derece yakın bir ilişki vardır.” Ergenlik çağındaki gençler, o dönemi yaşarken sadece kendileri için yenilik olan cinsellik duygusuyla karşı karşıya gelirler, aynı zamanda içlerinde alttan alta boy veren saldırganlık duygusuyla da baş etmeye çalışırlar. Ceza yasaları bugün artık kadınlarda adet öncesi dönemin ciddi sorunlar yaratabilecek bir dönem olduğunu kabul etme ve bunu dikkate alma aşamasına geldi. Kimbilir, belki ilerde “testosteronun neden olduğu tahrik” de cezai mahkemelerde erkek sanıklar için suçta indirim nedeni olabilecek. Tüm bunları birçok kadında son derece önemli sarsıntılar yaratan adet öncesi gerilimleri küçümsemek için söylemiyoruz. Sadece yoğun hormonal faaliyetin bazı erkeklerde de ağır komplikasyonlar yaratabileceğini vurgulamayı amaçlıyoruz.

Daha önce de değindiğimiz gibi, hormonların etkisi, aslında bu etkinin ne tür bir beyne etki olduğuyla yakından ilintili. Yani beynin formatlanması, beyin yapısını söz konusu olan hormonun etkisine duyarlı hale getirdi mi, getirmedi mi? Belirleyici olan bu. Örneğin tamamen normal bir kadını bir erkek kadar saldırganlaştıramazsınız. Ona istediğiniz kadar testosteron verin durum değişmez, çünkü kadının beyne bu yönde programlanma-

mıştır. Böylece testosteron miktarının artması, kadın bünyesinde saldırgan davranışları ortaya çıkarmayacaktır. Norveç'te işledikleri cinsel suçlar nedeniyle hadım edilen erkekler üzerinde testosteron hormon tedavisi uygulanması sonucunda yeniden erkeklere özgü saldırganca davranışların ortaya çıktığı görüldü. Hem de öyle belirgindi ki bu değişim, bu araştırmayı yapan bilim adamı bu suçluların “aynen eskiden olduğu gibi anti sosyal davranışlara girdiklerini, çocuklara saldırdıklarını, kavga çıkardıklarını, camları kırdıklarını” saptıyor.

Bir erkek beynine hormonlar sadece erkeği daha saldırgan, sahiplenmeye daha yatkın, daha kararlı olmaya sevkedecek şekilde etki yapmıyor, bunun da ötesinde hormon bünyede daha fazla testosteron üretimini teşvik ediyor, böylece saldırganlık katlanarak artıyor. Sporcular üzerinde yapılan bir araştırmada sporcuların bünyesinde testosteron düzeyinin maç sonrasında ve sezon sonunda, maç öncesi ve sezon başına göre daha yüksek olduğunu ortaya koyuyor. Yarışma vücutta testosteron salgılanmasını artırıyor. Yarışma saldırgan davranışları güçlendiriyor.

Saldırganlık eğilimi çok küçük yaşlarda, daha hormon salgılanmasının yoğunlaştığı ergenlik çağı öncesi kendini göstermeye başlıyor. Psikologlar kız çocukların ve erkek çocukların anlattıkları masalları incelediler. Kız çocukların masalları genellikle “onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine” türünden bir fınalle bitiyordu. Ama erkek çocuklar arasında masalını şöyle bitirenle de karşılaştılar: “Stephan annesini kocaman bir kazana atmış, sonra da kazanın altına ateş yakıp annesi iyice yanıcaya kadar ateşten de indirmemiş”.

Bir başka deneyde, arkadaşlarına tadı çok kötü olan bir keki yedirmeyi başarabilen çocuklara hediyeler verileceği söyleniyor. Hem kızlar ve hem de erkekler bu işi başarmaya çalışıyorlar. Kızlar yalan söylemeden, bu işin kendi fikirleri olmadığını mutlaka belirterek, işe koyuluyorlar ve “kurbanlarına” tadı berbat olan kekten yedirebilmek için kendileri de kekten yiyorlar. Erkek çocuklar ise daha sert tedbirlere başvuruyorlar: keki yedirebilmek için yalan söylemekten, tehdit etmekten ve provakasyona getirmekten geri kalmıyorlar. Bu deneyi değerlendiren uzmanlardan biri olayı, kızların ve erkeklerin davranışlarını şöyle yo-

rumluyor: kızlar sigorta şirketinin elemanları gibi davranırken, erkeklerin davranışları da kullanılmış otomobil satanlara benziyordu!

Erkek çocuklar büyüdükçe yırtıcı ve vahşi oyunları giderek daha çok sevmeye başlıyorlar. Saldırganca eğilimleri giderek daha da acımasızlaşıyor. Gözlemler, erkek çocukların vücutça zayıf olanlara ve özürlülere karşı düşmanca davrandıklarını da ortaya koyuyor. Eğer kurbanları ağlamaya başlarsa bu erkek çocuklarda kızgınlık, kız çocuklarda ise acıma duygusu yaratıyor. Başkasının acı çektiğini görmek kız çocuklarda genellikle acıma yaratıyor.

Televizyon seyreden çocukları gözlemleyen bir araştırma, ekranda görülen vahşi bir sahneyi seyrederken erkek çocukların gözlerinin parladığını, bu sahneyi daha sonra erkeklerin kızlara göre daha net hatırladıklarını ortaya koyuyor. Erkek çocukların okudukları kitaplar da kızlara göre daha farklı. Yayımcıların her iki cinsiyetten çocukların da ilgisini çekebilecek "tarafsız" kitap yayımlama çabaları çok başarılı olamıyor. Büyük bir ihtimalle bu tür kitaplarla çocukların davranışlarını belirleyebilme şansı yok.

İngiltere'de gençler arasında yapılan bir araştırma ergenlik çağındaki gençler açısından mücadelenin büyük bir öneme sahip olduğunu ortaya koyuyor. Kızlar kendileri açısından riskler taşıyan durumların ortaya çıkabileceğinin farkındalar: örneğin bir toplantıya davetsiz gitmek, ya da yolda gençlerden oluşan bir çeteyle karşılaşmak gibi. Kız çocukları bunu bildikleri için bu durumlara düşmemek için gereken her şeyi yapıyorlar. Ergenlik çağının hormon salgılanmasının yarattığı bir iç gereksinim olarak erkek çocuklar ise bu tür tehlikeleri ve çatışma ortamlarını neredeyse kendileri arıyorlar. Bu araştırmada erkek çocukların % 69'u böyle bir durumla karşı karşıya kaldığında, sorundan kurtulabilmek için sözlü ya da fiziksel saldırıda bulunabileceğini söyledi. Kızların ise yine % 69'u farklı bir yanıt verdi: oradan sessizce uzaklaşırız, ya da saldırganlık içermeyen başka bir çözüm aramaya çalışırız.

Araştırmalara göre, eğer trafikte yeşil ışık yandığında öndeki araba hareket etmezse, erkekler kızlardan daha önce korna çal-

maya başlıyorlar. Şiddete başvurma eğiliminin aşırı noktalarında yapılan bir araştırma, adam öldürme eğiliminin erkekler arasında kızlardakinin beş katı, hırsızlık eğiliminin ise yirmi katı olduğunu ortaya koyuyor.

Saldırganlık iki cinsiyet arasında sadece “sözlü alanda” birbirine yaklaşıyor. Bunun nedeni de kızların dilsel yeteneklerinin daha iyi olmasından kaynaklanıyor olsa gerek. Okul çağındaki çocuklarla yapılan bir araştırmada çocuklardan yolda yürürken birinin yanlarına yaklaşması ve tokat atması durumunda ne yapacakları soruldu. Olası yanıtlar arasında sözlü tepkiden fiziki tepkiye kadar birçok alternatif vardı. “Sözlü tepki gösteririm” yanıtını verenler arasında kızların ve erkeklerin oranı eşitti. Fiziki tepki gösteririm yanıtını verenlerin ise büyük çoğunluğu erkekti. Tepkilerin sıralanmasında kız çocuklar fiziki tepkiyi son sıraya koydular. Sözlü tepkilerin ardından “saldırgan olmayan tepki”yi (örneğin saldırganı polise şikayet etmek gibi) tercih ettiler ve çoğu oradan sessizce ayrılacaklarını da belirttiler.

Erkeklerin saldırgan davranışlarının evrim süreçleriyle de yakından ilgili olduğu bir gerçek. Çünkü yaşam için gerekli koşulların sağlanması, kabileler arasındaki sorunların çözülmesi, hayat alanlarının korunması sürekli zor kullanımını ve şiddete başvurmayı beraberinde getirdi.

Bu konuda bizce çok doğru olmayan tezlerden biri de erkeklerdeki saldırganlık eğilimlerinin kültürel nedenleri olduğunu öne süren tezdır. Bu görüşe göre sahip olduğumuz kültür erkeklerden saldırgan davranışlar bekliyor ve onlar da bu beklentileri yerine getiriyorlar. Ama aslında düşününce hiç de bu beklentilere göre davranmadığımızı anlıyoruz; bizler erkek çocuklarımıza kız çocuklarından çok daha fazla ceza veriyoruz. Anne babalar oğlan çocuklarına da kız çocuklarına verdikleri nasihatları veriyorlar: hırsızlık yapmayın, içki içmeyin, uyuşturucudan kavgadan uzak durun, cinsel hayatın özgürlüklerine kapılmayın vb. Ama tüm bunlarda yine de erkekler önde geliyor. Bir Amerikan psikoloğu olan Walter Grove şöyle diyor:

Sosyologlar devians davranışların erkekler arasında neden daha fazla görüldüğünü bir türlü açıklayamıyorlar.

Erkeklerin dünyayı kadınlara göre farklı gördükleri, başka türlü değerlendirdikleri sadece saldırganlık eğiliminde kendini göstermiyor. En önde olma, kararlılık, bitmek tükenmeyen hırs gibi özellikler de aynı kökten gelişen davranış biçimleridir. Hayvanlar dünyasına göz attığımızda, sürü lideri olan hayvanın bu rolü kararlı bir şekilde şiddet kullanmasıyla elde ettiğini görürüz.

Maymunlarda erkeklerin grup hiyerarşisinde elde ettikleri yer ve saldırganlıkla, kandaki testosteronun hormonunun düzeyi arasında doğrudan bir bağlantı var. Bu özellikle de lider maymun için geçerli. Testosteron hormonunun yüksek düzey salgılanması grupta önde gelen yer sağlamada belirleyici faktör gibi görünüyor.

Bilim adamları maymun gruplarındaki hiyerarşide altlarda olan erkek maymunlardan birine testosteron hormonu enjekte ettiklerinde maymun topluluklarında oluşan “toplumsal” ve “politik” düzenin altüst olduğunu da tespit ettiler.

Maymun gruplarında genç erkek maymunların davranışları aslında ergenlik çağındaki erkeklerin davranışlarıyla büyük paralellik gösteriyor. “Çabuk olgunlaştı” denilen erkek çocuklar, yani vücutları daha erken ve daha fazla testosteron üreten çocuklar arkadaşları arasında çok çabuk yükselirler. Çocukların mücadele etme eğilimlerini incelemeye yönelik bir çalışma ergenlik çağındaki erkekler arasında hiyerarşinin ve grup içindeki sıranın sözlü ve fiziksel saldırganlık düzeyine göre oluştuğunu ortaya koyuyor. Bunu görebilmek için bir stada gitmemiz bile yeterli: tribünlerde neredeyse istisnasız, delikanlı yaşlarda erkek göreceğiz. Onlar arasında ilginç bir işbölümünün oluştuğunu fark etmek de zor olmayacak. Görece gençlerin ve fiziksel olarak zayıfların görevi bağırararak, tezahürat yaparak, karşı takıma küfrederek takımı desteklemek. Daha olgunlar, daha güçlüler, vücutlarında testosteron düzeyi daha yüksek olanlar lider konumundalar: iş yumruklaşmaya vardığında ilk adımı onlar atıyorlar.

Chicago üniversitesinde yapılan bir araştırmada yaz kamplarında kız ve erkek çocuklar arasında oluşan hiyerarşi ele alındı. İlk günlerde, yani daha hiyerarşi oluşmadan, erkek çocuklar ara-

sında itişme ve kavgaların ortaya çıktığı görüldü. Ama ardından gruplar içinde, çabuk olgunlaşan erkekler liderliği ele aldılar. Hiyerarşide üst sıra fiziki güce ve spora yatkınlığa göre belirlendi. Aradan bir süre geçtikten sonra “iktidar ilişkisi” artık iyice netleşmişti. Lider konumunda olanların liderliğini sürdürebilmesi için artık ne fiziki güç kullanmaya ve ne de sözlü saldırıya başvurması gerekmiyordu. Grupta herkes yerini öğrenmiş, kabul etmişti. Aynı kademede olan gençler arasında yakın arkadaşlıklar doğmaya başladı. Ağzı laf yapan, kolay ilişki kuran çocuklar, ancak aynı zamanda fiziksel olarak da güçlülerse, ya da bir spor dalında çok yetneklilerse liderliği ele geçirebildiler.

Kızlarda ise durum oldukça farklıydı. Onlar çok daha serbest hiyerarşisiz bir yapılanma oluşturmuşlardı. Konuşmalarıyla, tavır ve hareketleriyle liderliğe soyunan kız çok azdı. Kız grubunda sözü her alanda geçen tek bir lider yoktu: grup bazen bir kızın pratik işleri örgütlemedeki üstün yeteneğinden yararlanıyor, başka bir durumda ise, herkesle konuşan, herkesin derdini dinleyen bir başka kızın söylediklerini yapıyordu erkekler dertleşmek gibi “saçmalıklar”la uğraşmıyorlardı. Kızlar için her iki işlev de önemliydi: çünkü grupta hem insanlar ruhen kendini iyi hissetmeliydi, hem de kampın günlük işleri aksamadan yürümeli, her gün işlerin nöbetçileri tespit edilmeliydi. Kızların grubu, bireysel ilişkilere inşa olan bir koalisyon görünümündeydi. Erkeklerin aksine, kızlar liderliği ele geçirmek istemiyorlar ve herkesin yerinin kesin belli olduğu hiyerarşinin ortaya çıkması için çalışmıyorlardı.

Tüm bu deneyimleri işyerlerine, yönetim kurullarına taşıdığımızda, ki ileriki bölümlerde bunu yapacağız, önemli sonuçlara ulaşabileceğimizi düşünüyoruz.

Erkekler arasında bir konu her şeyden önemliydi: kim daha iyiydi? Grupta yöneten kim olacaktı? Kızlar ise bu konuya hiç önem vermiyorlardı. Eğer kızlarla erkeklerin ortak bir aktivitesi söz konusuysa, kızlar hiyerarşinin ortaya çıkması için erkeklerin birbiriyle yarışmasını beklemekten başka bir iş yapmadılar.

Bir başka deney sözlü mesajlar üzerine kuruluydu. Bu deney, birbirini tanıyan çiftlerin yarıştığı bir yarışmaydı. Bu yarışma sırasında yarışmayı düzenleyenler, yarışan tarafa eşinin içeride

odada olduğunu söyleyerek işe başlıyorlardı (aslında bu doğru değildi, yarışmayı düzenleyiciler böyle küçük kandırmalardan zevk alıyorlardı). Yarışma başladığında diğer odadan -doğru olmayan- mesajlar getiriyorlardı programı yönetenler. Örneğin iç odadaki kişi eşine oyunu kazanmak için yavaşlaması gerektiği mesajını iletliyordu. Erkekler yarışma heyecanı içinde çoğu kez yavaşlamayı reddettiler. Kızlar ise çoğunlukla eşinin gönderdiği mesaja uygun davrandılar.

İktidar olma hırsı öncelikle erkeklerin mizacına uygun bir davranış. Amerikalı uzmanlardan Dr. Stephan Goldberg *Inevitability of Patriarchy* adlı eserinde bu davranış biçimini demir ve mıknatıs arasındaki ilişkiye benzetir. Mıknatısın çekimine ilgi göstermek aslında demirin ortaya çıkış anında var olan bir gereksinimi değil, ama fiziksel yapısı itibarıyla, doğal özelliği nedeniyle böyle bir eğilime sahip ve mıknatısla karşılaştığında onun etkisine tepki gösteriyor. Erkeklerin biyolojik yapısı da böyle: ortalama erkek, ortalama kadından daha fazla şiddete eğilim gösteriyor.

Erkeklerin liderlik için mücadelesi, bu konudaki kararlılığı ve şiddet yanlılığı elbette sadece kas gücüne dayanmıyor. Eğer erkekler bir şeyi elde etmek istiyorlarsa ve bu şeye sırf güce dayanarak ulaşamıyorlarsa başka araçlara başvuruyorlar. Eğer biri devlet içinde yüksek bir mevkiyi ele geçirmek istiyorsa, seçimlerdeki oy kavgasında, mitinglerde çocukları kucaklayıp öpmek seçmenlerin sempatisini yaratacak gibiyse erkekler bunu hiç çekinmeden ve kadınlara göre daha sıkıntısız yapıyorlar. Kariyerinde yükselebilmek için erkek daha fazla zaman harcayabiliyor, sağlığından, hobilerinden, eğlencesinden, maddi güvenliğinden, duygularından daha fazla fedakarlık yapabiliyor.

Kadınların görece pasifliğini, bir dizi biyolojik nedeni görmezden gelip, toplumsal nedenlerle açıklamak isteyenler, bu tezlere gerekçe olarak şunu söylüyorlar: erkekler toplumda yöneticilik rollerini ele geçiriyorlar, çünkü kadınlar bir şeyleri kanıtlamak ihtiyacını çok daha az hissediyorlar. Bunun nedeni doğanın kadınlara biçtiği rolün farklı olması: çocuk doğurmak başlı başına bir korunmayı gerektiren, esneklik ve bakım gerektiren bir iş. Ama üniversite öğretim üyeleri arasında yapılan bir araştırma

hiçbir ailesel bağı olmayan kadın öğretim üyelerinin erkeklere göre daha az enerji sarfettiklerini, başarı için daha az hırsla sahip olduklarını ortaya koyuyor. Akademik yaşamda başarının en önemli kriterlerinden biri yayımlanan makalelerin sayısıdır. Araştırma kadınların daha az makale yayımladıklarını gösteriyor. Bu araştırma derinleştğinde kadın akademisyenlerin üniversite faaliyetlerinde asıl çabayı öğrencilerin kendini daha iyi hissetmesi, bilimsel çalışma ortamının iyileşmesi ve üniversiteye genel olarak hizmet gibi terfi açısından daha önemsiz işler doğrultusunda gösterdikleri anlaşıldı.

Cinsiyetlerden birinin bencilliği, diğerinin herkesi düşünmesi olarak saptadığımız bu olguyu Simon de Beauvoir çocukları dünyaya getiren cinsiyet olan kadınlar üzerine yazdığı bir yazıda şöyle dile getiriyor: insan ırkı kadınların kanını emiyor. Kadınlar bütün insanlık için yaşıyor. Erkeklerin ise kendi kendileri için yaşamaktan başka bir işleri yok bu dünyada. Erkeğin hırslının yaşlandıkça azalması, iki cinsiyet arasındaki farklılıkların da yaşlandıkça kademeli olarak azalması ilginç bir paralellik gösteriyor. Erkekler yaşlandıkça “uysallaşırlar”. Onlar için daha iyi insanlar oldular da diyebiliriz, ama daha az erkek oldukları da kesinlikle doğrudur. Bu süreç kademeli olarak geliyor. Elli yaş civarında erkeklerde, onları saldırgan ve hırslı yapan cinsiyet hormonu salgılanması azalmaya başlıyor.

Hormon salgılanması kadınların bünyelerinde de 45-50 yaşlarından itibaren hızla azalmaya başlıyor, ardından da adet görme duruyor. Bu süreç kadınların çoğunda uzun sürmeyen, ama sorunlu bir dönem olarak bilinir. Bu dönemde kadınların psikolojik durumu sık sık değişir, sıkıntılı olurlar, çok çabuk sinirlenirler, baş ağrıları, baş dönmesi, titreme, uyuşukluk görülür. Kadınlık hormonu tarafından kalp krizine karşı korundukları için bundan sonra kalp krizi geçirebilirler. Kemikleri daha çabuk kırılır, deri esnekliğini yitirmeye başlar. Menapoz döneminde birçok kadın vücudun artık üretmediği hormonların yerine sentetik hormon olarak yaşlanmayı yavaşlatmak ister ve bunda başarı elde etmek de mümkündür. Böylece kalp krizi tehlikesi artmıyor, deri ve eklemler esnekliğini yitirmiyor. Ama buna rağmen hormon tedavisi çoğu uzman tarafından tavsiye edilmiyor. Çünkü

hormonu etkisinin rahim kanseri tehlikesi oluşturabileceği ileri sürülüyor.

Menapoz döneminde kadınların davranışlarının değişmesinin nedeni, o döneme kadar kadın vücudunda salgılanan kadın cinsiyet hormonunun, böbreküstü bezi tarafından salgılanan az miktardaki erkek hormonunun etkisini nötralleştirmesine bağlıdır. Menapoz döneminde bu etki ortadan kalkınca bazı kadınlar saldırgan eğilim göstermeye başlar, daha kararlı olurlar, bazılarının yüzlerinde kıllar bile çıkmaya başlar.

Yaşlandıkça hormonların etkisi artık ortadan kalkmaya başlar. Kadınlar ve erkekler de birbirlerine daha çok benzerler.

Öfke ve uysallık; saldırgan veya barışçı olmak; insan ilişkilerine büyük değer vermek veya bireysel olmak; egemen olmak ya da uyumlu olmak; iradeyi dayatmak ve boyun eğmek; işte tüm bunlar birlikte insan kişiliği dediğimiz şeyin parçalarıdır. Bu özellikler kız ve erkek çocuklar arasında, ya da kadın ve erkekler arasında kesinlikle ve ölçülebilir bir şekilde farklı oranlarda görülürler. Bugün artık bu farklılıkların iki ayrı beyin nedeniyle ortaya çıktığını da biliyoruz.

Demek ki, erkekler ve kadınlar yapı olarak farklılar. İçinde yaşadığımız toplumun bizim üzerimizde etkili olduğu bir gerçek, ama bu etki biçim içimizde zaten var olan farklılıkları daha belirgin hale getirmekle sınırlı. Bizi birbirimizden farklı kılan şey hormonların etkisi. Ama bu farklılıklar bazı kimselerde “net” olarak görülüyor. Bir erkek beyni, etkisinde kaldığı kadınlık hormonunun miktarına bağlı olarak kadınsılaşabilir, ya da bir kadın beyninde de erkeksi özellikler oluşabilir. Her birimizin beyni belli bazı kalıplara göre oluşuyor. Bu ise bizim davranışlarımızı, bizler üzerinde daha toplumun değer yargıları etkili olmadan ve ergenlik çağının hormonal fırtınaları yaşanmadan belirliyor.

YETENEKLERARASI FARKLILIKLAR

Ergenlik çağı yaşanırken kız ve erkek çocukların tavır ve davranışları arasında önemli farklılıklar olduğunu gördük. Öte yandan hormonlar iki cinsiyetin beyinsel yetenekleri ve eğilimleri arasındaki farklılıkları da derinleştirici etki yapıyorlar. Beynin oluşumunda ve formatlanmasında hormonların ne kadar belirleyici olduğuna daha önceki bölümlerde değinmiştik. Erkeklerin ve kadınların beyinlerinin neden farklı şeylerle uğraştıklarının, düşünme süreçlerinde kafalarını başka türlü kullandıklarının nedeni de bu.

Ünlü bir Danimarkalı psikologa göre, “olgulara karşı gösterilen ilgide, bir şeyi fark etmede, farklı cinsiyetlerin üstlendikleri rollerde farklılıklar vardır... ve bu farklılıkların ortaya çıkması hormonların gerekli zamanda, gerekli yerde ve gerekli miktarda etki yapabilmesine bağlıdır”; böylece bilim adamı tüm bu farklılıkların beyne ve sinir sisteminin diğer bölümlerine etki yapan hormonların biyokimyasal etkileriyle açıklıyor.

Beynin yapılanması açısından hormonların ne zaman ve ne oranda etki yaptığının önemine değinmiştik. Ama hormonlar etkiye aşlında ergenlik çağında erişiyor. Bu dönemde erkeklerin ve kızların sadece tavır ve davranışlarını belirlemekle kalmıyor, aynı zamanda birini saldırgan, diğerini de duygusal hale getiriyor. Hormonların etkisi, örneğin erkek beyninin güçlü yanlarının kadınlarınkinden farklı olmasında, kadınlara göre farklı stratejilerle çalışmasında da kendini gösteriyor.

İdeal bir toplumda erkeklerin ve kadınların istedikleri şeyleri yapmaya ve istedikleri şeyleri nasıl düşünüyorsa öyle yapmaya

eşit olarak imkanları olabilir. Bir çokları bu ideal toplumun şimdi içinde bulunduğumuz toplum olduğunu da düşünüyor. İki farklı cinsiyetin istediklerinin şimdi gerçek olabileceği varsayılıyor. Deniyor ki: “herkes doğuştan farklı, ama imkanlarımız aynı”. Ama şunu da biliyoruz ki, imkanlarımız ne kadar aynı olsa da, insanın kendini diğerleri arasında farklı kılması kolay değil. Cinsiyetler arasındaki farklılıklar ise, onların ortadan kalkmasını ne kadar çok istersek isteyelim, var olmaya devam ediyorlar. Farklı cinsiyetlerin eşit olmayan verimlilikleri bizce beynin iki farklı türden olmasıyla ve bu iki beynin farklı biyolojik özelliklere sahip olmasıyla açıklanabilir.

İlkokulun ilk yıllarında erkek çocukların çok başarılı olamadıklarını gördük. Ergenlik çağında ise erkeklerin öğrenme yetenekleri kademeli olarak gelişmeye başlıyor. Yazılı ve sözlü sınavlarda kızları yakalıyor, matematikte ise onları yavaş yavaş geçiriyorlar. Zeka testlerinde erkek çocukların aldığı sonuçlar 14 - 16 yaş arasında ansızın bir sıçrama gösteriyor. Kızların ise aynı düzeyde kalıyor, hatta bazı durumlarda geriliyor.

Farklılıkların matematik ve fen bilimleri alanında en yüksek olduğunu görüyoruz. Bu farklılıkların ilk işareti daha ergenlik çağı öncesi ortaya çıkıyor. Bu yetenekler bilim tarafından “görsel ve mekansal algılamayla ilgili yetenekler” olarak tanımlanıyor. Bilindiği gibi, erkek beyni bu yetenekler konusunda uzmanlaşıyor.

Kızlar, başka birçok alanda olduğu gibi, sayı saymada da hızlı gelişiyorlar, daha çabuk öğreniyorlar. Ama erkek çocuklar matematiksel düşünce alanında kızları kısa sürede yakalıyorlar. Matematikte hesabın önemi azaldıkça ve teorik matematiğin önemi arttıkça kızlar erkeklere karşı olan avantajlarını da yitirmeye başlıyorlar.

1972'de Boston'daki John Hopkins üniversitesinde yapılan bir araştırmada 11- 13 yaşları arasındaki çok yetenekli çocuklar incelendi. Üniversite “dahi çocuk” araştırması gerçekleştiriyor, testlerde sözel ve matematiksel sınavlarda en iyi sonuç alan % 3'lük üst grup üzerinde araştırma yapıyordu.

Erkek çocukların aldıkları sonuçlar kızlara göre daha iyiydi ve sorunun zorluk derecesi arttıkça, erkek çocukların kızlara kar-

şı kurdukları üstünlük de belli oranda artıyordu. Toplam 800 puandan 420 ve üzeri puan toplayanlar arasında erkekler kızların bir buçuk katıydı. 500 ve üzeri puan toplayan çocuklar arasında ise erkekler kızların iki katına yükseldiler. 600 ve üzeri puanda erkekler kızların dört katına ulaşmışlardı. En üst değer olan 700 ve üzeri puan toplayanlar grubunda ise erkeklerin oranı kızların 13 katına ulaşıyordu. İlerleyen yaşla birlikte iki farklı cinsiyetten olan bireyler arasındaki farklılık da büyümeye başlıyor. Erkek cinsiyet hormonu görsel ve mekanı hissetmeye yönelik algıları güçlendiriyor. Kadın hormonu ise bunun tersi etki yapıyor. Erkek çocuklar biyolojik olarak ergenlik çağını tamamladıklarında, ki bu kızlardan bir iki yıl geç gerçekleşiyor, matematik alanında ki farklılık da iyice belirgin hale geliyor.

Yukarıda anlattığımız araştırmamızın organizasyonunda önemli rol üstlenen araştırmacılar; Camilla Benbow ve Julain Stanley erkekler ve kadınlar arasındaki biyolojik farklılıklar olduğunu ileri süren hipotezlerin “toplum tarafından sempatik görülmeceğinin ve tepkiler alacağına” farkındaydılar. Bu nedenle bu araştırmamızın toplumsal ve yöresel faktörlerin etkisinden uzak kalması için büyük özen gösterdiler.

Önce erkeklerin gelişmiş matematiksel mantığının ve kızların daha iyi hesap yapmalarının nedeninin kız ve erkeklerin farklı programlara göre eğitilmesinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını incelediler. Bazı yörelerde gerçekten böyle programsal farklılıklar vardı, ama kızlarla erkekler arasındaki yetenek farklılıkları daha bu eğitim dönemi öncesi kendini gösteriyordu. Ardından matematik öğretmenlerinin çoğunluğunun erkek olmasının, yani matematik öğretimi sırasında erkeklerin kendi üsluplarıyla anlattıkları dersin kızlar tarafından algılanmasının bu sonuca yol açıp açmadığını incelediler. Ama o zaman da bu alanı bilinçli olarak seçen çok iyi matematikçi kadınların da olması nasıl açıklanacaktı?

Toplumsal önyargıların dünyaya gelişimizle birlikte taşıdığımız avantaj ve dezavantajları etkilediği doğru. Ama herhalde anne ve babalar matematik alanında çok yetenekli olan kızlarına, bu alanda erkeklerin gerisinde durmalarını, oradan ileri gitmelerini telkin etmiyorlar olsa gerek. Giderek yadsınması güçle-

şen olgu, sağ yarımküresi mekansal verilerin değerlendirilmesine ayrılan erkek beyninin matematiksel düşüncede uzman bir nitelik kazandığıdır. Erkek beyni doğa tarafından bahşedilen bu üstünlüğünü kullanıyor sadece.

Bu araştırma esnasında bir başka ilginç sonuç daha ortaya çıktı: bu çocukların bir çoğu henüz logaritma öğrenmemişlerdi, ama çocuklar arasında bazıları sorulan soruları logaritma yöntemleriyle, kendi "hayallerinde" yarattıkları bazı yollarla çözdüler. Erkek çocukların çoğunda, kızlarda olmayan bir başka ilginçlik daha vardı: erkekler tanımlamaları ve biçimleri farkedebilme yeteneklerini ortaya koydular. Tanımlama ve biçimler üzerinde düşünerek ise, farklı ders konuları ve alanları arasında soyut bağlantılar oluşturmayı başardılar. Kızlar çoğunlukla alanları birbirinden ayrı ele almayı yeğliyorlardı. Bir konuyu öğrendiklerinde diğerine geçiyorlar, sırasıyla ilerliyorlardı. Matematikte eğer diğer alanlardan bağımsız bir konu dikkate alındığında, iki cinsiyet arasındaki farkın az olduğu görülüyordu.

Erkek beyni soyut düşünceye, teorik tezleri algılamaya, veya değişik kaynaklardan elde edilen verileri soyutlamaya, geniş bir alan içindeki geometrik biçimleri keşfetmeye daha yatkın. Amerika'da, İngiltere'de, Hollanda'da, İtalya'da ve Hong Kong'da gerçekleştirilen deneyler bunu kanıtıyor.

Araştırmalar, bünyesi ortalamasının üzerinde östrajen salgılayan kızların düşünsel verimlilik alanında dezavantajlı olduğunu, bünyesi normalin üzerinde erkeklik hormonu salgılayan kızların ise üniversite ve yüksek okullarda bütün derslerde kızların ortalamasının üzerinde notlar aldıkları ortaya koyuyor. Erkeksi kızların buldukları yerin koordinasyonlarını bulmada daha üstün oldukları da araştırmalarla kanıtlandı. Yine birçok araştırmanın kanıtladığı bir başka olgu da erkekler gibi şiddet yanlısı olan, bağımsız davranabilen, kendine güvenen ve kararlı olan, yani erkeksi karakteri olan kızların üniversite hayatında ulaştığı sonuçlar da mutlaka kızların ortalamasının üzerinde oluyor. Erkeksi karaktere sahip kadınların başarılarının sırrı, doğum öncesi erkek hormonlarının etkisi altında kalmalarından kaynaklanıyor.

Hamilelik sırasında anneleri erkek cinsiyet hormonu tedavisine alınan kızlar zeka testlerinde daha yüksek sonuçlara ulaşıyor-

lar ve bu grup içinde üniversiteye girme oranı kız ortalamalarının üzerinde oluyor. Diğer kızlara göre fen bilimlerine daha fazla ilgi gösteriyorlar. Ortalamanın üzerinde sonuç alan 79 çocuk arasında yapılan araştırmada, ana karnında erkeklik hormonu etkisinde kalan kız çocuklarının diğer kızlara göre daha yüksek sonuçlar aldıkları ortaya çıktı.

2. bölümde de gördüğümüz gibi, hormon etkisi altında kalmaktan doğan bu farklılıklar, annenin hormon tedavisi görmesinden kaynaklandığı gibi, ceninde ortaya çıkan bir böbrek sorunu nedeniyle de kendini gösterebilir.

Catherine Vakası

Catherine son derece hareketli bir kızdı. Hem okulda ve hem de evde başa çıkılması zordu. Kız kardeşinin aksine Catherine dışarda olmaktan, zor fiziksel işlerle uğraşmaktan hoşlanırdı. Çocukluğunda akşam sık sık ağaca tırmanmaktan, çalılıklar arasında koşuşturmaktan yırtılan pantolonuyla eve gelirdi. Derslerinden aldığı notlar ortalama idi. Ama öğretmenleri biraz daha dikkatli olsa çok daha yüksek notlar alabileceğine inanıyorlardı. İki derste Catherine'nin aldığı notlar çok yüksekti. Bu dersler: matematik ve elişleri dersiydi.

Catherine'nin kısa adı CAH olan congenital adrenal hyperlasia adı verilen bir böbrek hastası olduğu anlaşıldı. Bünyesi yüksek miktarda erkeklik hormonu salgıliyordu.

Yetmişli yıllarda CAH hastası kızlar üzerinde araştırmalar yapıldı. Bu araştırmalarda bu kızların koordinasyonları algılama yeteneklerinde bir farklılık olmadığı anlaşıldı. Ama bu araştırmalar çoğunlukla blüğ çağına ulaşmamış çocuklar arasında gerçekleştirilmişti. Bugün artık cinsiyetlere bağlı olarak ortaya çıkan yeteneklerin ve cinsiyetler arası yetenek farklılıklarının doğumdan önce farklı biçimde formatlanan beyinlerin ergenlik çağındaki hormon üretimiyle "aktifleşmesi" sonucunda kendini gösterdiğini biliyoruz. Bu nedenle 1986'da gerçekleştirilen bir başka araştırmada, anne karnında erkeklik hormonu etkisi altın-

da kalan kızlardan oluşan bir grup ergenlik çağında incelendi ve kız ya da erkek kardeşleriyle ve kuzenleriyle kıyaslandı.

İncelenen grup geometrik algılama testlerine tabi tutuldu. Bu testlerde, gizli şekillerin farkedilmesi, bir cismin yönünün değiştirilmesiyle ortaya çıkacak durumun tasavvur edilmesi, ya da bir cismin değişik açılardan bakıldığında nasıl görüleceği gibi soruları yoğun erkeklik hormonu etkisinde kalan kız çocukları diğerlerine göre daha yüksek başarıyla yanıtladılar. Erkeklik hormonu kız ceninin beynine ne kadar erken ve ne kadar yoğun etki yapmışsa, kız çocukların koordinasyon yetenekleri ergenlik çağında o kadar gelişmiş oluyordu. Erkek cinsiyet hormonunun beyne etkisi ne kadar yoğunsa, beynin yapısı o kadar erkeksileşiyor, böylece kişinin coğrafi-geometrik koordinasyon algılama yeteneği güçleniyordu.

Peki bünyesi hiç erkeklik hormonu salgılamayan kadınlarda durum nasıl?

Turner sendromu olarak adlandırdığımız hastalıkla doğan kızların yumurtalığı olmuyor, yani normal kadınlarda salgılanan asgari erkeklik hormonu da salgılanmıyor bünyelerinde. Beyne etki yaparak, onu matematik ve koordinasyonu daha rahat algılayabilir konumlara getiren hormonun hiçbir zaman etkisine girmiyorlar. Bu durumda akla bu kızların bu yetenekleri ölçen testlerde çok kötü sonuçlar almasının normal olacağı geliyor.

Bu gerçekten de böyle. Bu kızların beyinleri bu alanlardaki ilişkileri keşfetmeye uygun değil. Ellerinde tuttıkları nesnenin biçimini bile algılayamıyorlar. Resmi gösterilen bir cismin bir başka açıdan nasıl görünebileceğini söyleyemiyorlar. Gördüklerinden yola çıkarak durumlarını, buldukları yeri tespit edemiyorlar. Sağ ve sol yönlerini sık sık karıştırıyorlar. Kafadan hesap yapılması gerektiğinde zorlanıyorlar. Matematik ve koordinasyon testlerinde son derece düşük puanlar topluyorlar.

Test sonuçları anormal hormonal etki altında kalmayan kardeşleriyle ve hatta ikiz kardeşleriyle karşılaştırıldığında Turner hastalığına yakalanan kızların sadece matematik ve koordinasyon testlerinde aldıkları sonuçlarda geri oldukları da anlaşılıyor. Bu da koordinasyonla ilgili yeteneklerin erkeklik hormonuyla, ya da onun eksikliğiyle doğrudan ilintili olduğunu ortaya koyuyor.

Ginette Vakası

17 yaşındaki Gina bir Turner sendromu vakası. Diğer kız arkadaşları gibi o da son derece romantik. İlerde çocuk yuvasında öğretmen olmak istiyor. Ama şimdilik sadece bir ailenin çocuğuna bakıyor. Biraz utangaç, çekingen, duygusal, içe kapanık. Ama İQ'su normal.

Konuşmalarıyla kendini rahatça ifade edebilmesine rağmen, konuşmanın yanısıra coğrafi ve koordinasyon algılamayı da gerektiren test sorusunda sıkıntılar yaşadı. Rahat okumasına ve yazmasına rağmen, şu kelimelerden normal ve anlamlı bir cümle kurması istendiğinde sorun çıktı: “ormana - ve- gitti - istifledi - oduncu - odun”

Normal bir gelişme süreci yaşayan kızların beyinleri, yapısı nedeniyle coğrafi-koordinatif algılama ve matematik konulu soruları erkekler kadar çabuk ve verimli çözemiyor. Daha sonraları, ergenlik çağı geldiğinde salgılanmaya başlayan kadın cinsiyet hormonları belli bir hareketlenme yaratıyor ve beynin bazı “devrelerini” etkiliyor. Bu ise söz konusu yeteneklerin beyindeki merkezlerinde yanıt buluyor. Kadınların bu alanda aldıkları sonuçlar aylık adet periyodlarına bağlı olarak bile değişiyor. Bünyelerinde östragen düzeyinin en düşük olduğu zamanlar soruları en kolay yanıtladıkları dönem oluyor. Hormon yükseldikçe sorulara doğru yanıt verme oranı da azalıyor. Genel olarak şu söylenebilir: kızların çoğunluğunda ergenlik çağının hormon salgılanma dönemi matematik yetenekleri üzerinde olumsuz etkilere neden oluyor.

Cinsiyetler arası farklılıklar gösteren temel yeteneklerden birinde hormonların etkisi çok belirgin. Doğa, cisimlerin geometrik durumunu algılama konusunda kadınların çoğuna karşı oldukça cimri davranıyor. Özellikle bünyeleri hiç erkek hormonu salgılamayan kadınlarda bu yetenek çok geri. Normalden daha fazla erkeklik hormonu salgılayan kadınlarda ise ortalamanın üzerinde. Peki bu özellikler, ana karnındayken kadınlık hormonu etkisinde kalan erkek çocuklarda da farkediliyor mu? Bu sorunun yanıtı evet.

Gen yapılarında XXY taşıyan, yani artı bir kadınlık kromosomuna sahip olan erkek çocuklarda kadın cinsiyet hormonu salgılaması normalin üzerinde oluyor. Bu nedenle bu erkekler coğrafi ve geometrik yeteneklerde ortalama erkeklerin gerisinde kalıyor, ortalama kadınların düzeyinde oluyorlar.

Anneleri hamilelik esnasında şeker hastası olarak tedavi gören veya kadınlık hormonu tedavisi uygulanan erkek çocuklar da koordinasyon yeteneği gerektiren testleri ortalama erkeklerin aldıkları sonuçlardan daha kötü şekilde çözüyorlar. Bu gruptaki erkek çocukların geriliği altı yaş civarında pek daha farkedilmiyor. Ama on altı yaş civarında, yani artık hormon salgılanması bünyede büyük bir hızla devam ederken fark barizleşiyor. Bu yaşlarda onlar akranlarından oldukça geri kalıyor, bu testlerde kötü sonuçlar alıyorlar. Çünkü anne karnındaki gelişmede “kadınsı” bir yapıya kavuşan beyinleri ergenlik çağındaki hormon etkisine yetit veremiyor.

Normal bir gelişme izleyen, yani cinsiyetine uygun bir beyinle doğan ortalama bir erkek bu dünyaya gelirken koordinasyon sezgisi ve matematik yeteneği potansiyel olarak güçlü doğuyor. Bu potansiyel yetenekler ergenlik çağında hormon salgılanmasının birden artmasıyla hızla gelişmeye başlıyorlar. Eğer kişide erkek cinsiyet hormonu oranı düşükse koordinasyonu algılama sezgileri de zayıf oluyor. İlginç olan bir başka nokta da şu: matematik ve koordinasyon algılama testlerini en iyi sonuçlarla çözenler vücutlarında testosteron hormon düzeyi en yüksek olanlar değil, en yüksek oranın bir derece altında olanlar.

Çoğunluk için matematik yeteneği, koordinasyon ve mekanı algılamakla ilintili yetenekler çok belirleyici değil. Toplumda matematikçilerin, fizikçilerin, mimarların, mühendislerin, molekül biyologlarının sayısı son derece az. Bu nedenle belki kadınlar ve erkekler arasındaki yetenek farklılıkları üzerine gereğinden fazla zaman harcadığımız düşünülebilir. Bizim bunu yapmamızın iki temel nedeni var: ilk olarak, deneyler ortalama erkek beyni ve ortalama kadın beyni arasında farklılıklar olduğunu kanıtıyor ve biz bunu göstermek istedik. İkinci olarak, matematik, görsel algılama ve cisimlere bakış açısı sadece okul ve bilim dünyasında değil, günlük hayatımızda da son derece belirleyici.

Eğer erkekleri cisimlerin iç yapıları ilgilendiriyorsa, o zaman emin olabiliriz ki, sadece eşkenar üçgenlere karşı değil, yeni otomobillere karşı da aynı yakın ilgiyi göstereceklerdir. Eğer erkekler için coğrafî alanla ilgili olan her şey son derece önemliyse, emin olabiliriz ki, komşunun kendi toprağından bir parça işgal etmesine erkekler çok daha kesin tepki göstereceklerdir. Eğer erkeklerin matematik kavramlar arasındaki ilişkilere daha fazla ilgi gösterdikleri doğruysa, bu ilişkileri daha çabuk kavrama ve keşfetme yetenekleri varsa, o zaman erkek cinsiyetinin öteki dşşünsel alanlarda da keşiflere daha yatkın olacağını kabul etmek durumundayız. Böylece “deha”nın hammaddesine de ulaşmış oluyoruz.

Genellikle bluğ çağındaki erkek çocukların bünyelerinde artan hormon salgılanmasıyla birlikte, içinde boy veren şiddet eğilimini bütün gün sağa sola koşuşturmakla tatmin etmesinin bu çocukların ders çalımlarına engel olduğu sanılır. Ama testosteron hormonunun araştırmalarla tespit edilen bir başka yararlı etkisi daha var. Bu hormonun etkisiyle beyin daha az yoruluyor ve daha amaca yönelik olarak çalışıyor.

Bir deneyde, deneye katılan gönüllü erkek ve kadınların bir kısmına testosteron hormonu uygulandı, diğer kısmına ise dış görünüşü ve tadı aynen hormon gibi olan, ama hormon etkisi olmayan bir başka madde verildi. Deneye katılanlardan bir dizi çıkarma işlemi yapması istendi. Bilindiğı gibi çıkarma işlemi, eğer işlemi yapan kişi bu işin nasıl yapılacağını öğrenmişse yüksek düzeyde dşşünsel ve fiziksel güç gerektirmeyen bir aktivite. Ama uzun süre yapıldığında insan yoruluyor, dikkat başka alanlara kaymaya başlıyor. Bu tür aktiviteler otomatik davranış biçimi olarak da adlandırılmaktadır. Yürüme, konuşma, dengeyi sağlama, dikkati yoğunlaştırma ve yazma bu aktivitelerden bazılarıdır. Deney sırasında, gerçek testosteron verilen kişilerin geçen saatlerle birlikte diğerleriyle kıyaslandığında daha az yoruldukları, dikkatlerinin daha uzun süre aktivite üzerinde toplandığı tespit edildi. Gerçek testosteron verilmeyenler ise daha çabuk yoruldukları, daha fazla hata yaptılar.

Bu deney testosteronun etkisinin geniş bir alana yayıldığını gösteriyor. Bu deneyi gerçekleştiren bilim adamları çıkarma işle-

minin nasıl gerçekleştirildiğini merak etmiyorlar elbette. Deneyler, “otomatik davranışlara dayalı aktivitelerin dış görünüşleri bakımından da daha erkeksi kişiler tarafından daha başarılı bir şekilde yapıldığını” gösteriyor. Demek ki, yüksek testosteron düzeyi otomatik davranışlarda daha başarılı olma yeteneğini de içeriyor ve en azından yukarıda aktarılan deneyi gerçekleştiren bilim adamlarına göre bu pratikte de kanıtlanıyor.

Kişinin yaşı, eğitim düzeyi ve genel IQ düzeyi dikkate alındığında, otomatik davranışlara dayalı test ödevlerini çok iyi sonuçlarla çözenlerin, kötü sonuçlarla çözenlere göre daha yüksek toplumsal statüye ve işe sahip oldukları anlaşılıyor. Otomatik görevlerini iyi yapan insanlar kariyerlerini daha rahat inşa edebiliyorlar.

Testosteron hormonunun erkekleri hayatta daha fazla şanslı hale getirmesinin nedeni, bu hormonun etki yaptığı ve geliştirdiği beynin, kadın beynine göre daha yoğun uzmanlık bölgelerinden oluşmasından kaynaklanıyor. Önceki bölümlerde de gördüğümüz gibi erkek beyninde her fonksiyonun konsantre bir merkezi var. Böylece somut bir ödevin çözülmesi daha verimli olabiliyor, dikkat dağılması engellenebiliyor. Bu daha doğuştan böyle. Ardından ergenlik çağında yeniden testosteron hormonu etkisi başladığında konsantrasyon yeteneği daha da artıyor ve bu hormonla yorgunluğa karşı da korunuyor beyin. Tüm bunların etkisiyle erkek beyninin verimliliği kadın beyninden farklılaşıyor.

Kadın beyninin konsantrasyon yeteneği ve düşünsel gücünü harekete geçirebilme potansiyeli adet döneminin değişik periyodlarında da farklılıklar gösteriyor. Yüksek östragen düzeyi bu yetenekler üzerinde olumsuz etki yaratıyor. Kızlarda 11-15 yaşlar arasında, yani hormon salgılanması tam kapasite çalışmaya başladığında bu yeteneklerde gerileme ortaya çıkıyor. Erkeklerde ise bu yaşlar söz konusu yeteneklerde gelişme dönemini oluşturuyor.

Bu nedenle geleneksel erkek alanı olarak bilinen alanlarda kadınların şimdi olduklarından daha ileri pozisyonlara ulaşabil-

meleri sadece toplumsal koşullar tarafından değil, biyolojik yapının özellikleri tarafından da zorlaştırılıyor.

Başka deneylerin de kanıtladığı gibi, kadınlardaki yüksek östragen düzeyi bazı konularda verimliliği düşürüyor, ama başka bazı yetenekler üzerine motive edici etki yapıyor. El becerileri bunlardan biri. Kadınlar küçük çocukluk dönemlerinden itibaren hassas ve nazik hareketleri daha rahat gerçekleştirebiliyorlar. Güzel ve anlaşılır konuşma da bu yetenekler arasında sayılabilir.

Belli bir yeteneğin strüktürü, beynin yapılanmasına bağlı olarak daha ana kamında oluşuyor. Yapı ergenlik çağında tam olarak işlemeye başlıyor. O zamana kadar sadece potansiyel bir olanak olan şey, o dönemde gerçek haline geliyor. Genetiksel ve toplumsal koşullar elbette göz ardı edilemez, ama biyolojik faktörler de aynı derecede önemli. Bütün bu faktörler zaten çoğunlukla içiçe kendini gösteriyor. Küçük oğlanlar tam da beyinlerinin erkesi yapısı nedeniyle, cisimleri ve onların mekanda aldıkları yeri inceleyerek dünyayı tanıma yolunu izliyorlar Ergenlik çağında ise bu tutku hormonların yeniden çağıldamaya başlamasıyla ve sinir sisteminin gelişmesiyle daha bir gelişiyor.

Kadınlar ve erkekler arasında davranışlarda, duygularda, eğilimlerde, zora başvurmada ve yeteneklerde beyin yapısına bağlı farklılıklar tam ergenlik çağında artık yadsınamaz bir şekilde kendini gösteriyor. Çoğu kimsenin suçlu ilan ettiği cinsiyetlere özgü tipik kimlikler, oğlanlara ve kızlara, erkeklere ve kadınlara ait davranış biçimleri aslında toplumsal beklentiler tarafından belirlendiği kadar bizim içimizden de kaynaklanıyor. Erkek ve kız çocuklar arasında farklılık görmeyen “ideal” çocuk yetiştirme düşüncesinin sınırları var.

Oğlanlar nesnelere oynamak isterken, kızlar insanlarla konuşmayı seviyorlar. Oğlanlar kendilerini kanıtlamak, başa geçmek istiyorlar. Kızlar için ise baskı altında tutuldukları için bu duruma katlanıyorlar demek doğru olmaz: kızların çoğunluğu “yükselmek” istemiyor. Okul çağı çocuklar arasında yapılan bir araştırmaya göre, kız çocuklar arasında popüler olmak, başarıdan veya verimlilikten daha önemli. Akıllı kızlar daha az popüler oluyor denir, ama yine araştırmalara göre, kızların düşünsel yetenekleri ve kurdukları başarılı sosyal ilişkiler arasında doğru

orantı mevcut. Bu araştırmada incelenen kızların çoğu, kendileri hakkında ne düşünüldüğüne büyük önem veriyor. Aynı gruptaki erkek çocuklar, gelecekte “hayattaki amaçları?” sorusunu, nasıl bir iş istedikleriyle ve bu işi ne kadar ustaca yapacaklarıyla birlikte saptıyorlar. Oğlanlar “gelecekte ne olacağım?” sorusuna yanıt ararken, kızlar gelecekte “kocam kim olacak?” sorusu üzerinde duruyorlar. Çocuklardaki bu eğilimin toplumsal ve sosyal koşullar tarafından desteklendiği doğru, ama eğilimin sunni olarak ortadan kaldırılması çalışmaları beklendiği kadar başarılı olamıyor. Kız çocuklarına “yöneticilik dersleri” vererek, kızlarda yöneticilik hırısı artmıyor. Artarsa bile bu ancak yöneticiliğin toplumsal sorumluluklarla ve toplumsal prestije bağıntılı olduğu durumlarda ortaya çıkıyor.

Aradan geçen yıllarla birlikte bu eğilimler de giderek güçleniyor. Okulda alınan sonuçlar erkek çocuklar için giderek daha fazla önem kazanırken, kızlar arasında da ters orantılı olarak azalıyor.

Okulların bitirilmesinden sonra -iş koşullarının benzerliği ve işverenlerin iyiniyetliliği koşullarında bile- farklı cinsiyetten gençler genellikle cinsiyetlerine uygun iş arıyorlar. Erkeklerin çoğu teknik ve teorik bilgiler gerektiren iş ararken, kızların çoğu ise, hizmet sektörüne, sosyal alanlara, sekreterlik veya öğretmenlik gibi, insanlarla ilişkide olabileceği sektörlerle yöneliyor. Toplumsal determinizme inananlar, şimdi bu tablo karşısında, “işte görüyorsunuz, ikinci sınıf vatandaşlar, ikinci sınıf işlerle yetinmek zorunda kalıyor” diyeceklerdir, ama aslında bu düşünce tersinden doğru olamaz mı; yani “kızlar belli işleri daha severek yapıyor” dersek yanlış mı söylemiş oluruz? Erkekler açısından baktığımızda, baskın olmanın, güç kullanmanın, yüksek mevkide olmanın onlar için her şeyin önünde geldiğini görüyoruz. Erkekler bu nedenle kadınların severek seçtikleri işleri ikinci sınıf işler olarak değerlendirirler. Farklı cinsiyetlerdeki insanlar, farklı biyolojik özellikleri nedeniyle farklı alanlara ilgi gösterir, farklı işleri severler. Bir iş alanının küçümsenmesi ise tamamen önyargıdır.

Gelişme süreçleri çok önceden belirlenmiş şemalara göre

ilerliyor: erkek için nesnelere, teoriler ve güç kullanımı önemli. Kadınlar için ise, insan, ahlaki değerler ve ilişkiler.

İki farklı cinsiyetin çok önemli saydığı konular arasında böyle derin uçurumlar olduğu için, anlaşamama durumu sık sık ortaya çıkıyor ve bu nedenle karşıt cinsiyetler arasındaki ilişki böylesine heyecan verici, ama başarısızlıklarla da dolu hale geliyor. Bu konu bir sonraki bölümümüzde ele alınacak.

YÜREKLER VE BEYİNLER

Erkek ve kadın arasındaki karşılıklı fiziksel cazibenin nedeni vücutlar arasındaki fiziki farklılıktır. Dünyanın hangi kültüründen hangi yaş grubundan hangi erkeğe sorarsanız sorun, “nasıl bir kadından hoşlanırsınız?” sorusunun yanıtı, büyük bir ihtimalle şöyledir: erkek kendi vücudunda düz olan yeri yuvarlak hatlı, kendi vücudunda kaslı olan yeri yumuşak, kendi vücudunda dar olan yeri geniş (bu son saptama hem estetik ve hem de bilimsel olarak tartışmaya açıktır) kadınlardan hoşlandığını ifade edecektir. Aynı şey kadınlar için de geçerlidir: kadınlar da genellikle geniş omuzlu, dar kalçalı erkeklerden hoşlanırlar. Elbette istisnalar hep olacaktır (örneğin, içki içmeye karşı çıkan erkekler arasında yapılan bir araştırma onların küçük göğüslü kadınlardan hoşlandıklarını ortaya koymuştur), ama istisnalar genel kuralın doğru olmadığı anlamına gelmez.

Fiziki cazibe dışında ise kendimize benzer eşler ararız. Bilgisayarla eş arama şirketleri de soru formlarını hazırlarken, düşünsel anlamda benzerlikleri ön plana çıkarmaya çalışırlar. Birbirine benzer eşlerin bir araya gelmesidir amaç. “Tanrı bile onları bir-biri için yaratmış” deyimini sık sık duyarız.

Eşimizin fiziki farklılığına önem versek de, diğer alanlardaki benzerliğimize rağmen belli bir süre sonra eşimizin bizden ne kadar farklı olduğunu kavrar, hayal kırıklığı, hatta kesin başarısızlık hissine kapılabiliriz. Oysa bilgisayarlar her şeyi dengi dengine tespit etmişti! İkimiz de güzel yemekleri seviyoruz, operaya gitmekten hoşlanıyoruz ve sigara dumanından nefret ediyoruz.

Ama tüm bunlara rağmen birkaç hafta sonra birbirine tamamen yabancı iki insan olduğumuzu farkediyoruz.

Aslında bu gayet normal ve kaçınılması mümkün olmayan bir gelişme. Oğlanların ve kızların dünyaya geldiklerinde farklı şekilde formatlanan beyne sahip olduklarını gördük. Farklı düşünüyorlar, güçlü oldukları alanlar farklı, değerlendirmelerinde farklılıklar ortaya çıkıyor ve hayat stratejileri de birbirinden çok farklı. Beyinleri arasındaki fark aradan geçen yıllarla birlikte daha da gelişiyor. Hele ergenlik çağındaki hormon salgılanması dönemiyle birlikte bu farklılıklar artık iyice belirginleşiyor.

Kadının en önemli özellikleri: duyularının erkeğe göre daha hassas olması. Dokunmaya, kokulara ve seslere karşı daha hassas. Gördüklerini daha iyi algılıyor ve gördüklerinden daha fazla ayrıntı hatırlıyorlar. Beyin yapıları nedeniyle, insanlar arasında oluşan insani ilişkiler onun için çok önemli. Birkaç saatlik bebeklik döneminde insanlarla gözgöze gelmeye çalışan kız çocuğu, her zaman için insanlarla olan bu ilişkiyi birincil önemde görecektir. Kadın, vücut dilini daha iyi anlıyor, daha iyi uyguluyor. Erkeğe göre daha sık gülümser. Her hangi bir neden olmadan da gülümseyebilir. Erkeğe göre, sevmediği insanlara karşı daha nazik olabilir. Bu, kadının fiziki zayıflığını dengelemek için geliştirdiği bir özellik de olabilir. Kadın arkadaşlarıyla daha içten, sistemli ilişkiler geliştirir. Sevinçlerini ve dertlerini kadın arkadaşlarıyla paylaşır. Karşılaştığı yüzleri daha iyi belleğine alır, karakterleri daha iyi okur ve diğer insan hiç konuşmasa bile davranışlarından ne demek istediğini daha iyi anlar.

Bunun nedeni kadın beyninin tam da bu fonksiyonlara uzmanlaşmasıdır. 3. bölümde de gördüğümüz gibi, beynin duygu merkezi sağ yarımküresi ile, dilsel yeteneklerin üslendiği sol yarımküresi arasındaki bağlantı kadınlarda daha güçlü. Başka türlü ifade edecek olursak, kadınlarda intuitif yetenekler ve komünikatif yetenekler birbirleriyle daha sıkı ilişkideler. Bu nedenledir ki, genç kadınlar çoğunlukla kendine benzeyen insanlarla, yani kendi cinsiyetinden olanlarla dostluklar kurarlar.

Erkek ise tamamen başka yollar izler. İşin “en başında” kadını yapıya sahip olan beyni, daha doğum öncesi hormonların etkisiyle değişikliğe uğramıştır. İki önemli duyuyu olan işitme ve

dokunma hislerinde kadınlardan geridedir. Beyni daha belirli bir konuya konsantre olmaya daha elverişlidir. Bu nedenle dikkati dağılmadan bir konuya daha derinlemesine nüfus edebilir. Doğumundan itibaren nesnelere dünyasında yaşar. Onların nasıl olduğunu, nasıl çalıştığıyla ilgilenir.

Beyninin çalışma stratejisi nedeniyle erkekler sorunları genelde ve pratikte, bir anlamda da işin başında bencilce ele almaya eğilim gösterirler. Eğer erkek bir toplantıya davet edilmişse ve ardından bir ikince davet daha alırsa, hangisinin kendi çıkarları için daha uygun olduğunu düşünmeye başlar. Hatta her iki davete de gidebilmenin yollarını arar. Kadınların çoğunluğu ise birinci davete katılırlar, ya da kendilerini daha iyi hissedecekleri daveti seçerler. Erkeklerin ilişkilerinde güç ve egemenlik, kadınlarınsında ise karşılıklı yardımlaşma, kendinde olmayan özelliklere sahip olanlarla yakınlık ve arkadaşlık baskındır.

Genç erkekler uzun bir süre kendileri gibi olanlarla, yani kendi cinsiyetdaşlarıyla birlikte vakit geçirirler.

Sonra birden o an geliverir: biyolojik gereksinim iki cinsiyeti birbirine doğru itmeye başlar. Fiziki olarak birbirlerine karşı bir cazibe duyarken bile biyolojik yapıları nedeniyle, ve daha birçok başka nedenle aralarında uzlaşmaz çelişkiler olduğunun farkındadırlar. O halde aşkın o kadar karmaşık olduğuna neden şaşırıyoruz.

Belki de sadece şaşırmak ve daha fazla üzerinde durmamak mı gerekir? Senatör Proxmire aşk üzerine araştırma yapmak isteyenlere devlet desteği verilmesine karşı çıkmıştı. Tezi de şuydu:

200 milyon Amerikalı bazı şeylerin insanlık için sır olarak kalmasından yana. İşte bunların listesinde belki de ilk sırayı erkeklerin ve kadınların neden farklı cinsiyete aşık olduğu sorusu vardır.

Hayır sayın senatör. Aşkın sırrını keşfetsek bile bunu ilan etmek aklımızın ucundan bile geçmiyor. Ama şurası kesin ki, aşkın zorlu yolları, iki farklı cinsiyet birbirini biraz daha yakından tanıyabilse herhalde daha kolay hale gelecektir. Partnerimizde fiziki farklılığı seviyoruz. Ama farklı karakter yapısını, düşünce

sistemini, değerler sistemini, duyarlılığını ancak onun yapısını daha yakından tanırsak ve onunla birlikte nasıl yaşayabileceğimizi öğrenirsek sevebiliriz. Anlayışsızlığın başarısızlığa mahkum ettiği binlerce evlilik vardır. O'nun neden bizden bu kadar farklı davrandığını bir türlü aklımız almaz. Çocuklarımıza daha ergenlik çağında farklı cinsiyet organlarına sahip olduklarını ve cinsiyet organlarının yapısını öğretiyoruz, ama kadın ve erkek ruhunun neden ve nasıl farkı olduğunu anlatmıyoruz. Bu farklılıkların birbirini nasıl tamamladığını kavratamıyoruz.

Elbette, aralarında temel ve uzlaşmaz farklılıkların olduğunu kavradıkları için boşanan karı kocalar da olmuştur.

Ama boşanmaların ezici çoğunluğu iki cinsiyetin birbirini anlayamamasından bozuluyor.

Cinsiyetlerin psikolojisi üzerine, mesela farelerin labirentler karşısındaki olası davranışlarından daha az şey biliyoruz.

Bununla birlikte bugün artık bildiklerimiz ve bildiklerimizden yola çıkarak varsaydığımız olgular, erkek ve kadın beyni arasındaki farklılıklarla tamamen örtüşüyor.

Doğal olarak türler arasında cinsiyetle en fazla biz insanlar ilgileniyoruz. (Burada, bizleri aşkı cinsel duyguları birbirine karıştırmakla suçlayanlara, bu konuya ilerde gireceğimizi ve bu ikisinin birbirine karıştırılmasının da karşı cinsler arasındaki farklılıklara bağlı bir olay olduğunu da belirtelim). İnsan türünde kadın, dişi maymunlardan farklı olarak çiftleşmeye her zaman hazırdır. Hamilelik döneminde ve emzirme döneminde de çiftleşme eğilimi gösterir. Dişi pavyan maymunları aylık periyodlarının sadece bir haftasında çiftleşirler. 192 tür maymunla karşılaştırıldığında, Homo sapienslerin penisler ereksiyon halinde en uzun ve en kalındır. İnsan türünde dişi sadece orgazma ulaşmakla kalmaz, aynı zamanda vücudunda çok sayıda erojen bölgeye sahiptir ve bu bölgeler cinsel ilişki sırasında fiziki değişikliğe de uğrarlar. Sadece insan türünün erkekleri, salt hayal güçleriyle, fiziksel bir temas olmadan da ejakülasyona ulaşabilirler. Cinsel ilişki bütün türler arasında sadece insan türünde en karmaşık biçimler alır, değişik pozisyonlarla gerçekleşir ve en uzun sürer.

Çağımızda seksüel bilinçlenmede Freud'un, Marie Stopes'in ve Kinsey'in araştırmaları önemli katkılarda bulunmuştur.

Bu tür araştırmalar erkeklerin hayatlarındaki seksin azlığından yakındıkları, kadınların ise paylarına düşen seks fazla bulduklarını ortaya koyuyor. İşte bu da aslında karşı cinsler arasındaki farklardan sadece biri. İnsan türünün seksini sevmesi buz dağının sadece zirvesi. Buzdağının görünmeyen kısmı aslında iki karşı cinsin sekse olan yaklaşımında, seks arzusunda, hazlarında önemli farklılıklar olduğuna işaret ediyor.

Bilim şimdiye dek sekse dair çok araştırma yaptı, ama var olan birçok araştırmanın bilimsel haklılığı tartışma götürür. Bunun nedeni ise değişik kültürlerde seksin kesinlikle özel hayat alanında görülmesidir. Seksüel antropoloji öznel gerekçelendirmeler yığını olmaktan, tesadüfi neden-sonuç ilişkilerinden, mitolojik paralelliklerden, edebiyata veya başka sanat geleneklerine dayanmaktan öteye gidemiyor. İngiliz psikolog profesörü Hans Eysenck'in dediği gibi, bu konuda asıl çaba gösterenler sosyologlar ve psikanalistlerdir. Eysenck soruyor: Georges Simenon on bin sevgilisinin olduğuyla övünürdü; Kant'ın ise bütün hayatı boyunca tek bir kadınla bile ilişkisi olmamıştı; şimdi bu iki veriden yola çıkıp ortalama seksüel kapasite üzerine bir yargıya varılabilir mi?

Bu bölümde erkeklerin ve kadınların seksüel davranışlarını beynin cinsiyetiyle bağlantılı olarak açıklamayı deneyeceğiz. Sonuç olarak bilim artık erkeklerin ve kadınların beyin yapısıyla ilgili yeterli bilgiye sahip. Bu konuda mitolojik verilere kadar uzanmak gerekmiyor.

Testosteron saldırganlık ve egemenlik hormonu. Aynı zamanda, hem erkeklerde ve hem de kadınlarda seksüalitenin de hormonu. Dişilik hormonunu üreten yumurtalıkların alınması kadınlarda cinsel isteği ortadan kaldırmıyor. Ama testosteron üreten ve testosteron düzeyini ayarlayan böbrek üstü bezinin alınması kadınlarda libidoyu tamamen ortadan kaldırıyor. Vücuda testosteron enjeksiyonuyla libido tekrar düzenlenebiliyor ve hatta frijidlik de ortadan kaldırılabilir. Her iki cinsiyet açısından da testosteron temel cinsel hormon.

Bu açıdan bakıldığında iki farklı cinsiyet arasında iki temel

farklılığın da altını çizmemiz gerek. Bunlardan birincisi şu: erkek beyni testosteronun etkisine çok daha açık, çünkü daha ana rahminde testosteron erkek beynini bu etkiye hazırlıyor. İkincisi de, ergenlik çağından itibaren erkek vücudunda kadınlara göre yirmi kat daha fazla oranda testosteron hormonu salgılanıyor.

• Bu farklılıkların sonucu da var elbette: erkekler arasında saldırganlık eğilimi, egemenlik arama ve kurma arzusu ve seksüelitede yoğun olarak birbiriyle karışarak kendini gösteriyor. Testosteron hormonu ne kadar fazlaysa, cinsellik o kadar güçlü oluyor ve bu güçlü istek homoseksüel, heteroseksüel, “geleneksel” veya devians yoldan kendini gösterebiliyor.

Kadınlarda libido ise adet periyodunun belli bir döneminde, vücutta testosteron düzeyinin en yüksek olduğu dönemde artıyor. Bu dönem aynı zamanda döllenme şansının en yüksek olduğu günlere de denk düşüyor. İşte doğanın türümüzü devam ettirmek için bulduğu ilginç bir çözüm.

Erkeklerde testosteron düzeyi günün ritmine göre değişiyor. Her gün altı yedi kez doruk noktasına ulaşıyor. Sabahları yüksek. Akşamları ise günlük ortalamanın % 25 altında oluyor. Gece yarısı testostero düzeyi, uykunun hızlı göz hareketleriyle yoğun olduğu dönemde yine yükseliyor. Mevsimlere gelince: ilkbaharda en düşük, sonbaharda ise en yüksek oluyor. Demek ki, aşkı baharda doğanın yeniden canlanmasına benzetmelerini unutarak, edebiyatı yeni baştan gözden geçirmemiz gerekecek. Ama bu ise cinsellik geleneklerinin önemli zenginliklerinin de yadsınması anlamına gelecek.

Cinsellik erkek çocuklarda daha erken gündeme geliyor ve hayatlarında daha önemli yer tutuyor. Kaldı ki, beyin hem kadınlarda, hem de erkeklerde “diğer” cinsel organlara etki yapıyor. Erkeklerin hiçbir fiziki temas olmadan, sadece seksüel fantazilerle orgazma ulaşabildiklerine değinmiştik. Erotik rüyalar erkeklerde çoğunlukla ejakülasyonla sonuçlanır. Öte yandan kızların çoğunluğu erotik rüya görmezler. Elbette bu durum kültürel etkilerle, gelenek ve alışkanlıklarla ve psikolojinin değişik gerekçeleriyle de açıklanabilir. Bazı kızlar ise erotik rüyalar görürler. Bu durum onların beyinlerinin “erkeksi” özellikler taşıdığına işareti olarak da yorumlanabilir. Onlar işte daha önce de de-

ğindiğimiz, ana rahminde daha fazla erkeklik hormonunun etkisinde kalan, bu nedenle de beyin yapılarında erkeksi formatlanma görülen kızlardır.

Cinselliğin önemli ölçüde beyne bağlı bir olay olduğu söylenebilir. Erkek çocukların beynine hipotalamus aracılığıyla çok miktarda hormon ulaşıyor ve erkeklerde kızlara göre cinsellik daha fazla önem kazanıyor. Daha fazla mastürbasyon yapıyorlar, daha fazla cinsel arzu duyuyorlar ve diğer bakımlardan daha geç olgunlaşsalar bile, cinsel hayata daha erken başlıyorlar. Bu eğilim erkeklerin ellili yaşlarına kadar devam ediyor. Bu dönemde hormon üretimi de yavaşlamaya başlıyor.

Erkek korosu da bu konuda iyi bir örnektir. Testosteron hormonu fiziki yapının ve ses kalınlığının oluşmasında da en önemli bir faktördür. Koroda yapılan testlerde basların tenorlara göre bir haftalık periyotlarda daha fazla ejakülasyona ulaştıkları ortaya çıkmıştır.

Fiziki anlamda efor sarfetme testosteron düzeyini aşağıya çekiyor. Bu durum aslında cinsellik ve şiddet arasındaki bağlantıyı kanıtlıyor. Din adamlarının geleneksel önerisi, yani “cinsellik dolu düşüncelerinizden kurtulmanın en garanti yolu iyi bir koşudur” fikrinin de temeli bu ilişki olsa gerek. Bu ilişki elbette biyofizik temelde açıklanabilir. Ama dikkat! Kısa zaman dilimi içinde gündeme gelen yoğun fiziki zorlanma testosteron düzeyini düşürmediği gibi, tam aksine artırıyor. Bu durum buz hokeyinde belki kendini en iyi gösteriyor; oyun en sonlara gelindiğinde en gergin ve kavgalı ortama ulaşıyor.

Erkekler ve kadınlarda cinselliğe yaklaşımdaki farklılıklar sadece seksüaliteye bakışta değil. Erkeklerin partnerlerini değiştirme eğilimi göstermesi onların yapısal özellikleri. Eğer toplumsal faktörler engellemese erkeklerin bütün hayatları boyunca cinsel partnerlerini değiştirme peşinde koşacağı açık. Kadınlar ise partnerlerini değiştirmeyi çok daha az arzuluyor.

Dünya dünya olalı beri anneler kızlarına şu öğütü verir: erkekler sizden “hep onu” isterler, ki anneler bunda genellikle hak-

lıdırlar da. Erkeklerin beyni, vücudu ve hormonları bir olup erkeği sekste de saldırgan yapmak için uğraşır. Araştırmalarda da bu eğilim kendini gösteriyor: erkeklerin çoğunluğu toplu seksten yana olduklarını, “hayatta her şeyi denemek istediklerini” söylüyorlar. Kızların çoğunluğunda ise toplu seks iğrenme duygusu yaratıyor. Kızlar pornografik fotoğraflarla da ilgilenmiyorlar. Yine kızların çoğunluğu aşksız seksi, yani kişiye bağlı olmayan, sadece seks için yapılan seksi de reddediyorlar.

Eğer cinsel yaşamları sekteye uğrarsa erkekler kadınlara göre çok daha sinirli ve asık suratlı oluyorlar. Cinsel tatmin eksikliği kadınlarda benzer etkiyi çok daha ender yapıyor. Kadınlar için partnerin doğrudan eksikliği sorun oluyor. Erkekler ise seksin eksikliğini daha çok hissediyorlar.

Erkeklerde sekse karşı ilgi çok daha fazla olsa da, onlar da sürekli ereksiyon durumunda dolaşmıyorlar elbette. Duyuları vasıtasıyla heyecanlanıyorlar, duyu organları sayesinde veriler toplayan beyinleri onları “tahrik ediyor”.

Erkeklerin en önemli duyuları görme. Erkekler ışıktaki sevişmeyi tercih ederler. Sevişme görüntüsü onları ayrıca tahrik eder. Pornografi, yani seksin görüntüyle dile getirilmesi bu anlamda erkeklere inşa olan bir sektördür.

Seks içeren fotoğraflar kadınları genellikle cinsel anlamda tahrik etmiyor. Eğer ederse de, bu fotoğrafta çıplak erkek veya kadın olması önem taşıyor. Fotoğraf eğer güzelse veya fotoğraftaki kişiyle özdeşleşebiliyorsa kadın üzerinde etkili oluyor. İki insan arasındaki cinsel ilişkiyi gösteren bir fotoğraf kadınları heyecanlandırabilir. Çünkü “steril” de olsa, var olan bir ilişkiyi yansıtıyor. Ama bir penis fotoğrafı onları tahrik etmiyor. Oysa kadın cinsel organının fotoğrafı erkekler üzerinde çok etkili oluyor.

Kadınlar erkeklerin kendilerini bir seks aracı olarak gördüklerinden yakınırlar hep. Kadınlar bu düşüncelerinde haklılar. Çünkü seks erkekler açısından nesnelere ve aktivitelerden oluşan bir süreç. Erkeklerin bütün dünyaları, bu dünyaya geldikleri andan itibaren nesnelere doludur. Erkekler minicik bir bebekken bile, insan yüzü kadar bir balon görüntüsüyle de mutlu olurlar. Oyun oynarken onlar açısından diğerleriyle oluşan ilişki değil,

oyunun kendisi önemlidir. Biraz daha büyüdüklerinde model uçak ve araba yapmakla uğraşırlar. “Erkeksi erkekler” bir seks makinası olarak görülmeğe hoşlanır. Oysa böyle, kişiye bağı olmayan seks imajının kadınlar üzerinde hiçbir cazibesi olmadığını kavrayamaz bile. Erkekler seks dergilerindeki kadın cinsel organını gerçekten bir nesne gibi seyrederek. Bu arada da gördükleri şey kendi mülkiyetlerinde olsa onunla neler neler yapabileceklerini kurarlar. Onlar açısından seks kişiye bağı değildir. Pornografi erkeklerin sadece vücutları üzerinde etkili olur. Erkek, fotoğrafta gördüğü kadının kim olduğunu merak eder mi acaba? Asla, o sadece onunla neler yapabileceğini düşler.

Öncelikle kadınlar için hazırlanan iki magazin bir araştırması son derece ilginç sonuçlara ulaştı. *Playgirl* ve *Viva* dergileri çıplak erkek fotoğrafları yayınladıktan sonra yaptıkları bir araştırma sonucunda kadın okuyucular üzerinde bu fotoğrafların özel bir etki yapmadığını ortaya çıkardı. *Viva* bu tür fotoğraflar yayınlamaktan vaz geçti. *Playgirl* ise yayınlamaya devam etti. Ama bu kez hedef kitle farklıydı; artık okuyucuları arasında, sayısı hiç de az olmayan homoseksüel erkekler düşünülüyordu.

Masaj salonlarıyla ilgili olarak da aynı farklılıklar gündeme getirilebilir. Bu tür salonların erkek müşterilerine masaj yapan ve onları elle tatmin eden kadınlar arasında yapılan bir araştırma, bu kadınların işlerini yaparken son derece ender tahrik olduklarını ve tahrik olduklarında da müşterilerine göz attıklarında derhal heyecanlarının yatıştığını söylüyorlar. Bunun nedeni elbette müşterilerinin tümünün tiksinti verici olmasından kaynaklanmıyor. Sadece kadınların “l’art pour l’art” seksi cazip bulduklarını ortaya koyuyor.

Kadınlarda cinsel istek daha çok beyinlerinin özellikleri nedeniyle güçlü oldukları duygularına dayanarak gelişiyor. Karanlıkta sevişmeyi sevmelerinin nedeni kadınların dikkatlerini çekecek başka görsel etkilerle karşılaşmak istememeleridir. Bu ortamda kadınların asıl güçlü duyuları olan tad, koku, temas ve işitme devreye girer. Kadınların işitme duyusunun erkeklerden çok daha güçlü olduğundan bahsetmiştik. İngilizlerin dediği gibi, kadınların kalbine giden yol kulaklarından geçer. Eğer yanlarında yatan kadını, bir yandan okşarken, ki kadınların teması çok

sevdiğini biliyoruz, öte yandan da kulağına sevgisini ifade eden kelimeler fısıldarlarsa, seksin erkekler için çok daha hoş hale geleceği bugün artık kabul ediliyor. Erkek için, kimliği belirsiz bir kadının cinsel organının fotoğrafı tahrik olmak için yeterlidir. Kadın için ise sevişme hayal etmek, o kadar yoğun olmasa da, tahrik nedeni olabilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, kadınlar için sevişen iki insanı gösteren bir pornografik resim etkilidir. Kaldı ki, kadınlar birbiri için deli olan roman kahramanlarıyla da rahatça özdeşleşebilirler. Bu tür romanların çoğunlukla kadınlar tarafından okunduğu da bilinir. Hem erkekleri, hem de kadınları heyecanlandıracak ideal roman türünü keşfeden romancı bu anlamda dünyanın en karlı işini bulmuş olacaktır, ama aslında bu gerçekleşebilecek bir iş değildir. Çünkü kadınların ve erkeklerin hassas oldukları konular birbirlerinden farklıdır.

Erkekler seks ister, kadınlarsa ilişki. Erkekler vücudun esiri olurlar, kadınlarsa aşkın. Çünkü, küçük çocuklarda bile, oğlanlar balon, oyuncak araba için deli olur, kızlarsa ilişki, arkadaş ve yakınlık için.

Gazete ve dergiler bütün bunların artık geçmişe karıştığı konusunda bizleri ikna etmeye çalışıyorlar: çağımız yeni kadının çağı diyorlar. Yeni kadının, yani erkek gibi, kişiye bağlı olmayan hazzı seven, istediği zaman ve istediği yerde bu duyguyu tatmayı isteyen kadının çağı. Erkek de değişiyor, diyorlar. Kadının yoğun duygusallığını devralan, neredeyse hayvana özgü fiziksel temastan vazgeçme eğilimi gösteren, sevgilisinin güzel göğüslü olmasından çok artık akıllı olmasına önem veren erkeklerin çağı geldi, deniliyor.

Ama bu dönem uzun süreceğe benzemiyor. Bu yeni erkek tipi de öyle. Seksüel devrim erkek ve kadının cinsel iştahının ve seksüel beklentilerinin tıpatıp aynı olduğu varsayımından yola çıkarak vücut buldu, ki bu gerçeği yansıtmayan bir iddiaydı. Bu nedenle yeni dönem insanın evrim sürecinde geçici bir anlık dönem, yeni bir toplumsal moda olmaktan öteye gidemeyecek. Yaşadığımız dönemin temel özelliklerinden biri, aramızdaki farklılıkların serbestçe gündeme gelebilmesi, böylece bu farklılıkların daha iyi bilince yükselebilmesidir. Ama toplumun bu farklılıkları bastırmak istediğinin de farkına varıyoruz. Kimbilir, yeni “ro-

mantik dönem” tekrar ne zaman başlayacak? Kimbilir feminenliğin yeniden moda olacağı, süper erkekliğin geri döneceği günler ne zaman geri gelecek?

Erkekler doğdukları andan itibaren biçime görünüşe önem veriyor. Bu nedenle de karşı cinsin dış görünüşü ve güzelliği onun için büyük önem kazanıyor. Kadınlar için durum farklı. Onlar erkeğin dış görünüşüyle hiç o kadar yakından ilgili değil-ler. Kadınlar için erkek vücut geliştirme şampiyonaları hiçbir zaman güzellik yarışmalarının erkekler arasındaki yarattığı ilgiyi yaratamamıştır. Erkeklerin ne tür kadınlardan hoşlandıkları da testosteron düzeyiyle bağıntılıdır. İçer kapalı erkekler, ki testoste-ron düzeyinin düşük olduğunu gösterir, küçük göğüslü kadınlardan hoşlanırlar. Dışavurumcu erkekler ise büyük göğüslü kadın-ları tercih ederler. Bu özelliklerle dünyanın bütün farklı kültürle-rinde karşılaşmak mümkündür.

Toplumlarda çoğunlukla kadınların güzelliği, erkeklerin dış görünüşünden çok daha önemli bir konudur. Erkekler için cesaret ve kararlılık dış görünüşten daha önemli özellikler olarak sı-ralanır. Nancy Kissenger, kadınlar açısından iktidar en tahrik edici özelliktir derken önemli bir noktaya işaret ediyordu.

Aşk, ya da erkekler açısından cinsel arzu hiçbir engel tanıma- dan amaca doğru ulaşabilecek güçtedir. 6. bölümde de değindi- ğimiz gibi, erkek beynine ne kadar çok testosteron ulaşmışsa, ki- şinin beyni o kadar yoğun bir şekilde tek bir düşünceye odakla- nabilir. Bu seks alanında da böyledir. Testosteron düzeyi ne kadar yüksekse, cinsel arzunun tatmin isteği de o kadar dayanıl- maz olur. Tatminin arkasından testosteron düzeyi düşer ve beyin nihayet farklı verileri kabul etmeye, farklı konulara ilgi duymaya hazır hale gelir. Erkek, gece yarısı harika gördüğü kadına sabah yanındaki yastıkta çok farklı gözle bakar: saçlarının boyalı oldu- ğunu, tırnağının kirli olduğunu farkeder, aptal olduğunu teslim eder. İşte, cinsel ilişkinin ardından gelen erkek hüznünün biyo- kimyasal nedeni budur.

Erkekler, kadınların ne tür erkeklerden hoşlandıklarının aslın- da pek farkında değiller ve bu kadınlar arasındaki farklılıkların derinliğinden kaynaklanıyor. Erkekler kadınların kaslı erkekleri en seksi erkek olarak gördüklerini sanıyorlar, ama aslında kadın-

ların sadece yüzde biri her tarafı kaslı erkeklerden hoşlanıyor. Erkeklerin yüzde on beşi kadınların büyük penisli erkekleri dayanılmaz bulduklarını sanıyor. Oysa, bu düşüncede olanlar kadınlar arasında sadece yüzde iki. Kadınların çoğunluğu geniş omuzlu ve dar kalçalı erkeklerden hoşlanıyor.

Şimdi yatağa dönelim, karşı cinsler arasındaki yanlış anlamların muharebe meydanına bir göz atalım: Erkekler seks için deli olurlar, çünkü erkeklerin sekste orgazma ulaşmaları garantidir. Orgazma otomatik olarak ulaşamayan erkek neredeyse yok gibidir. Oysa kadınların sadece beşte biri otomatik olarak doruk noktaya kadar ulaşır. Erkek bütün gayreti boşalmayla birlikte söner. Kadın ise, eğer orgazma ulaşamamışsa, çok yavaş ve terkedilmiş bir şekilde “normal haline” dönebilir.

Cinsel tatmin erkeklerde kadınlara göre daha önemli bir yere sahiptir. Kadınlar seksüel ilişkide sıcaklık ve yakınlık ararlar. Erkekler genel olarak kendi cinsel davranışlarının simetrik yansımalarını görürler kadında, ki bu doğru değildir. Partnerlerini tatmin edebilmek için bütün güçleriyle çabalarlar. “Kadının buna ihtiyacı var” diye düşünür, var güçleriyle kendilerini ispatlamaya çalışırlar. Oysa kadın sadece cinsellikte değil, bütün hayatında şefkate ihtiyaç duyar. Seks hayatında da bu böyledir. Yakınlık ve şefkat sekste de başarıya giden en emin yoldur. Yakın ve sıcak ilişkinin başarıyı ne kadar etkilediğini kanıtlayan bir veri de kadınların evlilik içi ilişkilerde orgazma ulaşma oranının yüzde 560 daha yüksek olduğudur. Erkeklerde ise bu oran sadece yüzde 63 artıyor.

Erkekler açısından seksin duygusal yanı ve kişisel ilişki içermesi o kadar önemli değildir. Üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirilen bir araştırmada, gençlerden anlık ilişkilerini, arkadaşlarıyla veya sürekli partnerleriyle olan cinsel ilişkilerini birden beşe kadar olan puanlarla derecelendirilmesi istendi. Erkeklerin derecelendirmesinde anlık ilişkiler 4.2, uzun vadeli ilişkiler 4.4, aşk ilişkisindeki cinsel ilişkiler ise 4.9 puan aldı. Kızların sıralamasında aşk ilişkileri en yüksek puanı aldı. Sıralamada kızlarda da sonra uzun vadeli ilişkiler geldi. Ama anlık ilişkiler kızlar arasında sadece 1.0 puan alabildi. Çünkü kızlar bu tür cinsel ilişkilerin kendileri açısından kesinlikle zevksiz veya çok az

zevкли olduğu kanısındaydılar. Kadın erkek eşitliği düşünceşinin güçlenmesi ve yaygınlaşması nedeniyle giderek daha fazla kadın anlık ilişkilere giriyor artık. Bunda “o yapıyorsa ben neden yapmıyayım” düşüncesi önemli rol oynuyor. Ama bu durum kadınların da anlık ilişkilerin erkekler kadar zevk aldığı anlamına gelmiyor. Çünkü kadınların yapısı erkeklerden farklı.

Beyin yapısı nedeniyle kadın “ilişki”yi ön plana çıkarıyor. Erkek ise sonuca bakıyor. Erkek neredeyse “ele geçirdiği” kadınların listesini yapıyor. Kadın beyni farklı. Kadın seksini ayrı bir kategori olarak görmüyor. Bu erkek beyninin bir özelliği. Erkek beyninde sanki seksini ayrı, duygulardan uzak bir bölümü var gibi. Kadın beyninde seks duygular çemberinde, hem de insani ilişkiler çerçevesinde örgülenmiş bir şekilde gündeme geliyor. Kadın için “yatağa girelim, sonra da unutamam gitsin” düşüncesi ne alışmak zor. Kadın açısından seks yapılan erkek, ele geçirilmiş yeni bir başarı asla olmuyor. Ortaya çıkan yakınlığı kadın bir an içinde unutamıyor.

Bununla birlikte, kadınlar romantik ilişkilere erkeklerden daha sık son veriyorlar. Aslında bu da kadın beyninin bir özelliği. Kadınlar romantizm arzularıyla birlikte, bir ilişkinin geleceğini çok daha iyi değerlendirebilme şansına sahipler. Çünkü bu tür ilişkilerin uzmanı kadınlar.

Kadınlar aşk ilişkilerinde erkeklerden daha pratik olabiliyorlar.

Kadınların gözü testosteron düzeyiyle kızışan arzularla karar vermiyor. Bir ilişkinin kalıcı olup olmayacağını, gelecekte nasıl gelişebileceğini onlar iyi değerlendirebiliyorlar. Aşık erkek deli divane olduğunu, karşısındaki kadına ne kadar ihtiyacı olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Ama kadın ne yazık ki, arzusunun ve ihtiyacının bir ilişkinin gerçek temeli olamayacağını tereddütsüz biliyor. Kadının bilincinde sağduyu ve duygular arasında fiziki anlamda da ilişki daha canlı. Bu nedenle kadınlar duygularının analizini daha iyi yapıyorlar ve buradan çıkardıkları sonuçlarda daha sağduyulu oluyorlar. Genç erkekler genç kadınlardan daha sık aşık oluyorlar. Çünkü genç erkeklerin kalbi ve beyni arasındaki bağ-

lantı daha zayıf. Daha net söylersek, beyinlerinin değişik fonksiyonları arasındaki bağlantılar kadınlardaki kadar güçlü değil.

Erkek kadının ilişkiye neden son verdiğini çoğunlukla anlamıyor. Çünkü romantiklik de aslında çoğunlukla erkeklerin anlamakta güçlük çektiği bir olgu. Bu konuda çok sık vurgulanan bir gerçek vardır: bir erkek duygularını dile getirmek istediği zaman erkek mentalitesine uygun bir strateji saptar: duygularını sözlerle değil, nesnelere dile getirmeyi dener. Çukolata veya mücevher erkeklerin duygularının değişik düzeylerini ifade eder. Erkeklerin çoğunluğu sevgililerinin yaş gününü veya eşlerinin evlilik yıldönümünü kutlarken kartpostala da başvurur. Belki buraya kadar her şey normal. Sıkıntı bundan sonra başgösterir: peki ama karta ne yazılacak? Erkekler sözlerle kendilerini ifade etmekte zorlanırlar.

Erkeklerin bir kısmının şöyle düşündüğü kesindir: cinsel işbölümünde ben seksi temsil ediyorum, kadın ise bu işin duygusal geri planını hazırlasın. İstatistikler erkeklerin de aşka ihtiyaç duyduklarını ortaya koyuyor. İstatistiklere göre dul veya bekar erkekler daha az yaşıyorlar. Ama bu tür bir işbölümü de sorunlar yaratmıyor değil. Kadın erkeğinin kendisiyle düşüncelerini paylaşmasını istiyor. Erkeğin kendini dertlerini ve umutlarını paylaşacak bir kişi olarak görmesini bekliyor. Şu düşünce ne kadar erkeklere özgüdür: “Sürekli benimle ilgili sorun yaratıyor! Kendisiyle konuşmadığını söylüyor! Bunu kesinlikle anlamıyorum. Bütün düşüncelerimi biliyor, ama bu ona yetmiyor!” Kadın ise şöyle düşünüyor: “Bazen lütfedip dinliyor beni ama o zaman da yanıt bile vermiyor. Gerçek duygularını ancak kafayı çekince ancak gösteriyor!” İçki erkek beyninin kalıpları arasındaki duvarları açıyor.

Bir erkeğe psikoloğu sevdiği kadına duygularını daha iyi göstermesini tavsiye etmiş, erkek de gidip kadının arabasını yıkmış! İşte erkeğin dünyası böyle. Bu dünyada işin, nesnenin ve aktivitenin değeri var. Erkek aşkının somut kanıtı olarak kadını yemeğe, tatile ve hatta tuttuğu takımın maçına götürür. Kadın açısından ise dostluğun ve yakınlığın kriterleri arasında güven duymak ve güven duyulan biri haline gelmek vardır.

Doğanın aynı türün iki karşı cinsine neden böylesine uzlaş-

maz çelişkiler yerleştirdiğini anlamak zor. Belki de şu nedenle: eğer hepimiz aynı şekilde düşünseydik, aynı duygulara sahip olsaydık bir süre sonra bıkkınlık ve can sıkıntısından patlamak üzere hissederdik kendimizi. Kaldı ki, eğer bu farklılıkları kavrasaydık ve kabul edebilseydik, cinsel alan bu kadar “trajik bir felaket alanı” haline gelmezdi. Bilim üzerine düşeni yapıyor: kadın ve erkekler arasındaki temel farklılıkları ortaya koyuyor. Bundan sonrası bize kalmış.

Şu örnekle başlayalım ve gerçeği önce kabul edelim: erkeklerin cinsel alandaki çıkarları daha nesnel. Erkekler bu alanda daha benciller. Bu durum ne pornografinin neden olduğu bir sonuç ve ne de kadınların köleleştirilmesi, erkeklerin egemenliğinin süregenleştirilmesi için tasarlanan bir tür toplumsal-ekonomik komplo. Söz konusu olan şu: erkeklerde cinsellik, şiddet ve iktidar hırsı onların yapılarından kaynaklanıyor. Erkekler beyin yapıları, hormonları ve beyinle hormonlar arasında oluşan ilişki nedeniyle böyleler. Pornografinin yasaklanması erkeklerin cinsel ihtiyaçlarını hiç de köreltmeyecek.

Kadınlar, erkeklerin cinsel anlamda çok çabuk heyecanlandığını, en yakın dostane işareti bile cinsel anlamda yorumladıklarını kavramalıdır. Kadınlar erkeklerin çoğunlukla kendilerini seks aracı olarak gördüklerini de bilmeliler. Bunu reddedeceklerine, bu duyguyu kazımaya çalışacaklarına, bunun bilincine varır ve bu olguyu kabul ederlerse, bu süreç ortak heyecana da ulaşabilir.

Erkeklerin de kendi doğalarını reddetmeleri gerekmiyor. Bunu nasıl yapabilirler? Erkekler kadınların iletişimsel arzularına daha iyi dikkat etmek zorundadır. Bu erkekler açısından kolay bir iş değil. Onlar aşkın sözel ifadesinde zorlanagelmüşlerdir. Ama zorlanarak da olsa duygularını ifade etmeye çalışmaları, sevdikleri kadının arabasını yıkayarak aşklarını dile getirme yolundan daha iyi sonuç verecektir.

Cinsel devrimden çok büyük sonuçlar beklemek, bu devrime büyük umutlar bağlamak doğru olmasa gerek. Erkek ve kadınların davranışlarının kökenleri toplumsal olmaktan çok biyolojik. Bu nedenle sadece toplumsal kökenleri olan bazı davranışlara göre çok daha zor değişebilir. Ama şunu yapabiliriz: erkek ve kadınların cinsel anlamdaki farklılıklarını anlar, bunlara saygı

duyarak yaşarız. Bu farklılıkları yadsımak yerine, onları dikkate alarak ilişkileri sürdürürüz. Karşılıklı hakaretler yağdırmak ve karşılıklı birbirimizi suçlamak yerine, birbirimize doğru yaklaşmayı deneriz.

Farklı olduğumuzu görmek ve bunu kabul etmek aslında birbirimize yaklaşmak ve aradaki yabancılığı azaltmak değil midir? İşte bu sonuç bile aslında uğruna mücadele edilebilecek gerçek bir cinsel devrim olabilir.

BİRBİRİNE BENZEYENLER

İki farklı cinsiyet arasında en belirgin farklılıklardan biri eşcinselliğin erkekler arasında kadınlara göre çok daha yaygın olmasıdır. Erkekler arasında eşcinsellik yüzde 4 civarında. Kinsey'in verilerine göre ise bu oran yüzde 10'dan da fazla. Kadınlar arasında eşcinsellik ise yüzde 1.

Travestilik, voyerizm, eksibisyonizm veya sadomazoşizm gibi cinsel sapmalar aslında neredeyse tamamen erkeklere özgü. 1983'de gerçekleştirilen ve cinsel fetişimi konu alan bir araştırmada 48 vakadan sadece biri kadındı. Erotik eğilimleri konu alan bir Amerikan araştırmasının girişinde açıkça şunlar yazıyor: "Bu araştırma sadece erkekleri konu alıyor. Çünkü seksüel sapkınlıklar öz itibarıyla sadece erkeklere özgüdürler".

Kitabımız karşı cinsler arasında, beyin yapıları itibarıyla kendini gösteren farklılıkları ele alıyor. Ama eğer sadece anatomik ilişkileri değil de beynin cinsel özelliklerini ve buna bağlı davranış biçimlerini dikkate alacak olursak aslında iki değil, çok daha fazla sayıda cinsiyetten söz etmek mümkündür. Bilimsel araştırmalar da cinsel sapmaların kökenlerinin biyolojik olduğunu ortaya koyuyor. Yani toplum tarafından "normal" kabul edilen cinsellikle, cinsel sapmaların kökeni aynı.

Cinsel sapmaları mahkum etmek niyetinde değiliz. Aslında tanımlamanın kendisi de mahkum eder nitelikte, ama biz bu terimi istatistiki anlamda kullanıyoruz. Biyolojik bir olguyu ahlaki kaygılarla mahkum etmeye çalışmak anlamsız bir çabadır. Bu çaba kurbağa larvasının ilerde kurbağa olmasına karşı çıkmakla eşdeğerdir.

Her şeyden önce, cinsel sapmaların geri planını açıklamaktan çok, bu konuyu bir sis perdesine büründüren psikolojinin bir kolunu unutam. Şu konular üzerinde çok şey yazıldı: anne babayla olan ilişki; cinsel rolle ilgili oyunların önemi; anne babasının kız beklediklerini öğrenen erkek çocuğun, ya da tersine kız çocuğun yaşadığı sorunlar; küçük yaşlarda yaşanan cinsel deneyler; kardeşler arası ilişkiler vb. Elbette, yetişkinlikte ortaya çıkan cinsel yönelimlerde geçmişte yaşanan ilişkilerin payı vardır. Örneğin biz bir insanın neden kırmızı mendil görmeden cinsel anlamda heyecanlanmadığını biyolojik olarak açıklamıyoruz. Ya da Londra'da bir genelevin tanınmış bir müşterisinin, önce kremayla yağlanıp sonra da üzerine elektrik süpürgesinin torbasındakiler dökülmeden neden orgazm olamadığının nedenlerini hormonlarda aramıyoruz. Bu tür vakaların nedenlerinin ortaya çıkarılmasının psikologların işi olduğunu biliyoruz.

Şurası artık bir gerçek ki, normalden farklı cinsel eğilimlerin birçok vakada kadın ve erkekler arasındaki beyinsel farklılıklarla ilişkisi olduğu saptandı. Ayrıca bu durumun hormonlarla gelişmekte olan beyin arasındaki ilişkiyle, ya da hormonlarla artık gelişmiş beyin arasındaki ilişkiyle bağlantı içinde olduğu kanıtlandı.

Alman bilim adamı olan Dr. Günther Dörner bütün hayatı boyunca, bazı hormonların daha ana karnında kişinin homoseksüel eğilimlerini belirlediğini kanıtlamaya çalıştı. Dr. Günther Dörner'e göre amnioanalizle, yani gebelik suyu tahliliyle, aynen Dowv hastalığı gibi, ilerde çocuğun homoseksüel olup olmayaacağı da belirlenebilir. Alman bilim adamı hamilelik esnasında bazı ilaçlarla çocukta ilerde ortaya çıkabilecek homoseksüelliğin engellenebileceği kanısında.

Eşcinseller Dr Dörner'in görüşlerine şiddetle karşı çıktılar, onu eşcinselliği hastalıkla özdeşleştirmekle ve 1930'lu yılların totaliter seksüel politikasının ruhunu bugüne taşımakla ve teorisini sonuçta "homoseksüel endokronolojik ötonazi" olmakla suçladılar. Başlarda bilim adamları konuyla ilgili tavır almakta kararsızdılar. Ama sonuçta yavaş yavaş Dörner'e arka çıkmaya başladılar. Dörner birçok kişi tarafından bugün cinsel bilimlerin

öncülerinden biri sayılmakla birlikte görüşlerinin bazı değişikliklere ve eklemelere ihtiyacı var.

Bildiğimiz gibi, hamileliğin altıncı haftası civarında ceninin kromozomları, yumurtalıkların veya testislerin oluşturulması emrini gönderiyor. Bu organlar ise oluşmalarının hemen ertesinde hormon üretmeye başlıyorlar. Bu sırada salgılanan erkek cinsel hormonu beyni “erkeksileştiriyor”.

Dörner beynin bir defada, bir evrede “erkeksileşmediği” kanısında 2. bölümde tanıtılan deneylerden de anlaşılacağı gibi, hadım edilen, ardından da dişi hormonu enjekte edilen fareler üzerinde yapılan deneyler, bu yolla erkek farelerin davranışlarının etkilenebileceğini gösteriyor; bu erkek fareler cinsel olarak erkeklere yakınlık duyuyorlar ve bir erkek fare onlarla çiftleşmek istediği zaman, kulaklarını oynatarak ve sırtlarını kamburlaştırarak, dişi fare gibi davranmaya başlıyorlar.

Ama erkek farenin dişi farelere benzetilmesi sürecinde hadım etme tarihi çok önemli. Eğer çok erken tarihlerde, yani daha beyne etki yapabilecek erkeklik hormonu salgılanmaya başlamadan testisler alınır, farenin beyni orjinal “dişisel” özelliklerini büyük bir ihtimalle koruyor. Ama testislerin alınması ne kadar geç gerçekleşirse, farelerin kadınsı özellikler alması ihtimali de o kadar azalıyor.

Buradan Dörner’in vardığı sonuç şu: farelerle yapılan deneyler farelerin beyninin “erkeksileşmesi” birbirini takip eden birkaç evrede gerçekleşiyor. Dişi farelerde normal durumlarda testosteron salgılanmıyor, böylece beyin doğal olarak “dişisel” özellikleri alıyor. Ama bu süreç içinde bir zamanda şu veya bu şekilde dişinin bünyesi erkeklik hormonuyla temasa geçerse, farenin beyninin “dişiselliği” hatalı bir yapıya dönüşüyor. Erkek cinsel hormon ne kadar erken bir dönemde bünyeye girerse ve ne kadar çok olursa, dişi farenin erkek fareler gibi cinsel davranışlara girmesi şansı da o kadar artıyor.

Dörner kadınlarda ve erkeklerde cinsel kimliğin oluşmasında, beynin yapısının adım adım “erkeksi” veya “kadınsı” hale gelmesinde erkeklik hormonunun bünyede var olup olmadığının belirleyici olduğunu savunuyor. Dörner’e göre bu süreç üç aşamalı: önce “cinsiyet merkezi” oluşuyor. Ardından “çiftleşme

merkezi” gelişiyor ve son olarak da “cinsiyete bağlı rolleri belirleyen merkez” şekilleniyor. “Cinsiyet merkezi”nin oluşması sırasında hormonlar erkek veya dişi cinsin temel fiziksel özelliklerini geliştiriyorlar. Bunun ardından ve biraz da bu merkeze bağlı olarak “çiftleşme merkezi” ortaya çıkıyor. Dörner'e göre çiftleşme merkezi hipotalamus. Bugün artık hipotalamus'un kadınlarda erkeklerden daha farklı bir yapıya sahip olduğunu ve yetişkin çağda seksüel davranışlara şekil verdiğini biliyoruz.

Son evrede ise hormonlar anne karnındaki bebeğin beyinde “cinsiyete bağlı rolleri belirleyen merkez”ini oluşturuyorlar. Beyinde, daha sonra davranışlarımızın ana eğilimlerini belirleyecek olan; örneğin şiddete yatkınlığın veya uzaklığın, insani ilişkilerde becerikliliğin, ie kapanıklığın, girişimciliğin ve bunlara benzeyen kişisel özelliklerimizin kanallarını çizmeye başlıyorlar. Bu dönemde formatlanan bu temel özellikler daha sonra, ergenlik çağında hormonların etkisiyle son şeklini alacaktır.

Dörner'e göre bu üç merkezin oluşması sürecinde, birbirinden bağımsız, üç evrenin her hangi bir döneminde bazı aksaklıklar gündeme gelebilir. Kitabın daha önceki bölümlerinde, genetik olarak dişi olan ceninde erkeklik hormonu etkisiyle erkeksi özelliklerin ortaya çıkarılmasının mümkün olduğunu görmüştük.

Dörner, “çiftleşme merkezi”nin, yani hipotalamus'un gelişmesinde de aksaklıklar olabileceğini öne sürüyor. Erkek ceninde ne kadar az erkeklik hormonu salgılanırsa, ilerde erkek çocukta eşcinselliğin ortaya çıkması olasılığı o kadar fazla oluyor. Kız ceninlerde ise durum şöyle: hipotalamus erkeklik hormonu etkisinde ne kadar fazla kalırsa, kızların kendi cinslerine ilgi duyma ihtimalleri de o oranda artıyor.

Son olarak “Cinsiyete Bağlı Rollerini Belirleyen Merkez”, beynin formatlanması ve beyindeki değişik merkezler arasındaki işbölümünün kadınlarda “erkeksileşmesi” veya erkeklerde “kadın-sılaşması” kadın ve ya erkek cinsiyet hormonlarının beyne normalin üzerinde etki yapmasıyla ortaya çıkıyor.

Bu teorelinin çekici yanı, örneğin diş görünüşlerinde ve davranışlarında tamamen erkeksi olan bazı erkeklerin neden kendi cinslerine ilgi duyduklarını da açıklayabilmesi. Dörner, bu durumları, gelişmenin ikinci evresinde, hipotalamusun, çiftleşme

merkezinin gelişiminin bozulmasıyla açıklıyor. Aynı şekilde bu teori, dış görünüşleri ve davranışları itibarıyla kadınsı olan bazı erkeklerin neden buna rağmen karşı cinse ilgi duyduklarını da açıklayabiliyor. Bu vakalarda “Cinsiyet Merkezi” ve “Cinsiyete Bağlı Roller Belirleyen Merkez” bir nedenle gelişmenin kritik bir evresinde hormona bağlı bir aksaklık yaşıyor. Ama ilerde Çiftleşme Merkezi normal bir gelişme izliyor. Kısaca söyleyecek olursak: Dörner'in teorisi, neden bütün kadınsı erkeklerin homoseksüel olmadığını ve neden bütün homoseksüel erkeklerin de kadınsı olmadığını açıklayabiliyor.

İngiliz psikolog Glen Wilson “*Love's Mysteries*” adlı eserinde Dörner'in görüşlerine katılıyor: daha doğum öncesi gelişmede bir aksaklık belirebilir ve böylece “çocuk anatomik yapısı ve organlarına göre erkek, ama beyin bir nedenle hormonların getirdiği ve erkeksileşmesi emrini içeren mesajı alamıyor.” Wilson burada bir noktaya dikkat çekiyor: bu süreçte testosteronun çok küçük, örneğin bir gramın milyarda biri kadarlık bir miktarının bile sonuç açısından kritik hayati etkisi olabileceğini belirtiyor. Belki de bu saptama, ana rahminde beraberce gelişen çift yumurta ikizlerinden birinin neden homoseksüel olurken, diğerinin normal kalabildiğini açıklıyor.

Bir Amerikalı bilim adamı olan Dr. Milton Diamond da Dörner'in ulaştığı sonuçlara ulaşıyor, ama bir farkla: o beynin gelişme sürecindeki evreleri üçe değil, dörde ayırıyor. Onun tezine göre birinci evrede saldırganlık, pasiflik gibi temel seksüel özellikler oluşuyor. İkinci evre, seksüel kimliğin (kim kendini nasıl tanımlıyor) olduğu evre. Üçüncü evrede cinsel arzuların sonuçta kime yöneleceği belirleniyor. Bu evre Dörner'in Çiftleşme Merkezi'yle aynı. Dördüncü evrede cinselliğin, orgazmı sağlayan mekanizmalar gibi diğer “aksesuarları” ortaya çıkıyor. Eğer gelişme sürecinde bu evrelerden biri veya hepsi bir bozukluk yaşarsa, evreler de birbirinden uzaklaşabiliyor. İşte bu durumlarda, mesela kararlı ve baskın karakterli, yani tipik “erkeksi” özelliklere sahip bir erkek, cinselliğini tatmin etmede erkeği amaç olarak görebiliyor, yani eşcinselleşebiliyor. Ya da tamamen kadınsı özellikler taşıyan bir erkek çılğınca kadın peşinde koşabiliyor.

Sonuç olarak beynin seksüel formatlanması tek bir “patlamanın” sonucu değil.

Erkekler arasında cinsel sapmaların neden çok daha yaygın olduğunu da hormonlarla açıklamak mümkün. İlk başlarda hepimizin beyini, ilerde ne olacağından bağımsız olarak “kadın” özelliklerine sahip. Erkek cenin daha sonra, yani hamileliğin ilk birkaç haftasından itibaren değişmeye başlıyor. Giderek artan erkeklik hormonu beyni yıkıyor, değiştiriyor, formatlıyor. İşte bu değiştirme sürecinde hata ihtimali yüksek. Kızlarda ise böylesi riskli bir formatlanma süreci yaşanmıyor.

Bilim dünyasında, bu görüş, yani cinsel sapmaların biyolojik nedenlerinin olduğu tezi herkes tarafından kabul edilmiyor. Bir kısım bilim adamı bu konunun araştırılması için yeterli denek olmadığını ileri sürüyor. Öte yandan denekler üzerinde yapılan araştırmalar ise derin toplumsal tepkilere de neden oluyor. Dörner, bu süreçte toplumsal, eğitimsel ve kültürel etkileri yeteri kadar dikkate almamakla suçlanıyor. Ayrıca şu konuya da açıklık getiremiyor bu tez: neden ana karnında erkeklik hormonu etkisinde kalan kızlardan bir kısmı lezbiyen oluyor da, bir kısmı olmuyor? Acaba cinsel sapmalarda biyolojik ve toplumsal faktörler birbirlerini nasıl etkiliyorlar? Bu konu daha araştırılmaya muhtaç.

Söylediklerimizin daha iyi anlaşılabilmesi için insanın gelişmesi sürecinde ne tür aksaklıkların olabileceği üzerine bir örnek verelim. Bazı erkekler iki yerine üç cinsel kromozom taşırlar. Bu erkeklerde artı bir X, yani dişilik kromozomu da vardır. Böylece ilginç bir durum oluşur, hem XX dişi ve hem de XY erkek kromozomlarına sahip olmuş olurlar. Dış görünüşlerine bakılırsa erkektirler. Erkek olarak da büyürler, ama libidoları yoktur ve üreme yeteneğine de sahip değildirler. Yetişkinlik çağlarında vücutları çok az miktarda testosteron salgılar. Bu herhalde ceninlik dönemlerindeki düşük testosteron düzeyiyle bağıntılıdır. Bu durumda olup da araştırmalara katılanlar, kendilerinin bile ne oldukları hakkında karar veremediklerini söylüyorlar. Hangi cinsle bağlı olduklarını, nasıl davranmaları gerektiğini kendileri de bilemiyorlar. Erkek olarak yaşayıp yaşamama konusunda kararsızlar. Bu karmaşa onları travestiliğe, transeksüaliteye, homoseks-

süaliteye, biseksüaliteye sürüklüyor. Ya da cinsel arzuların tamamen kaybolmasına neden oluyor. Hatalı genetik yapı nedeniyle cinsel bezler birbiriyle çelişkili direktifler aldığından, ana karındaki dönemde beyinleri yeteri kadar erkeklik hormonu almıyor. Böylece erkek vücudu oluşuyor, ama beyinleri erkek beyni haline gelmiyor. Belki de Dörner tarafından “Çiftleşme Merkezi” olarak adlandırılan beyin bölgesi gelişmede en ciddi zararı görüyor ve daha sonraki dönemde kadınsı gelişme yolunu izliyor.

Ana rahminde aşırı miktarda kadın hormonu etkisinde kalan erkekler de var. 136 çocuk üzerinde uzun vadede sürdürülen bir araştırma ilginç sonuçlar ortaya çıkardı. Hamilelik sırasında anenin bir nedenle kadın cinsiyet hormonu tedavisi gördüğü erkek çocuklar arasında yetişkinlik döneminde evlenmeyenlerin oranı, bu tedaviyi görmeyen çocuklar arasındaki evlenmeyenlerin iki katına ulaşıyor. Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde Dörner’in Çiftleşme Merkezi hakkında söyledikleri ve bu merkezin hormonların etkisiyle gelişmesinin yönünün değişebileceği tezi akla yakın geliyor. Bu durumda cinsiyet rolünü üstlenen merkezlerin de var olması gerekiyor.

2. bölümde değindiğimiz gibi, bazı kızlar ana rahminde aşırı erkek hormonu etkisinde kalıyorlar ve bu durum sonucunda ileride biseksüel veya lezbien oluyorlar. Bu kızlar çocukluk dönemlerinden itibaren diğer kız çocukları gibi büyümeyi istemiyor, kız rolünü reddediyorlar. Bebeklerle oynamıyorlar, erkek çocuklarla rekabet etmeye çalışıyorlar. Çok ilginç bir deneyde Dörner homoseksüel bir erkeğin beynini sözün gerçek anlamıyla kadınsı laştırdı. Beynin Çiftleşme Merkezi olan hipotalamus erkeklerde kadınlardan farklı şekilde çalışır. Erkeklerde bu merkez hormonların aynı düzeyde kalmasını sağlarken, kadınlarda ise bazı hormonların yüksek düzey değerleri karşısında bu hormonların daha fazla salgılanması için etki gösterir. 5. bölümde de değindiğimiz gibi bu işlev insan davranışlarında son derece belirleyici olmaktadır.

Dörner homoseksüel erkek beynindeki hipotalamusun kadınlık hormonu etkisinde kalınca aynen bir kadın beynindeki çiftleşme merkezi gibi çalıştığını, yani, östragen etkisinde kalınca

östragen salgılanmasını maksimuma ulaştırmaya çalıştığını kanıtladı. Demek ki homoseksüel erkeğin beynindeki bu merkez kadınsı formatlamaya sahip. Aynı deney heteroseksüel erkeklerde de yapıldığında sonuç farklıydı: hipotalamus kadın cinsiyet hormonu etkisinde kaldığında bu hormonun salgılanmasını artırma emrini vermiyordu. Dörner buradan şu sonuca vardı:

Homoseksüel erkeklerin beyni, enazından belli bir noktaya kadar kadınsı gelişme yolunu izlemiştir. Bunun nedeni, ana rahminde gereğinden az erkeklik hormonu etkisinde kalmaları olabilir.

Dörnerin ulaştığı sonuçları desteklemekle birlikte aynı konuyu araştıran Amerikalı bilim adamları bu sürecin nedenini ve açıklamasını yaparken daha temkinli davranmayı tercih ediyorlar. Yine başka bir araştırma grubu ise Dörner'in ulaştığı sonuçların güvenilir olmadığını, başka araştırmacıların aynı deneylerden farklı sonuçlara vardığını belirtiyorlar. Yine bazı araştırmacılar da farklı noktalardan Dörner'in tezine karşı çıkıyorlar, örneğin eşcinsel erkeklerde ve kadınlarda tespit edilen erkeklik hormon düzeyinin değerlerinin, Dörner'in tespit ettiklerinden tamamen farklı olduğunu söylüyorlar.

Bu alandaki çelişkilerin kaynağı şu olabilir: eşcinsellik, aynen seksüalitenin diğer biçimleri gibi, son derece karmaşık ve değişken bir davranış biçimleri sistemidir. Homoseksüeller hiçbir zaman aynı değiller. Ayrıntılı araştırmalara dayanan bir İngiliz araştırmacılar grubu da ceninin ana karnında homoseksüalite yolunda yönünü belirlediğini kabul ediyor. Ama bu araştırma birincil ve ikincil homoseksüalite ayrımı da yapıyor. İkincil homoseksüeller heteroseksüel deneylere de girebiliyorlar. Daha az kadınsı özelliklere sahipler. Bu grup homoseksüaliteden uzaklaşma terapilerine daha olumlu yanıt veriyorlar. Belki de ikincil homoseksüeller grubundaki eşcinselliğin nedenleri daha az oranda biyolojik nedenlere bağlıdır. Belki de bu gruba dahil edilen insanlarda ortaya çıkan eşcinsellik "öğrenme süreçlerinde ortaya çıkan psikolojik etkiler" tarafından uyarılmaktadır. Birincil homoseksüeller arasında yapılan deneyler, Dörner'in yaptığı deney

sonuçlarıyla aynı değere ulaştı: homoseksüel erkeklerde östrojen etkisiyle hormon dengesi kadınlardaki gibi değişti. İkincil homoseksüel olarak nitelenen grupta ise deneylerde vücut erkek vücudu gibi tepki gösteriyor. Buradan yola çıkarak, bu gruptaki insanlar arasında eşcinselliğin nedeninin sosyal veya toplumsal nedenler olduğu söylenebilir.

Bu karmaşık değerlendirmeler sonucunda şu olgu şekilleniyor: cinselliğimizin bilinçsel yanını belirleyen merkezler, düzeyler, istasyonlar -veya ne ad verirsek verelim- farklı dönemlerde gelişiyorlar. Bu durum ise cinselliğimizin son şeklinin ortaya çıkmasında hassas değişikliklere neden oluyor. Örneğin eğer bir nedenle sadece Çiftleşme Merkezi bir hormonal hasar görürse, bu kişi, dış görünüşü ve davranışları bakımından farklı olmasa da kendi hemcinslerine yönelebiliyor.

Eşcinsel erkeklerde testosteron düzeyi, erkek gibi düşünmelerini ve davranmalarını sağlayacak kadar yüksek. Hatta heteroseksüel erkeklerin çoğunluğu gibi, anlık ilişkilere yatkınlık da gösteriyorlar. Ama buna karşın çiftleşme merkezleri kadınsı. Demek ki, seksüel nitelikteki güduları diğer erkekler gibi olmasına karşın tamamen farklı bir yönde gelişiyor. Bu nedenle olsa gerek, AIDS'den önceki dönemlerde homoseksüel erkekler sürekli cinsel partnerlerini değiştirmekteydiler.

Homoseksüel erkeklerin pek azı kadınsı dış görünüme sahip ve yine pek azı davranışlarında da geleneksel kadınsı davranışları izliyor. Bu durumda sadece çiftleşme merkezi değil, cinsel davranış merkezi de "kadınsılaşmış" denilebilir. Bu tür homoseksüeller partnerlerine, kadınlarda görülen şefkat ve sevgiyle yaklaşıyorlar. Onlar açısından seks ikincil öneme sahip.

Lezbiyen kadınlar, normal kadınlar gibi, yaygın sosyal ilişkilere sahip olmayı tercih ediyorlar. Onlarda dişilik hormonu sadece testosteronun etkisini sınırlamakla kalmıyor, aynı zamanda beyne yaptığı etkiyle tipik dişisel özellikleri güçlendiriyor.

İster homoseksüel, isterse heteroseksüel olsun erkekler arasında seks bazen yakınlığa dönüşüyor, kadınlar arasında yakınlık bazen sekse dönüşüyor.

Seksüel hayatın, bugün artık biyolojik kökenlerden kaynaklandığını bildiğimiz başka sorunları da var. Transseksüalite, yan-

lılıkla başkasına ait olan bir şekilde sokulduğunu hissetmek, ya da Jan Morris'in tanımlamasıyla; "kendimize ait olmayan bir vücuda hapsolmek" gibi bir durum. Jan Morris ameliyatla cinsiyet değiştirdi ve bugün mutlu bir kadın olarak yaşıyor. Counundrum (Bilinmezlik) adını verdiği kitabında birden fazla açıklama getirmeye çalışıyor ve sonunda, bugün artık bizim en önemli neden olarak gördüğümüz noktaya geliyor: "Belki de benim açımdan her şey ana rahminde karmaşıklaştı. Yanlış bir rayda ilerlemeye başladım ve belki de hormonlarım altüst oldu".

Evet, gerçekten olan tam da buydu.

Genellikle transseksüel erkekler çocukluklarında tam olarak kadınsı değildirler. Sadece biraz çekingen ve uysal olurlar. Seksüeliteye eğilimleri yoktur. Çoğunlukla erkeklerden korkarlar. Kadın olma dayanılmaz arzusunu çok küçük yaşlardan itibaren içlerinde duymaya başlarlar. Bu duygu zamanla daha da güçlenir. Jan Moris şöyle yazıyor: "hayatımın kırk yılı boyunca içimde dalgalanan, bana işkence haline gelen trajik ve irrasyonel duygunun esiriydim sanki: evet, önce içgüdüsel olarak, daha sonra ise tamamen bilinçli olarak kadın olmayı istedim."

Amerikalı bir bilim adamı transseksüalitede normal dışı terbiyenin kesinlikle belirleyici bir faktör olmadığı kanısında. Hatta tam tersine, transseksüeller, farklı cinsiyete ait davranış biçimlerini benimsemekte ısrar ederek, tüm çevrelerine meydan okuyor, ailelerine karşı inanılmaz bir direnç gösteriyorlar.

Bazı psikologlar, ailelerin baskısının da bu sapmada etkili olabileceğini, en azından bu sapmayı derinleştirebileceğini öne sürebilirler. Ama şurası bir gerçek ki, seksüel sapmaları ele alan ve bu sapmaları ailenin, çevrenin, toplumun etkileriyle açıklamaya yönelik incelemelerin hiçbiri kayda değer bir sonuca ulaşamadı.

Birleşik Amerika'da eşcinsel eğilimler ve davranış biçimleri üzerine gerçekleştirilen en kapsamlı araştırma *Sexual Preference - Its Development in Men and Women* adlı eserdir. Araştırmacılar bu eserlerinde, beş yüz homoseksüel erkekle yapılan görüşmelerin ardından vardıkları şu sonucu kaleme alıyorlar: "çok insan tarafından sanılanın aksine ailelerin çocukların cinsel eğilimleri üzerine belirleyici bir etkisi olmuyor". Yine araştırmaya göre sa-

nılanın aksine bastırılmış Oidipus kompleksi, sevgisiz ve ilgisiz bir baba ve çocukluk çağında arkadaşlar tarafından “anasının kuzusu” olarak görülüp dışlanmak veya farklı cinsiyetten biriyle erken yaşanan bir deney gibi faktörler de fazla etkili değil. Özellikle erken yaşanan cinsel deneylerin eşcinsellikte bir önemi olmaması araştırmanın özellikle önemli sonuçlarından biri. “Vardığımız sonuçlara göre, kendinden yaşlı bir erkek veya kadın tarafından kandırılan oğlan ve kız çocukların eşcinselliğe sürükleneceği tezi desteklenemiyor”.

Sadece kızların veya oğlanların kaldığı yatılı okullar eşcinselliğin sıcak yuvaları gibi görünüyor. Ama bu da tek başına cinsel sapmaların nedeni olarak gösterilemez. Yatılı okullarda gündeme gelen eşcinsellik blüğ çağında kıpırdanmaya başlayan cinsel duyguların bir uzantısı. Oysa hapisanelerde bir gereklilik. Yatılı okul ve hapisane hayatı bastırılan eşcinsel duyguları öne çıkarabilir, ama bunun eşcinselliği yaratan faktör olduğuna inanılmıyor.

Bir erkek ve kız çocukta ilerde eşcinsel duyguların uyanıp uyanmayacağına işaretleri en emin şekilde çocukların davranışlarından çıkarılabilir. Erkek çocuğun aşırı utangaçlığı, içe kapanıklığı, spordan uzak durması; kız çocuğun çok hareketli, yabani doğaya sahip olması bu tür işaretler olabilir. Bu çağda hipotalamus henüz ergenlik çağının hormon etkisinde kalmamış oluyor, ama beynin formatlanmasında var olan bir aksaklık ilerde cinsel sapmanın mümkün olduğunu işaret ediyor.

Biyolojik açıklamalar, bazı psikolojik yorumların neden bazen hatalı sonuçlara ulaştığını da gerekçelendirebiliyor; örneğin kötü kalpli, kaba, acımasız ve ilgisiz babanın erkek çocuğun eşcinsel olmasında payı vardır denilir. Bu açıklamaya göre çocuk babasının temsil ettiği erkek modelinden uzaklaşmaya çalışmakta, böylece geleneksel erkek davranışını ve karakterini reddetmektedir. Ama aynı şekilde iş tersinden de düşünülebilir; yani baba, biyolojik nedenlerle “erkeksi” davranmayan oğluna karşı acımasız davranıyor olamaz mı? “Bu benim hayal ettiğim gibi bir oğlan değil!” düşüncesi önemli belki. Oğluyla maça gitmeyi hayal eden bir baba, oğlunun “erkeksi” değil de “kadınsı” işler-

den zevk aldığını görünce belki hayal kırıklığına uğruyor ve oğluna karşı düşmanca davranıyor.

Peki cinsel sapmaların biyolojik nedeni ne? Eğer daha ana karnında çocuğu etkileyen, sonra da cinselliğini belirleyen sürecin açıklaması hormonlarda gizliyse, bu hormonları orjinal normal dengesinin dışına taşıran neden ne?

Bu soruya yanıt yine fare deneylerinde bulundu. Yaşanan yoğun stres sonucu farelerin rahminde erkek cinsel hormonu salgılanmasının azaldığı farkedildi. Eğer hamile fareler stres altında yaşamaya zorlanırlarsa, doğan erkek yavruların daha sonra erkek farelere cinsel yakınlık duyduğu, yani eşcinsel oldukları tespit edildi. Bunun nedeni annelerinin stres altında kalmasıydı.

Bu tespit Dörmer'i çok heyecanlandırdı. Labaratuarda bir sürü fareyi sürekli stres altında tutamıyordu elbette. Dörmer tarihin labaratuvarına yöneldi, orada araştırmalara başladı: II. Dünya Savaşı'nda nüfusun büyük bir çoğunluğunun son derece kötü şartlar altında yaşadığı ülkesindeki durumu incelemeye başladı.

Dörmer tarafından incelemeye tabi tutulan 800 eşcinsel erkek arasında savaşın yıkım yıllarında doğanların oranı, savaş öncesi ve savaş sonrası doğanlardan kat kat fazlaydı. Savaş yıllarında doğanların çoğunluğu da savaşın son aylarında doğmuşlardı.

Araştırmalar eşcinsel erkeklerin annelerinin hamilelik esnasında yoğun stres yaşadıklarını ortaya koydu: bazıları bütün yakınlarını kaybetmişti, bazıları tecavüze uğramış, bazıları sinir krizleri geçirmişlerdi. Bu arada heteroseksüel erkeklerden oluşan kontrol grubu üzerinde sürüdürülen araştırmada ise, bu gruba dahil olanların annelerinin hamileliğinde bu tür ağır streslerin yaşanmadığı, stres oranının % 10'u aşmadığı ortaya çıktı.

Ama ceninin gelişme sürecinde erkek cinsel hormon düzeyinin normalin altında olması için ille de savaş gibi çarpıcı olayların yaşanması gerekmiyor. Anne üzerinde herhangi bir ilacın olumsuz etki göstermesi de bu sonuca neden olabiliyor. Örneğin doktorlar tarafından çok sık verilen ve sorumsuzca kullanılan barbitürik ilaçlar bunlardan biri. Araştırmalar ellili yıllardan seksinli yıllara kadar hamile kadınların en az beşte birinin bu tür ilaçları kullandıklarını ortaya koyuyor. Hayvan deneyleri barbitürik ilaçların doğrudan sinir dokularına, dolaylı olarak da cenin

tarafından salgılanan beynin cinsel yapısını belirleyen hormonlara etki yaptığını ortaya koyuyor. Bu etkiler arasında örneğin “cinsel davranış biçimlerini ve organik özellikleri değiştirmek” de var. Bunlardan yola çıkarak barbitürik ilaçların insan üzerinde kullanıldığında erkekler için “psikososyal uyum sorunları yarattığı, cinsel kimlik ve cinsiyete bağlı davranış bozukluklarına yol açtığı ve erkekliğin kaybına neden olduğu” söylenebilir.

Tüm bunlardan yola çıkarak, barbitürik ilaçların ve bir dizi başka ilacın hamile kadınlar tarafından kullanılmasının doğru olmayacağı söylenebilir. Bugün artık doktorlar da ilaç yazarken çok daha temkinli davranıyorlar.

Dörner ana rahminde ceninin hormon düzeyi ve cinsel yaşam arasında doğrudan ilişki olduğundan o kadar emin ki, ana rahmindeki ceninin hormon düzeyinin ölçülmesini ve eğer normalden farklıysa ilaçla tedavi edilmesi gerektiğini savunuyor.

Cinsiyetlerle ilgili yeni ulaştığımız biyolojik bilgiler homoseksüeller üzerine yeni soruların ve değerlendirmelerin gündeme gelmesini gerekli kılıyor. Eğer sonuçta neden biyolojikse, yani bu durumun kökenleri doğanın içindeyse, o zaman eşcinselliğin doğal olmayan bir durum olarak değerlendirilmemesi, en fazla solaklık gibi yorumlanması doğru olmaz mı? Ya da acaba anormal doğumlar grubuna mı almalıyız bu olguyu? Acaba ayrı bir cins oluşturmayan, genetik olarak farklı olmayan bu grubu “anormal” olarak damgalamaya hakkımız var mı? Ya da eğer eşcinselliği klinik yöntemlerle tedavi etmeye kalktığımızda tehlikeli bir şekilde “grup” tedavisi yaparak ırkı temizlemeye çalışan, ama bu arada savaşla aslında homoseksüaliteye de neden olan nazi doktorların uygulamalarına yaklaşıyor muyuz?

İnanıyoruz ki, cinsel anormalliklerin doğal yani biyolojik nedenlerinin ortaya çıkarılmasından sonraki adım bizleri bu farklılıkların doğaya aykırı olmadığını kabul etmeye götürecektir. Neyi normal neyi anormal olarak adlandıracağımızı yeni baştan gözden geçireceğiz. Çünkü homoseksüellerin sorunu kendilerinden değil, bizlerden, yani kendi dışındakilerden kaynaklanıyor. Onların, cinsel kimlik ve normal seksüel davranış biçimleri üzerine oluşturduğumuz değer yargıları arasına girmemelerini hazmedemiyoruz. (Kimbilir belki bu hoşgörüsüzlük de bizden farklı olan-

lara karşı gösterdiğimiz saldırgan davranışların bir parçası olarak beynimize işlenen biyolojik bir özelliktir).

Bu arada, insanın davranışlarını biyolojik olarak açıklamaya çalışanlarla, bu davranışlara psikolojik açıklamalar getirmeye çalışanların artık nihayet silahları bırakıp birlikte çalışmalara başlamalarının da zamanı geldi. Bu ateşkesin koşullarını onyıllarca önce bir psikolog kendi dalındaki uzmanlara yazdığı şu satırlarla ortaya koyuyordu:

Unutmayın ki, bir gün gelecek ve biz geçici olarak ortaya attığımız varsayımlara organik temeller bulacağız... O zaman belki de cinsel özelliklerin bazı özel kimyasal süreçlerin sonucunda ortaya çıktığını söyleyebileceğiz.

Bu psikolog Sigmund Freud idi. Ve işte onun sözünü ettiği gün geldi bile.

İKİ BEYNİN EVLİLİĞİ

“Evlilik mükemmel bir kurum, ama kim hayatını bir kurumda geçirmek ister ki?” der eski bir fıkrâ. Ama galiba çoğumuz bu kurumu seviyoruz. Bugün artık boşanmaların sayısını eskiye göre çok arttığı bir gerçek -özellikle yasalar ve kadınların artan ekonomik bağımsızlığı buna imkan tanıyor-. Batı dünyasında insanların % 93'ü iyimserce bu işe girişiyor ve bir “yabancı”ya “sadakat yemini” ediyor. Evliliklerin % 75'i kalıcı oluyor. Ama evlilik gemisi karaya otursa bile, boşananların çoğunluğu, daha önceki acı deneylerini bir anda unutup, yeni ümitlerle başını “boyunduruğa” tekrar sokuyor.

Buraya kadar ele aldığımız konular, içsel özelliklerimizi, kadın ve erkeklerin biyolojik saatlerinin neden farklı çalıştığını gözler önüne serdi. Ama bütün bunlar, karmaşık evlilik kurumunu radikal değişikliklerle yeniden ele almamız için yeterli değil. Evli çiftlerin eline, her duruma uygun reçeteler verebilecek durumda değiliz. Ama biz evlilikte yani bu çok önemli ilişkide gerilimlerin bir önyargıdan kaynaklandığını düşünüyoruz. Bu da kadın ve erkek arasındaki farklılıkların gözardı edilmesi. Gerçeklik bu yanlışlığı sürekli önümüze serdiğinde de hırslanıyor, birbirimizi suçlamaya başlıyoruz.

Eğer erkek ve kadının birbirinden oldukça farklı olduğunu kabul edebilirsek, o andan itibaren işimiz çok kolaylaşacak. Sonunda, bugünkünden biraz daha fazla mutlu olacağımızdan eminiz. Feninist öğretisi ve cinsiyetlerin farklılığını reddeden görüşler ne erkek ve ne de kadın açısından evlilik kurumunu bir adım ileri götürememiştir.. “Şükürler olsun aramızda hiçbir farklılık yok”

naif düşüncesini bir yana bırakıp, iki karşı cinsten olanlar arasındaki farklılıkların bilincine varılacak olsa, karşı cinsler arasındaki kavgalarda ateşkese daha çabuk varılabileceğinden eminiz.

Bu sorun bugün oğlan ve kız çocuklarının artık aynı tip eğitimi almasından da belli ölçüde kaynaklanıyor. Çünkü bu durum çocuklarımıza aynı olduklarını, aralarında hiçbir fark bulunmadığını da öğretiyor. Aynılık bilinci ise evlilik kurumuyla birlikte krize neden oluyor. Bu konudaki incelemelerden biri şu saptamayı yapıyor: “Çocuklarımızı evliliğe hazırlayacak bir eğitimden geçirmiyoruz. Erkeklerin ve kadınların evliliğe farklı beklentilerle, farklı yeteneklerle ve farklı duygusal dünyalarla başladıklarını kavrayamıyoruz.”

Kadın evlilik kurumuna duygusallık konusundaki eğilimini, karşılıklı bağımlılık arzusunu, anlayış görmeye olan dayanılmaz arzusunu ve öncelikle şefkate dayalı cinsel ilişki özlemini beraberinde götürüyor. Peki erkek ne götürüyor beraberinde evliliğe? Erkek de duygulara önem veriyor, ama doğası gereği az duygusal ortam da yeterli onun için. Kadının maddi anlamda güvenceli bir yaşam sürdürebilmesinin evlilik “anlaşmasında” kendine görev olarak düştüğünü düşünüyor. Cinsel yaşamının “iyi olmasını” istiyor. Kendisinin “reisi” olduğu küçük ailesinin zenginleşmesini, karısının ise geri planda güvenli bir ortam yaratmasını arzuluyor. Erkek, kadının anatomik özellikleri nedeniyle bazı zamanlarda “anlaşılmaz” duygusal sarsıntılar geçirdiğini belki bilince bile çıkarmıyor. Kadın ise erkeğin yine özellikleri nedeniyle neden bu kadar çabuk sinirlendiğini, hayatta hayal kırıklıklarını sık yaşadığını anlayamıyor. İşte belki de bu nedenle sık sık tabaklar havada uçuşuyor. Tabi sadece kavga bu noktada kalsa o da iyi...

Tüm bunlar nedeniyle genellikle erkekleri suçlamak adet olmuştur. Share Hite 4500 Amerikalı kadınla gerçekleştirdiği bir anketin ardından şunları yazar: “Sorun bizle değil, sorun erkeklerin bize karşı olan davranışlarında!” Ankete katılanların % 95’i “duygusal ve psikolojik zorluklardan” söz ediyor. % 98’i partneriyle “yakın ilişki oluşturmamaktan, konuşmamaktan” şikayet ediyor. % 78’i “bu kadar çok enerjiyi bir aşk ilişkisine verdik de

ne oldu?" diye soruyor. Ve % 87'si duygusal olarak kendisine bir başka kadını en yakın gördüğünü söylüyor.

Hite araştırmasında uygulanan yöntemler nedeniyle bu araştırmanın doğruluğu ve tarafsızlığı tartışılıyor. Ama ulaştığı sonuçlar itibarıyla bizce son derece makul. Burada söyleyeceğimiz en fazla şu olabilir: biyolojik olarak bilinen ve açıklanabilen bir durumdan kaynaklanan bir olgudan böyle neden yakınılıyor? Çünkü erkekler ve kadınlar arasındaki iletişim engeli hayatın en temel olgularından biri. Erkekle istediği gibi iletişim kuramaması kadını sinirlendiriyor. Oysa sorun, erkeğin beyninin "bu iş için uygun olmaması". Kadının en yakın arkadaşının genellikle bir başka kadın olduğunu biliriz. Çünkü kadın biyolojik özellikleri nedeniyle sosyal ilişkilere büyük önem verir. Ayrıca birbirine benzeyenler arasında yakın dostluk kurulur. Kadın erkek ilişkilerinde erkeğin belirleyici olmaya çalışması da sürpriz değil, çünkü erkek için kendi rolü önemlidir. Kadın ise "verici" olmaya çalışır.

Erkeklerin yapılarına karşı itiraz etmek yağmur yağmasına karşı çıkmak gibidir. Hava yağmurlu olduğunda yağmurla kavga etmek yerine şemsiye taşımak daha mantıklıdır. Kadınların bir bölümü dünyamızda mükemmel toplumsal ve cinsel devrimin bu sorunları kökten çözeceğini düşünüyor. Hatta kadın hareketinin bazı aşırı temsilcileri bugün artık iki cinsiyet arasındaki bütün biyolojik farklılıkları ortadan kaldıracabilecek teknik donanıma da sahip olduğumuzu savunuyorlar. Adet görmenin durdurulmasıyla, tüp bebek uygulamasının kurumsal olarak yaygınlaştırılmasıyla, sunni döllenmeyle hamileliğin, cinsel yaşamın ve evliliğin gereksizleşeceğini -hatta erkeklerin de gereksizleşeceğini, sadece "sperm taşıyıcı" olarak bir grubun yeterli olacağını savunuyorlar. Aslında dondurulmuş spermelerin kullanılmaya başlanmasıyla buna da gerek kalmıyor.

Eğer kadın ve erkek arasındaki bütün biyolojik farklılıklar kadınların hamile kalması ve süt bezlerinin faaliyete girmesi, erkeklerin ise bunu yapamaması olsaydı, bu önerilenler gerçekten her şeyi çözebilirdi. Ama bugün artık farklılıkların çok daha derinlerde, beyinde, beynin yapısında, oluşumunda, eğilimlerimizde, hatta düşünce biçimimizde olduğunu biliyoruz. Ümitlerimiz,

kaygılarımız, çabalarımız, yetenek ve eğilimlerimiz, yani bizim karakterimizi oluşturan bütün özelliklerimiz aslında bu farklılıklara bağlı olarak oluşuyor. Eğer erkek ve kadınlar arasındaki farklar sadece üremeyle ilgilidir dersek, sadece bilimsel gerçekleri gözardı etmekle kalmaz, aynı zamanda insanın en temel özelliklerini de yadsımış oluruz.

Burada sorun oyunun kurallarının cinsiyetlerin aynılığını savunanlar tarafından saptanmasıdır: yasalar onlara tarafından çıkarılıyor; cinselliği ele alan kitaplar onlar tarafından yasaklanıyor. Onların çabası çocukların dikkatini doğa tarafından verilen farklı cinsel yapılardan çekmektir. Totaliter rejimler, insanların boş beyinlerle doğmasını, bu beyinlere toplumun istediği şeyi yerleştirmesini ne kadar çok isterler! Eğer biyolojik özelliklerimiz nedeniyle süreç içinde bugünkü duruma gelmişsek, cinsiyetler arasındaki farklılıkları bir çırpıda silmeye çalışmak, “üstün ırkı” yaratmak için çaba göstermek boşuna bir uğraş değil mi? Nötral cinsiyetin ortaya çıkarılmasına yönelik teoriler ve çalışmalar bir tür sosyal faşizmin izlerini taşımaktadır.

Evlilik üzerine binlerce kitap yazıldı, yasa çıkarıldı, araştırmalar yapıldı, ama belki bir tür utangaçlıkla, tüm bunlar yapılırken cinsiyetler arasındaki farklılıklar görmezden gelinmek istendi. Amerikalı araştırmacı Dr. Alice Rossi, toplumu aslında biyolojik mekanizmaların yönlendirdiğini savunan az sayıdaki sosyologlardan biri. Araştırmalarını bu noktayı dikkate alarak sürdürüyor. Rossi diğer sosyologlara şu ihtarı yapıyor: “Eğer biyoloji bilimleri ve sinir sistemi araştırmaları tarafından giderek daha kesin kanıtlanan cinsel anlamda ikili yapı olgusunu dikkate almazsanız, araştırmalarınız çıkmaz bir sokağa sürüklenecektir”.

Sorunun asıl kaynağı birilerinin seksüalite ve eşitlik kavramlarını birbirine karıştırmasıdır. Alice Rossi'nin dediği gibi; “Cinsiyet söz konusu olduğunda farklılıklar biyolojik olarak ortada olan bir durumdur. Eşit haklılık ise politik, ahlaki ve sosyolojik bir olgudur”.

Bundan bir kuşak önce bu düşünceler kadınlar için pek sorun oluşturmazlardı. Kadın cinselliğini giderek daha bir bilinçle kabul ediyor ve eşitlik konusunda da şöyle düşünüyor: güç ve iktidar çok değişik biçimlerde kendini gösterebilir. Erkekler için güç

baskınlık ve saldırganlık anlamına gelir. İşte hiyerarşinin erkekler tarafından tanımlanması budur ve bu düşünce kadın hareketlerinin birçok yöneticisi tarafından olduğu gibi kabul edilmiştir. Kadın için ise durum farklıdır. Güç kadında kendini başka biçimlerde, daha gelişkin şekilde; ilişkiler yaratan, aileyi bir arada tutan, toplum inşa eden kendini gösterir. Bu noktayı kavrayan ve kadınların bu temel ve son derece değerli özelliğini asla küçümsemeyen kadın, genel olarak kadınların durumu üzerine çok daha az şikayetçi olacaktır. Bizim burada söylemek istediğimiz elbette kadınlara karşı evlerde ve işyerlerinde uygulanan önyargılı davranışlar karşısında boynumuzu eğip sessiz kalmamız değildir. Bu konuya ilerde ayrıntılı olarak değineceğiz. Sadece şunu söylemek istiyoruz: kadınların elinde erkeklerin sahip olmadığı güçler vardır.

“Güç”ün bu farklı değerlendirilmesi erkekler ve kadınlar arasındaki sayısız farklılıktan sadece biridir. Erkekler ve kadınların hayata bakışlarını ele alan sayısız araştırma vardır ve bu araştırmaların tümü iki cinsiyet arasındaki farklılıkları sıralar. Bir araştırma çağımızın en temel altı toplumsal kurumunu ele alıp, araştırmaya katılan erkeklerden ve kadınlardan “hangi özelliklere sahip olmak istedikleri” sorulmuştur. Verilen yanıtlar çok ilginçtir. Erkeklerin çoğunluğu pratik, kurnaz, hırslı, kararlı, rekabet gücüne sahip, eleştirel bakış açılı ve soğukkanlı olmayı tercih etmişlerdir. Kadınların ise istekleri şöyledir: candan, şefkatli, anlayışlı, duyarlı ve bağışlayıcı olmak.

Bir başka araştırmada erkek ve kız çocuklardan değişik meslekleri ve toplumsal uğraşları önem sırasına göre dizmeleri istendi. Kızların meslek sıralamasında toplumsal, estetik ve dini yanları olan meslekler üst sıralarda yer bulurken, erkek çocukların sıralamasında ekonomik, politik ve teorik içerikli meslekler önemli bulunmuştur. Kadınlar için “ilginç deneyler”, “toplum için verilen hizmet” gibi faaliyetler daha önemli bulunurken, erkekler iktidar, kâr ve bağımsızlık değerleri temelinde yükselen uğraşları ön plana çıkarıyorlar. Erkekler rekabeti, teknolojik yenilenmeleri ve yeni ilkeleri, prestiji, iktidarı, baskın olmayı, bağımsızlığı seviyorlar. Kadınlar ise insan ilişkilerini ve güvencede olmayı tercih ediyorlar.

Evli çiftlerle yapılan bir araştırmada erkeklerin eğer eşleri belli bazı beklentilere yanıt verebiliyorsa mutlu oldukları tespit edildi. Erkek karısından şık olmasını, iyi yemek yapmasını, evde her şeyin yolunda gitmesini sağlamasını bekliyor. Kadın ise kocasından o g¼n anlayış g¼rebilmiřse mutlu oluyor. 18-64 yaş arasında kadınlar daha mutlular. Erkekler 60 yaş sonrası sakinleşmeye başlıyorlar. İçlerinde esen hormon kasırgası o zaman artık dinmeye başlıyor. Bu d¼nem artık erkek ve kadınların davranışlarının birbirine çok benzemeye başladığı d¼nemdir; kadın çabuk sinirlenmeye, bencilleşmeye ve daha kararlı olmaya başlar. Erkek ise uysallaşır, daha anlayışlı hale gelir, insan ilişkilerinin ¼nemini kavramaya başlar.

Duygulara hitap eden etkilere kadınlar çok daha çabuk tepki g¼sterirler. Doğaları gereği daha cana yakındırlar. Çocukluk d¼nemlerinden itibaren yeni arkadaşları daha kolay aralarına kabul ediyorlar. “Kadınlarda m¼kemmellik arayışı her zaman bakım ve yardım duygusuyla birlikte kendini g¼steriyor. Eğer insan ilişkileri istediği biçimdeyse kadın ancak o zaman kendini gerçek anlamda kadın olarak hissediyor.”

Acaba b¼t¼n bu saptamalar çocukluğumuzdan itibaren iimize yerleştirilen toplumsal değer yargılarının esiri olduğumuz anlamına mı geliyor, yoksa yanıt daha basit bir gerçeklik mi? Acaba sadece biyolojik bakımdan farklı olduğumuz için mi farklı şekilde d¼ř¼n¼yoruz? Cinsiyetler arasındaki farklılıklarla her zaman burun buruna gelmemiz, her davranışımızda kendini g¼stermesi bunun açıklamasının biyolojik alanlarda aranması gerektiğine işaret ediyor. D¼nyayı farklı “g¼rmemizin” nedeni, olayları farklı değer yargılarını kullanarak ele almamızın açıklaması beynimizin farklı şekilde “ayarlanmasından” kaynaklanıyor.

Cinsel stat¼konun hiç değişmeden korunmasını savunanlar, ki çoğunluğu erkektir, bu kitabı m¼thiř bir rahatlamayla okuyacaklar. Öte yandan cinsel devrimin kararlı savunucuları, ki onların çoğunluğu kadındır, pek tatmin olmayacaklar ele alınan d¼ř¼ncelerden. Eğer, diyecekler, erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıklar gerçekten biyolojik temelden y¼kselen farklılıklarsa, kadınlar geleneksel rollerini s¼rd¼rmek zorunda kalacaklar ve o zaman ev işlerinden, erkeklerin despotluğuna boyun eğmekten,

“beklentilere” yanıt vermekten, aile uğruna kariyerlerini kurban etmekten ve kendi değer yargılarının erkeklerin değer yargılarına göre daha ilkel ve geri olduğunu kabul etmekten başka çareleri yok.

İlkel ve geri. Peki ama kimin değer yargılarına göre? Elbette erkeklerin değer yargılarına göre. Şunu da biliyoruz ki, erkeklerin ve kadınların değer yargıları tamamen farklı. Sorun, kadının kendi değer yargılarına erkeğin değer yargılarını temel alarak bakmak istemesinden kaynaklanıyor. Kadın kendi statüsüyle, toplumda nasıl bir yere sahip olduğuyla o kadar çok ilgilenmiyor. Bu iki yargı erkeğin önemli kriterleri arasında. Kadın neden erkeğin değer yargılarını benimsemeye, böylece kendi değer yargılarını reddetmeye çalışıyor? Erkeğin değer yargılarını kabul ederek kendi değer yargılarının ilkel ve geri olduğunu kabul ediyor. Kendini erkeklere benzetmeye çalışan kadın kesinlikle daha mutsuz bir kadın olmaya doğru ilerleyecektir.

Demek ki cinsiyetler arasındaki farklılıkların varlığını kabul ediyoruz. Böylece cinsiyetler arasında daha derin bir anlayış doğması için ilk adımı atıyoruz. Ama geçmişe de bir göz atalım. Tarih bize erkek ve kadının neden farklı olduğunu, bizlerle birlikte doğan farklılığımızın nasıl güçlendiğini, bu farklılıkların modern çağın koşullarına uyum yapabilmesi için ne gibi zorluklarla karşı karşıya olduğumuzu anlatacaktır.

Teknoloji çağında yaşıyoruz. Ama genetik yapımız hâlâ çağlar öncesinin ilkel bir memelisinin mirası. Uyum yeteneklerimizi artık tarihin bilinmezliklerinde kaybolan çağlardan bize kalan özellikler.

Evrim süreci açısından bakıldığında sanayileşmenin geride bıraktığımız iki asrı göz açıp kapatmaktan öte bir şey değildir. Tarihin derinliklerinde kalan insan topluluklarının var olabilmemesinin iki temel direği avcılık ve bitki toplamaktı. Erkek güçlü ve dayanıklı idi. Yağmalama arzusu ruhunda vardı. Yakalayabileceği avın yerini daha iyi tespit edebiliyor, türlü zorluklar ve tehlikeler içeren avı seviyordu. Böylece av erkek işi oldu. Kadın ise bitkileri, tohumları, böcekleri toplama işine girdi. Bu çok daha

tehlikesiz ve sürprizsiz bir uğraştı. Bu işbölümü o zamana kadar görülmemiş bir şeydi. Diğer memeliler arasında da yoktu. Kadınlar bitki ve böcek toplayarak gerekli gıda maddelerinin üçte ikisini, kalori miktarının da yaklaşık yarısını sağlıyorlardı.

Bu rol dağılımı oldukça mantıklıydı da. Kadınlar bu işbölümüyle yerleşim yerlerine daha yakın olabiliyor, bebekleriyle daha yakından ilgilenebiliyor, onları emzirebiliyorlardı. İnsan yavrusu hayvanlar dünyasında annesine en fazla muhtaç olan canlıydı. Bir şempanze yavrusu altı aylıkken annesini kaybetse bile hayatta kalabilir. İnsan yavrusu bir yaşından önce yürümeyi bile beceremez.

Demek ki insan yavrusu annenin bakımına muhtaçtır. Anne ise bebeğin bakımıyla uğraşırken aslında zamanının önemli bir kısmını bu işte kaybeder (şimdi bile, yani milyonlarca yıl sonra bile çocuk bakımı anneler için büyük zorluklar yaratır). Yani o dönemde hem çocuğun ve hem de kadının avlanan erkeğe muhtaç olması anlaşılabilir bir şeydir. Yani başka şekilde söylersek, aslında biz milyonlarca yıldır “cinsel” bakımdan ayrışan toplumlarda yaşıyoruz. Ve milyonlarca yılın evrim özellikleri bir çırpıda silinip atılamaz.

Erkeklerin “kadın peşinde” koşmalarının nedenleri de evrim sürecinde bulunabilir. Erkek, anlaşılabilir nedenlerle eline geçen her fırsatta kabilenin nüfusunu arttırmak için çalışmıştır. Ne kadar çok çocuk yaparsa, genlerini devam ettirebilme, gelecek kuşaklara taşıma şansı o kadar fazladır. Çok dişiyle ilişki kodu aslında erkeklerin genetik yapısında gizlidir ve beyin yapılarına da taşınmıştır. Bütün hayvan besleyicilerin de bildiği gibi, boğa bir süre sonra defalarca önüne getirilen bir inekle artık çiftleşmek istemez. Bu durumda boğanın ilgisi ancak yeni bir inek geldiğinde artar ve derhal çiftleşmek ister. Önüne taşınan her yeni inekle çiftleşir. Yedinciyle çiftleşirken bile birinciyle olduğu kadar aktiftir. Koç da aynı koyunla çiftleşirken ancak beş kez boşalır. Ama yeni koyun görürse boşalmaya devam eder. Ayrıca ilginç olan bir başka nokta da boğanın ve koçun kandırılmayacağıdır. Artık çiftleşmek istemedikleri “partnerlerinin” başlarına torba geçirip, veya başka yöntemlerle kimliklerini gizleyip önlerine götürdüğümüzde de bıkkın bir şekilde başlarını başka tarafa çe-

virirler. Bu durum şaka yollu Coolidge efekti olarak adlandırılır. Bunun hikayesine gelince:

“Amerika Birleşik Devletlerinin eski başkanlarından Coolidge bir defasında karısıyla birlikte bir çiftliği ziyaret eder. Tavuk kafeslerinin önünde Mrs Coolidge bakıcılardan horozun günde kaç kez çiftleştiğini sorar ‘Onlarca kez’ diye yanıtlarlar bakıcılar. ‘Lütfen bunu kocama da söyleyin’ der Mrs Coolidge. Bir süre sonra başkan da çiftliği dolaşırken kümeslerin önüne geldiğinde bakıcılar horozun müthiş erkeklik başarısını başkana anlatırlar. Coolidge sorar: ‘Peki hep aynı tavukla mı yapıyor bu işi horoz?’ Bakıcılar ‘olur mu sayın başkan, her defasında başka tavukla’ diye yanıt verirler. Başka biraz düşünür sonra şöyle der: ‘Bunu lütfen karıma da söyley misiniz?’”

Sürekli başkalarıyla cinsel ilişki arzusu erkeklerin beyinlerinde kendine yer edinen bir özelliktir. Bunun yanısıra daha küçük çocukluk yıllarından itibaren kendini gösteren keşfetme arzusu, yüksek testosteron düzeyi, baskın olma arzusu gibi özellikleri nedeniyle erkek beyni için derin ve uzun dönemli ilişkiler çok çekici olmuyor. Madam Bovary'nin yakışıklı aşığı biçimi ve hatta sözleri bile aynı olan aşkın monotonluğundan yakınır. Erkek açısından vücudun arzu çölleri ancak yeni cinsel ilişkilerin tazeliğiyle yeşertilebilir.

Araştırmalar erkeklerin cinsellikte sürekli değişim yanlısı olduklarını ortaya koyuyor. Kinsey'e göre erkekler eğer bazı toplumsal engellerden kaçınmasalar bütün hayatları boyunca partnerlerini değiştirmek isteyeceklerdir. Belki de bu konudaki en ilginç saptama bir araştırmacının şu cümleleridir: kadının cinselliği aşk evliliğe dönüştüğünde başlar, erkeğinki ise biter.

Noel bayramı öncesi mağazaların çamaşır hediye reyonları arasında bir dolaşın: “yenilik faktörünün” etkisini göreceksiniz. Zarif ve seksi iç çamaşırları ve gecelikler arasında titreyen parmaklarıyla seçim yapmak isteyen erkeklerle karşılaşacaksınız. Demek ki onlar partnerlerinin giysilerini değiştirerek kendilerini kandırma yeteneklerini geliştirmişler. Oysa, bildiğiniz gibi boğa-

ları ve koçları, partnerlerinin kafasını çuvala bile soksanız kandıramazsınız! Erkeklerin cinsel arzularının kırbaçlanmasında görüntü çok etkilidir. Erkek beyni görüntüyle meşguldür. Yeni yılın ilk günlerinde aynı mağazaları tekrar dolaşırsanız, çamaşır reyonlarının yine kalabalık olduğunu göreceksiniz. Ama bu kez kadınlar gelmişlerdir. Hem de Noel bayramında hediye olarak aldıkları erotik giysileri değiştirmektedir amaçları. Ellerindeki kızıl jartiyerleri, şeffaf gecelikleri başka bir şeyle değiştirmek isterler: “bu hiç bana uygun değil!” Bu tür giysiler içinde hem utanırlar ve hem de kendilerini hiç iyi hissetmezler. “Keşke bana parfüm, krem veya benzer bir şey getirseydi” diye düşünürler. Onlar gelişmiş dokunma ve koklama duygularına daha iyi seslenecek şeylerden hoşlanırlar.

“Kalıcı bir ilişkide erkeğin ve kadının beklentileri tamamen farklı. Bu nedenle de ikisinin de “diğerin” beklentilerini anlamaya, onları hayata geçirmeye özel bir gayret sarfetmesi gerekmektedir” diyor bir Amerikalı antropolog. Belki kadının Noel’in hemen ardından o çılgınca giysiyi değiştirmek için o kadar acele etmemesi gerek. Yine belki erkeğin de şunu anlaması gerek: kadının gözüne girmek için yatakta rekorlar kırması değil, ona öncelikle yakın olması, şefkat göstermesi gerekiyor. Daha önce de söylediğimiz gibi, yakınlık, güvencede olmak ve sadakat kadınlarda erotik duyguları güçlendiriyor ve kocasıyla birlikte yatakta beş kez daha fazla orgazm yaşıyor.

Doğum kontrol hapları ve diğer doğum kontrol yöntemleri cinsel politikada değişiklikler yapmış olabilir ama bu gelişmeler de erkek ve kadının cinselliğe bakışındaki temel çizgileri değiştirmemiştir. İngiliz psikolog Glenn Wilson’un söyledikleri bugün hâlâ geçerlidir: “Kadın sevdiği insanla sık cinsel temas ister. Erkek ise sık cinsel temas ister”. Erkekler aşkı ve seksi beyinlerinde birbirinden ayırıyorlar. Hatta beyinlerinde ayrı çekmecelerde dosyalıyorlar bu iki konuyu. Bu nedenle olsa gerek, evli erkek ve sevgisilinin birbirine duydukları duygular tamamen farklı. Kadın bu ilişkiyi evli sevgisiline göre çok daha ciddiye alır.

Hem mutlu bir evlilik yaşayan ve hem de sevgisili olan kadınların sayısı çok azdır. Aynı durumla erkekler arasında ise çok daha sık karşılaşmak mümkündür. Erkekler arasında mutlu bir

evlilikte yaşamasına rağmen başka kadınlarla ilişki kuranların sayısı benzer durumdaki kadınların üç katıdır.

Artan cinsel özgürlükler erkekler gibi değişken cinsel ilişki kuran kadınların sayısında tartışmasız bir artma sağladı. Eşitlik öncesi dönemlerde kadınlar seksüel komplekslerle, birden çok partnerle ilişki kurma gibi gerçekleşemeyecek arzularla doluydular. Ama kadınlardaki bu arzular kolay tatmin edilir, son bulur. "Soğukkanlı" bir şekilde uygulanan "aldatmalar" kadının doğası gereği sınırlanmak zorundadır. Kadınlarda cinsellik tek başına cinsellik olarak kendini göstermez: onlar fiziki ilişkiyi hep duygularla yoğunlaştırılmış ortamda arzularlar. Peki madem durum budur, o halde eşitlik uğruna neden onların "senaryosuna" göre yaşayalım? diye düşünürler eninde sonunda.

Eğer eşitlik ilkesi temelinde düşünecek olursak elbette ikili kriter uygulamak mümkün değildir. Evlilik dışı ilişkiler erkekler için olabilir, kadınlar için ise uygun görülmez diyebilir misiniz? Ama bu işin ölçümü aslında gerçekten de farklı, çünkü evlilik dışı ilişkiye verilen önem ve değer erkekte ve kadında farklı. Başka bir kadınla karısını aldatan erkek yakalandığında "karıcığım, inan ki bunun büyük bir önemi yoktu!" diye mırıldanırken aslında çoğu kez doğruyu söylüyordur. Karısına onu yine eskisi gibi sevdiğini, ona karşı olan sevgisinde bir değişiklik olmadığını kanıtlamaya çalışırken de büyük bir ihtimalle söyledikleri gerçektir. Karısının duyguları ise şöyledir: kocası bu küçük "kaçamakla" kendisi için en değerli şeyi, güveni ve sadakati kurban etmiştir. Eğer kendisi evlilik dışı bir ilişkiye girse, emin olabilirsiniz ki, bu ilişki çok önemli bir ilişki olmak zorundadır. Bu nedenle bu iş önemli değil diyen sadakatsız kocasını anlayamayacak, onu affedemeyecekler. Beyinleri ve hormonları tarafından onlar birbirine yabancılaştırılmışlardır.

Eğer iki taraf birbirlerinin cinselliğine biraz daha fazla anlayış gösterebilse belki de evlilikteki bu dalgalanmaların şiddeti azalır. Kinsey'e göre mutsuzluğun en temel nedeni erkeklerde ve kadınlarda cinselliğin dinamizmi farklı noktalardan harekete geçiyor olmasıdır. Evliliğin ilk yıllarında erkek seksi daha çok arzuluyor. Hatta bu yıllarda kadın ben kocama sadece "o iş" için gerekliliğim diye şikayetçi bile oluyor. Sonraki yıllarda ise durum

değişiyor: erkeğin cinsel arzuları körelmeye başlıyor. Kadının daha düşük düzeydeki, ama sürekli arzusu ise devam ediyor. Bu kez de erkek karısında şikayetçi olmaya, karısının kendisinden “süper verimlilik” beklediğini düşünmeye başlıyor.

Bu tür fırtınalara rağmen, yapılan anketlerde çiftlerin % 70'i kendi evliliklerini mutlu bir evlilik olarak tanımlıyorlar. Evet, denildiği gibi, mutlu bir evlilik için çaba sarfetmek gerek. Ama eğer birbirimizin değer yargılarını, doğasını ve beklentilerini kavrayabilirsek, zorlukları anlayabilirsek, gösterilmesi gereken çaba bu kadar zorlayıcı olmayacaktır. Ayrıca eğer iki cinsiyet arasında bu tür farklılıkların olmadığı önyargısından kurtulabilirsek ve çocuklarımızı da böyle yetiştirebilirsek evliliklerdeki durum çok daha kolaylaşacaktır.

Cinsellikle yakın bir şekilde bağı olmamakla birlikte, bu konuda ele alınması gereken başka bir nokta daha var: duygular. Evliliğin en önemli tuzaklarından biri de duygularda eşitliğin olmaması. İki tarafın da beyni farklı eğilimleri, yönelimleri teşvik ediyor ve duygu alanında eşitlik sağlanamıyor. Amerikalıların yaptığı bir araştırmaya göre 100 kadın arasında 98'i kocasının düşüncelerini, duygularını, planlarını ve sorunlarını kendisine daha çok anlatmasını istediğini ve bu konularda kendi duygu ve düşüncelerini de istemesinden yana olduğunu söylüyor. Yine kadınların % 81'i kocasıyla “derin” sohbet ortamları yaratabilmek için çok çalıştığını, kocasının en derin düşüncelerini ve duygularını alabilmek için çok uğraş verdiğini itiraf ediyorlar. Eşler kocalarının duygularını öğrenmek için uğraşırken çoğunlukla öyle sert bir tepki ve dirençle karşılaşıyorlar ki, sonunda sevgili kocalarının duygularını gösteremediği kanaatine kapılıyorlar. Evli ya da uzun süren birliktelikleri yaşayan kadınların dörtte üçü sonunda bu çabasından vaz geçiyor. Erkeğiyle çok yoğun duygusal birliktelik yaratmayı artık denemiyor. Kadınların % 80'i erkeğin ona söylediklerini aslında tam olarak anlamadığı kanısında. Bunların % 40'ı da erkeğin duygularını asla göstermediğine veya olduğu gibi göstermediğine inanıyor.

Bu konudaki klasik açıklama, erkeğin aldığı eğitim ve terbiye (adam kısmı ağlamaz!) nedeniyle duygularını göstermek istemediği yolundadır. Ama biz, erkeklerin duygular ve bu duyguları

ifade etme konusunda bazı biyolojik nedenlere takıldığını biliyoruz. Erkeklerde duygular ve bu duyguların ifade edilmesi arasındaki uçurum oldukça derin. Ayrıca erkeklerde duygu merkezleri kadına göre beynin değişik alanlarına dağılmış durumda. Erkekler duygularını “bastırıyorlar” demek doğru olmaz. Doğrusu erkeklerde duyguların farklı “çekmecelerde” dizili olması ve bu çekmecelerin beyinde çok sık açılmamasıdır. Erkek çoğunlukla yaptığı işle, ortak faaliyetlerle kendini ifade eder. Duygularını da sözler yerine işle ve aktiviteyle ambalajlanmış iltifatlarla birlikte sunar. Bir erkek kadının önünde kapıyı açıyorsa veya elindeki paketi alıp taşıyorsa sadece toplumsal beklentileri yerine getirmekle kalmıyor. Bu davranışların hepsi aslında birer “itiraf”. Ama bütün bunlara karşın kadın yine erkeğin önünde içini dökmesini, bütün gizli duygularını onunla paylaşmasını arzuluyor. Çünkü kadın açısından duygulu ve yakın bir ilişki için bunlar gerekli koşullar.

Tüm bunlara, biyolojik bir olguyu da eklememiz gerek: kadınların dalgalanan hormon düzeyine bağlı olarak duygularını değişken, hatta bazen aşırı ifade etmeleri de ciddi farklılıklar ortaya çıkarıyor. Erkek beyni bu işi anlamakta ve algılamakta zorluk çekiyor.

Beynin yapılanmasındaki farklılıklar nedeniyle, kadınların duygulara kendilerini daha rahat bırakabildiklerini biliyoruz. Daha önce de gördüğümüz gibi, kadınların beyinde insani ilişkiler son derece önemli bir yer tutar. Kadınlardaki duygusallığın bir başka nedeni de insanlarla ilgilenmek, başkalarının sorunlarını hissetmek üzere programlanmalıdır. Erkeklerin beyni aktivite üzerine kurulu olduğundan, başkalarının sorunlarını hissettiğinde, onların çözümlerinin pratikte nasıl olabileceği üzerine düşünmeye başlar. Bebek ağladığında anne bu sesi ta yüreğinde hisseder. Baba ise bebek ağlaması üzerine “bebek bakımı” adlı kitabı açar: bir bebek neden ağlar? sorusuna yanıt arar: çiş yapmışsa altı değişmelidir; karnı aç olabilir, mama verilmelidir; gazı varsa gaz çıkartılmalıdır; yorgunsa kucağa alınıp biraz ilgilenilmelidir. Baba çocuğuna olan sevgisini, onunla oyun oynayarak, yani yine aktivite içinde gösterir.

Erkek beyni kişilere değil öncelikle aktivitelere “programlan-

mıştır”. Erkek kişilerle ilgili enformasyon yığınıyla fazla ilgilenmez. Kadının konuşma içinde hassas tepki gösterdiği bazı konuları görmez bile. Erkek konuşma sırasında “sıkılmıyor musun?” diye sorabilir. Kadın böyle bir şeyi sormaz bile, çünkü sohbet ederken yanındakinin sıkıldığını o sormadan da farkedebilir. Erkeğin duyguları bu tür algılamalara izin verecek kadar güçlü değildir. O nesnelere daha kolay baş eder, onlarla ilgili sorunları rahat çözer. Bozuk arabayı, çalışmayan elektrik süpürgesini insana tercih eder. Bu yöntemi insanlarla ilgili sorunlarda uygulamaya çalışır: bebek mi ağlıyor? Altını değiştirmek gerek! Kadının arkadaşlarıyla olan ilişkileri üzerine defalarca düşünmesi, kafasını bu konuyla yorması erkek tarafından bir türlü anlaşılmaz. Kadın ise erkeğin arabasıyla bu kadar uğraşmasını anlayamaz.

Erkek bir başka nedenden ötürü de yakın ilişkilere pek eğilim göstermez. Kadın bunun nedenini de anlayamaz. Erkeklerin sözün gerçek anlamıyla daha geniş “alana” ihtiyaçları vardır. Denizcilikte bir kural vardır: gemide bütün denziciler arasında, üzerinde konuşulmasa bile varılan bir anlaşmaya göre, her tayfanın geminin bir köşesinde, yalnız olabileceği kendine ait bir yeri oluşur. Gemici orada sigarasını içer, düşünür, ya da istediği başka bir şeyi yapar. Önemli olan burada yalnız olabilmesidir. Erkekler arasında sevilen bir uğraş olan balıkçılığın da yalnızlıkla bağıntılı olması, geniş bir alanda insanlardan uzaklığı beraberinde getirmesi bir tesadüf olmasa gerek.

Boston üniversitesinde yapılan bir araştırmada 48 erkek ve yine aynı sayıda kız öğrenciyle gerçekleştirilen bir deney de anlamlıdır. Bu deneyde öğrencilere “birbirleriyle ilişki kurma” ödevi verildi. Eğer deneye katılanlar kızlarsa, gözlemciler onların birbirlerinin bakışlarını yakalamaya çalıştıklarını tespit ettiler. Eğer sadece erkekler katılmışsa deneye, gözlerini birbirinden neredeyse kaçırıyorlardı. Erkekler ayrıca sandalyelerini birbirinden daha uzağa koyuyor ve sandalyede geriye doğru yaslanıyorlardı. Deneye katılanlara sandalyelerini hareket ettirebilecekleri söylenince, kızlar hemen birbirlerine yaklaştılar.

Erkeklerin demek ki daha geniş alana ihtiyaçları var. Bu belki de erkeklerin üstünlük kurma, baskın olma arzularıyla bağıntılı, çünkü alan da üstünlükle sıkı ilişkide olan bir kavramdır. Ama

aslında doğru olan erkeklerin beyninin yakın ilişkilere “ayarlı” olmamasıdır. Erkek yakın ilişkilerden fiziki olarak da uzaklaşmak istiyor genellikle. Kadın beyni ise bunu talep ediyor. Bu nedenle kadınlar başkalarının yakınlığına sürekli ihtiyaç duyuyorlar.

Demek ki kadınlar dış dünyaya dair daha fazla şey görüyor, daha fazla duyuyorlar. Bunlardan kendileri için süzdükleri olgular da daha fazla oluyor. Belki de kadınlar bu yüzden daha fazla ağlıyorlar. Ağlamak için daha fazla nedenleri var. Daha fazla “duygusal inpout” a sahipler. Tüm bunlara daha köklü tepki gösteriyorlar, tepkilerini daha aktif dile getiriyorlar. Belki de erkeklerin sık ağlamamasının nedeni, erkeklerin ağlamadığı yolundaki toplumsal değer yargısına bağlılık ve duygularını göstermeme eğilimi değil. Belki de beyinde acının veya kendini kötü hissetmenin o kadar derin bir duygu yaratmaması, veya kadına göre bu duygunun daha yüzeysel olmasıdır. Erkekler açısından bu duygular kadından daha azdır.

Eğer bir erkek ağlamaya başlarsa, orada sorun çok ciddi demektir. Kadınların tepkileri, bu ister sözle isterse davranışla olsun, abartılıdır. Onlardan bir kısmını rahatça indirebilirsiniz. Kadın uç noktalarda tanımlar duygularını: “eğer kedim hasta olursa dayanmam, ölürüm” ya da “insanın berberinin beceriksiz olmasından daha kötü bir şey yok!” Erkek ise bu sözlere genellikle kızar: “Ölmesine ölmezsin, ama üzülürsün”, ya da “senin berberinin kötü olmasından daha kötü işler var dünyada, mesela Etiyopya’da açlık çekenler!” Kadın elbette bu alaycı tepkilere alınır. Oysa burada yine söz konusu olan kadın ve erkeği birbirinden ayıran algılama ve iletişim engelleridir. Kadınların oran duyguları neden biraz daha gerçekçi değil? Çünkü onların oran duygusu erkeklere göre farklı: erkeğinki kelimenin gerçek anlamıyla nesnel, kadınınkisi ise subjektif ve yakınlaşmaya yönelik.

Peki bu durum erkeklerin irrasyonallitesiyle, onların çok çabuk sinirlenmesiyle nasıl bağdaşiyor? Öfke yüksek testosteronun bir ürünü. Aynen aniden içinde uyanan cinsel istek gibi, öfke de aniden parlar. Aniden erkek kendini öfkeden patlayacakmış gibi sıkıntıda hisseder ve aynen cinsel istek gibi, öfke de geldiği gibi gider.

Öfke de erkek beyninin özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bir şeye aniden sinirlenmemiz için, öfkemizin “hedefinin” bir anlamda kişi olmaktan uzaklaşması gerekir. Yani öfkelendiğimiz kişi kişi olmaktan çıkıp nesnelleşmeli, nesne haline gelebilmelidir. İşte bu durum artık erkek beynine uygundur. Öfke şiddet kullanımı dünyanın en güçlü soyutlama duygusunu gerektirir. İnsanların nesnelere, bağrılıp çağrılacak birer obje olarak görülebilmeleri için. Kadının dünyası kişilerden ve ilişkilerden oluşur. Bu nedenle kadın öfke duygusunu geliştirebileceği “nesneleştirme” çok zor ulaşır.

Erkeklerin doğal yapıları nedeniyle karşı oldukları evlilik kurumunun bütün dünyada yaygınlaşmış ve köklenmiş olması aslında kadın beyninin ve kadın iradesinin zaferi demektir. Bu kadınların gücünün ve etkisinin erkeklerin biyolojik kökenli cinsel özgürlüğü üzerinde kazandığı bir zaferdir. Salt cinsel ve evrimsel açıdan bakıldığında evliliğin erkekler için herhangi bir şey vermediği ortadadır. Erkekler birer horoz gibi sürekli yeni partner arzuluyorlar, tohumlarını dünyanın her yöresinde yaymayı isterler. Ama buna rağmen erkeklerin büyük bir kısmı evlilik kurumunda ve sadakat boyunduruğunda kendini iyi hissediyor. Bunun nedenlerinden biri de herhalde cinsel özgürlükler tam manasıyla uygulanırsa, dünyada olabilecek karmaşanın erkekler tarafından bilinmesidir. O zaman onun karşısını da biri kandırabilir, o zaman o da boynuzlanma ihtimaliyle karşı karşıya kalabilir! Erkekler boynuzlanmaktan, birilerinin kendilerine gülmesinden çok korkarlar. Başka açıdan, evlilik sonuçta bir tür anlaşmadır ve erkekler doğaları gereği kuralların uygulanmasına önem verirler. Son olarak, bu kurumun yürümesinde önemli ölçüde erkeklerin rahat düşkünlüğü de pay sahibidir. Rahat bir ev, sıcak bir yuva evlilikle sağlanabilir.

Kadınlar kişilik ve ruhsal yapının labirentlerinde yollarını çok daha kolay bulurlar. Bu anlamda evlilik ve insan ilişkileri alanı da onların uzmanlık alanına girer. Kadınların diploması yetenekleri, insan ilişkileri üzerine hassas olmaları sonucunda erkeklerin doğasına aykırı olan evlilik kurumu ayakta kalmayı başarmıştır. Kadının sözel olmayan davranışlardan erkeğe göre daha fazla anlam çıkardığından bahsetmiştik. Karşılaştığı yüzleri

daha iyi inceliyor, erkeğe göre yüzleri daha iyi hafızasına kaydediyor. Her kurumda yönlendirme daha fazla enformasyona sahip olanındır. Evlilik kurumunda ise kadın daha fazla veriye sahip.

Sadakatsiz koca karısının kendisini aldattığını nasıl anladığını, nerede hata yaptığını hiç kavrayamaz. Aslında kadın açısından bu işi keşfetmek çok kolaydır. Kadınlar birçok veriyi aynı anda değerlendirirler. Kocasının başka kadınlarla olan ilişkisi de böyledir: hem de klasik nedenlerden, yani üzerinde “sarı saç telli” bularak, ya da kocasının birden daha temiz giyinmeye, süslenmeye başladığını farkederek değil. Kadının kocasına bakması yeterlidir: kocasının davranışlarından, bakışından, konuşmalarından onun neler yaptığını çıkarır. Kadınların çoğunluğu bir kitap okuma rahatlığıyla kocasını çözer. Bu onun için hiç de zor olmaz, çünkü algılaması daha güçlüdür. erkekler çoğu kez nasıl olup da yakalandıklarını anlayamazlar. Yüzlerine bulaşan ruj lekelerini çabuk temizleyemedikleri için karılarının işi fark ettiğini düşünürler, ama durum çok farklıdır.

Bütün zorluklara karşın evlilik kurumu ayakta kalmaya devam ediyor. Hem de erkeklerin egemenlik duygularını tatmin etmek için kadınların teslim olmaları nedeniyle değil. Tam tersine, doğal yapıları nedeniyle kadınların sahip oldukları ikili ilişkilere hassas olma yeteneği -ki bu ikili ilişki zekası olarak da adlandırılır- nedeniyle kadınlar evlilik ilişkilerini yönlendiren taraf oluyorlar. İnsan davranışlarını tanıyor ve değerlendirebiliyorlar. Sözlerin ve davranışların gerisindeki gerekçeleri çıkarabiliyorlar. Evlilik gemisinin motoru erkekse, dümeni de kadın. Kaldı ki evlilikte navigatör de kadın. Çünkü harita sadece onda var ve tehlike kayalıkların nerede olduğunu da sadece o biliyor. Ve kadın, yaşamda kendisi için en önemli ilişki olan evliliği hakkında tereddütler geçirmeye, hayattaki yerini tehlikede hissetmeye başlarsa bütün bu yeteneklerini, kendi cinsinin üstünlüklerini tereddütsüz kullanacaktır.

Evlilikler, taraflar birbirinin farklılığını tanımadığı zaman veya, bu farklılıklar nedeniyle diğerini suçlamaya başladığı zaman bozulacaktır. Oysa diğerinin farklı olması sadece bütünü daha mükemmel olmasını sağlar.

BABA ANNE OLAMAZ

Hayatta erkek ve kadını ortak baba ve anne olma duygusu kadar hiçbir şey yakınlaştıramaz denir. Oysa annelik ve babalık rolü aslında erkek ve kadın arasındaki farklılıkları keskinleştiren yeni bir dönemektir. Çünkü her iki cinsiyet bu konuda farklı davranış biçimlerini izler.

Babada hayal kırıklığı yaratsa da, anne ve bebek arasında, hiç görmediği kadar yakın bir ilişki keşfedecektir. Gerçekten de dünyanın her toplumunda anneler bebeğin birincil bakıcısıdır. Bu konuda yapılan sosyolojik deneyler ilginç sonuçlara ulaşmıştır. Bazı deneylerde babalar doğum ve çocuk yetiştirme kurslarına dahil edilmişler ve kendilerinden çocuğun bakımı istenmiştir. Yine bazı deneylerde de annenin yanısıra birçok bakıcı kadın da çocukla ilgilenmiştir. Baba ne kadar çocukla ilgilenirse ilgilenir, sonuç annenin çocuğa daha yakın kaldığını ortaya koymuştur. Diğer deneyde ise, çocuk etrafında “yedek anne”lerin sayısı arttıkça, çocuğun sıkıntı yaşadığı ve gerçek annesini talep ettiğini kanıtlamıştır.

Kadınların çocuklara olan ilgiyi içlerinde taşıyarak doğdukları, babaların ise bunu daha sonra “öğrendikleri” anlaşılıyor. Demek ki, anne doğal ebeveyn, baba ise tam öyle tanımlanamaz.

Hayvan deneylerinin ve anormal doğumlardaki incelemeler de “kadın beyni”nin çocuk bakımı eğilimi ve yeteneğini içerdiğini ortaya koyuyor. Deneylerde hayvanlara enjekte edilen kadınlık hormonlarının annelik içgüdülerini güçlendirdiği kanıtlandı. Hamilelik esnasında kadınlarda progesteron hormon düzeyi yüz katına çıkıyor. Erkek fareye eğer daha beyninin “cinselliği”

oluşmadan dişilik hormonu verilirse, dişilere özgü yavru fare bakımı davranışları ortaya çıkıyor. Eğer genetik olarak dişi olan fareyle bunun tersini yaparsak, yani orjinalde dişi olan yapıyı hormonlarla erkeğe dönüştürsek, yetişkinliğinde annelik davranışlarının çok az miktarda ortaya çıktığını görürüz.

Memeli hayvanların hemen hepsinde yavruların bakımı neredeyse tamamen dişilere düşen bir görevdir. Bakıma yatkınlık dişilerin daha küçüklüklerinde görülen bir eğilimdir. Erkekler daha henüz yetişkinlik çağına gelmeden de yavrulara karşı farklı davranırlar. Genç dişiler yavrulara karşı sıcak ve yakın davranırken, genç erkekler yavrularla ilgilenmez, hatta çoğu kez onlara karşı hoyrat davranırlar. Çok ender olmakla birlikte, bazı türlerde erkeklerin ve dişilerin yavruların bakımında ortak çalıştıkları da görülebilir. Mesela aslanlarda bu böyledir. Ama bu memeli türlerinde cinsler arasında hem fiziki olarak ve hem de davranışlarda bir türdeşlik de gözlemlenir. Bu insanlar açısından da böyledir: bir erkek ne kadar kadınsıysa, yani doğum öncesi beynine ne kadar çok dişilik hormonu etki yapmışsa, çocuk bakımında o kadar fazla rol üstlenir.

Kadınların çok ihtiyaç duydukları fiziksel yakınlık da, çocuk anne ilişkisinde temel faktörlerdendir. Maymun yavrularıyla yapılan bir deney son derece ilginç sonuçlara ulaşmıştır. Bu deneyde maymun yavrularına mama veren iki cansız “dadi” hazırlanmıştır. Bunlardan biri yumuşak kumaştan hazırlanan bir kukla, diğeri ise tellerden hazırlanan bir sert kukladır. Kumaş kukla tarafından “büyütülen” yavru maymunlar daha sonra gruba katılmakta zorluk çekmezken, “sert anne” tarafından yetiştirilen maymunlar sorunlar yaşamışlardır. Deneyi yapan ingiliz psikolog bu deneyden yola çıkarak, anneler tarafından çocukların sevip okşanılmasının, onları doyurmaktan daha önemli olduğunu vurgular.

Şimdilerde artık babalar da yavruların sevip okşanılmasının ne kadar önemli olduğunu öğrenmeye başlıyorlar. Burada anahtar kelime “öğrenmeye başlamaktır”. Beyinlerinin özellikleri babaların sevgilerini böylesi yöntemlerle göstermeleri için çok elverişli değil. Onların bünyelerinde bu davranışları ortaya çıkarcak yoğunlukta kadın hormonu salgılanmıyor. Kaldı ki salgılan-sa bile bu da durumu değiştirmez, çünkü erkeklerin beyinleri bu

tür hormonlara tepki vermemek üzere “ayarlanmışdır”. Onlar sadece bilinçli olarak bakıma ilgi göstermek üzere beyinlerinde bir bölümü gerektiğinde açarlar, iş bittiğinde de kapatırlar.

Bebeğin doğumunun ardından annede progesteron düzeyi süratle düşer. Hormon düzeyindeki bu hızlı azalma kadının karakterinde olan yavru bakımı eğiliminde bazı aksaklıklara neden olabilir. Bu belirtiler, bu yeni dönemin mutluluk dönemi olacağını düşünen genç babayı çoğu kez şaşkına çeviriyor. Yakınlarda yapılan bir araştırmaya göre hemen doğum sonrası annelerin % 84’ü kederli ve moralsiz oluyorlar. Bu durum progesteron düzeyindeki ani düşüşle açıklanıyor. Annelerin neredeyse dörtte biri doğum depresyonuna düşüyor. Çocukla gurur duyan baba için yeni doğan bu canlı yeni ve heyecanlı bir “girişim”. Bu nedenle annenin neden birden tereddüde düştüğünü anlayamıyor. Annenin davranışlarındaki, duygularındaki keskin iniş çıkışların nedenini de çıkaramıyor (bu durum bünyedeki progesteronun eski düzeyine ininceye kadar sürer.)

Ebeveyn rolü anne ve baba için farklı şekilde algılanır. Bu da beyin yapılarındaki farklılıkların bir sonucudur. Evliliklerin % 80’inde ilk çocuğun doğumu bunalım yaratır. Bu konudaki literatüre göre, doğumun ardından, artık olaya alışılmaya başlandığında, baba aileye gelen bu yeni üyeye çok iyi gözle bakmamaya başlıyor. Nedeni m? Çünkü onun “erkek beyni” ona dünyada sürekli bir yarış hali olduğunu, bu yarışta bir egemenlik mücadelesinin verildiğinin mesajını iletiyor. Baba, bu yeni durumda annenin sevgisi için süren yarışta zararlı çıktığını düşünüyor. Sürekli ağlayan ve bir şeyler talep eden bu küçüğün gelişinin kendini hiyerarşide bir alt sıraya ittiğini düşünüyor. Avrupa’da ve Amerika’da yapılan araştırmalar “evlilikten duyulan memnuniyetin” ilk çocuğun doğumuyla birlikte azalmaya başladığını ve bu sürecin çocuklar ergenlik çağını aşıncaya kadar da devam ettiğini ortaya koyuyor. Son çocuk da evden ayrılıp, kendi hayatını yaşamaya başlayınca ilişki tekrar normalleşiyor, çünkü baba artık ailede kendi payına düşen yeri tekrar alabileceğini düşünüyor..

Kadın ise beyni tarafından güçlü insani ilişkiler sürdürmesi için teşvik ediliyor. Bu nedenle kadın aynı anda, birbirine paralel birden çok kişiyle ilişki sürdürebilir ve bu durumda biri diğeri-

nin yerini almaz. Kadın çocuğuna karşı göstediği sevgi ve şefka-
ti başka bir yerden esirgeyerek ortaya çıkarmıyor. Duyguların bir
Üst sınırının olabileceği erkeklere özgü bir düşüncedir. Annelik
sevgisi aslında partnere duyulan sevginin bir alternatifi değil,
onun bir uzantısı, devamıdır. Sevgililer birbirleriyle küçük o-
cuklarla konuşur gibi konuşur, sevgi gösterilerinde bulunurlar.
pşmek ise, eski ağızdan yedirme geleneğinin devamı olarak
görülebilir. Çocuğun doğumundan sonra, lohusalık dönemi ger-
ekten sorun yaratmasını istemiyorlarsa, anne ve baba kendi ya-
pılarındaki farklılıkları kabul etmelidir.

Dişilik hormonları kadında ocuk bakımına duydukları ilgiy-
le yakından bağıntılıdır. Bu hormonlar doğum sonrası bol mik-
tarda salgılanır kadının vücudunda ve anne bebek ilişkisini bu
hormonlar belirler. Annenin bu hormonlara nasıl tepki göstere-
ceğini de beyninin gelişme sucinde ne kadar “kadınılaştığına”
bağlıdır. 2. bölümde de gördüğümüz gibi, cenin beyninin rahim
içindeki gelişme süreci içinde kadınılaşması ancak erkek cinsi-
yet hormonu etkisinde kalmamasıyla mümkündür. Annelik dav-
ranışlarının bazı faktörleri kadın beyninde bu kadınsılık oluş-
muşsa gözlemlenebilir.

Bu görüş farelerle gerçekleştirilen deneylerle kanıtlandığı gi-
bi, ana karınıda önemli miktarda erkek hormonu etkisi altında
kalan kadınların davranışlarının incelenmesiyle de doğrulandı
(bak 2. bölüm). Bu tür hormon etkisi iki durumda kendini göste-
rebiliyor: ya hamile anneye erkek hormonu tedavisi uygulanıyor
veya kız cinsiyetli cenin bir hastalık nedeniyle kendisi erkek
hormonu üretmeye başlıyor. Bu nitelikteki kadınlar annelik işle-
vini ya hiç yerine getirmiyorlar, ya da çok zrluklar çekiyorlar.
Çocukluklarında bebeklerle oynamıyorlar, küçük kızlık dönem-
lerinde yetişkinlerin bebekleriyle ilgilenmek istemiyorlar, yetiş-
kinliklerinde de bebeklere karşı hiçbir yakınlık hissetmiyorlar.
Öte yandan Turner sendromuna yakalanan kızlarda, yani artı bir
dişi kromozomu taşıyanlar (onlara ise ana rahminde hiç erkeklik
hormonu etki yapmamıştır) ise küçüklüklerinden itibaren hem
oyuncak bebeklere ve hem de çevrelerindeki yetişkinlerin be-
beklerine aşırı ilgi duyuyorlar. Annelik duygusuyla dolup taşı-
yorlar.

Hormonlar ve beyin arasındaki ilişkiler anatomik yapının evrimsel süreç içinde ulaştığı bağlantılarla da destekleniyor. Buna bir örnek verelim: eğer bebek ağlamaya başlıyorsa, annede oxitocin adı verilen bir hormon salgılanmaya başlıyor. Oxitocinin etkisiyle meme uçları sertleşiyor, anne emzirmeye hazır hale geliyor.

Annenin babaya göre çocuğun ihtiyaçlarını çok daha çabuk fark etmesi ve gereğini yapmayı becermesi de aslında erkek ve kadın beyni arasındaki farklılıklardan ötürüdür. Belki de en yakın insan ilişkisi olan anne ve çocuk arasındaki ilişkide anne babaya göre daha ayrıntılı gözlemlere dayanıyor. Sözselsel olmayan mesajları algılıyor. Doğal sezgileriyle çocuğun neye ihtiyacı olduğunu, herkesten önce kavriyor. Bütün duyularını çocuğuna yöneltiyor. Ağlama sesini duyuyor ve ne anlama geldiğinin analizini yapıyor. Sesleri, temasları ve kokuları çok çabul alıyor. Bebeğin doğumunun ardından ilk aylarda evden ayrılması gerekirse, kendini sanki benliğinin bir bölümünü evde bırakmış gibi kötü hissediyor. Ama en iyi baba bile böyle değil: en iyi baba bile bazen aile dertlerinden birazcık uzaklaşmayı sevinçle karşılıyor.

Erkek doğanın kendisine iyi bir ebeveyn rolü vermediği için, ebeveynliğin en gizemli sırlarını kendine kapalı tuttuğu için kızabilir, hatta kahrolabilir, ama bunu kabul etmesinden başka bir çare de görünmüyor. En hakiki ebeveyn ve çocuk ilişkisi annenin payına düşmüştür. Çocuk bakımının anne için kökleri çok derinlerde olan bir ilişki olarak algılandığı deneylerle tespit edilmiştir ve bu ilişkinin kökeni sosyolojide de aranmamalıdır. Elbette bu süreçte evrimsel gelişmenin de payı olmuştur: erkeklerin tarihin derinliklerindeki o ilk yerleşim yerlerinde, nöbet yerlerini bırakıp çocuklara baktıklarını düşünebiliyor musunuz? Annenin ve babanın çocuğun yetiştirilmesiyle ilgili farklı yaklaşımlara sahip olmaları, “biyolojik görev dağılımı”nın bir sonucudur.

Bir İngiliz araştırmacı çocukla ilgili işlerin anne ve baba arasında bilinçli olarak dağıtıldığı ailelerde bile annelerin bebeğin neye ihtiyacı olduğunu babadan çok daha önce anladıklarını ortaya koyuyor. Baba çoğu kez bebekle oynamaya, bebek artık uyumaya hazırlandığında başlamak istiyor. Baba “zaman algıla-

masıyla” bebeğin ritmini bir türlü yakalayamıyor. Bebeğin ruhi durumundaki nüans değişikliklerini algılayamıyor. Bebekteki değişimlere an ve an anne gibi uyum sağlayamıyor.

Baba rolüne çocuk büyüdükçe, yani zamanla alışıyor. Daha doğrusu, babayla çocuğu arasındaki ilişki çocuk artık büyümüşse, yani babayla çocuk birlikte “bir şey yapabiliyorlarsa” yakınlaşıyor. Babalık rolü çocukla birlikte bir şey “yapmak” üzerine kuruludur. Baba çocukla oynar, elini, burnunu tutar, minik ayaklarını pedal çevirir gibi hareket ettirir, kucağına alıp yavrusunu havaya atar tutar. Anne çocukla o an neyse öyle ilişki kurar. Baba ise çocuğu hep ilerde olacağı gibi görmek ister. Sırtına alır, onunla futbol oynamak ister, boğuşur, güreşir. Dr Alice Rossi bir araştırmasında babaların çocuğu bir insandan çok, ilişki kurulabilecek bir nesne gibi gördüklerini yazar. Babaların çocuklarıyla iletişim kurmak isterken birinci derdi onlara bir şey öğretebilmektir.

Eline biberonu verdim. Onu nasıl tutması gerektiğini öğrenmeli. Ona sürekli bir şeyler öğreteceğim; önce biberonu nasıl tutması gerektiğini öğrenecek. Sonra yanına düşerse nasıl alması gerektiğini. Zamanla yeni oyunlar da deneyeceğiz onunla.

Şimdi bir babanın düşüncelerinin ardından annenin yavrusuyla arasındaki sessiz ve belki her zaman kelimelerle de ifade edilemeyecek olan ilişkisine bakalım:

Bebeği emzirirken çok şey oluyor: bebek emiyor, birden irkiliyor, yerine iyice yerleşiyor, sonra rahatlıyor. Memeyi bırakıyor, gaz çıkarıyor, uykuya dalıyor. Bir süre sonra hıçkırık tutuyor, gülümsüyor, heyecanla memeyi aramaya başlıyor, ağlıyor, gözlerini iri iri açıyor, yüzünde bir gerginlik ifadesi beliriyor, ya da yüz hatları tamamen gevşiyor. Anne bu arada bebeğini kucağında sallıyor, hafif hefif ona ninni söylüyor. Sonra hareketsiz oturuyor. Bir süre sonra pozisyonunu değiştiriyor. Vücudu gergin, ardından iyice gevşiyor. Önüne bakıyor, gülümsüyor, bebeğiyle konuşuyor, şakalaşiyor. Kaldırı-

yor, sonra yine bırakıyor. Hareketlerinin tümü bebeğe yönelik bir mesaj içeriyor. Bu diyalog sırasında anne ve bebek için emzirme süreci gerçekleşiyor. Her ikisi de diğerini dikkate alıyor, ona uyum sağlamaya çalışıyor.

“Erkekler çocuklarıyla ilişkiye erkekliklerini, kadınlar ise kadınlıklarını” taşırlar diyor Dr. Alice Rossi. Baba çocuğu kucağına aldığı anda onunla oynamak ister. Annenin ise niyeti çocuğu sakınleştirmektir. Eğer bebek, babasının başlatmaya çalıştığı oyunlara olumlu tepki göstermezse, sonunda baba bıacak, çocuğu güvenilir yere, annesinin kucağına bırakacaktır. Anne belki daha az oyun biliyor, ama burada oyuna ne gerek var? O, çocuğunun neye ihtiyacı olduğunu tam olarak zaten farkında. Baba, aynen cinsellikte olduğu gibi, babalık rolünü de isterse düğmesine basabileceği bir şey olarak görür.

Kocasından ayrılan bir hanım arkadaşımızın anlattıkları da ilginçtir: Kendisiyle kalan çocuğu babanın ziyaret ettiği günlerin hem kendisi ve hem de çocuk için ne kadar zor olduğunu anlatır.

“Kocam ziyaret için geldiğinde hemen kahraman rolüne soyunuyor. Sanki en büyük, en eğlendirici, en hokkabaz adam gelmiş evimize! Jimmy'nin yorgun veya hasta olduğunu bile göremiyor. Çocuğun bıktığını bile fark etmiyor. O her şeye rağmen Jimmy'yle oynamak istiyor. Saklambaç oynuyor, sonra bütün oyuncakları ortaya döküyor. Çocuğu yatırma vakti gelince de bana kızıyor: “ne güzel oynuyorduk! Şimdi çocuk yatırılır mı!” Eğer Jimmy çok yorgunsa ve o akşam babasına yüz vermiyorsa bu kez de surat asıyor, ağlamak üzere olduğunu hissettiriyor, ya da çocuğu hediyelere, çukulatalara, şekerlere veya oyuncaklara boğuyor. Böylesi gecelerde Jimmy'yle aramdaki ilişki de bozuluyor. Günlerce kendimize gelemiyoruz.”

Evlilik, tarafların aralarındaki karakter farklılıklarının belirginleşmediği, hatta bu farklılıkların yatıştırıldığı hale de getirilebilir. Ama ebeveyn rolü, hele baba açısından bakıldığında çok zor değiştirilebiliyor. Büyük baba açısından bakıldığında durum yine farklı. Burada ilginç bir değişiklik oluyor. Büyük baba torunuyla sıkı, deyim yerindeyse feminin bir ilişki kurabiliyor. Bir zamanlar kendi çocuğuyla olandan çok daha yakın bir ilişki bu.

Değişikliğin nedeni erkeklerde yaşlılıkta düşen hormon düzeyiyle açıklanmalı.

Elbette bir çocuğun annesi olmak kadın için de kolay bir iş değil, ama kadınlarda bu rolü başarıyla yerine getirmek için gerekli her şey mevcut; duygular bilinç, algılama ve anomotik özellikler bunlar. Ve kadın hakları mücadelesinin önde gelen temsilcileri ne derse desin, kadın öncelikle anne olmak istemektedir.

Ama kadınlar doğa tarafından kendilerine bahşedilen bütün avantajları ve üstünlükleri annelik rolüyle kullanmak istediklerinde feministlerin anneliğin gereksiz, toplumsal işlev anlamında da geri adım sayılabilecek bir rol olduğu yolundaki telkinleriyle karşılaşılıyorlar. Hatta feministler gelecek bir zamanda geleneksel ana baba rolünün değişeceğini öne sürüyorlar. Gelecekte, yani ütöpik komünlerde...

Komünlerde etrafta sürekli çocuklar da olacak. Böyle bir ortamda, istediğimiz zaman ve istediğimiz süreliğine ebeveyn rolünü üstlenebiliriz. Bu çocuk için de avantaj demek: yetişkinler arasından ebeveynini, çevresindeki çocuklar arasından kardeşlerini ve arkadaşlarını kendi seçebilecek. Artık zorunlu akrabalık ilişkileri gibi zincirlerle bağlanmayacağız.

Şimdi aslında buna benzer deneyler yaşanmadı değil. İsrailde kurulan Kibuc komünlerinin asıl amacı annelik işlevini ortadan kaldırmak değildi, ama bu komünlerin oluşturduğu çocuk yuvalarında kız ve erkek çocukları kesinlikle cinsiyet ayrımı hissettirilmeden büyütülürdü. Çocuklar bütün komün halkı tarafından ortaklaşa terbiye edilirdi. Evdeki yemek ve temizlik gibi günlük işler de kadın ve erkekler tarafından beraber üstlenilirdi. Tüm bunların sonucunda, bu ortamda büyüyecek birkaç kuşak sonrasında cinsiyetler arasındaki farklılıkların ortadan kalkacağı düşünülüyor, kadın ve erkek tipi olarak adlandırılan karakterlerin, geçmişin kölelik kurumu gibi tarihin derinliklerine terkedileceği umuluyordu.

Ama bu gerçekleşmedi. Bugün, yani bu komünlerin kuruluşunun üzerinden 3-4 kuşak geçtikten sonra, bu ortamda büyüyen

çocukların hâlâ geleneksel “cinsiyet rollerine” sadık kaldıkları ortaya çıktı. Komünde büyüyen kadınlar birbiri ardından annelik rolünü tercih ediyorlar. Bu alanda yapılan bir araştırma şu satırlara yer veriyor; “sosyalleşmeyle ve idolojiyle alay edercesine, erkek üyelerin önerilerine kulak asmadan ve komünün genel çıkarlarını” dikkate almayarak, annelik rollerine komünün genel ekonomik ve sosyal sorunlarından çok daha fazla zaman ayırıyorlar”. Demek ki kadınlar, bu dünyaya geldikleri andan beri içlerinde olan biyolojik özellikleri nedeniyle aynen öteki ütopyalar gibi erkekler tarafından yaratılmış olan bu ütopyayı reddediyorlar.

Şimdi belki bazı psikologlar burada şöyle bir yorum yapacaklardır: kibuc komünlerindeki kızlar, annelerinin kendilerinden esirgediği annelik rolüne sahip çıkarak aslında annelerine, yani bir önceki kuşağa isyan ediyorlar. Peki ama, bu yeni kuşak hiç örneğini görmediği geleneksel anneliği nereden öğrendi? Annelik isteği gibi bir istek nasıl doğdu? Demek ki burada çok derin biyolojik teşvikler söz konusudur. Kız çocukları karşı koyamadıkları içlerindeki bu zorlamaya boyun eğmektedirler. Eğer, kızlar kendilerini tanıyorlar, içlerinde gizemli olan şeyi biliyorlar ve ona göre davranıyorlar dersek aslında gerçeğe saha sadık kalmış oluruz.

Cinsiyete bağlı olmayan bir terbiye alan çocuklar üzerine yapılan başka araştırmalar da anne ve çocuk arasındaki özel ilişkinin sunni olarak ortadan kaldırılmasının cinsiyetler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmaya yetmediğini ortaya koyuyor. Kaldı ki, bu yöntem çocuğun gelişmesi açısından da sakıncalı. Eğer birlikte yaşanılan topluluk içinde çocuğa sürekli başkası bakıyorsa bu çocukta bazı sorunlar yaratıyor. “Komünlerde yetişen çocuklar bir türlü kendilerini rahat hissedemiyorlar, yaşamları yalnızlık çekerek ve keder içinde geçiyor”.

Kadınlar üzerinde yoğunlaşan toplumsal, politik ve ekonomik zorluklar annelik kurumunun “modern versiyonunu” yarattı. Kadınlar toplum hayatında daha fazla yer almaya başladılar. Ama kadınların “biyolojik yapılarına yabancı olan koşullar” çocuklar üzerinde stres yaratıyor. Alice Rossi bu tezinin bazıları tarafından şu an var olan kadın erkek işbölümünün doğruluğunu

kanıtlamaya çalışan muhafazakar bir tez olarak değerlendirilebileceğinin farkında. Ama Rossi buna rağmen şunu söylüyor: eğer ilerde cinsiyetler arasında temel kurallar yeniden düzenlenecek ise bunun “erkeklerin sanayi toplumundan bu yana geçen kısa sürede yarattığı bazı kurumlara değil, biyolojik temellere inşa edilmesi” doğru olacaktır.

Biyolojik köklerimizi yadsıma gücüne sahip değiliz. Ama eskiye göre farklı bir dönem yaşadığımızı da inkar edemeyiz. Öyle zamanlar yaşıyoruz ki, zamanın kendisi yaşantımızın en önemli faktörü haline geliyor. Bazı araştırmalar ilkel toplumlarda annenin gününün % 70'ini çocuğuyla sıkı bir fiziki yakınlık içinde geçirdiğini ortaya koyuyor. Bugünün gelişmiş toplumlarında ise bu oran % 25.

Geçmişimizde hiçbir zaman biyolojik yapılarımızı bu kadar yadsımaya çalıştığımız, erkek ve kadın, anne ve baba rollerini bu derece değiştirmeye uğraştığımız bir dönem yaşamadık. İki farklı cinsiyetin farklılıklarını bir an önce değiştirmeye çalıştığı, ama bunun yanısıra bir yandan da bu farklılıkların aslında olmadığını kanıtlamaya çaba gösterdiği bir dönem yaşıyoruz. Erkekler, hayatlarına her an yeni bir kadının girmesinden “korkuyorlar”. Kadınların çoğu ise geleneksel rollerine devam etmeleri halinde kadınların “eşit hak” mücadelesine ihanet ettikleri vicdani rahatsızlığını duyuyorlar.

İşte kırk yaşında, bir işte çalışmayan -daha doğrusu dışarda bir işte çalışmayan- iki çocuk annesi bir ev kadınının sözleri de bu rahatsızlığı hissettiriyor. O, ailesinin işlerinin sorunsuz yürümesinin kendi çabalarıyla olduğunu görüyor; çocukları okuldan almaya o gidiyor, ailede iş bölümünü o yapıyor, bunun yanısıra yemek pişiriyor, çamaşır yıkıyor, ortalığı temizliyor, ütü yapıyor. Ama buna rağmen sıkıntılı: “bazen tamamen başarısız olduğumu, aileme yeteri kadar yardımcı olamadığımı düşünüyorum. Kocamın faturaların ödenmesiyle ilgili sıkıntılarını dinliyorum, ama elimden bir şey de gelmiyor. Çünkü benim bir gelirim yok. Kocamın kazandığı parayı harcıyorum. Markette alışveriş ediyorum, çocuklara giysi alıyorum, elektirik süpürgesini tamir ettiriyorum. Bir de çalışan annelere bakıyorum; onların dünyayı ne kadar farklı gördüklerini farkediyorum. Çoğunluğun kocaların-

dan daha az geliri var, ama olsun. Vicdan azabı duymadan bir elbise alabilirler ya!”

Tamamen erkekçe bir soru olan “mesleğiniz ne?” sorusuna - çünkü erkekler herkesi işine göre sınıflandırır- kadınların çoğu utanarak “ev kadını” yanıtını verir. Evişleri bugün da kadına bakar. Evde kadınlar erkeklere göre iki buçuk kat daha fazla çalışıyorlar. Hatta dışarda bir işyerinde normal mesai yapan kadınlar bile, ev işlerinde kocasının yeriyle ilgili sorulara kocam da “yardım eder” diye yanıt verir. Bu, aslında “evişleri benim asli görevimi oluşturur, kocam sadece yardım eder” düşüncesinin kabulüdür. Eğer koca evişlerinde payına düşeni yapmaya gerçekten çaba gösteriyorsa, bu durumda da “yönlendiricilik” kadının görevidir; kocasını sürekli ikaz eder. İskandinav ülkelerinde kadın erkek arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılması ciddi yaşanan bir süreç olmasına rağmen yemek ve temizlik gibi evişleri ailelerin % 70'inde hâlâ kadınların görevidir. Koca fatura öder, ev çevresindeki tamir işlerini yapar.

Cinsiyetler arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılmasını resmi politika haline getiren İsrail'deki Kibuc'larda bile hâlâ varlığını sürdüren “kadın işi” tanımlaması aslında kadınların çabasıyla varlığını sürdürmektedir. Daha önce erkeklere göre işlerde çalışan kadınları % 90'ı daha sonra kadınlar arasında geleneksel olarak yaygın olan işlere geri dönmüşlerdir. Yakınlarda gerçekleşen bir araştırma, erkeklerin ve kadınların, ama özellikle kadınların kendi yapılarına uygun işlerde çalışmaya özen gösterdiklerini ortaya koyuyor.

Kadınların iş konusundaki bu “yönelimleri” kadın hareketi tarafından hoş karşılanmıyor. Üstüne üstlük, geleneksel kadın mesleklerine yönelim genç kızlarda daha yoğun bir eğilim. “Kibuc komünlerinde var olan yapı ve kibucuların ideolojileri ve hedeflerini derin ve büyük bir güç birbirinden ayırıyor.”

Bu “derin ve büyük güç” işte erkek ve kadınların beyin yapılarının doğasında gizli. Eğer cam kirlenmişse, erkek bunu görmüyor bile. Bunun nedeni bir yandan erkeğin ayrıntıları farketmemesi, diğer nedeni de kirli bir camın erkeğin dünyasında fazla bir anlam ifade etmemesi. Kadın açısından ise ev bir otel odası değil, hayatta en önemli ilişkilerin yaşandığı mekan. Eğer cam

kirlenmişse kadın kendi değer yargıları içinde önemli bir kritere uymadığı düşüncesine kapılıyor.

Şimdi belirteceklerimizi kadınların erkeklerin davranışlarıyla ilgili şikayetleri olarak algılamak da mümkün, ama aynı görüşler erkekler ve kadınlar arasındaki değer yargılar alanındaki farklılıkları da hissettirmektedir.

Kocamın evimizle ilgili davranışlarını ben kendime karşı hakaret olarak algılıyorum. Ona göre ben hastalık derecesinde temizlik düşkünüyüm. Ama ona bırakacak olsak, ev çöplüğe döner.

Kibuc'larda genellikle temizlik işlerini kadınlar üstlenmiş. Bunun nedeni ise kadınların erkeklerin temizliğini beğenmemeleri. Erkeklerden biri şöyle şikayet ediyordu: "Ben elimden geleni yapıyorum, ama karımın beklentileri çok yüksek. Daha iyisini yapmaya çalışıyorum. Bir türlü onun istediği gibi yapmayı beceremiyorum. Sürekli bana, "eğer sen temizlik yaparsan, ardından benim tekrar yapmam gerekiyor, diyor." İşte, belki de karısının irasyonel aybaşı gerginliği arasında ev işlerini biraz üstlenmek isteyen, ama tencereleri yerine koymadığı, ya da masa örtüsünü gerektiği gibi katlamadığı için azarlanan erkeğin tepkisi. Olaylara bakışta ve değerledirmelerdeki farklılık hormonlarla daha bir vurucu hale geliyor.

Erkeklerin değer yargılarına göre, "kadın işi" alt düzey faaliyet biçimi. İki cinsiyetin değer sistemindeki bu farklılık da beyinlerin yapısal farklılığının bir sonucu. Kadın evinin temiz ve cana yakın olmasını arzuluyor, çünkü değer verdiği, kendisi için önem taşıyan -aşk, sevgi, yakın ilişkiler ve güvenlik- her şeyin var olabileceği alan ev. Erkek açısından ise ofis veya işyeri de aynı önemde bir faaliyet alanı. Bu ikinci alan ise, bazı sihirli güçler tarafından sabah daha işe gitmeden temizleniyor. Bu her sabah tekrarlanıyor. Ev işlerinin ortaklaşa sürdürülmesi gibi bir hedef çözüm değil, çünkü erkeklerin çoğunluğu ev işlerini temel faaliyet saymıyor. Evde dört dörtlük bir düzenin olmasını, kelimelerle söylemese de, küçümsüyor ve bu küçümsemeden kadının temel özelliklerinden olan titizlik de payını alıyor.

Erkek, ister kendisinin, isterse karısının olsun, dış görünüşe daha az önem veriyor. Karısının üzerindeki yeni bir elbiseyi farketmekte zorlanıyor. Karısı “artık kendine yeni bir pantolon al” diye ısrar ettiğinde de inatla karşı çıkıyor.

İşte bunlar da erkeklerin ve kadınların dünyayı ne kadar farklı gördüklerinin yeni kanıtları. Dünyaya, birbirlerine, çocuklara yaklaşımları farklı ve bu yaklaşımların oturduğu değerler sistemi farklı. Olayalara yaklaşımlarındaki farklılık, söz konusu olan ister bulaşık yıkama, isterse çocukla ilişkili bir şey olsun, aralarında kavga çıkmasına neden olabilir. Eğer bu farklılıklarını yadsımaya kalkarlarsa, o zaman da doğanın kendilerine verdiği güçlü yanları kullanmamış oluyorlar, kaldı ki bu durumda da çatışmaların devam etmesi olası. “Tamam, lanet olsun, bu madem senin için bu kadar önemli, o zaman ben de senin istediğin gibi yapacağım” diye bağırırlar birbirlerine ve davranışları, o olayı hiç de önemsemediklerini yansıtır ki, bu da diğeri için aşağılama anlamına gelir.

Bu bölümde ve bir önceki bölümde anlatılan farklılıkların üstesinden gelinmesinde, barış içinde birlikte yaşanmasında anahtar kelime, aynen politikada olduğu gibi; diplomasi ve az da olsa tartışma, görüşme yeteneği. (Biraz da olsa diyoruz, çünkü görüşmelerle atom silahlarında indirim yapılabilir, ama ideolojik farkların görüşmelerle ortadan kaldırılması mümkün değildir. Elbette iki cinsiyet arasında bir savaş yok, soğuk savaş da söz konusu değil, ama temel konularda farklılıkların olduğu tartışma götürmez. Bir çok evliliğin başarısının sırrı kadınların “ikili ilişkilerde uyguladığı diplomasi başarısından” kaynaklanıyor. Eğer erkekler de kadınlardan bu yeteneği öğrenebilseler, her halde iyi yürüyen evliliklerin sayısı artacaktır.

BEYİNLER VE MESLEKLER

Araba hızla giderken şarampole devrilir. Arabadaki baba ve oğlu ağır yaralanır. Gelen ambulans yaralıları derhal hastaneye taşır. Yolda baba ölür, oğlu ise hemen ameliyathaneye alınır. Operatör doktor sedyede yatan gence bakar ve şöyle haykırır: “Aman tanrım! Bu benim oğlum!”

Bu hikayeyi bir arkadaşımız feminist dostlarımıza anlatıp, sonunda şu soruyu sorardı: eğer oğlanın babası kazada ölmüşse, ameliyathanede “bu benim oğlum” diye haykıran kim oluyordu? Soruyu dinleyenler fikir yürütmeye, “bilmeceyi” çözmeye çalışırken dostumuz da eğlenirdi: acaba üvey babası mı? Ya da başka bir akrabası mı? Sonunda, en karmaşık akrabalık ilişkilerinin ardından gerçeği buluyorlar: operatör doktor otomobil kazasında yaralanan gencin annesidir, yani ölen adamın karısıdır.

Bugün artık, başbakanlar, hakimler, din adamları ve hatta pilotlar arasında bile kadınların olmasını kimse yadırgamıyor. Ama birçok uzmanlık alanında kadınların sayısı artarken, o dalda yönetici olan kadınların sayısı bu oranı takip etmiyor. Bu durum büyük bir olasılıkla gelecekte de değişmeyecek.

Bu durum, iki cinsiyet arasında yetenekler bakımından hiçbir farklılığın olmadığını, dolayısıyla aynı tip eğitim sonunda cinsiyetler arasında verimliliğin de aynı olacağını varsayan bazı iflah olmaz iyimserleri kızdırabilir. Erkek ve kadın, imkanlar aynı olsa bile asla aynı şeye ilgi göstermiyorlar. Bazı konularda cinsiyete bağlı olarak insanlar daha çok, ya da daha az verimli olabiliyorlar. Okulda derslerde aynı notları alsalar da iş hayatında da aynı verimliliği gösterecekleri kesin değil.

Seksenli yıllarda İngiltere'de orta dereceli okullarda kimya ve matematik derslerini yaklaşık aynı sayıda kız ve erkek seçti. Bu derslerin sınavlarında yüksek not alanların yaklaşık üçte biri kızdı -matematikte % 21, kimyada % 37-. Bu geçen on yıldaki sonuçlara göre oldukça yüksek bir oran. Güzel bir ilerleme. Herhalde artık kadınların sayısının inşaat mühendisleri arasında % 5'i, hava yönlendirme sektöründe % 3'ü aşması için imkanlar oluşacak.

Elbette tohumu atılan "fırsat eşitliği" bir kuşağın ömrüne sığacak kadar kısa bir sürede meyve vermiyor. Ayrıca bize öyle geliyor ki, bu alanda da, aynen Kibuc örneğinde olduğu gibi biz gelişmeleri biraz abartılı kabul ediyoruz. Kibuclarda da "toplum mimarları" çocukları daha minicik dönemlerinden itibaren homojenleştirmeye, cinsiyet farklarını ortadan kaldırmaya çalışmışlardı. "Her çocuğa aynı tip elbiseleri giydireceğiz... Saçlarını bir örnek keseceğiz.. Oyun sandığından istedikleri oyuncakları seçebilirler... Kızları bebeklerle, oğlanları arabalarla oynamaya teşvik etmeyeceğiz... Kızlar şunu bunu yapmaz, asla demeyeceğiz: böylece kız isterse ağaca tırmanabilecek, oğlan isterse hıçkıra hıçkıra ağlayabilecek. Oğlanlar bebeklerle oynadıklarında, dişiş ya da örgü öğrendiklerinde utanmayacaklar."

Proje böyleydi. Ama buna rağmen, Kibuc orta okullarında yetenek ve verimlilik testlerinde erkek çocukların puanları hep kızlardan yüksek çıktı. Erkek ve kız çocuklar kendi içgüdülerine bağlı olarak ders seçtiler ve büyüdükçe meslek seçimleri de birbirinden farklı oldu. Erkekler fiziğe önem verip mühendis olurken, kızlar sosyolojiyi daha ilgiye değer bulup sonunda öğretmenliğe yöneldiler. Tüm bunlar bu kitapta sayısız kez kanıtladığımız şeyi bir kez daha gözler önüne seriyor: erkeklerin beyni kadınlardan farklı. Erkekler nesnelere arasında mekanda kendilerini iyi hissediyorlar. Kadınlar ise insanlar arasında, ilişkiler dünyasında...

Eğitim kurumlarında aldıkları notlar ve meslek seçimleri psikolojik test sonuçlarından çıkan ve daha önce de bilinen şu gerçeğin bir kez daha altını çiziyor: kızlar insan ilişkileri-

ne dayalı, erkekler ise kişiye dayanmayan, geniş bir mekanda hareket imkanı veren faaliyetleri tercih ediyorlar.

Bu farklılık bir başka ölçümde de kendini gösteriyor: Birleşik Amerika'da filoloji okuyanların dörtte üçü, teknik okullara mü-racaat edenlerin ise sadece % 14'ü kız. "Tüm sektörler dikkate alındığında Amerikan istihdam piyasası cinsiyetlere göre ağırlıklı olarak farklılaşmış denebilir". Kaldı ki, bu ayırım bazı sektörlerde daha da güçlendi: Birleşik Amerika'da 1960'lı yıllarda banka memurlarının yaklaşık % 70'i kadinken, bu oran 1979'da yaklaşık % 93'e yükseldi. Ama aynı yıl banka yöneticilerinin % 99'u erkekti.

Ekonomist Sylvia Hewlett birçok eserinde Amerika'da ve İngiltere'de kadınların ekonomik durumunu ele almıştır. İşte yetmişli yıllarda, toplum tarafından ahlaki bir talep olarak ortaya atılan kadın erkek eşitliğinin ekonomi alanında neden sınırlı oranda gerçekleştiği ve ne pahasına gerçekleştiği üzerine düşünceleri:

Yetmişli yıllarda erkek ve kadın arasındaki farklılıkları yok saymak gibi bir anlayış vardı ve bu herkes tarafından uygulanırdı. Ama bu önemli sonuçlara neden oldu. Bugün çalışan kadınların sayısı tarihte hiç olmamış oranda arttı. Bunlar arasında bazıları "kapalı kapıları" kırıp, yönetici pozisyonlarına ulaştılar. Ama alınan radikal önlemlere rağmen bugün kadınların çoğunluğu, annelerinin zamanından ekonomik anlamda daha kötü durumda.

İngiltere'de kadın ücretleri erkek ücretlerinin üçte ikisi civarında takıldı kaldı ve öyle anlaşılıyor ki bu "kapatılması çok zor" olan bir fark. Eşit işe eşit ücret yarasının ücretleri eşitlemekte zorlandığı ortada. Amerika'da sektörlerin hemen tümünde "kadınlar erkeklerden daha geri -hem de çok geri- ücret alıyorlar." Şirket hiyerarşisinin en üst kademelerinde görev yapan ve son derece verimli bir çalışma içinde olan kadınlar bile, çoğu kez, kendileriyle aynı kademedeki erkeklere göre daha az ücretle yetinmek zorunda kalıyorlar.

Değişik mesleklerde “iktidar” tartışmasız bir şekilde erkeklerin elinde. 1980'de şirket genel müdürleri, mühendisler, operatör doktorlar, yerel yönetimlerdeki yöneticiler ve hatta ehliyet kursları öğretmenlerinin % 99'u erkekti. İngiltere'de üniversite öğretim üyelerinin % 98'i erkek. En büyük yüz İngiliz işletmesinde yönetim kurulu üyeleri arasındaki kadınların sayısı 9'u geçmiyor. Hukuk alanında kadınların durumu biraz daha iyi. Avukatlar ve hukuk müşavirleri arasında kadınların sayısı arttı. Ama bütün bunlara rağmen hukuk alanında da alt düzey görevlerle yetinmek zorundalar. Yargıç ve savcılar arasında da kadına rastlayamıyoruz. Adalet sisteminde ne kadar yükseğe gidersek, kadınla karşılaşma şansımız o kadar azalıyor.

1979'da İngiltere'de bir kadın başbakanlığa seçildi. Ama İngiltere siyasi hayatında kadınların oranı aslında 1945'in de gerisindeydi. 1945 sonrası bütün hükümetlerde görev yapan kadın bakanlar hep bir araya gelmek isteselerdi, iki taksiye rahatça sığabilirlerdi. Bu dönem iktidara gelen hükümetlerden sadece iki tanesinde birden fazla kadın bakan görev yapmıştı.

Eğer politikanın amacı “topluma hizmet” ise, ya da seçimlerde aday olan politikacıların dediği gibi, “insanlara yardım etmek” ise, aslında bu işin kadınların mizacına daha uygun olduğunu söyleyebiliriz. Kibuc'lara geri dönelim: bu komünlerde politika hayatında teorik olarak kadın erkek eşitliği egemen, ama buna rağmen kadınlarla politik hayatta karşılaşmak çok mümkün olmuyor. Sosyal faaliyetlerde, eğitim ve kültür faaliyetlerinde ve bu faaliyetlerle ilgilenen komisyonlarda çok sayıda kadın var. Ama ekonomi, istihdam ve genel politika alanlarındaki komisyonlarda kadın sayısı çok az. Bir görev ne kadar sorumluluk gerektiriyorsa, bu göreve getirilmede cinsiyet ayrımcılığı o kadar net. Bir şirkette üst görevlere yüz erkekten altısının gelme şansı varsa, bu kadınlar açısından binde altıya düşüyor.

Çalışanların ezici olarak kadınlardan oluştuğu sektörlerde bile hiyerarşinin en üst kademelerine erkekler yerleşiyor. Hemşirelerin ve hasta bakıcıların % 96'sı kadındır. Ama hastanelerde yönetim kademelerinde pek kadına rastlayamazsınız. Amerika'da ilkokullarda öğretmenler arasında kadınların oranı % 83'tür. Ama okul müdürlerinin % 81'i erkektir. İngiltere'de geçenlerde

yapılan bir araştırmaya göre tıp fakültelerinde öğrencilerin yarısı kız olmasına rağmen, tıp alanında yönetim kademelerinde kadınların oranı sadece % 2. Yönetim kademelerine kadar yükselmiş kadın doğum uzmanları arasında kadınların oranı altmışlı yıllardan bu yana geriliyor.

Kadınların eşitlik mücadelesinde bazı Şeylerin arzalandığı gibi gitmediği belli. Eğitim alanın farklı cinsiyetlerin imkanları aynı. Üniversitelerde de kadınlar ve erkekler eşit oranda eğitim görebiliyorlar. Peki durum buysa, neden kendi faaliyet alanlarında yükselirken farklılıklar doğmaya başlıyor?

Yanıtlar arasında belki ilk akla gelen, kadınların çoğu kez iki cephede birden savaşmak zorunda olmaları: hem evde, ocuk yetiştirmede ve hem de ücret aldıkları işyerinde. Kabul etmek gerekir ki bu önemli bir faktör. Ama başka bir faktör daha var: iş, başarı ve yükselme süreci kadınlar ve erkekler tarafından farklı değerlendiriliyor.

Bizi çok önemli sonuçlara götüren bir başka araştırma da niversite ve yüksek okullarda kadın ve erkek ğetim üyelerinin ve araştırmacıların hazırladıkları bilimsel çalışmalar üzerine yapılmıştı. Bu araştırma üniversitedeki erkek araştırmacıların, bekar ve çocuksuz kadın araştırmacılarından daha başarılı çalışma yaptıklarını ortaya koyuyor. Yani, kadınların ev kadını, veya anne olma rolü nedeniyle geri kaldıkları tezinin çok güçlü bir nesnel temelinin olmadığı ortaya çıkıyor.

Peki ama, bu durum nasıl açıklanabilir? Burada iki açıklama söz konusu olabilir: birinci olasılık üniversitelerin tümünde kadın erkek ayrımcılığın katı bir Şekilde uygulandığıdır. İkinci olasılık ise, erkeklerin ve kadınların "başarı"yı farklı değerlendirmeleri olabilir.

Cinsiyetler arasındaki farklılıkları inceleyen araştırmacıların öncülerinden İngiliz Corinn Hut ikinci olasılığın doğru olduğunu düşünenlerden. "Bilim dünyasında erkekler ve kadınlar işlerini tamamen farklı anlamlarda yorumluyorlar. Erkekler açısından bilimsel prestij ve çalıştığı kurumun hiyerarşisinde tuttuğu yer önemli. Kadınlar ise ğrencilerinin gelişmesine, sahip oldukları bilgi dağarcılığının başkalarıyla paylaşılmasına ve eğitimin gelişmesine daha fazla önem veriyorlar." Yine bir başka araştırmaya

göre üniversitelerde kadın öğretim üyeleri daha çok eğitimle uğraşırken, erkek öğretim üyeleri araştırmayı ve ulaşılan sonuçların yayımlanmasını hedef olarak görüyorlar. Çünkü başarı daha çok bu alanda.

Erkekler açısından sonuç alma, başarılı olma çok önemli. Yapılan bir araştırmada, deneklere şu soru soruldu: “Sizi en çok ne memnun eder?” Erkeklerin yanıtlarında arasında “başarı” en çok işaretlenen şık oldu. Kadınlar ise iş hayatındaki başarıyı daha çok kendi insani ilişkilerindeki başarıyla bütünleştirmekten yanalar. “Ben, eğer başkalarını da mutlu edebilecek bir başarı kazanabilmişsem gerçekten mutlu olurum” yanıtını kadınların yaklaşık yarısı işaretlerken, erkeklerin sadece % 15'i bu düşünceye katıldığını belirtiyordu.

Cinsiyetler arasındaki farklılıklarla hemen her meslekte karşılaşmak mümkün. Bu farklılıklar da aslında beynin “erkesi” ve “kadını” özelliklerinden kaynaklanıyor. Kadınlar daha çok sosyal ilişkiler kurabileceği ve bu yoldaki arzularını tatmin edebileceği iş alanları arıyor kendine. Kadınlar, daha minicik bebek oldukları dönemlerden beri insanlara karşı ilgi duyuyorlar. Erkekler de biyolojik anlamda hazır olan faktörler tarafından yönlendiriliyor: onlar da cisimlere, dünyaya ve egemenliğe ilgi duyuyorlar. Sektörlere bakınız: kadınların sayısının çok fazla olduğu sektörlerde veya işletmelerde bile, sayısı çok az olan erkeklerin kendilerine sayılarıyla orantılanmayacak kadar önemli yer talep ettiklerini ve bu pozisyonları elde ettiklerini göreceksiniz. Öğrenciler arasında yaz kamplarında gerçekleşen araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi, bunun nedeni erkeklerin yükselme ve egemen olma hırsı.

Erkek ve kadınlar arasındaki geleneksel işbölümünü ortadan kaldırmaya yönelik deneyler beklenen başarıya bir türlü ulaşamadı. İsrail'deki Kibuc'larda kooperatiflerin kuruluş aşamalarında kadınlar ve erkekler her işi ortaklaşa yapıyorlardı. Traktör kullanan kadınlar da vardı, bulaşık yıkayan erkekler de. Ama kadınlar zamanla yavaş yavaş geleneksel kadın işlerine geri çekilmeye başladılar. Tamir atölyelerine ve tarlalara erkekler giderken, mutfakta onlardan boşalan yerlere de kadınlar geldi. Sonunda kadınlar, işin başında olduğundan çok daha kötü bir duruma

düştüler. “Bir zamanlar gerek duyduklarında yemek yapıyor, bulaşık yıkıyor, dikiş dikiyor, temizlik yapıyor ve çocuklara bakıyorlardı. Şimdi ise sekiz saat boyunca ya sadece yemek yapıyorlar, ya sadece dikiş dikiyorlar, ya sadece temizlik yapıyorlar ya da sadece çocuğa bakıyorlar. Bu monoton bir iş ve geleneksel olarak süren ev işi kadar tatmin de vermiyor.”

Yeni sayılabilecek bir araştırma şu sonuca varıyor: “deneyimler cinsiyetler arasındaki meslek farklılıklarının gelecekte kuşaktan kuşağa daha da keskinleşeceğinin işaretlerini veriyor. Kadınlar daha çok sosyal, sağlık ve eğitim alanlarında faaliyet gösterecekler. Erkekler ise ekonomide, askerlik alanında ve iş dünyasında kendilerini gösterecekler. Yani geleneksel olarak erkek alanı olarak görülen sektörlerde...” Bugün Kibuc'larda cinsiyetler arasındaki ayrım, İsrail toplumunun, bilinçli olarak yönlendirilmeye çalışılmayan öteki alanlarına göre çok daha keskin. Geleneksel olarak hep öne sürülen, kadınların daha az parayla bu sektörlerde çalışmak zorunda bırakıldıkları gerekçesi bu kez geçerli değil: çünkü Kibuc'larda insanlar parayla çalışmıyor, bu kooperatiflerde ücret ödenmiyor.

Sonuçta, erkek ve kadınların kendilerine cinsiyetleriyle “uyum içinde” olan bir meslek seçmelerinde bir olağanüstülük yok. İnsan ırkı, var olmaya başladığı ilk anlardan bu yana cinsiyetler arasında bir işbölümü yaratmıştır. Evrim sürecinde, insan ırkının yok olmaması için kadınlar en az erkekler kadar katkı yapmışlardır. Ancak bu katkının yöntemi başkadır. Ekonomi alanında, bilinçli ya da bilinçsiz, iki cinsiyet toplum içinde bir görev dağılımı yapıyorlar. Bir örnek verecek olursak; yüz ülkeyi kapsayan bir meslekler araştırmasında, gemi yapımı tek bir ülkede kadınlara özgü bir iş olarak değerlendirilmiş. Kalifornia'da iş ve cinsiyet ilişkisini ele alan bir başka araştırmanın uzmanları bazı alanlarda ne kadar çok kadın çalıştığını şaşkınlıkla tespit ettiklerini söylüyorlar. Onların bu araştırmasına göre, iş dünyasında eşitiğin sağlanabilmesi, yani kadının “erkek işi” erkeğin de “kadın işi” sayılan alanlarda sayısının artması için bugün her on kişi arasında yedisinin iş değiştirmesi gerekiyor.

Erkeklerin ve kadınların sahip oldukları motivasyon da hem yoğunluk ve hem de eğilim olarak farklılık gösterir. Değişik

alanlarda elde edilen sonuçlar erkeklerin ve kadınların gözünde aynı öneme sahip olamazlar ve söz konusu olan sonucun elde edilebilmesi için harcanması gereken enerji konusunda da farklı görüştedirler. Kadınlar küçük çocukluklarından beri kişisel faktörleri -kimlikle ve sosyal ilişkilerle bağıtısı olan- ön plana çıkarırlar, bu konulara önem verirler. Erkekler açısından ise rekabet ve sonuç alma belirleyicidir. Tüm bunları Amerikalı bir psikolog şöyle tanımlar: “kadınlar bütün hayatları boyunca yaşadıklarına, dünyaya, insani ilişkiler penceresinden bakarlar. Böylece, erkeğin hiçbir zaman beceremediği bir işi de gerçekleştirir: nesnel dünyayı öznelleştirirler. İş hayatlarında elde ettikleri başarılarından bağımsız olarak, kendi çevrelerinde sevdikleri ve saygı duydukları insanların kendileri hakkındaki düşüncelerinden yola çıkarak kendilerini değerlendirirler.”

Erkek beynini motive eden konular ise şunlardır: rekabet hırsı ve eğilimi, amaca kilitlenen çalışma, risk üstlenme, saldırganlık, egemen olma arzusu, hiyerarşide bir üst basamağa tırmanma, etki alanını genişletme, sürekli başarı peşinde koşma ve bu başarıları başkalarının başarılarıyla kıyaslama ve zafer elde etme. Bütün bu sıralananlar blüğ çağındaki erkek çocuklarda bile görülen özelliklerdir.

Kadınlar için, daha doğrusu ortalama kadın için tüm bunlar fazla bir önem taşımıyor. Eğer bir erkek bir konuda istediğini elde edememişse çoğu kez “başarının peşinde o kadar da koşmaya değmez!” diye durumu kurtaracak bahane bulur. Kadınlar için bu bir bahane değil, hayatın temel gerçeklerinden biridir. Dünyaya daha geniş bir açıdan baktığından kadın çok daha fazla konuda duygusal algılamalara sahiptir. Olayları çok geniş görebilmesi, iş hayatındaki bir başarısızlığı bir felaket düzeyinde abartmasını engeller. Erkek iş hayatından bir başarısızlıkla karşılaşmışsa, kadın onu “olsun, dünya yıkılmadı ya!” diye teselli etmeye çalışır. Ama bu anlayış erkeği rahatlatmaya yetmez.

Erkeklerin ve kadınların iş hayatlarında görevlerine yaklaşımı da birbirinden farklıdır. Hiyerarşide kadınlara çok az yükselme imkanı tanınmasıyla suçlanan bir Amerikan şirketinde gerçekleştirilen bir araştırma bu konuda önemli bilgiler sağlamıştır. Şirketin kadınlara ayrımcılık uygulamakla suçlanması şirket için

şaşırtıcı olmuştur, çünkü yöneticiler şirketin faaliyetlerinde tam tersine kadınların yükselmesinin desteklendiğini savunuyorlardı. Sonunda şirket Hoffman Research Associates'e başvurup sonunun kaynağının aranmasını istedi. Hoffman şirketinin uzmanları haftalarca süren araştırmanın ardından şirkette yöneticiliğe yükselme sürecinde beliren asimetrikliğin nedeninin motivasyon farklılıklarında aranması gerektiği sonucuna vardılar. Şirketin kadın elemanları tayinlere ve fazla mesaiye çok iyi gözle bakmıyor, işlerinde nasıl yükselebilecekleri konusunda fazla kafa yormuyorlar. Kadınların % 4'ü part-time çalışmanın kendileri için daha uygun bir formül olduğu kanısında. Bu oran erkekler arasında aynı eğilimi gösterenlere göre iki kat yüksek. Kadınlar için de iş önemli, ama erkeklerdeki kadar belirleyici değil.

Yine çalışan kadınların durumunu inceleyen bir başka araştırma da kadınların işe bakışlarında farklılıklar olduğunu ortaya koydu:

Kadınların üst mevkilere yükselebilmeleri için, sadece en yukarılara, ilginç ve sorumlu mevkilere değil, orta düzey yöneticiliğe bile ulaşabilmeleri için zamanlarını ve enerjilerini azami oranda bu işe yatırmaları gerekiyor. Belli şeylerden vazgeçmeleri, feragat etmeleri demek anlamına geliyor bu. Kadınlar bunu sevmiyorlar.

Çalışan erkeklerin çoğunluğu böyle düşünmüyor. İş hayatında ödenmesi gereken bedeli de ödüyor. Erkeksi beyin herhalde bir iş hastalığı olarak ortaya çıkan ülser ve enfarktüs vakalarıyla doğrudan bağlantı içinde olsa gerek.

Rekabet erkekler açısından özel bir cazibeye sahip. Başarıyı aynı oranda arzulayan üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirilen bir araştırmaya da ilginç sonuçlar ortaya koydu: eğer ödev bir yarışma ortamında verilirse erkek çocuklar sonuca ulaşmada daha başarılı oluyorlar. Kızlar ise tam tersine yarışmalarının gerekmediği ortamlardan hoşlanıyorlar. Meslek seçiminde risk üstlenme de erkeklere özgü bir özellik. Amerikan üniversitelerinde gerçekleştirilen bir araştırmaya göre erkek öğrencilerin çoğunluğu geleneksel başarı sektörlerini seçmiyorlar. Başarılı olmanın

risk taşıdığı, ama bir kez başarılı olunursa, kazanımın çok büyük olacağı sektörlere yöneliyorlar. Kız öğrenciler ise farklı kriterlerle kendilerine meslek seçiyorlar. Kızlar iş seçerken, ücret ve işte kazanılacak olası başarının yanısıra, işin nasıl bir iş olduğu da önemli bir kriter oluyor.

Ücret konusuna gelmişken -ki erkekler kadınlara göre paradan çok daha fazla söz ederler- bir konuyu netleştirelim. Acaba gerçekten erkekler birçok başka alanda olduğu gibi, bu alanda da kadınları sömürüyorlar mı ve bu nedenle mi kadınlar daha düşük ücretle çalışmak zorunda kalıyorlar? Bu doğru mu? Erkekler açısından başarı, hırs ve para birbirine bağlı kavramlar. Çünkü başarının sembolü ve ölçüm birimi para. Kadınlar yaptıkları işin prestijine daha az önem veriyorlar. Buna bağlı olarak aldıkları ücret de daha önemsizleşiyor. Kadınlar başka alanlarda kendilerini tatmin ediyorlar: işyerindeki insani ilişkilerin mükemmeliği onlar açısından bir tatmin nedeni. Kadınların genel olarak daha az ücretle çalışmalarının nedeni onların değer sistemlerinde paranın daha gerilerde bir yerde olması, daha az öneme sahip olması olabilir mi? Büyük bir ihtimalle para kadınlar için de erkekler için olduğu kadar önemli, ama kadınlar yüksek gelir diliminin içinde olmaya özel bir önem atfetmiyorlar. Bir psikiyatrist birçok erkek hastasının ortak şikayetini şöyle anlatıyor: “birçok hastamın gelir düzeyinde gerileme olması, onların hayatlarında, egolarında, gururlarında ve erkekliklerinde öylesine ciddi zedelenme yaratıyor ki, sonunda hayatı anlamsız bulmaya başlıyorlar.” Bir miktar para kaybettiği için intihar eden iş kadını duydu-nuz mu hiç?

Erkek için başarı, egemenlik, statü ve rekabet gibi kavramlar kendilerini ortak ölçü olarak parada ifade ediyorlar. Başarılı iş kadınları kendileriyle aynı düzeydeki erkek yöneticilerden daha az ücretle yetiniyorlar. Harcamalarını şirkete fatura etme imkanı-na sahip olsalar bile erkeklere göre daha az harcıyorlar. Ev kadını olmayıp iş kadını olmak daha fazla harcamayı gerektirmez diye düşünüyorlar. Eğer şirketten özel araba tahsis edilmişse, erkeklerin kendi evlerinde garajda bekleyenden daha büyük ve lüks otomobil istemlerine karşın, kadınlar mütevazı otomobille yetiniyorlar. 1979'da gerçekleşen bir araştırma, kadınların sahip

oldukları işle, o işin maddi takdiri arasında doğrudan ilişki kurmadığını ortaya koyuyor. Bu anlamda kadınlar aslında kendi çıkarlarına “karşı” bir pozisyona sürükleniyorlar.

Erkekler işyerlerinde başarılı olmaya kadınlardan daha fazla önem veriyorlar. Başarının ise parayla ölçüldüğünü düşünüyorlar. Bu nedenle erkekler açısından para önemli. Tüm bunların ardından kadınlara daha az ücretle çalıştırıldığı suçlamasına farklı bir açıdan bakmak da mümkün oluyor. Amerikalı profesör Michael Levin düşüncelerini alaycı bir üslupla dile getiriyor:

Dünyada hiçbir yerde erkek beynine sahip olmanın daha fazla kazanmak için yeterli olduğu bir ücret sistemi yoktur. Para kazanmak için çalışmak gerek. Erkekler iş hayatlarında bütün enerjileriyle, var güçleriyle yer alırlar. Eğer zor kullanılarak engellenmezlerse, genellikle de kadınlardan daha yüksek pozisyonlara ulaşırlar.

Saldırganlık ve baskınlık gibi özellikleri harekete geçiren biyolojik mekanizmaları çözdükten, kadın ve erkek beynine formatlanan değişik özellikleri öğrendikten sonra iş hayatındaki farklılıklar da aslında şaşkınlık yaratıcı bir gelişme değil.

Kanadalı psikolog Sandra Witleson şunları söylüyor: “egemen olma para ve aşk gibi birşeydir. Egemen olmaya ihtiyacımız vardır. Ona ulaşmak için çalışır, elde edince de muhafaza etmeye uğraşırız.” Erkekler egemen olmak, iyi bir statüye ulaşmak ve başarıyı yakalamak için, sonra da tüm bunları elden kaçırmamak için muazzam fedakarlıklarda bulunurlar: sağlıklarını, mutluluklarını, zamanlarını, dostluklarını ve ilişkilerini feda etmeye hazırdırlar. Kadınlarda bu eğilim yoktur. Çoğunluğu bu tür fedakarlıkları istede de yaapamaz çünkü yapısı izin vermez.

Erkekler geleneksel olarak, toplumda da saygınlık yaratan işyeri başarılarının propagandasını yapmaya bayılırlar. Bu onlar açısından çok önemli, belki de kendilerine saygı duymalarını sağlayan en önemli kriterdir. Onlar açısından işyeri birçok kategoriden, örneğin aileden önce gelir. Erkeklik, prestij ve statü arasında dinamik bir ilişki vardır: eğer geleneksel olarak erkek mesleği olarak bilinen bir meslekte kadınlar da çalışmaya başlarsa

erkeklerin gözünde o mesleğin prestiji yavaş yavaş değer kaybetme sürecine girer.

Bir zamanlar Amerikada banka memurluğu yüksek gelir diliminde ve prestijli bir iş sayılırdı. Bugün artık bankalarda müşterilerle çoğunlukla kadın memurlar ilgileniyor. Ve bugün artık bankalarda çalışmak sıradan bir büroda çalışmaktan farklı algılanmıyor. Bir zamanlar okul müdürü olmak son derece önemliydi. Bugün artık bir prestiji yok, çünkü öğretmenlerin çoğunluğu kadın. Amerikan antropolog Margaret Mead çok önemli bir saptama yapmış, toplumun da onayıyla, her dönemde erkeklerin çalıştığı mesleklerin prestijli meslek ilan edildiğini tespit etmişti: “eğer erkeksi bir meslek olarak görülür ve erkekler mesela yemek yapmaya, bulaşık yıkamaya, bebek bakımına başlarsa, inanın bütün toplum tarafından, -hem kadınlar ve hem de erkekler - bu sektörler önemli faaliyet alanları olarak değerlendirilecektir. Ama aynı faaliyet kadınlar tarafından sürdürülürse toplum tarafından hemen prestiji az faaliyet olarak tanımlanacaktır.”

Demek ki, kadınların düşük ücret almalarının nedenlerinden biri onların kendilerinin paraya daha az önem vermeleri. Aynı şekilde, kadınların çalıştıkları işlerin önemsiz ve daha alt düzey işler olarak görülüp gösterilmesi de erkeklerin statü sembolü olan bazı mevkileri ellerinde tutmaya çalışmasından kaynaklanıyor olabilir. “Kadınlar ve erkekler belli bir grup hiyerarşisi içinde yönetici konumlara gelme arzusunda gerçekten birbirinden farklı şekilde hareket ediyorlar. Eğer erkeklerin daha üst mevkilere ulaşmak istediklerini kabul edecek olursak, buradan şu anlam da çıkar: belli bir toplumda yüksek statü taşıyan iş neyse, toplumdaki erkeklerin çoğunluğu ona ulaşmaya çalışacaktır.” Başka türlü ifade etmeye çalışırsak, erkekler, belirli bir işe erkek statüsü sıfatını vermiyor, aksine işin içinde olmakla bizatihi işi erkeğe özgü hale getiriyorlar. Kadınların değer yargılarında ise birçok ilişkiye ve yine birçok faaliyete yer vardır. Bu nedenle bir ilişkide baskın olmak ve orada tatmin olmak kadın için gerekli değildir.

Elbette erkeklerin çoğunluğundan daha zeki kadınlar da var. Yüksek yetenekleriyle erkeklerden daha iyi doktor, yargıç, ha-

kim hatta din görevlisi olabiliyor böylesi kadınlar. Eğer kadın iş hayatında erkekler kadar başarılı olmak istiyorsa galiba iki alternatif çıkıyor önüne. Bunlardan ilki erkekleri yapabildiğince taklit etmek. Bilinçli olarak daha fazla risk üstlenmeye özen göstermeli. Daha saldırgan olmaya çalışmalı. Kişisel ve sosyal ilişkilere verdiği önemi ve bu konudaki yeteneğini bastırmaya eğilim göstermeli. Statüye önem vermeli. İşyerinde değişik taktikler uygulamalı, yarışma ve rekabeti gözardı etmemeli. Tüm bunları yaparken bir yandan da sağlığını, mutluluğunu ve kişisel tatminini geri plana itmeli.

Diğer alternatif ise daha hayal gibi görünüyor: “başarı” kavramının bugünkü erkek merkezli tanımlamasını değiştirelim. Bu kavramın içinde daha geniş, evrensel verimlilik değerlerini algılayalım. Ama herhalde gazetelerin manşetlerinde iyi bir vatandaş olduğu için, az ücretle topluma yararlı işler yaptığı için ve bunların yanısıra iyi bir anne baba olduğu için “başarılı” gösterilen insanların fotoğraflarını göreceğimiz günlerden bir hayli uzacağız.

Eğer ilk alternatif, yani erkek stratejisinin uygulanması gündeme gelirse, kadın bunu ister bilinçli, isterse refleks davranışlarla yapsın, bu sürecin başarılı olma ihtimali var. Yirmi beş yüksek düzey kadın yönetici arasında yapılan bir araştırma bu kadınların hepsinin çocukluklarında erkeksi kızlar olduğunu ortaya koydu. Corinne Hutt da kendi yaptığı benzer bir araştırmada üst düzey kadın yöneticilerde erkeksi karakter, erkeksi faaliyet alanlarına eğilim ve bir nebze saldırganlık, yani erkek kişilik keşfetti ve buradan da bu kadınlarda doğum öncesi “erkeksileşme” sürecini yaşadıklarının varsayılabilirliğini saptadı. Bir çok klinik deneyin de gösterdiği gibi, eğer hamilelik sırasında anne erkeklik hormonuyla tedavi görürse, doğacak olan kız çocuğu rekabete önem veriyor, çocukta egemen olma, kendi iradesini dayatma eğilimi ve kariyere önem verme duygusu gelişiyor. Erkekler dünyasında önemli başarılarla ulaşan kadınların önemli bir kısmı erkeksi beyne sahiptir. Kendilerini de aslında biraz “onursal erkek” gibi görürler.

Sex Differences adlı kapsamlı eserlerinde Amerikalı profesörler Katharina ve Kermid Hoyange şu saptamayı yapıyorlar: “da-

ha önce sıraladığımız cinsel farklılıklar nedeniyle erkeklerin ve kadınların olguları ve nesnelere farklı şekilde algıladıklarını söyleyebiliriz.” Daha önce de değindiğimiz gibi ergenlik çağına giren erkek ve kız çocukları hayata değişik açılardan bakıyorlar: kızlar için estetik, sosyal ilişkiler ve ahlak önemli. Erkekler ise teoriye, (yani “doğru”yu arayan düşünsel yöntemlere), ekonomiye (yani yararlı ve pratik nesnelere dünyasına) ve siyasete (yani etkinlik ve diğerleri üzerinde egemenlik kurmaya) birincil derecede önem veriyorlar.

Erkek ve kadınlar iş dünyasına birbirlerinden farklı, çoğunlukla birbirini tamamlayan özellikler taşıyor. Bu farklı yetenekleri birleştirmek ve ileri amaçlar için geliştirmek gerekiyor.

İŞ HAYATINDAKİ ÖNYARGILAR

Bugün içinde bulunduğumuz ilişkileri dikkate aldığımızda iş dünyasında erkeklerin yönetici konumda olduklarını ve erkeklerin iş dünyasında uyguladıkları “erkeksi” ilkeleri değiştirmedikleri müddetçe, kadınların hiçbir zaman kariyer yapmada eşit şansa sahip olamayacaklarını görüyoruz.

Evet, bu değişikliği bir yandan sağduyuya dayalı iş mantığı zorluyor. Bu süreç bir dizi sorunu beraberinde getirecek gibi görünse de aslında hem erkekler ve hem de kadınlar için önemli olumlulukları da içerecek.

İş dünyasındaki bazı önyargılar ortadan kaldırılmadan kadın ve erkeklerin iş dünyasındaki ilişkilerde bir gelişme sağlamak olanaksız gibi görünüyor. Ama bunu gerçekleştirebilmek için de iki cinsiyet arasındaki farklılıklardan yola çıkmak durumundayız.

Wall Street Journal'de yayımlanan bir makale “anneliğin kadınlarda kariyere karşı hazırlanan bir tuzak” olduğu düşüncesi işleniyordu. Birkaç kelimelik bir cümle içinde ne kadar çok yanlış var! Herşeyden önce, kadınların çoğunluğu ücret aldığı işini bırakmayı bir trajedi olarak görmüyor, çünkü ev ve aile ortamı kadınların çoğunluğu için zaten mutluluk kaynağı. İkinci olarak, annelik olgusu da başlı başına bir kariyer. Son olarak, bebeğini nihayet kollarının arasında tuttuğunda, daha önce farklı düşünen kadınların çoğunluğu artık bu işi mesleğinde ilerlemeye karşı hazırlanan bir tuzak olarak görmüyor.

Burada bir tuzaktan söz etmek gerekirse, tuzağı hazırlayanlar aslında kadınların kendileri. Bu süreçte kurban ise kadınların kendi kendilerine karşı duydukları özgüven. Kadınlar birçok kez

iş hayatlarındaki başarıları erkeklerin başarı kriterlerine göre değerlendirme noktasına sürükleniyor ve -Sylvia Hewlett'in tanımlamasıyla söyleyecek olursak- "bir model olarak, erkeklerin kendi aralarındaki rekabeti taklit etmek istiyorlar". Bu model ister istemez gözü karalık, bencillik, acımasızlık, toplumsal ve bireysel değerlerin göz ardı edilmesini gerektiriyor ve kadınların beyni bu duygular için "ayarlanmamış" oluyor. Kadınların bir yandan erkeklerin kullandığı kavram ve yöntemleri kullanarak başarılı olması, öte yandan ise yüzde yüz anne olması ise imkansız. Bu iş için günün yirmidört saati yeterli olamaz. Baba ne kadar çok yardım ederse etsin, bazı işler sadece anne tarafından gerçekleştirilebilir. Bu nedenle bugün dünyada birçok kadın kariyerini geliştirmek için aslında hem kişilik olarak ve hem de biyolojik olarak uygun olmadığı bir sürece sürükleniyor. Bu arada durumu ağırlaştıran başka faktörler de var: kadın hem kadın olarak, hem çalıştığı işin gereğini yerine getiren bir işgücü olarak ve hem de anne olarak gereken herşeyi tam olarak yerine getirememenin vicdani sıkıntısını da duyuyor.

İki cinsiyet arasındaki temel farklılıklardan biri kadınların sosyal ilişkilere erkeklere göre çok daha fazla önem vermeleridir. Ama iş dünyasının bugün içinde bulunduğu koşullarda insani ilişkilere bağlılık bir avantaj değil, bir dezavantaj olarak kendini gösteriyor. Aslında biraz sonra kanıtlayacağımız gibi, bunun tamamıyla bir olumluluk olarak görülmesi gerekir. Kadınların değişmesi gerekmiyor (kaldı ki değişemezler de). Değişmesi gerekenden bir şey varsa, o da iş dünyasındaki ilişkilerdir.

Kendi kişiliğine saygı duyma hem kadınlar için ve hem de erkekler için önemli. Ama araştırmalar kişinin kendi kendine duyduğu saygının kadınlarda ve erkeklerde farklı kriterler tarafından belirlendiğini ortaya koyuyor. Kadınlar kişisel-sosyal ilişkilerde ulaştıkları başarıları, erkekler ise kariyerlerindeki başarıları temel alıyorlar. Çalışan kadınlarla ilgili bir araştırmaya göre kadınlar üç temel gruba ayrılıyorlar. Her üç grubun da ortak özelliği insani ilişkilerde "başarılı" olmak.

Birinci gruptaki kadınlar "geleneksel düşünce tarzındakiler", yani ailelerini ve kocalarını herşeyin önünde gören, ailedeki mutluluk biraz gölgelenmeye başladığında kendi işlerini çok ko-

lay feda edebilenler. İkinci gruptaki kadınlar “her iki cephede de” görevlerini yerine getirenler. Bu grubu oluşturan kadınlar hem erkeksi ve hem de kadınsı özelliklerin bir sentezini oluşturmaya çalışırlar. Hem iyi bir işgücü ve hem de iyi bir eş olmaya özen gösterirler, ama bu arada tüm bu çabaları kendi içlerinde gerginlikler yaratır bu konuda ilginç bir istatistiki veri: akademik alanda çalışan kadınlar arasında boşanma oranı, aynı alanda çalışan erkeklere göre iki buçuk kat daha fazla. Ama bu grubu oluşturan kadınlar da ailelerinin murluluğunu herşeyin önünde görürler. Eğer gerekirse kendi iş kariyerlerini gözden çıkarabilirler. İş dünyalarındaki başarıları sevdiklerinin desteğine ve onayına bağlıdır. Üçüncü grubu “kadınlığa yeni rol getirenler” oluşturur. Bu gruptakiler kadınların geleneksel rolünü tamamen yadsır, erkeklerin stratejilerini kullanarak başarı kazanmaya çalışırlar. Ama bu grubu oluşturan kadınlar da işyerlerinde insani ilişkilerin değişik boyutlarına gereksinim duyarlar. Çevrelerinde sürekli destek, başarılarının tanınmasını ve dostluk talep ettiklerinden tepki toplarlar.

Her üç grubun ortak özelliklerinden de anlaşılacağı gibi, kadınlarda kariyer talebi ve insani ilişkilere verilen belli önem ilginç bir sarmal oluşturuyor ve çoğu kez bu iki duygu arasında çelişki ve çatışma ortamı da doğuyor. Erkeklerde buna benzer sorunlardan söz etmek çoğunlukla olanaksız. Eğer yine de bir sorun varsa farklı biçimde kendini gösteriyor. Sonuç olarak belki de erkeklerin iş yaşamlarında başarılı olmasının sırrı, erkeklerin kendi dışlarındaki kişilere ve olgulara karşı duyarsız olmalarıdır.

Demek ki, kadınların gerçekten başarılı olabilecekleri çalışma ortamları, kadınların kişisel ve sosyal ilişki talebinin dezavantaj değil, avantaj olarak kendini gösterebileceği ortamlardır. Erkekler tarafından yaratılan iş dünyasında bu tür atmosferler bulmak pek mümkün değil. Bu ortamları sadece kadınlar yaratabilir ve kadınlar şirketler dünyasının üst düzey yöneticisi konumlarına pek ender geliyorlar. Ama doğrudan kadınlar tarafından kurulan şirketlerde bu tür ortamlarla karşılaşabilirsiniz. Bu tür şirketlerde kadınlar erkeklerin “oyunu”nu erkekler gibi oynamak zorunda kalmıyorlar. Bu şirketlerde kadınlar kendi kurallarını uyguluyorlar, değişik rolleri oynamıyor, insani ilişkilere önem

veren, onları geliştiren bir ortam yaratıyorlar. Korku yerine güven, rekabet yerine işbirliği egemen oluyor bu şirketlerin yönetim ilkelerinde. Düşüncelerin serbestçe boy attığı, doğal yeteneklerin en rahat kendini var ettiği ortamlar egemen bu tür şirketlere. İşte üç yönetici kadının bu konudaki düşünceleri:

Sizin onların annesi veya günah çıkarttığı papazı gibi davranmanız gerekiyor. Yani insanların güvenle açılabilceği, anlayış görebileceği kişi olacaksınız. Ama bu arada hani elemanınızın güzel sözden anlayacağını, hangisinin ise disiplinle yola getirileceğini de bileceksiniz.

Ben hiyerarşiye fazla inanmam, katı, esnek olmayan beceremeyen yapıların başarılı olamayacağını da bilirim. Elemanlarımın çalışma gruplarıyla nasıl uyum göstereceğini bilmek zorundayım. Kadınlar bu işi daha iyi görüyorlar, çünkü insani ilişkilere karşı daha duyarlılar.

Ben erkek elemanlarının günlük problemlerini daha az hissettiğinden adım gibi eminim. Bana ise sorunu anlatmak gerekmiyor, ben görüyorum. Benim dairemde elemanlarım bir yere gitmek istediklerinde binbir dereden su getirmeleri gerekmiyor. Kadınlar insanların problemlerini daha iyi hissediyorlar. Erkekler ise iş dünyasına, nesnel şeylere karşı daha duyarlılar.

Kadınlar herhalde tanrı tarafından insan kaynakları dairesi müdürü olarak yaratılmışlar, ama bunu gerçekten düşündükleri gibi yapabilmeleri için bile kendi şirketlerini kurmaları gerekiyor. Detaylara kadar inebilen dikkatin önemli olduğu ve iyi bir hafızanın zorunlu olduğu işlerde kadınlar iyi bir örgütleyici olarak kendilerini gösterirler (bu özellikler ailenin yaratılmasında da çok önemlidir). Çoğunlukla durum şöyle olur: erkek şeftir, kadın ise asistanı veya sekreteri. Kadın şefinin ilerleyeceği mecrayı yoluna koyar, onun önemli stratejik kararlar alırken ayrıntılarıyla uğraşmamasını sağlar.

Karar alma süreci de kadınların yapıları nedeniyle dezavantajlı görüldüğü bir başka iş alanıdır. Oysa erkeklerin iş dünyası kadınların bu yanlarından da çok yararlanabilir.

Erkeklerin karar alma noktasına gelirken izledikleri yol kadınlardan çok farklıdır. Kadınlar açısından karar alma çok daha karmaşık bir süreçtir: çünkü kadın beyni erkek beynine göre daha fazla enformasyonu biriktirir, daha çok faktörü dikkate alır. Kadınların bu alandaki avantajlı yanları, aslında aynı zamanda dezavantajlarına da kaynaklık ediyor; yani, kadınlar işyerlerindeki kararların alınmasında insani faktörleri daha fazla dikkate alıyorlar. Beyinleri kişisel ve ahlaksal kriterlere daha hassas. Karar aşamasında değerlendirilmesi gereken faktörleri daha derin bir şekilde birbiriyle ilişki içine sokabiliyor ve sonuçta erkeklere göre çok daha karmaşık yollardan geçerek karar veriyor. Erkek ise fomülleri izleyerek, sonuçlar çıkararak, hesaplarla düşünüyor.

Erkeklerin ve kadınların sorunları ele alışlarındaki farklılıkları ortaya çıkarmaya yönelik bir araştırmada kadın ve erkekler şu ahlaki ikilemle karşı karşıya bırakıldı: “Karısı can çekişen bir koca eğer parası yoksa eczaneden gerekli ilacı çalmalı mıdır?”

Bu soruya verilecek olan yanıt düşünmeksizin “evet çalmalıdır, çünkü bir can söz konusudur ve bu durumda mülkiyete karşı işlenen suç önemli değildir” sanılabilir. Ama deneye katılan erkekler ve kadınların sorunu ele alışlarında ciddi farklılıklar ortaya çıktı. Erkekler soruna hukuk ve adalet noktasından yaklaşırken, kadınlar sorumluluk ve bakım gibi kriterleri birincil gördüklerini belirttiler; acaba kadının kocası bu durumu eczaneciyle konuşamaz mıydı? Acaba birinden borç para bulamaz mıydı? Peki ya yakalanırsa, hapse atılırsa? O zaman karısı tek başına ne yapardı!

Bu sorular, kadının soruna yaklaşımlarında erkeklerin görmediği çok başka noktaları da ele aldıklarını kanıtlıyor. Hırsızlığın ahlaksal yanı da bu örnekte farklılıklar arasında. Kadınlar böylece daha uzun bir süre içinde çözüm buluyorlar, ama buldukları çözüm her defasında daha geniş bir bakış açısını içeriyor.

İş dünyasında işletmelerin yönetiminde uygulanan “erkeksi” ilkeler kararlı ve başı sonu çok net kararların alınmasını gerektirir. Bu durum erkeklerin düşünce yapısının matematiksel özelliklerine uygundur. “Riskli” kararların alınması “delikanlılık”

gerektirir. Ama ortada bir sorun yoksa, karar alma durumu da doğmaz, ki bu durumu en iyi kadınlar kavrar.

Şimdi iş dünyasında çok kullanılan bir deyişi örnek alalım: “sıcağa dayanamayan, ahçı olmasın!” Aslında biraz düşündüğümüzde bu deyişin ne kadar saçma olduğunu hemen kavrarız. Çünkü aslında durum mantiki olarak şöyledir: sıcağa dayanabilen herkes ahçı olabilir. Çorbanın içine üzerinden yağmur gibi ter bile aksa, dayanıyorsa, o mesleği yapabilir. Erkeklerle özgü çarpıcılık taşımasa da şu yaklaşım da ne kadar cazip: eğer mutfakta çok sıcak hava varsa bir havalandırma cihazı takmak bu sorunu çözer.

İş dünyasında erkekler kadınların sorunları ele alışını, ya da karar alma süreçlerinde izledikleri yolu genellikle kararsızlık olarak değerlendirirler. Bir çok durumda kadınların karar alırken eninde sonunda irrasyonel davrandıkları ve duygusal faktörlere teslim oldukları sanılır. Erkek beyni, kadınların karmaşık, uzun süren ama sonuçta daha dengeli karar sürecinde dikkate aldıkları çok sayıdaki olguyu, veriyi ve duygusal etkenleri içine sığdırmakta çoğunlukla zorlanır. Erkekler çabuk karar alırlar, çünkü o kararı alırken ele aldıkları olasılıkların çok sayıdaki insani ve kişisel ilişkiyle bağıntılı yanından kendilerini çok çabuk soyutlarlar. Doğal olarak ne kadar az faktörü sisteme bağlamak gerekirse, o kadar çabuk karar alma anına ulaşacağı da tabiidir.

Demek ki erkekler ve kadınlar sorunlara farklı açılardan yaklaşıyorlar, farklı yollardan karar aşamasına geliyorlar. İşte bu durumda erkekler ve kadınlar arasındaki düşünsel farklılıkların bir sonucudur. Erkekler analitik düşünsel özellikleri nedeniyle önemli olanı ikincil olan ayrıntılardan kolayca ayırabilirler. Erkek beyni ilişkileri sürekli dikkat dışı tutmaya çalışırken, esas konuyu tüm diğerlerinden soyutlamaya özen gösterirken, kadın beyni ise daha geniş bir görüntüyü algılayabilir, olguları birbirleriyle olan karşılıklı ilişkileri içinde ele alabilir. Birçok araştırma erkeklerde ve kadınlarda dikkatin kesinlikle farklı şekilde yoğunlaştığını kanıtıyor. Erkekler olguları en dar çerçevede ele alırlar. Önüne çıkan sorunu çözmeye çalışırken, hiçbir şey dikkatini çekmeyi başaramaz. Diğer konulara karşı kör ya da sağır. Bir araştırmacı şöyle bir sonuca varıyor: erkekler analiz ya-

parak yaklaşılabilecekleri, kategorilere ayırarak ele alabilecekleri sorunlara karşı hayatları boyunca başarılıdırlar. Kadınlar ise sadece “anahtar konuyu” değil, sorunları bütün karmaşıklığıyla ele almada, sorunun içerdiği ilişkileri tüm yönleriyle değerlendirmede daha başarılıdırlar. Yapıları nedeniyle erkekler soruna daha rahat çözüm bulurlar, ama kadınlar sorunu daha iyi görüp, sorunun içerdiği karmaşıklığı daha iyi kavrarlar.

Beyin yapıları nedeniyle kadınlar, ele aldıkları konuya duyguları, ruhsal hasssiyeti taşırlar. Alınacak karar açısından bunun bir olumluluk olduğu kuşku götürmez. Erkekler ise, sadece zayıf insanların karar alırken duygularına kulak verdiklerini düşünürler. Bu alan kesinlikle kadınların üstün olduğu alandır. Erkekler doğaları gereği duygularını yeteri kadar tanımlayamaz, bilince çıkaramaz ve onları dile getiremezler. Erkekler kadınların ne kadar aşırı ölçüde duygularını dile getirdiğinden yakınırken, kadınlar ise erkek iş arkadaşlarının duygularını bastırmasından ve saklamasından dehşete düşerler.

Erkekler ve kadınlar arasındaki duygu uçurumu işyerinde başka sorunlar da yaratır. Erkekler örneğin kadın iş arkadaşlarının bir sorunla karşılaştığında neden o kadar derinden etkilendiğini anlayamaz. Erkeklerin iş dünyasında duyguları dile getirmek neredeyse zorunludur. Çünkü onlar duyguların gösterilmesinin işin resmi yanına zarar verbileceğinden korkarlar. Ama erkeklerin yanıldığı nokta şu: bir kadın hıçkırıklarla ağlamaya başladığı zaman, bu bir erkeğin ağlamasıyla eşdeğer bir durum değildir. Kadınlar erkeklere göre sık ağlarlar. Erkekler ise ancak çok olağanüstü durumlarda kendilerini duygularına “esir olmaya” bırakırlar. Bir kadın ufak bir mesele nedeniyle ağlamaya başladığında erkek hemen kadını olayı büyütmele suçlar -meseleyi doğru değerlendirememekle, ya da abartmakla-. Kişisel eleştirilerden kadınlar erkeklere göre daha fazla etkilenirler. Çünkü kadında özel kişiliği ve iş hayatındaki kişiliği birbirinden erkeklerinki kadar net ayrılmaz. Kadın yaptığı iş nedeniyle dile getirilen övgüyü, övgü hangi biçimde gündeme gelirse gelsin, sevinçle karşılar. Erkek ise övgünün terfi ya da maaşa zam biçiminde olmasını ister.

Bu özellikler nedeniyle kadın iki noktada dezavantajlı duru-

ma düşmektedir. Bir yandan iş dünyasında övgü çok sık karşılaşılan bir olay değildir (yergiyle daha sık karşılaşılır), ikinci olarak da kadınların işteki başarıları nedeniyle sırtlarını sıvazlamak, onlara erkeklerinki kadar maaş vermekten daha ucuza gelecektir.

Erkekler açısından iş bir oyundur. Tabii bu oyun hayati ciddiyet taşır, ama erkekler zaten her oyunu ciddiye alırlar. Onlar kendilerini, şirketin hiyerarşik yapısında yükselmek için stratejiler geliştirirken ve bu alanda rekabet ederken mükemmel hissediler. Erkekler daha çocukluklarından itibaren oyun için deli olurlar. Amerikalı bir psikoloğun dediği gibi, oyunları da kızların oyunlarına göre, rollerin dağılımı, oyuncuların sayısı, karşılıklı ilişkiler, kuralların saptanması ve takımların yaratılması bakımından çok daha karmaşıktır. Fransız psikolog Jean Piaget bir araştırmasında kızların oyunları arasında erkeklerin bilya oyunu kadar karmaşık ve örgütlü tek bir oyuna rastlamadığını belirtir.

Erkek bir işyerinde çalışmaya başladığında oradaki kuralları kabul etmek konusunda uyum sağlamaya hazırdır. Ayrıca sempatik bulmadığı, ama kendi açısından yararlı olabilecek iş arkadaşlarıyla beraber çalışma konusunda da deneyimlidir. Kızlar ise çocukluklarından itibaren arkadaşlarının seçiminde çok daha ince eleyip sık dokurlar. Arkadaşlıkları duygu yüklüdür. Daha sonraları, çalışmaya başladıklarında iş arkadaşlarını sevmeye çalışırlar, onların sorunlarını anlamaya çaba gösterirler. Resmi hiyerarşi tarafından saptanan kuralları çiğnemeye her zaman hazırdırlar. Kadınlar gruplar oluşturular, erkekler ise takım halinde örgütlenirler.

İş dünyasının “erkeksi” ortamında mücadele eden genç bir kadın şunları söylüyordu: “takım sporlarının bence insana öğrettiği çok önemli bir gerçek var: insan bu süreç içinde bir sürü kendini beğenmiş yönetici konumlara geliyor ve siz onlara itaat ederek, onların saptadığı amaçlara doğru yönelerek kendi amaçlarınızı gerçekleştirmeyi öğreniyorsunuz. Ne kadar birbirinden ayrı kişiler olursak olalım, sonunda bir takımın bireyleri olarak çalışıyoruz.”

Kadınlar ilişki kurma konusunda tartışmasız avantajlı olmalarına rağmen, iş dünyasında erkekler bu işi daha iyi becerirler. Belki bunun nedeni, iş hayatında erkeklerin ilişkilerinin duygu-

lara değil, rasyonelliğe inşa olmasıdır. Erkekler arasında sık sık görülen şakalaşmaların ve takılmaların aslında gerçek sempatiyle uzaktan yakından bir ilişkisi yoktur.

Erkekler ve kadınlar arasında işyerindeki davranış biçimleri bakımından da farklılıklar vardır. İşin bir oyun gibi algılanması erkeklere şakalaşma ve takılmalarla günlük hayatın zorluklarının üstesinden gelebilme fırsatını sağlar. Tonu yüksek şakalaşmaların aslında çoğu kez boy lşmeye ağırıcı, saldırgan bir yanı da vardır. Kadınlar bunu hakaret kabul ederler, en azından olup bitende gülünecek bir yan bulamazlar. Elbette bunun ardından “kadınların hmorumun olmadığı” eleştirisine yanıt bulmakta zorlanacaklardır.

Erkekler ve kadınlar farklı şeylere gülerler, farklı şeylere kelenirler. Ruh sıkıntısı ve nevroz araştırmaları şu saptamayı yapmıştır: “ruh sıkıntısının ve nevrozun nedenleri kadınlarda ve erkeklerde farklıdır. Bu nedenle farklı anlama da gelir”. Kadınlar ruh sıkıntısına daha çabuk yakalanırlar. Erkekler ise kadınlarınkı kadar yoğun bir sıkıntıya ancak kendilerini kanıtlama durumunda kaldıklarında, bir sınava hazırlandıklarında, bir konferans verdiklerinde veya yeni bir işe geçtiklerinde düşerler.

İşyerinde erkek sanki küçüklüğüne geri döner: takımın bir oyuncusudur artık. Elbette artık rekabetin amacı kimin suratını daha kötü ekşitebileceği, ya da kimin nefesini daha fazla içinde tutabileceğini göstermek değildir. Burada artık en kısa zamanda kimin terfi edebileceğidir, yani hedef çok büyüktür. Kadınlar açısından bu tür yarışma hiçbir zaman cazip olmamıştır ve bu nedenle bu alanda kazanılacak başarı da önemli değildir. Erkeklerin ve kadınların beraberce oynadıkları bir oyun, bir yarışma genç bir delikanlı açısından hiçbir zaman çekici olamaz, çünkü kadınlar için oyunda elde edilecek bir galibiyet o kadar önemli değildir. Erkeklerin çoğunluğu ise hem iş hayatını hem de özel hayatını galiplerin ve mağlupların net bir şekilde ortaya çıkması gereken bir yarışma olarak görürler. Mücadele ruhunun ayakta tutulması erkekler açısından çok önemlidir. Kadınlar ise, eğer seçim şansları varsa sahip olmaktansa, paylaşmayı severler. Yine olayları keskinleştirmek yerine yumuşatmak da kadınların bir özelliğidir. Kadınlar açısından hiyerarşi, ast-üst ve statü çok

önemli değildir. Erkekler için ise bu en önemli şeydir. Çocukluklarında da oyunun kuralları ve bu kurallara göre oynanan oyunda alınan sonuç önemlidir.

Demek ki, erkekler ve kadınlar aslında işyerinde birçok bakımdan farklı bir oyun oynuyorlar. Kuralları farklı ele alıyor, takım konusunda farklı düşünüyor, saptanan amaçlara farklı yaklaşıyorlar. Aralarında ciddi farklılıklar mevcut.

Asıl sorun bu alanda erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkların yadsınmasından, saklanmasından hatta kötüye kullanılmasından kaynaklanıyor. Aslında bu farklılıktan yararlanılabile sonuç müthiş olacaktır. Örneğin iş görüşmeleri ve sözleşmeler erkeklerin dokunulmaz alanıdır. Sözleşmelerin imzalanması sürecinde gerekli olan mücadeleci ruh gerçekten de erkeklerde vardır. Ama aslında görüşmeler sürecine kadınlar da dahil edilebilse, kadınlara özgü yetenekleriyle ekibe büyük güç katacağı kesindir. Kadın “röntgen gibi gözleriyle” masanın karşı tarafında oturanların davranışlarından, mimiklerinden, sesinin tonundan hiç beklenmedik yararlı sonuçlar çıkaracaktır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, kadınlar sanayide insan kaynakları alanında son derece belirleyici işlevler üstlenebilirler. Erkekler öfkelenir, kavga eder, tehdit ederken, kadınlar yumuşatır, sorunlara çözüm bulmaya çalışırlar.

Kadınlar tarafından yönetilen şirketlerdeki durumu ele alan bir araştırma, eğer şirketin yöneticisi kadınsa, yönetim ve yönetilenler arasında ilişkilerin her zaman olumlu olduğunu gösteriyor. Çünkü bu tür şirketlerde hiyerarşi ve herşeyi sonuna kadar belirleyen kurallar, yani erkeklerin büyük önem verdiği bazı şirket içi sınırlar o kadar geçerli olmuyor. Kadın yöneticinin hisleri yönetici ve yönetilenler arasındaki problemlerin çözülmesinde yardımcı oluyor. Aslında kadın yöneticinin bu bahsettiğimiz “hisleri” kadınlarda genel olarak var olan, çevresindeki insanlarla ilgili olarak daha yakından ilgilenme duygusunun devamından başka birşey değil. Tüm bu özellikler nedeniyle kadınların yönetici olduğu şirketlerde bir tür “materyalist” yönetim biçimi ortaya çıkıyor. Deneyimler bu şirketlerin de verimlilik açısından, bugün egemen olan ama bir idare biçimi olarak güç yitiren “paternalist” şirketler kadar verimli olduğunu ortaya koyuyor.

Kendi şirketini yöneten kadınlar arasında gerçekleştirilen bir araştırma, bu konumdaki yönetici kadınlar arasında ilginç bir şekilde feminizmin yaygın olmadığını ortaya koyuyor..

Feminizm mi? Hayır, teşekkür ederim, ben almayayım! Bence tamamen gereksiz. Ben kendi şirketini kuran kadınlar arasında da ilklerdenim. Ama inanır mısınız, bunu yaparken kadın erkek eşitliği konusu aklıma bile gelmedi. Ben sadece kadınlar için değil, şirketimin bütün elemanları için mücadele veriyorum.

Başarılı kadınlar çoğunlukla feminizmin aslında erkeklere özgü amaçları ve yöntemleri kadınlar için hedef gösterdiğinden yakınıyorlar. Bunun doğru olmadığını, kadınlığın önemli özelliklerinin böylece yadsındığını, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların gözardı edildiğini belirtiyorlar. Bu grubu oluşturan kadınların çoğunluğu erkeklerin ve kadınların kariyere ve verimli çalışmaya yaklaşımının tamamen farklı olduğunu biliyorlar. Kadınların erkeklerle aynı türden mücadeleye giremeyişlerinin nedeninin kadınların başarısızlıktan korkmak olmadığını, tam tersine başarıdan korkmak olduğunu, bunu kadınsı özellikleriyle birleştiremediklerini düşünüyorlar.

Şirket yönetimlerinde “erkeksi” ve “kadınsı” yönetim ilkelere birleştirilmesi, yani “kararlı ve sert” yönetim biçimiyle “psikolojiye duyarlı yaklaşım”ı ön plana çıkaran yönetim biçiminin kombinasyonu daha başarılı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır. Şirket Yönetim Kurulu üyelerinin seçimlerinde sadece örneğin finans uzmanları değil (ki bu erkek de kadın da olabilir) başka alanlarda başarılı olmuş kadrolar da aranmalıdır. Bu yolla eskiden beri var olan sorunlar farklı yaklaşımlarla belki de çözüme kavuşacak, insanları harekete geçiren iç dinamiklere ışık tutulacaktır.

Bu tür eşitlikleri yasal çerçevede güvence altına almak zor. Çünkü yasama organları çoğunlukla eşitliği benzerlikle birbirine karıştırıyor. Bugün toplum bilim tarafından kanıtlanan gerçeği kabul etmekte zorlanıyor: kadınlar ve erkekler aynı değil. Umarız değişik işkollarındaki işletmeler, şirketler kendi çıkarlarını

bundan böyle daha iyi kavrarlar, ona göre davranırlar. Erkeklerin ve kadınların farklı yeteneklere sahip olmaları ve farklı yöntemleri hayata geçirmeleri işletmeler açısından bu farklılıklardan yararlanabilme şansını yaratmaktadır. Önemli olan şirketlerin bunun farkına varabilmeleri.

Ortalama bir kadın için, diyor bir araştırma, yönetim işi öğrenilebilen ama kendiliğinden bilincine varılamayan bir bilimdir. Ama kadınlar bununla birlikte yönetim biliminin her türlü inceliğini öğrenebiliyor ve bu bilgileri kadınsı özellikleriyle bütünleştirerek kullanabiliyorlar. Onların yöntemlerinde bir tür “analık” hep kendini hissettiriyor. Bu yöntem baskıya, değil, desteklemeye, teşvik etmeye, samimi yaklaşıma ve geliştirmeye dayanıyor.

Bir anne olarak hep çocuklarımla güçlü yanlarını ortaya çıkarıp bu özelliklerini desteklemeye çalıştım. Bir işveren olarak da aynı yöntemi uyguluyorum. Birini bir işe aldığımız zaman önce onun o işte başarılı olup olmadığını izliyoruz. Eğer başarılıysa bir süre sonra bir iş daha veriyoruz. Eğer ona güvenebileceğimizi hissedersen işine çok karışmıyor, gelişmesini sağlıyoruz.

Kadın yöneticiler, ki bu bir devlet yöneticisi olan Mrs Thatcher de olabilir, yönettikleri şirketi veya hükümeti bir evi idare ederken gerekli olan ilkelerle yönettiklerini asla gizlemiyorlar. Hatta çoğunluğu bunu gurur duyarak anlatıyor: işletmelerini aynen bir ev gibi, yani “aşırılığa kaçmadan ve israfı önleyerek” yönettiklerini anlatıyorlar.

Kadınların çoğu erkeklerden farklı olduğunun bilincinde. Başka değerler sistemine göre, başka ilkelerle, başka önem sırasıyla dünyaya yaklaştıklarını biliyorlar. Erkeklerin beyni daha doğum öncesi dünyayı kurullarlar, kategoriler, yapı ve nesnelere açısından görmeye “ayarlanıyor”. Erkek sanki gizli bir güç tarafından evrenin hareket mekanizmalarını keşfetmeye, fiziğin hareket kurallarını ortaya çıkarmaya, sürekli hareket içinde olan insan toplumunu kurallar ve yöntemlerle bir düzen altına almaya teşvik ediliyor.

Ama buna karşın kadınlar yasalara daha saygılılar. Ayrıca in-

sani ilişkilere ve bireylere karşı daha duyarlılar. Önemli toplumsal yasaların bireyin çıkarlarına hizmet etmesi için konulduğunun bilincindedir, ama yasalar ve bireyler arasında bir çelişki ortaya çıkarsa hemen bireyin yanında yer alıyorlar. Kadınlar atom silahlarının dehşetini erkeklerden çok daha fazla hissediyorlar, endişe duyuyorlar. Erkekler “karşılıklı tehdit stratejisini” kadınlardan daha çok savunuyor, atom silahlarını koruyan yasaların uygulanmasını istiyorlar.

Aslında nükleer silahlar üzerine süren tartışmaların gerisinde belki de bilinçaltındaki bir düşüncenin yattığı söylenebilir. Erkeklerin çoğunluğu atom silahları sayesinde yüzyıllardır ilk kez, eğer bir savaş çıkarsa artık cephelerde, siperlerde perişan olmayacağını düşünüyor belki de. Atom silahlarının gündeme gelmesiyle birlikte savaş tarihinde ilk kez kadınlara bu kadar yaklaştı. Tarih boyunca savaşın kurbanları öncelikle erkeklerdi. Şimdi ise kadınlar ve çocuklar da doğrudan potansiyel kurban haline geldiler.

Tarih boyunca kadınlar iktidarların yükseldiği “erkeksi ilkelere” değiştirebilme şansına hiçbir zaman sahip olmadılar. Çünkü ender de olsa iktidar olma fırsatını yakalayan kadınlar da aynı “erkeksi ilkelere” göre hareket etmekteydiler. Bugün ise başarılı kadınların sayısı giderek artıyor. Burada önemli olan bu kadınların kendi kurdukları şirketler yoluyla başarılı olmaları, yani kendi kurallarını kendi saptamaları ve bu kuralları gerektiğinde değiştirebilmeleridir. Akıllı şirket yönetimleri artık hızla “kadınsı” yönetimlerde gizli olan başarı potansiyelini keşfediyorlar. Bu yönetimler kadınsı yönetim ilkelerinin avantajlarıyla birlikte artık şirketin yararı için çalışanlarının kendi sağlıklarını, ailelerinin mutluluğunu feda etmesinin bir zorunluluk olmadığını farkına varıyorlar. Kadınsı yeteneklerin iş dünyasında büyük fırsatlar yarattığını kesinlikle söyleyebiliriz. Ama bu gerçeği şimdilik en akıllı işadamları görüyor.

SONUÇ OLARAK

Bir kadın hareketinde yönetici olan bir arkadaşımız bir kitap hazırlığı içinde olduğumuzu duyduğunda ve kitabın konusunu da öğrendiğinde kaşlarını çatarak bize şöyle dedi: “bakın bu kitap bizi zor durumda bırakmamalı, anladınız mı!”

Birçokları gibi, o da cinsiyetler arasındaki farklılıkları ele alan bir kitabın şu veya bu şekilde kadınlara karşı olacağını varsaymıştı.

Eğer bu alandaki bir dizi öyargıyı ve kafa karışıklığını bir yana bırakırsak (ki biz gerçekten kafaların çok karışık olduğunu düşünüyoruz) geriye şu kalıyor: feministler ve bazı toplumsal hareketler erkekler ve kadınların toplum tarafından aynı şekilde değerlendirilmesini talep ederken aslında erkekler ve kadınlar arasında farklılıklar olmadığı varsayımından yola çıkıyorlar. Oysa gerçek bu değil. Şu satırlar düşünsel çoraklıktan başka neyin işareti olabilir:

Cinsiyetler arasında kendini gösteren farklılıklar -ki bu farklılıklar öncelikle kadın ve erkeklerin üstlendikleri farklı toplumsal rollerde ve davranışlarındadır- temelde biyolojik değil, toplumsal kökenlerden kaynaklanmaktadır.

Bizim kitabımız bu konuda bazı hazır reçeteler sunmak istemiyor. Burada yapılmak istenen erkeklerin ve kadınların beyin yapılarının birbirinden hangi noktalarda farklı olduğudur. Bunun ardından da bu farklılıkların erkeklerin ve kadınların davranışla-

rındaki, binlerce yıldır bilinen farklılıklarla nasıl bir ilişkisi bulunduğudur.

Şimdi artık, bilim de bu farklılıklar üzerine birşeyler söylemeye başladıktan sonra kafalar iyice karıştı. Amerikan kadın hareketinin önde gelen temsilcilerinden Betty Friedman şöyle diyor:

Vücutlarında testosteron hormonu salgılanmadığı için toplumsal olarak dezavantajlı duruma gelseler de kadınların toplumsal gelişmenin bugün ulaştığı noktada daha ileri gitmekten, toplumsal eşitlik istemekten başka çareleri yoktur.

Betty Friedman'ın anlayamadığı nokta tam da işte bu. Testosteron eksikliği nedeniyle kadınların çoğunluğu onun söylediği anlamda "ileri gitmek" istemediği gibi, kendini dezavantajlı olarak da görmüyor. New York City College'de felsefe profesörü olan Michale Levin şöyle diyor: bir atlet koştuğu pistin çamurlu olması nedeniyle, veya dizlerindeki rahatsızlık nedeniyle koşuda dezavantajlı duruma gelebilir. Ama bu atlet açısından galibiyet çok arzulanan birşey değilse, bu nedenle kimse atletin dezavantajlı durumda kaldığından bahsedemez. Feministlerin, kadınlar da erkeklerle rekabete, yarışmaya girmeliler düşüncesi üzerine Levin şunları söylüyor::

...bu düşüncenin bu biçimiyle fazla bir anlamı yok. Duygusal anlamda da sadece bazı insanlar için değer taşıyor. Kimler için mi: erkeklerin kendi cinsiyetlerine özgü faaliyetlere büyük önem verenler ve kadınların da aynı tür faaliyetleri sürdürmek için yanıp tutuştuğunu farzedenler için.

Biz ise daha doğal birkaç saat olan kız bebeğin, erkek bebeğe göre farkı şekilde davranmaya başladığını biliyoruz. Toplumun bu kadar kısa sürede yeni doğan bir çocuğa etki yaptığını kim ileri sürebilir? Kadınların gözlerinin uzun dalgaboylu ışıklara daha hassas olmasının toplumsal nedenlerden ötürü olduğunu kim iddia edebilir? Doğalı henüz bir hafta olan kız çocuğunun, fondan gelen aynı yükseklikteki sesler arasından bir bebeğin ağ-

lamasını ayırabilmesini, yine bir haftalık erkek çocuğun ise bunun farkında bile olmamasını kim toplumsal kültürün etkileriyle açıklayabilir? Toplumun daha beşikte eğitime başladığı öne sürülebilir mi?

Aslında yetişkinlerin çocuklarla olan ilişkisi tam tersi etkiler gündeme getiriyor. Erkek çocuk anneden her zaman daha fazla ilgi görüyor, kız çocuğa göre erkek çocuk annesiyle daha uzun süreli fiziki temasta bulunuyor, ama buna rağmen insanlara değil, öncelikle nesnelere karşı ilgi duyuyor. Buna rağmen daha zor konuşmaya başlıyor. Bunun en yadsınamaz kanıtı doğduklarında kız çocuğu sayılan, kız çocuğu gibi büyütülen, ama ilerde ergenlik çağında büyük bir sürprizle karşılaşmış, aslında erkek olduğunun farkına varan insanlardır. Cinsiyet organlarıyla ve cinsel davranışlarıyla bir anda erkek olan bu insanlar o yaşa kadar üzerlerinde uygulanan kız çocuğu terbiyesinden bir anda soyunup, toplumsal etkileri unutup, daha anne karnında hormonların dikte ettiği davranış biçimlerine geçiveriyorlar.

Bu nedenle kadınlar seslere, kokulara, tatlara ve dokunmalara karşı daha hassastırlar. Sesler arasındaki nüansları daha çabuk ayırırlar, bir şarkının ezgisini daha çabuk bellerler, çocukluklarında konuşmayı daha çabuk ve daha rahat öğrenirler. Dilsel hafızaları güçlüdür. Kadınlar sosyal ilişkilerde, insani ilişkilerde daha sağlam “antenlere” sahiptirler. Mimiklerde, davranışlarda gizli mesajları kolayca çözerler. Kurallara da çok bağlı değildirler.

Erkekler ise bu özelliklere karşı başka alanlarda yetkindirler. Mekan ve coğrafya duyguları güçlüdür. Şiddete eğilimlidirler. Kendilerine güvenirler. Mücadeleci bir ruha sahiptirler. Hiyerarşiye büyük önem verirler. Kuralsız yapamazlar. Çünkü eğer kurallar yoksa hiyerarşide yükselip yükselmediklerine karar vermek zordur. Oysa yükselme çoğu erkek için ölüm kalım meselesidir.

Çok tartışılan konulardan olan “kadınlar arasında satranç, matematik, bestecilik gibi yüksek düzeyde soyutlama gerektiren alanlarda neden dahi çıkmaz?” sorusunun yanıtı da bu konulara bağlıdır. Söz konusu bu alanlarda kadınlar arasından dahi çıkmadığı gibi, ortalamanın üzerinde yetenek de azdır gerçekten. Şim-

di bu alanda da kadınların sürekli toplum tarafından ezildiği için geri kaldığını ileri sürenler çıkacaktır elbet. Peki ama, toplum bu alanlarda kadınları ezerken, üst düzey soyut düşünce gerektirmeyen bazı alanlarda, mesela tiyatro veya edebiyat gibi alanlarda neden kadınlara baskı yapmaz? Eğer kadın bu alanlarda “başarısızsa” bunun nedeninin erkeklere özgü hırsla sahip olmamaları olduğunu söyleyebiliriz. Bilindiği gibi kadınlar kognitif düşünceyi ölçen, ama matematiksel mantık yürütmeyi gerektirmeyen testlerde en az erkekler kadar, bazen erkeklerden de yüksek sonuçlar alıyorlar.

Cinsiyete bağlı farklılıkların izlerinin beyinde bulunabileceği görüşü bugün artık bilim dünyası tarafından kabul ediliyor. Bugün artık bizi şaşırtan nokta, kadınlar ve erkekler arasındaki bütün fiziksel ve davranışsal farklılıklara karşın, bu görüşün neden bu kadar uzun bir süre kabul edilmediğidir.

Erkeklerin ve kadınların beyinsel yapılarında farklılıklar olduğunu reddetmek saflık olacaktır. Erkekler ve kadınlar fiziki olarak (vücutlarının büyüklüğü, kemik yapıları, dişleri, ergenlik yaşları) da birbirlerinden farklılar. Bu farklar beyin yapılarında belirgin bir şekilde kendini hissettiriyor.

Bilim adamları beynimizin yapısının ve faaliyetlerinin daha anne karnında bazı kimyasal süreçler tarafından belirlendiğini ve düzenlendiğini kabul ediyorlar. Hormonların etkisinin sonucu olarak beyin hücreleri “formatlanıyor... ve doğumun ardından yapılarını artık değiştiremiyorlar”. Erkeklik hormonu gelişen beyni erkek cinsiyetine uygun olarak dönüştürüyor ve ilerde “erkeksi” davranışlar bu şekilde oluşuyor. Erkek cinsiyet hormonunun bulunmadığı ortamda beyin orjinal, yani kadın cinsiyetine özgü yapısını koruyarak gelişiyor ve bunun sonucunda davranışlar “kadınsı” olarak belirleniyor. Beynin sinirsel yapısının formatlanması “erkeksi” veya “kadınsı” olarak gerçekleşiyor ve bu sürece etki yapmanın tek yolu anne rahminde hormonal denge üzerinde değişiklik yapmaktan geçiyor.

Eğer kız çocuğu üzerinde ana rahminde erkek hormonu etkili olmaya başlarsa, ilerde çocuğun diğer kızlara göre daha kararlı,

kendine güvenen karektere sahip olacağına, kızlardan çok erkeklerle oynayacağına, hareketli ve ev dışı oyunları seveceğine daha önce değinmiştik. Bu tür kızlar bebekleriyle oynamıyor, ötekikız arkadaşlarıyla bir köşede çene çalmaktan hoşlanmıyorlar. İlerde anne olduklarında da öteki kadınlar kadar anneliğe önem vermiyorlar. Ana karnında kadınlık hormonu etkisinde kalan erkek çocuklar ise ilerde kadınısı davranıyorlar: daha az saldırgan oluyor, daha kararsız davranıyorlar. Vücudunu kullanmayı ve hareketi gerektiren oyunlara katılmıyorlar..

Erkeklerin ve kadınların beyin yapıları arasında morfolojik, yapısal ve biçimsel farklılıklardan da söz edebiliriz. Beyinleri daha konsantre merkezlerden oluşan ve beyin merkezleri arasında daha randımanlı ilişkiye sahip olan erkekler görsel ve mekansal verileri daha iyi değerlendirebiliyor, matematiksel yeteneklerini daha iyi kullanabiliyorlar. Güçlü oldukları bu alandan yararlanıyorlar da: erkeklerin dünyaya bakışları analitik ve teorik düzeyde oluyor. Kadınlar ise beyin yapıları nedeniyle detaylara daha duyarlılar. Geniş bir çerçeveden dünyaya bakabiliyorlar. Geniş bir açıdan ele alınması gereken sorunları daha iyi çözebiliyorlar. Sözselsel yetenekleri daha gelişkin. Erkekler açısından dünya, aykırı ve cesur renklerle boyayabileceği bir tuval. Kadınlar ise bu boş tuvale, ayrıntılar bakımından zengin mozaik resim çizmeye yatkınlar.

Kadınların beyinlerinin iki yarımküresi arasında daha zengin ve sıkı bir ilişki var. Bu nedenle kadınlarda beynin sağ ve sol yarımküresi tarafından yönlendirilen yetenekler daha koordineli bir şekilde hayata geçebiliyor. İki yarımküre arasındaki enformasyon akışı bazen olumsuzluk anlamına da gelebiliyor; konsantrasyon gücü azalıyor, verimli düşünce zarara uğruyor -bu durum dikkatimizi bir nokta üzerinde yoğunlaştırmak istememize karşın, yakınıımızda birinin sürekli konuşması nedeniyle konsantre olamamaya benziyor-. Ama kadınlarda beynin iki yarısı arasındaki sıkı ilişki nedeniyle sözel ve sözel olmayan enformasyonlar ve bunların duygu yanları daha çabuk algılanabiliyor.

Beynin hangi "cinsiyetten" olduğu ana karnında belirleniyor, ama bundan kaynaklanan cinsiyet farklılıkları hormon salgılanmasının en üst düzeye ulaştığı ergenlik çağında belirginleşiyor.

O andan itibaren ise cinsel farklılıklar hormonların üretimiyle aktif duruma geliyor, kendi işlevini yerine getiriyor. Hormon salgılanmasının doruk noktalara ulaştığı dönemlerde bazı erkekler saldırganlaşıyor, suç işleme eğilimi gösteriyorlar. Bazı kadınlarda ise son derece ağır sonuçlara yola açabilen, ama nedeni açıklanamayan davranışsal ve ruhsal sarsıntılar gündeme gelebiliyor. Çoğunlukla erkek cinsiyet hormonu erkekleri kararlı, kendinden emin, iradeli kılıyor. Denetim altına alınan saldırganlık eğilimi ise yararlı hırsla, amaca yönelik faaliyette güç veren enerjiye dönüşebiliyor. Kadınlarda cinsiyet hormonlarının etkisiyle çevrede ilişkide olduklarıyla daha içten ve yakın ilişkiler kurma isteği veya gereksinimi oluşuyor.

Erkeklerde erkek cinsiyet hormonunun ergenlik çağındaki düzeyi düşümsel faaliyetler üzerinde önemli etki yapıyor. Hormon düzeyinin çok yüksek veya çok alçak olduğu durumlarda matematik ve koordinasyon yeteneklerini olumsuz etkiliyor. Bu benzinin yanma derecesinin çok yüksek veya çok alçak olduğu durumlarda motorun iyi çalışmamasına benziyor. Matematik dahilinde orta düzey erkeklik hormonu üretildiği söylenebilir.

İtici güç olan hormonların artık yavaşlamaya başladığı ileri yaşlarda, hormonlara bağlı olarak ortaya çıkan beyinsel farklılıklar da yumuşama sürecine giriyor. Kadınlar daha kararlı oluyor, aksileşiyorlar. Bunun nedeni bünyelerinde kadın hormonu salgılanmasının azalması, böylece vücutlarında sürekli üretilen erkeklik hormonunun dengelenmesinin azalmasıdır. Sakalı çıkan, aksi ve kavgacı ninelerle karşılaşmışızdır! Yaşlanan erkeklerde testosteron düzeyi düşüyor. Bu durumda erkek vücudunda var olan dişilik hormonları dengelenemiyor. Bunun sonucunda da erkeklerde saldırganlık eğilimi azalıyor. Bahçesinde sabah akşam çiçekleriyle uğraşan emekli amcamız, bir zamanlar şirkette üst düzey görevlere gelmenin kendisi için neden o kadar önemli olduğunu artık anlayamıyor.

Bilim erkeğin ve kadının neden birbirinden farklı olduğunu böyle izah ediyor. Cinsellik temelinde yapılan politika akımının temsilcileri bilimi yadsımaya çalışıyorlar. Hatta aralarında cinsel politikanın her türlü bilimsel akıl yürütmeyi gereksiz hale getirdiğini söyleyenler bile var. Cinsel anlamda "iliklerimize kadar

tarafız”, bu anlamda öylesine “doluyuz” ki, bazı araştırmacıların vardıkları sonuçlar, -bilinçli ya da bilinçaltı etkilenmelerle- nesnel olamaz diyorlar. Böylece hastanelerde gerçekleştirilen binlerce deney önemini yitiriyor. Beyin yapılarında saptanan organik farklılıklar anlamsızlaşıyor. Böylece bilimsel olgular ve bir dizi keşif, yanlış bir düşünceyi sürdürme çabasına indirgeniyor. Bazıları ise şöyle diyor: bilimin ortaya attığı olguları gerçek kabul etsek bile, bu gerçeğin dile getirilmesi yanlış olur. Çünkü bazıları bu gerçekleri kötüye kullanabilir. Norveçli bir psikolog her iki süreci de yanlış buluyor:

...bazı aydınların, hatta bilim dünyasının önde gelenlerinin biyolojinin en temel gerçeklerine bile gözlerini kapatmalarını çok şaşırtıcı buluyorum. Bunlar arasından bir kısmı... erkekler ve kadınlar arasındaki biyolojik farklılıkların, davranışsal farklılıklarla bir ilişkisi olabileceğini düşünse de, bu gerçeğin bilim tarafından açıkça kabul edilmesini sakıncalı bulabiliyor. Çünkü bunun böyle olması halinde ırkçı yaklaşımların ve antidemokratik politikaların güçlenmesinden çekiniyor.

Yazar daha sonra bilimin, doğru bulmadığı bu anlayışla mücadele etmesi gerektiğini vurguluyor. Bu anlayışı doğru bulmamasının iki nedeni var. Bunlardan ilki: bilimsel bulmaması. İkincisi de insanlar açısından biyolojik sınırların ve imkanların bilinmesinin adalet duygusunu mükemmeleştireceğini düşünmesi.

İnsan karakterinin en temel özelliklerine gözlerimizi kapatmak istememiz, bu temel özellikleri yanlış yorumlamak kadar tehlikelidir.

Yazar, bizi çevreleyen dünyanın hangi temel gerçekler temelinde işlediğinin bilinmesinin, dünyanın istediğimiz yönde geliştirilmesinin koşulu olduğunu söylüyor ve biz kesinlikle bu görüşe katılıyoruz. Bunun tersi ise dünyayı olduğu gibi değil de, olmasını istediğimizi gibi görmektir.

Erkek ve kadınlar arasındaki farklılıkların bilinmemesi veya

bu farklılıkları görmezden gelinmesi kadınların durumunu daha da kötüleştirmiştir. Amerikalı antropolog Lionel Tiger'e göre erkeklerin ve kadınların eşitliği üzerine genel kabul gören düşünceler aslında erkek ve kadın arasındaki eşitsizliği daha da derinleştiren etki yapmıştır. Cinsiyetler arasındaki farklılıkların kanıtlarının reddi bu farklılıklara uygun değişikliklerin toplumsal kurum ve yapılarda dikkate alınmamasını beraberinde getirir. O zaman da "işte bugün olduğu gibi, kadınların erkeklere özgü bir dünyada erkeklerle rekabet etmekten başka çareleri kalmayacak demektir. Bu ise kadınların bundan böyle de eşit koşullar elde edemeyeceği, hatta son zamanlarda olduğu gibi, koşulların daha da ağırlaşması, sorunların katmerleşmesi anlamına gelecektir."

Tiger, genç kadınların çalışmalarındaki verimliliğin adet periyodunun hangi döneminde olduğuna bağlı olarak % 14 oranında değişebileceği örneğini veriyor. Biyolojik kurallar ve "kötü zamanlama" nedeniyle en yetenekli kadın bile beyinsel faaliyetlerinde dezavantajlı duruma düşebilir. Bu durumun adil olduğu söylenemez. Ama kadınların çoğunluğu, örneğin biyolojik koşullara daha uygun bir sınav sistemi için mücadele etmektense, bu adaletsizliğe boyun eğmeyi tercih ediyorlar. Eğer erkekler bu tür bir sorunla karşı karşıya kalsalardı, büyük çoğunluğunun bununla mücadele edeceğinden ve şimdiye kadar çoktan bu olumsuzluğu düzenleyen bir yasa çıkmış olacağından emin olabilirsiniz.

Eğer erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkları kabul edersek ve bu farklılıkların olumsuz sonuçlarını da görebilsek, bunları ortadan kaldırmak için fırsat yakalayabiliriz demektir. Ama bu asla bir eğitim, propaganda veya ahlaki sorun değil. (Batı kültürü yaklaşık iki bin yıldır sağlam motiflere dayanan, düşünsel disipline sahip ve ahlaki anlamda da hıristiyan felsefenin egemenliğinde. Ama bu felsefenin herkesi birbirini sevmeye, kıskançlığı bir yana bırakmaya, evlilikte ihanete hayır demeye, yöneticileri yumuşakbaşlı olmaya ikna etmesi güç görünüyor).

Eğer erkeklerle kadınlar arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmak istiyorsak, bu farklılıkları ortaya çıkaran araçları kullanmak durumundayız. Yani Yaradılış'ın "biyolojik kokteyli" değişmeli. Bunun artık imkan dahilinde olduğu söyleniyor. Yapay ve

steril koşullarda seçtiğimiz sperm hücrelerini, yine uygun bulduğumuz yumurta hücresiyle yerleştirebiliyor, hangi toplumsal normların geçerli olması gerektiğine karar veriyor (yani erkekler saldırgan olmasın; ya da kadınlar biraz daha saldırgan olsun; yahut kadınlar sadece annelikle uğraşmasınlar; veya erkeklerde aile kavramı güçlensin vb.) ve buna uygun sentetik hormon bileşimini geliştiren ceninin beyne ulaştırıyoruz. Toplumsal anlamda uygun cinsellik modelini oluşturma şansına da sahibiz: eşcinselliğe izin verecek miyiz? Yoksa eşcinselliğin ortaya çıkmasını engellemek mi istiyoruz? Aşırı cinsel pervez duyguları önlemeyi mi amaçlıyoruz? Bunların hepsini yapabiliriz. Hatta hipotalamusa etki yaparak erkek ve kadın libidosunu birbirine yakınlaştırabiliriz de. (Tabii beyin bu yoldan oluşturulması yetmiyor, ardından bu sürece uygun hormon bileşimiyle, ya da hormonları etkisizleştiren bileşimlerle tedaviyi sürdürmek gerekiyor).

Bu yöntem son derece absürd olurdu. Kaldı ki bu sürece girmek düşüncesi bile absürd. Ama buna rağmen, şimdiye dek insanların içine yerleşmiş cinsel önyargıları ortadan kaldırmaya çalışan iyi niyetli politikacılarla veya eğitimcilerle karşılaşabilirsiniz. “Aydın” düşünceye önem veren okullarda çocuklar canavarın prenses tarafından öldürüldüğü, prensin kurtarıldığı masallar okuyabiliyor, kamyon veya itfaiye şoförü kadınların fotoğraflarının duvarlarda asılı olduğu sınıflarda ders görebiliyorlar. Cinsel ayrımı dışlayan eğitim planları öğretmenlere cinsel önyargılardan arınmış bir eğitim uygulamalarını, çocuklara buna uygun ödevler vermelerini öngörüyor: mesela “Mary boks eldivenini takıp ringe çıktı”. Kız çocukları güzel giyindikleri için, tertipli oldukları için övülmeyecek. Oğlanlar düzensizlikleri nedeniyle “eğer karakterleri nedeniyle bu çok kaçınılmaz değilse” azarlanmayacak. Bu eğitim planlarına göre: “iki farklı cinsiyete ait çocukları eşit gören eğitim, mükemmelliği hedeflemeli ve eğitim sürecinin bütün yanlarını kapsamalısın”.

Burada karşımıza iki sorun çıkıyor: ilk olarak eğitim amacıyla yalan söylememiz gerekiyor, ki çocuklar bu tür yalanların derhal farkına varıyorlar. Böylece daha önemli bir sorun ortaya çıkıyor. İkinci olarak da mükemmelliğe yönelik farklı işlerin öğrenilmesi için zaman kalmamasına neden oluyor.

Eğer toplumsal adalete önem veriyorsak -ki önem vermemiz gerek- o zaman eğitim sistemimizi gözden geçirip reform uygulamamız, erkek ve kadınlar arasındaki farklılıkları dikkate alıp, bu farklılıklara uyum yapmasını sağlamamız gerekiyor. Eğer “eşit koşullar” kavramına bir önem veriyorsak, bu kavramın gelişmek için eşit fırsatlar yaratmak anlamına geldiğini kabul etmeliyiz. Eğer bunu yapamazsak, fırsatları eşitlemekten başka çaremiz kalmayacak. Bu ise akıllı çocukların okula daha az gitmesi, veya sınavda başarılıların eline, mürekkebi beş dakikada bir tükenen kalem vermemize benzer.

Aslında biyolojik süreç tarafından desteden “dağıtılan kağıtları” yeniden düzenlemek için bazı seçeneklerimiz de var. Eğer daha fazla kadının mühendislik dalını seçmesini, kızların okulda matematiğe daha fazla ilgi duymasını gerçekten istiyorsak kadınsı beyinlere daha iyi uyum yapan eğitim sistemi geliştirmek zorundayız. Belki sonuçta yine başarılı olamayız, ama örneğin matematik öğretirken karatahtaya sayıları ve sembolleri yazarak matematiği açıklamaktan, anlatmak istediklerimizi dilsel yöntemlerle ifade etmeye yönelik bazı deneyler yaşarız. Kızlar nesnelerin neden oluştuklarını, iç yapılarını ve nasıl işlediklerini genellikle pek merak etmiyorlar. Ama beyin yapıları nedeniyle kişisel ve sosyal ilişkilere son derece önem veriyorlar. Bu nedenle onları küçüklüklerinden itibaren nesnelerin yapılarını inceletmeye, ama bunu nesnelere tek tek ele alarak değil, nesnelere grubu içinde yaptırmaya teşvik etmek yararlı olabilir.

Sonuçta çocukların cinsiyetlerine bağlı olarak bu dünyaya getirdikleri olumsuzlukları törpülemeye yarayacak yöntemlere sahibiz. Okul sistemi başlangıçta kız çocukları için avantajlı. Sonuçta oğlanlar biraz geç de olsa, anne babalarının endişeyle bekledikleri işleri başarıp, okuyup yazmayı ve konuşmayı öğreniyorlar. “Ama kızlar için böyle endişeli bir bekleme hiçbir zaman söz konusu olmuyor: kızı nesnelerin iç dünyasını merak etmiyor diye endişeden tınaklarını yiyen aile olmamıştır. Erkekler başlardaki geri kalmışlıklarını giderir, arayış kapatırlarken, kimse kızlardan koordinasyon duygularını geliştirme talebinde bulunmuyor. Böyle bir talep geldiğinde ise genellikle iş işten geçmiş oluyor.”

Tüm bunlar üzerinde eğitim uzmanlarının düşünmesi gerekir. Ama şurası kesin ki, öğretmenler kızların aslında matematiğe çok yatkın olduklarını, ama toplumsal nedenlerle, erkekler tarafından zaptedilen matematik dünyasına bu baskılar nedeniyle yakınlaşamadıkları düşüncesinden kurtulmadıkları sürece bu alanda hiçbir şey değişmeyecektir.

Erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkların dengelenmesinin yolu, bu farklılıkların kabul edilmesinden geçiyor. Eğer oğlanların doğaları nedeniyle kızlara göre daha bencil, yabanıl, saldırgan ve hırslı olduklarını kabul ediyorsak, onların karakterlerini etkilemek için örneğin; bazı sınırlar koyabiliriz; ceza verebiliriz; ya da onları “kandırabiliriz”. Ama bunları yaparken gözden kaçırılmaması gereken şey, erkek çocukların erkek kalmaya devam edecekleridir. Onları değiştirmek, karakterlerinin ana çizgilerini yumuşatmakla mümkün olabilir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, kitabımızda bazı şablonlar sunmaya niyetimiz yok. Söylemek istediğimiz, nasıl olmamız gerektiği üzerine tartışmadan önce, nasılsak öyle olduğumuzu kabul etmemiz gerekir, diyoruz.

Eğer erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkları görmezsek, biyolojiyi sosyolojiyle, arzularımızı ise bilimsel olgularla karıştırma tehlikesiyle karşı karşıya kalabiliriz. Sorun biyolojik farklılıkların olup olmadığı değil, bu farklılıklarla ilgili olarak neler yapabileceğimizdir.

Dr Alice Rossi Şunları Yazıyor:

Bu en temel farklılığı görmek istemeyen teoriler asla bilimsel olamayacak, bazı arzuların ifadesi olmaktan ileri gidemeyecektir. Bunları dikkate almayan toplumsal bilim de gelişememeye mahkumdur.

Farklılıkların üzerinin örtülmesi başka tehlikeler de içeriyor. Bu durum gereksiz baskılar ve öfkeler yaratıyor. Eğer küçüklüğümüzden itibaren erkek ve kadın aynı verimliliğe sahiptir inancıyla büyüyorsa ve hayatta bunun böyle olmadığını görüyorsak

başka ne beklenebilir? Kadınların yetenekleri yardımıyla ulaşabilecekleri sonuçlara şimdi daha ulaşamadıkları bir gerçek. Ama artık bütün toplumsal baskıların ve tabuların artık ortadan kalktığı zaman bile kadınların erkekler kadar “başarılı” olamayacağını düşünüyoruz. Bir başka örnek verelim: tenis ve maraton gibi spor dallarında alınan sonuçlarda erkekler ve kadınlar arasındaki ilişki belli bir oranda sabitleşti. Uzun atlama ve gülle atma gibi güce dayalı spor dallarında ise, eğer kadın sporcu steroidlerle erkeksileştirilmemişse, sonuçlar birbirine yaklaşıyor.

Bundan böyle de toplumlarda teknisyenler, mühendisler, kaşifler (keşiflerin % 99'u erkekler tarafından yapılıyor) erkekler olacağı benziyor. İşyerlerinde de durumun benzer olduğu anlaşılabilir: yani işyerlerinde ortaya çıkan işbölümü belki de doğa tarafından bahşedilen yeteneklerin bastırılmasına ve çarpıklaştırılmasına hizmet etmiyor, tam tersine iki farklı cinsiyetin farklı yeteneklerini eğilimlerini temel alarak böyle bir işbölümü oluşturuyor. Kadınların daha başarılı nörolog operatör olabilmesi ihtimali yüksektir. Büyük bir ihtimalle geçmişte doktorlar arasındaki erkek egemenliğini destekleyen önyargıların kadınlar arasından daha fazla operatör çıkmasını engellediği de doğrudur. Bu uzmanlık dalında başarılı olabilmek için, sektördeki diğerleri arasında birinci olabilmek için bilinçli olarak çaba sarfetmek gerekiyor. Ama başarılı bir nörolog operatör olmak için çalışan bir kadına aynı çabayı gösteren en az on erkek düşüyor. Bu alanda başarı yolundaki bütün engelleri kaldırabilirsiniz, ama insanları bu yola girmesi için zorlayamazsınız. Yürümesi için cesaret vermek başka bir iştir, bu konuda hırsla sahip olmak yine başkadır.

Sonuçta ister erkek olsun, isterse kadın, çoğu insan çok istediği başarıya ulaşamıyor. Başarı için yetenek sahibi olmanın yanısıra bir tür hırsla da gerek var. Bu ikisinin ilginç ve ideal karışımı ise az bulunuyor. Erkeklerin çoğunluğunda da göremiyorsunuz. Çok sayıda yetenekli erkek arasından çok az önde gelen bilim adamı, sanayici, başbakan veya devlet başkanı çıkıyor. Bu ilginç karışım kadınların çoğunluğunda da bulunmuyor. Durumlarını ağırlaştıran bir başka nokta ise birçok alanda yetenekli olmalarına rağmen, bu yeteneklerini kullanarak geliştirebilecekleri, ön sıralara yükselebilecekleri amaca yönelik kararlılığa ve hırsla sa-

hip olmamaları. Siyaset sahnesinde boy gösteren kadın politikacı elbette erkek politikacı kadar hırslı. İki metre uzunluğundaki kadın da iki metre uzunluğundaki erkek kadar yüksekliğe sahip, ama böyle kadın, kadın politikacı kadar ender karşımıza çıkıyor.

“Herkes kendi yeteneğini nasıl isterse öyle boşa harcar” diye bir deyiş vardır. Kadınların çoğunluğu için maddi başarı ve kariyer büyük önem taşımıyor. Onlar hayatta kariyer merdivenlerinde yükselmekten daha önemli işler olduğunu düşünüyorlar. Onların bu saygıdeğer ve sağduyulu sonuca varmalarında etkili olan toplumsal koşullar değil.

Bazı feministler toplumda geçerli olan oyun kurallarını bilinçli olarak yeni baştan gözden geçirerek erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkların minimalleştirilebileceğini söylüyorlar. Örneğin maratonda erkekler ve kadınlar arasında eşit şans yaratmak mümkün. Bunun için kadınlar bitiş noktasına, koşulacak olan mesafenin % 11'i kadar daha yakından koşmaya başlamalıdır. Kimbilir, belki de bu uygulanabilir?

Biz tazminat değil, kadınların durumunun düzeltilmesini istiyoruz. Toplumsal adalet istiyoruz. Buna ulaşmanın belki de en uygun yolu iş hayatında erkeklerden daha az başarılı olan kadınları, yarışmak zorunda kaldıkları erkeklerden daha üst mevkilerde göreve getirmektir.

Bu görüşün ardındaki anlayış şu: eğer kadınlar aralarından bazılarının şanslı olduklarını, üst görevlere geldiklerini görürlerse, bu onlarda da motivasyon yaratacaktır. Eğer kadınlar mücadele etmeden hiyerarşi içinde yükselebilirlerse, geldikleri üst mevkilerde de görevlerini eksiksiz yerine getirebileceklerdir. Böylece yapay oluşturulan işlevler kadınların ufkunu genişletecektir.

Bu uygulamanın erkekler açısından haksızlık olacağı ortada. Ama buna karşın “erkekler kadınlara karşı yeteri kadar uzun dönem haksız davrandılar, kadınlar şimdi hiç olmazsa buna karşılık veriyorlar” diyen de çok. Çifte kriter uygulanması verimlilik ölçümlerini de tehlikeye sokacaktır. Örneğin Amerikan ilkokullarında kordinasyon duygusu gerektiren testlerin çözümün-

de kızların ancak beşte biri ortalama erkek öğrencilerin ulaştığı başarıya ulaşabiliyor. Birleşik Amerika İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun raporlarına göre bütün mühendislik alanlarında, teknik ve bilim dünyasının birçok alanında gelişmiş koordinasyon duygusu gerekiyor ve bu yükseklikteki koordinasyon duygusuna toplumun ancak % 10'u sahip. Çifte kriter uygulanması kriterlerin düzeyinin düşmesine ve örneğin otomobillerin, uçakların düşük kalitede üretilmesine neden olacaktır.

Batı ülkelerinin uzun bir zamandır yürüdükleri ve önemli mesafeler kat ettikleri bu yolda devam etmeden önce şöyle bir soru soralım: yaşadığımız toplumlarda artık, gerekli yeteneğe ve hırsla sahip olan herkes başarılı mühendis olabilir mi? Acaba artık kadınların erkeklerle aynı eğitimi aldıkları, ama erkeklerin seçtiği uzmanlık alanlarını seçmedikleri söylenemez mi? Acaba bu süreci engelleyen bazı faktörler söz konusuysa, o zaman bu işin cinsiyetlerle ilgili bir önyargıdan çok, maddi bir sorun olduğu söylenemez mi? Kadınları kurtarmamız için atımıza atlayıp öldürmemiz gereken canavar cinsiyetle ilgili önyargılar değil de, kadınların toplumsal haklardan mahrumiyetleri olamaz mı?

Bu işe girişmeden önce yine bir değerlendirme yapmakta yarar var. Çünkü sözü geçen canavar belki de gerçek değil, hayal ürünüdür. Verimlilik ölçümleri, “benim işim senin işinden daha önemlidir” anlayışı erkeklere özgü bir spor türüdür. Kadınlar bunu asla ciddiye almıyorlar. Dişi farelerin labirentlerde o kadar başarılı olmayışının nedeni belki de bu tür yarışmalara karşı ilgisizliğidir. Kadınların çoğunluğu ev işlerinde çalışıyor, erkeklerin çoğu ise işyerinde. Aslına bakılırsa bu işlerden biri diğerinden önemlidir demek mümkün mü? Birinci için ödeme yapılması, diğeri için yapılmaması birincinin diğere karşı üstün olduğu anlamına gelmez. Fahişeler de işleri için para alırlar, ama kimse bu işin annelik işinden daha değerli olduğunu söyleyemez.

Erkeklerin ve kadınların farklı işlere uygun olmaları, bu işlerin birbirine karşı kıyaslanmasını haklı göstermez. Erkekler yaptıkları işler için ücret alıyorlar ve bu nedenle mekanik üzerine yeteneklerini büyük binalar, hayranlık uyandıracak makineler yapmakta kullanıyorlar. Ama kadınların, insanların davranışlarını anlayan, çevresindeki bireysel ilişkilerin “neden-

lerini” sorgulayan ve kişilerin “duygularını” çözen yeteneklerini de aynı derecede önemsemek gerekmez mi? “İnsan türünün var olabilmesinde hem düşünceye ve mantığa dayalı iletişim ve hem de koordinasyon gerektiren mekanik yeteneği aynı derecede önemli olmuştur”.

Kadınların yeteneklerinin, kadınların güçlü olduğu yanların iş dünyasında da kullanılması gerekmektedir. Bunlardan nasıl yararlanılabileceği bugün henüz tam anlamıyla bilinmiyor. Bugünün rasyonel ilkelerle yönlendirilen ve önyargılardan arınmış şirketlerinde kadınların yükselebilmesi, kendi kadını yeteneklerini ne kadar bastırabildiğine ve erkeklere özgü oyunu ne kadar iyi oynayabildiğine bağlı. Ne yazık ki kadınlar erkek iş arkadaşlarının övgülerini, ancak iş hayatlarına aile hayatlarından daha fazla önem vermekle kazanabiliyorlar. Kadınların duygular dünyası başlı başına önemli bir değerdir ve bu değerin şirket hayatında önemli bir faktör olarak işlev görebilmesi lazım.

Şirket yöneticileri, işletmelerdeki strateji uzmanları çalışanların yarısını oluşturan kadınların yeteneklerinin israf edilmesi yerine bu yeteneklerden nasıl yararlanılabileceği konusunu düşünmelidirler. Kadınların insanları tanımadaki gücünden ve insani ilişkileri değerlendirmedeki yeteneklerden yararlanılmamalıdır.

Ücretsiz yapılan ev işlerine gelince: erkeklerin, aile için yapılan bu işleri daha değerli görmeleri gerekiyor. Ama belki de bunu öncelikle kadınların kendilerinin görmesi gerek. Bu elbette temizlik, alış veriş, çocuk emzirme gibi işler için ücret ödensin anlamına gelmiyor, ama kadınlar da kendi yaptıkları işler için gurur duyabilmeliler. Çünkü mutluluğun ve hayattan duyulan tatminin temeli bu. Levin (belki biraz abartmayla) şöyle diyor: “feminist literatürü sonuna kadar okusanız da, kadınların çoğunluğu için anneliğin en büyük mutluluk olduğunu anlayamazsınız”. Bir çocuğu yetiştirmek kadınların çoğu için erkeklere göre daha önemlidir ve kadınlar bu rolü daha iyi yerine getiriyorlar. Bir sonraki kuşağı yetiştirmek, giyindirip, yemek vermek, onlara birşeyler öğretmek, en az bütün bu işler için para sağlamak kadar önemli ve mutluluk kaynağıdır. Ama erkeklerin çoğu bu mutluluğu ancak dedeliklerinde yaşıyorlar.

Bütün bu yazdıklarımızdan sonra kimileri bizleri tutuculukla ve kadınlarla erkekler arasındaki statükoyu korumak istemekle suçlayabilir. Ama bu doğru değil. Biyolojik olarak gerçek olan birşeye, sadece bunun için neden toplumsal onay vermeye çalışalım? Mesela erkekler biyolojik yapıları nedeniyle adam öldürmeye veya çok eşliliğe daha fazla eğilim duyarlar. Ama bu, bunların toplumsal olarak da doğru olduğu anlamına gelmez.

Kitabımızda asla kimsenin eline bir şablon vermeyi amaçlamadık. Biz sadece erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkilerin yeniden değerlendirilmesini öneriyoruz. Erkek ve kadınlar arasındaki ilişkileri olgular temelinde yeniden değerlendirelim. Nasıl olduğumuzu, neden böyle olduğumuzu biliyoruz. Bunu bildiğimiz için de önyargılarımızdan kurtulma şansına sahibiz. Erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkları bir yandan yadsıyan, diğer yandan da bu farklılıkları ortadan kaldırmaya çalışan yasalar ve eğitim sistemleri bir işe yaramıyor. Karşılıklı suçlamalara ve karşılıklı alaylara bir son vermek gerek. Kadınlar kendi başarısızlıklarının nedenini erkeklerde aramamalıdır. Erkekler de kadınlara kendi oyunlarında yeniliyoruz diye kızmamalıdır. Ama kadınlar bunu yapmak istiyorlar diye onlara gülmemeliler de.

Önyargılarımızdan kurtulursak, kendi duygularımızı daha iyi değerlendirebiliriz diye düşünüyoruz. Böylece erkekler ve kadınlar da kendi kimliklerini daha bir güvenli taşıyabilirler. Bundan böyle, kalbimizin derinliklerinde asla ulaşamayacağımızı bildiğimiz amaçlar için çaba sarfetmek zorunda kalmaktan kurtulmak ne kadar büyük bir mutluluk olacak. Bilmek zorunda olduğumuz şey, kendi kendimizi kandırmanın bizi yeni prangalara mahkum ettiğiidir. Eğer bunlardan kurtulabilirsek herkes duygu ve rasyonel hırs arasında kendine uygun dengelyi yakalayacaktır. Umarız ki sloganlar da kaybolacaktır. Çünkü sloganlar olguları değiştirmeye yetmiyor. Sahte eşitlik için süren savaşın da biteceğini ümit ediyoruz. Kendi kimliğimizi, nasılsak öyle, taşıma cesaretini bulduğumuz, bundan zevk almaya başladığımız anda erkek ve kadın ilişkisinde yeni bir dönem başlayacaktır. Bu yeni dönem doğuştan gelen farklılıklarımızın yadsındığı değil, bunun kutlandığı bir dönem olacaktır.

Anne Moir - David Jessel

BEYİN ve CİNSİYET

erkeksi kadınlar-kadınsı erkekler

Sosyolojik açıklamalarla yetinmek istemeyenler arasından birçok araştırmacı biyokimya alanına yöneldi. Kadınlar ve erkekler arasındaki davranış farklılıkları hormonlarla açıklanmaya çalışıldı. Daha sonra göreceğimiz gibi aslında hormonların farklılığı her şeyi açıklamak için yeterli değil. Farklı cinsiyetler arasındaki farklılığın özü, aslında hormonlarla, bu hormonların etkisiyle özel olarak formatlanan "erkek" ya da "kadın" beyin arasındaki ilişkide saklıdır.

ISBN 975-8460-48-X

9 789758 460489

Kapak: Dali